Theodor Lavi în corespondență

Mihaela Gligor și Miriam Caloianu
(Editori)

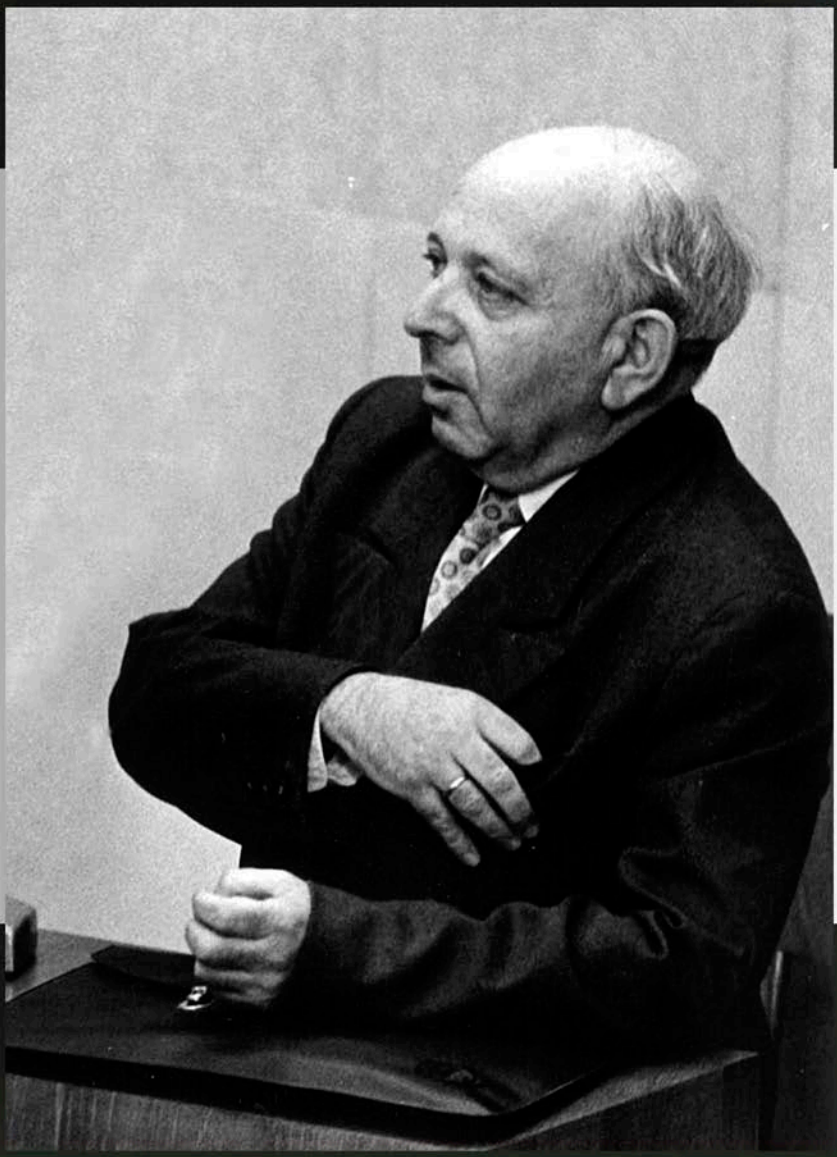

Presa Universitară Clujeană

Mihaela Gligor și Miriam Caloianu
(Editori)

Theodor Lavi în corespondență

THEODOR LAVI
ÎN CORESPONDENȚĂ

Editori

Dr. Mihaela GLIGOR

Academia Română, Filiala Cluj-Napoca
Institutul de Istorie "George Barițiu"
Departamentul de Cercetări Socio-Umane
Colectivul de Filosofie

Dr. Miriam CALOIANU

The Hebrew University of Jerusalem
The Faculty of Humanities
Mandel Institute of Jewish Studies
The Center for Research on Romanian Jewry

Presa Universitară Clujeană
2014

Pe copertă: **Theodor Lavi în anul 1961, depunând mărturie în Procesul Eichmann. Foto din arhiva *The Center for Research on Romanian Jewry*, The Hebrew University of Jerusalem. Folosită cu permisiune.**

Referenți științifici:
Prof. Dr. Raphael Vago – Tel Aviv University
Prof. Dr. Liviu Rotman – Universitatea București

Apariția acestui volum a fost suportată de Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI, prin Proiectul PN-II-RU-PD-2011-3-0014 cu titlul „Originile intelectuale ale antisemitismului. Elemente culturale și reprezentări simbolice în România interbelică", Număr Contract: 76/05.10.2011, director: dr. Mihaela Gligor, derulat prin Academia Română, Filiala Cluj-Napoca.

ISBN 978-973-595-737-7

© 2014, Mihaela Gligor și Miriam Caloianu (Editori).

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Motto:

„Dacă grecii au inventat tragedia, romanii epistola şi Renaşterea sonetul, generația noastră a inventat o nouă literatură, aceea a mărturiei. Toți am fost martori şi toți simțim că va trebui să stăm ca mărturie pentru viitor. Şi aceasta a devenit o obsesie, singura şi cea mai puternică obsesie care a marcat toate viețile, toate visele, toată munca acestor oameni. Chiar şi cu un minut înainte să moară au crezut că asta trebuie să facă (Elie Wiesel, *The Holocaust as Literary Inspiration*).

„Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondență decât în opera sa" (Emil Cioran, *Scrisori către cei de acasă*).

INTRODUCERE

de Mihaela Gligor

Naționalismul a reprezentat, la începutul secolului XX, un curent general european; el oferind baza teoretică pentru afirmarea statelor naționale şi pentru eliberarea de sub dominație străină a popoarelor. Valul de naționalism extremist care a acoperit Europa după sfârşitul primului război mondial nu a ocolit nici România.

Precum în majoritatea statelor europene, naționalismul a avut, şi în România, o componentă negativă, exacerbând calitățile propriului popor şi cultivând o anumită xenofobie, care a îmbrăcat haina antisemitismului.

Naționalismul românesc a dorit, în special, păstrarea şi dezvoltarea ființei etnice proprii poporului român. Cu alte cuvinte, „ideologia naționalistă românească, formulată în limbajul romantismului istoric, se întemeiază pe cultul tradiției şi valorilor autohtone. Păstrarea şi definirea specificului național va rămâne o preocupare obsesivă în cultura română”[1].

După cum observă și Z. Ornea, „naționalismul cel mai virulent, cu incitări efectiv pogromiste, e o caracteristică a mişcării legionare, afirmată din capul locului (1927), înainte,

[1] Leon Volovici, *Ideologia naționalistă şi „problema evreiască” în România anilor ’30*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 78.

deci, de fiinţarea modelului hitlerist"[2]. Naționalismul care a dominat perioada interbelică era, de altfel, „un agent al activității energice de construire a națiunii [...]". Acest „proces de construire a fost însoțit de intensificarea unui discurs generalizat antiurban, populist, xenofob şi antisemit" [3].

Antisemitismul care s-a manifestat în România între cele două războaie mondiale a avut o filiație directă din evenimentele majore ale dezvoltării țării; dezvoltare începută la jumătatea secolului al XIX-lea. Puternice curente antisemite au putut fi întâlnite în viața politică, culturală şi spirituală a societății româneşti.

Apoi, antisemitismul a fost îmbrățişat de unii dintre cei mai importanți scriitori şi istorici, de cei mai influenți intelectuali. Punctul de plecare al antisemitismului practicat de membrii generației cuprinsă între cele două războaie mondiale a fost redescoperirea ortodoxiei, ca element pur românesc. „În măsura în care ortodoxia devenea unul din însemnele importante ale națiunii române pentru anumiți intelectuali naționalişti, cum ar fi ortodoxiştii conduşi de Nichifor Crainic, cărora li s-a alăturat Nae Ionescu[4], mentorul tinerei generații, evreii au devenit inacceptabili şi din motive religioase"[5].

---

[2] Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, ediție revăzută, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 356.

[3] Irina Livezeanu, *Cultură şi naționalism în România Mare. 1918-1930*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998, p. 17.

[4] Pentru Nae Ionescu, profesor la Universitatea București, omul care a marcat fundamental o întreagă generație de intelectuali, „a fi român [...] însemnează a fi ortodox" (1937).

[5] Irina Livezeanu, *Cultură şi naționalism*, op. cit., p. 23.

Exemple din sferele politice, culturale şi religioase pot fi citate pentru a sprijini ideea că antisemitismul trebuie tratat ca parte integrală a întregii istorii interbelice a României.

În ceea ce priveşte Garda de Fier, antisemitismul a fost un element central al ideologiei acestei mişcări politice. În 1937, Codreanu scria în Circulara nr. 119: „Misiunea istorică a generației noastre este rezolvarea problemei jidoveşti. Toate luptele noastre de peste 15 ani scopul acesta l-au avut şi toate sforțările vieții de acum încoace, scopul acesta îl vor avea".[6]

Toate temele tradiționale fuseseră absorbite de Legiune: refuzul dreptului la cetățenie, invazia masivă a evreilor din est, supra-popularea evreiască din oraşele româneşti; exploatarea țărănimii prin alcool, tutun şi alte vicii; controlul presei; deznaționalizarea culturii române; serviciul desăvârşit în slujba duşmanilor României; şi reprezentarea intereselor străine.

Legiunea a atras de partea sa un număr de teoreticieni ale căror idei au fost importante în cadrul mişcării, dar mai puțin în cadrul societății româneşti ca întreg. Nicolae Roşu, Vasile Marin şi alții au scris lucrări în care proslăveau noul rol al Legiunii pe scena românească şi în mod special virtuțile lui Codreanu. Însă nici unul dintre aceştia nu a avut capacitatea de a influența şi impresiona aşa cum au reuşit Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Emil Cioran sau, mai târziu, Constantin Noica. Aceştia din urmă nu au apărut din rândurile Gărzii de

[6] C.Z. Codreanu, *Circulări şi Manifeste*, München, Colecția „Europa", 1981.

Fier, ci la începutul anilor 1930 au descoperit în mişcarea legionară promisiunea atrăgătoare a unei „revoluții naționale". Ziarele politice de dreapta şi jurnalele le-au oferit posibilitatea de a-şi expune părerile. Controversele apărute i-au consacrat ca şi combatanți eficace.

Oricare ar fi fost atitudinile lor față de evrei înainte de afilierea la Garda de Fier, majoritatea acestor gânditori au adoptat limbajul antisemit radical şi au încorporat orientarea antisemită a Gărzii de Fier în contextul intelectual pe care ei îl numeau „românism" . Nae Ionescu a luat conducerea excluzându-i pe evrei în mod irevocabil din societatea creştină românească: „Creştinii şi evreii, două corpuri străine unul altuia, care nu pot fuziona într-o sinteză decât … prin dispariția unuia dintre ele"[7].

Este surprinzătoare uşurința cu care mişcarea de extremă dreapta a avut o atât de mare aderență în rândul intelectualilor. Dintre aceştia s-au detaşat câțiva care au format o „minoritate extremistă", centrată în jurul lui Corneliu Zelea Codreanu, alcătuind astfel nucleul care a dus la formarea ideologiei naționaliste. De-a lungul deceniilor trei şi patru, o serie de intelectuali de frunte, având-l pe Nae Ionescu drept „Profesor" – Eliade, Cioran, Polihroniade, Noica, Radu Gyr etc. – şi-au pus geniul în slujba politicii de dreapta. Totuşi, cu unele excepții clare (Polihroniade, Gyr, T. Brăileanu), intelectualii de elită cu vederi pro-legionare au evitat să devină membri ai Gărzii, preferând însă rolul de îndrumători şi sprijinind-o prin

[7] Nae Ionescu, *Prefață* la Mihail Sebastian, *De două mii de ani. Cum am devenit huligan*, Bucureşti, Editura Hasefer, 2003, p. 21.

articolele pe care le scriau şi prin activitatea de propagandă pe care o desfăşurau. Influența lui Nae Ionescu asupra lor a fost covârşitoare şi a fost recunoscută de majoritatea, „autohtonistul Nae Ionescu" fiind considerat „mentorul tinerei generații"[8]. Aşa cum şi Eliade îşi aminteşte în *Memoriile* sale, „noi toți, discipolii şi colaboratorii lui eram solidarizați cu concepțiile şi opțiunile politice ale profesorului"[9].

Pentru majoritatea lor, istoria trăită a fost, de cele mai multe ori, greu de explicat. A intervenit, inevitabil, componenta subiectivă, iar detaliile intime au făcut diferența dintre o expunere seacă, impersonală, fără implicare afectivă și *trăirea* care-a dat istoriei – acelei istorii – o notă personală, dureroasă chiar.

Manualele și cărțile de istorie sau prelegerile universitare oferă, adesea, baza discuțiilor despre identitatea și valorile unui popor, a unei comunități, a unui șir de evenimente. Însă această istorie oficială și pe înțelesul tuturor este, de regulă, întărită de documente, de mărturii de primă mână, de transcrierea, transpunerea, descoperirea și înregistrarea elementelor primare.

Volumul de față se înscrie în categoria acelora care au o viață proprie, insuflată de însuși personajul principal, Theodor Lavi. A trăit, poate ca nimeni altul, acea epocă teribilă care și-a lăsat adânc amprenta asupra întregii omeniri. A suferit și a găsit tăria să treacă peste toate

[8] Irina Livezeanu, *Cultură şi naționalism*, op. cit., p. 27.

[9] Mircea Eliade, *Memorii. 1907-1960*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997, p. 340.

încercările, găsindu-și drumul și deschizând, prin tot ceea ce a făcut, un drum în istorie.

Theodor Lavi Löwenstein – profesor, scriitor, psiholog, cercetător, lider sionist, ziarist – dacă e să amintim doar câteva dintre multiplele laturi ale unui om care a reușit să se impună într-o vreme în care să fii evreu însemna cu totul altceva.

S-a născut în 1905, la Turnu-Severin, unde a făcut și primii ani de școală. A studiat psihologia la Universitatea București, unde a fost coleg de generație cu Mircea Eliade și urmat inclusiv cursurile profesorului Nae Ionescu. În 1934 obține un doctorat în pedagogie. Pentru mulți ani a fost directorul școlii israelite din Ploiești.

Încă din timpul facultății, Theodor Lavi a desfășurat o importantă activitate publicistică, semnând articole pentru ziarul sionist *Știri din lumea evreiască* sau pentru revista *Hasmonea*, a Asociației Studenților Sioniști. A colaborat, de asemenea, la mai multe publicații literare, printre care *Știri literare*, *Adam* sau *Ecoul evreiesc*.

În 1934 publică *Istoria sionismului*, prima lucrare de acest fel din România, iar câțiva ani mai târziu, în 1939, în colaborare cu Nahum Kitzler, editează volumul *Israel în lume: Contribuția evreilor în toate domeniile de activitate*.

Până în anul 1950, când a fost arestat și condamnat la închisoare, ca lider sionist, Theodor Lavi a desfășurat o importantă activitate în domeniul educației, semnând lucrări precum *Școala evreiască din perspectiva pedagogică* (1940), în care subliniază importanța educației evreiești pentru succesul mișcării sioniste și fiind profesor la școala evreiască din București (1940-1944).

În 1950, alături de alți lideri sioniști, Theodor Lavi este arestat și petrece cinci ani în temniță. Este eliberat în 1955, iar în 1957 emigrează în Israel. Devine cercetător la Institutul Yad Vashem și desfășoară o deosebită activitate în ceea ce privește recuperarea istoriei trăite de comunitatea evreiască în România interbelică. Lavi a fost, de asemenea, un martor important în Procesul Eichmann.

Între 1972-1977 s-a ocupat de editarea revistei *Toladot*, dedicată studierii istoriei evreilor din România, devenită celebră după publicarea, chiar în primul său număr, a ceea ce este cunoscut sub numele de „Dosarul Mircea Eliade".

În 1973, Theodor Lavi a înființat Centrul pentru studierea evreilor din România, în cadrul Universității Ebraice din Ierusalim, instituție care există și astăzi și care și-a adus, de-a lungul vremii, aportul la cunoașterea istoriei evreilor din România interbelică.

În 1979 își publică memoriile, sub titlul *Nu a fost pisica neagră*, volum în care redă experiențele din închisoare; lucrare desosebit de importantă pentru receptarea epocii.

De-a lungul întregii sale activități, Theodor Lavi a strâns sute de scrisori, pe diverse teme – de la cele către sau de la familie, cu o tentă personală, până la cele pe subiectul Holocaustului.

Volumul de față – *Theodor Lavi în corespondență* – aduce la lumină foarte multe detalii importante despre perioada interbelică și implicarea intelectualilor de marcă ai acelor ani în politica de (extrema) dreapta. Volumul oferă mărturii de primă mână despre evenimentele istorice ale României interbelice și prin conținutul său completează cu succes istoria acelor ani tulburi.

Dintre sutele de scrisori găzduite în arhiva Centrului pentru studierea evreilor din România pe care, de altfel, Theodor Lavi l-a înființat în cadrul Universității Ebraice din Ierusalim, le-am ales doar pe acelea care se referă la perioada interbelică și, mai ales, la reprezentările simbolice ale antisemitismului în România interbelică.

Astfel, printre corespondenții profesorului Theodor Lavi găsim nume sonore: Mac Linscott Ricketts (biograful american al lui Mircea Eliade, care la acea vreme se pregătea să scrie monumentala sa operă *Mircea Eliade. The Romanian Roots*[10]), familia lui Mihail Sebastian, Monica Lovinescu, Ionel Jianu, pictorul Arnold Dagani, Lucien Boz, Eugen Luca, Raul Marian; subiectele scrisorilor fiind și ele dintre cele mai interesante: de exemplu, detaliile despre seara premergătoare zilei de 23 august 1944 și proclamația citită de Rege sau dedesubturile Dosarului Eliade găzduit de revista *Toladot* și scandalul în care profesorul Eliade a fost aruncat (ecourile lui se aud și azi).

Scrisorile ne arată un om integru, hotărât, dornic să facă o schimbare, să pună bazele a ceva nou.

În unele scrisori numele lui Lavi apare scris ca Lavy, Loewenstein sau Löwenstein. Răspunsul la întrebarea referitoare la numele corespondentului nostru o găsim în chiar scrisorile din acest volum.

Astfel, așa cum îi scria profesorului american Mac Linscott Ricketts, la 16 ianuarie 1983, „Theodor Loewenstein era numele meu de odinioară, iar cel actual

[10] Mac Linscott Ricketts, *Mircea Eliade. The Romanian Roots. 1907-1945*, 2 vol., 1457 pagini, Boulder, Colorado, 1988.

este traducerea în ebraică – Lavi însemnând „leu" – loewe" (p. 367).

De multe ori, detaliile intime completează cu măiestrie adevărurile istorice și oferă o perspectivă personală asupra unei perioade grele din viața omului și savantului Theodor Lavi. Însă dincolo de familiaritatea discursului său stă obiectivitatea cercetătorului obișnuit să trateze fiecare eveniment ca unul ce se înscrie în istorie. O istorie dureroasă, mult prea dureroasă, care și-a lăsat amprenta adânc în viața multora dintre cei reuniți – corespondenți sau simple nume enumerate într-o scrisoare sau alta – în paginile acestui volum de corespondență. Theodor Lavi a suferit enorm, însă a știut să își transforme suferința într-un discurs despre supraviețuire.

Volumul de față oferă, în cele din urmă, imaginea unei epoci – poate cea mai boemă și mai efervescentă (la nivel cultural și politic) din întreaga istorie modernă a României.

Notă asupra ediției

Volumul de față conține 136 de scrisori. Toate materialele reunite aici fac parte din *Fondul 147, Theodor Lavi Löwenstein*, aflat în custodia Hebrew University of Jerusalem, Centre for Research on Romanian Jewry. Acestea nu au fost publicate niciodată, prezenta ediție fiind singura realizată vreodată, de unde și importanța ei documentară pentru cei interesați de epoca interbelică și problema antisemitismului în România.

Transcrierea, traducerea și editarea scrisorilor s-a făcut cu respectarea normelor ortografice actuale. S-au păstrat antetele originale, ca de altfel şi titlurile (în engleză, franceză, germană sau ebraică) pentru lucrările citate în aceste scrisori. Acolo unde a fost nevoie, am introdus note explicative. Pentru uniformizare, titlurile cărților şi revistelor menționate în scrisori au fost redate cu italice, iar cele ale articolelor, între ghilimele.

Am ordonat scrisorile alfabetic și cronologic. De foarte multe ori, scrisorile trimit unele la altele, iar subiectele dezbătute cu anumiți corespondenți se regăsesc și în alte misive. Informațiile se completează, precum un puzzle uriaș care se rezolvă singur.

Volumul este îmbogățit cu o listă Bibliografică impresionantă, realizată de Emanuel Aczel și de câteva

detalii biografice care ajută la înțelegerea personalității lui Theodor Lavi.

De asemenea, Indicele, fotografiile și fragmentele de manuscris incluse dau o valoare deosebită volumului.

Mulțumirile editorilor se îndreaptă, în primul rând, către Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI care, prin Proiectul PN-II-RU-PD-2011-3-0014 cu titlul „Originile intelectuale ale antisemitismului. Elemente culturale și reprezentări simbolice în România interbelică", Număr Contract: 76/05.10.2011, a suportat tipărirea acestui volum.

Calde mulțumiri și celor doi referenți științifici, profesor dr. Raphael Vago, de la Universitatea din Tel Aviv și profesor dr. Liviu Rotman, de la Universitatea București, pentru suportul acordat.

În cele din urmă, dorim să-i mulțumim dnei Ditza Goshen, actualul director al The Center for Research on Romanian Jewry, din cadrul Hebrew University of Jerusalem, pentru sfaturile, disponibilitatea și deschiderea cu care a îmbrățișat, încă de la început, prezentul proiect editorial și ne-a oferit acces la *Fondul 147, Theodor Lavi Löwenstein*, aflat în custodia Centrului pe care îl conduce.

Editorii

1. Doru Abramovici către Theodor Lavi

Doru Abramovici
Rh. Basel 47
Tel Aviv

T.A. 10 II. 976

Domnului Dr. Theodor Lavi, Ierusalim

Stimate frate,

Cu prilejul ultimei Dtale conferințe la Loja sup. Dr. Niemirower, ai reamintit de redeschiderea Teatrului Evreiesc la Baraşeum, în timpul legionarilor, fapt ce părea de necrezut. Amănunte în legătură cu această reuşită, precum şi alte realizări din această epocă grea pentru populația evreiască din Bucureşti, mă obligă [mă simt obligat], moralmente, să vi le aduc la cunoştiință spre a fi consemnate de Dta, în istoria evenimentelor prin care cu toții am trecut.

Prefectul Poliției capitalei în epoca antonesciană era Gral. Rodrig Modreanu[1], cumnatul lui Ică Antonescu, cu care noi eram în foarte bune condițiuni. Legătura o făcusem prin şeful lui de cabinet – Irimescu, un bun prieten al nostru.

Nu ştiu cum aflase Jenny Şmilovici de această relație a noastră. Într-o zi, vine să ne viziteze la Magazinul Paves-

[1] A fost prefect al poliției capitalei între februarie – decembrie 1941.

Buzeşti şi ne imploră să-i dăm o mână de ajutor ei şi celorlalți artişti excluşi din toate teatrele, mare parte lipsiți de orice mijloace de existență şi să obținem de la General permisiunea de a se deschide un teatru evreiesc, în Cartierul Văcăreşti. Am luat imediat contact cu şeful lui de Cabinet, care a transmis Generalului această rugăminte a artiştilor precum şi a întregii populații evreieşti din Capitală.

Răspunsul a fost neaşteptat de prompt. Jenny Şmilovici să se prezinte a doua zi la ora 5 p.m. la Cabinetul Prefectului, înarmată cu o cerere semnată de cât mai mulți artişti evrei, ceea ce s-a şi întâmplat. Audiența a durat câteva ore şi a fost urmată de un dineu, chiar în cabinetul lui.

Probabil că talentul şi farmecele acestei regretate artiste, mai mult decât insistența noastră, au contribuit la deschiderea primei stagiuni de vară, în Grădina Teatrului Evreiesc cu revista „Fetițele din Calea Văcăreşti", urmată apoi de stagiunea de iarnă la Teatrul Baraşeum, având un răsunător succes de casă. Consider de a mea datorie să vă informez despre noblețea sufletească, despre omenia cu care Generalul Modreanu a ajutat cauza evreiască şi sionistă, în durele împrejurări grele şi riscante – chiar pentru el – toate acestea *complet dezinteresat*.

Începuse anchetarea[2] elevilor evrei încadrați în Hashomer Hatzair[3] – cei care scriseseră pe bancnote româneşti lozinci

[2] Arestarea grupului de 17 tineri sionişti, cu vârste între 15-20 de ani, s-a petrecut în 20 martie 1942.

[3] Hashomer Hatzair, i.e. garda tânără (ebr.), mişcare sionistă socialistă ce avea ca scop pregătirea tinerilor evrei pentru viața de kibutz din Israel.

sioniste. Dosarul se repartizase la Ploieşti, unde Curtea marțială era prezidată de Generalul Popescu, renumit pentru groaza ce o băgase între evrei, prin sentințele de condamnare la moarte sau ani grei de închisoare. Sesizat de conducătorii acestei organizații, am luat contact cu G-ralul Modreanu, căruia i-am explicat ce tragedie poate rezulta din jocul unor copii nesocotiți. Îl implorasem să intervină la [Mihai] Antonescu şi chiar la Mareşal, înainte de proces. El s-a oferit să plece personal la Gral. Popescu, cu care fusese coleg de promoție, intervenind direct, ceea ce s-a şi întâmplat. Din nefericire stăruința lui a fost fără succes, colegul lui amenințându-l chiar că a intervenit pentru evrei, ceea ce legal era strict interzis. Doi din copii judecați au fost condamnați la moarte şi executați după 24 ore, ceilalți au fost pedepsiți cu zeci de ani de închisoare grea.

Grație legăturilor pe care un alt amic al meu I. Berger-Safianu le avea la Palatul Regal, [s-]a obținut de la Regele Mihai[4] grațierea tuturor şi au fost trimişi cu Aliaua B în Israel. Aici unii din ei au ajuns la situații importante, profesori universitari, jurişti, militari, etc.

Am intervenit, împreună cu fratele Tully Rosenthal, pe lângă conducerea Hashomer-ului, în câteva rânduri, rugându-i să invite în Israel pe amicul comun Berger-Safianu[5], care locuieşte la Miami-USA, spre a-i arăta puțină recunoştiință omului care i-a salvat din închisorile legionare obținând grațierea lor, dar fără succes căci, ca de obicei, o binefacere se uită.

---

[4] Grațierea regală s-a obținut la începutul lunii mai 1944.

[5] Isidor Berger-Safianu a fost furnizorul (şi decoratorul) de mobilă, perdele şi covoare al Palatului Regal.

Vreau să consemnez aici că în casa bunului meu prieten I.H. Berger-Safianu, situată în Bucureşti, Calea Moşilor 98 şi devenită azi Monument Istoric, s-a făcut trecerea de la Regimul fascist la cel democrat, ea servind ani de-a rândul ca sediu conspirativ celor care luptau pentru îndepărtarea regimului Antonescu.

Deşi cunosc încă multe din evenimentele petrecute în timpul prigoanelor fasciste şi comuniste, în calitatea mea de fost conducător de obşte, în diverse instituțiuni evreieşti, mă rezum azi, la cele cuprinse în prezenta scrisoare. Cu alt prilej, oral sau în scris, voi depăna încă unele din amintirile mele personale, în legătură cu luptele şi suferințele din timpul perioadei 1938-1950, pe care, având în vedere vârsta mea înaintată, nu aş vrea să le iau cu mine în eternitate.

Cu deosebită considerație rămân al Dvs,

Doru Abramovici

P.S. Dacă găsiți o cale să publicați în *Toladot* cele cuprinse în prezenta scrisoare, sunteți autorizat să o faceți.

2. Fiica lui Ștefan Antim către Theodor Lavi

Domnului Dr.
Theodor Loewenstein Lavi

Ierusalim
Ben Dor 6 ian. 1964

Stimate Domn,

Scrisoarea aceasta cuprinde două mulțumiri. Prima, pentru faptul de a fi remis bunei mele prietene Dna Marcela Anghelovici adresa mea. A doua, pentru că vă adresați sursei cele mai apropiate spre a culege unele informațiuni în legătură cu activitatea publicistică a tatălui meu[6]. Spre marele meu regret, nu vă pot comunica decât data decesului: 17 iunie 1944.

Primul bombardament american de la 4 Aprilie 1944 ne-a sinistrat complet, noi locuind atunci în Calea Victoriei 100, în blocul „Generala".

Întreaga vastă bibliotecă a tatălui meu a fost transformată în cenuşă cu tot restul bunurilor, care fără să fi

[6] Ştefan Antim (1879-1944), născut la Dorohoi, avocat şi publicist strălucit, a debutat în presa românească în 1906 cu studii sociale şi portrete ale oamenilor politici români, care au avut un mare răsunet. Este de asemenea autorul câtorva studii despre problema agrară din România şi despre starea socială a țăranilor. În problema evreiască a militat pe linia revendicărilor de emancipare politică a evreilor români. Se numără printre cei mai buni traducători ai poetului Heinrich Heine în limba română.

fost deloc neglijabile, au fost pentru el întotdeauna de minoră importanță.

Cum am aliat[7] în 1950, autoritățile, cum foarte bine ştiți, nu permiteau introducerea în bagaje a nici unui fel de literatură, deşi atunci aş fi putut găsi pe piață sau la cunoscuții noştri unele exemplare din scrierile lui.

Credeți-mă că aş fi fost infinit mai fericită dacă aş fi putut schimba, măcar parte din kilogramele aprobate de vameşi, cu echivalentul cărților scrise de tatăl meu.

Am găsit aici în țară doar *Concepția economică a dreptului*, ediția a doua din 1924[8], prima ediție purtând data iunie 1915, lucrare pe care unii din profesorii universitari o pretindeau – pentru examene – cetită, tălmăcită şi înțeleasă, deşi nu făcea parte din materialul didactic oficial. În ultimul timp am achiziționat, grație intervenției unui amic, şi *Antologia*[9] lui Podoleanu.

Cu regret, deci, nu vă pot informa asupra anului când a apărut *Chestia evreiască*[10] în prima ediție. Un amănunt care v-ar putea interesa este acela că tatăl meu a lucrat, în ultimii ani ai vieții, în anii groaznicei urgii antisemite, la ceea ce trebuia să fie opera lui de căpetenie: *Hegemonia*; o lucrare vastă, de peste 2000 de pagini, tratând istoria socială şi politică a României, de la începuturile ei până în

---

[7] „A alia" – „a urca", verb folosit pentru a desemna imigrarea în Israel.

[8] Greşit. Studiul său *Concepția economică a dreptului*, ed. II-a, a apărut la Editura „Cultura Națională" în 1925.

[9] S. Podoleanu, *60 scriitori români de origine evreească. Antologie*, vol. I, Bucureşti, Editura „Slova", A. Feller, 1935, 204 pp.

[10] Șt. Antim, *Chestia Evreiască*, ed. II, Craiova, Editura Institutului de Arte Grafice „Samitca", 1919, 66 pp.

contemporaneitate. O bună parte din această operă, distrusă şi ea în manuscris la 4 aprilie, era rezervată contribuției masive a evreimei române la zidirea locurilor unde ne-am născut. Atacând metodic, cu impetuozitate, curaj şi logică teoriile antisemite ale lui Haşdeu, Xenopol, Iorga şi alții *ejusdem farinae*, pe care le-a combătut cu argumente docte, ştiințifice, într-o formă ce îi era atât de personală, el s-a stins cu marele regret de a fi constatat că toate ale lui eforturi zadarnice au fost.

Țin să subliniez că în întrega lui activitate publicistică, în multele lui relații publice şi în toate, dar absolut toate manifestările lui, chiar profesionale, nu s-a dezis de la originea lui evreiască. Aş putea, din contră, afirma că ea constituia prima din mândriile lui.

Şi alături de mine, sunt sigură, că în această constatare s-a aliniat tot ce a avut România – atunci – mai strălucit şi reprezentativ indiferent de … originea etnică.

Prevăzând prin scris şi grai, cu o claritate şi punctualitate – scuzați-mi expresia – aproape profetice, cu mulți ani în urmă transformarea nedorită dar de neînlăturat a societăților, el a fost apreciat de prieteni, respectat de adversari şi foarte adesea consultat de unii şi de ceilalți în problemele structurale de guvernământ; indiferent ce formă îmbrățişau: politică, culturală şi, mai ales, economică.

Dr. Niemirower şi numeroase proeminente personalități evreieşti, I.G. Duca şi alți foşti dregători ai treburilor publice – cu toții într-un consens quasi-unanim – au apreciat la justa lui valoare pe acest cărturar autentic, care şi-a iubit şi şi-a servit națiа căreia i-a aparținut mult,

mult mai mult decât puzderia de „naționaliști de paradă" şi „sioniști de carnaval" de care ne împiedicăm la tot pasul.

Conform dorinței Dvs., vă alătur şi o fotografie.

Cu distinsă stimă,

Corina Rosenthal-Relea

N.B.

Cum Dvs. doriți amănunte din activitatea personalităților evreieşti din România, vă sugerez că ați putea obține unele informații inedite asupra filologului Moses Gaster – unchi al meu din partea mamei – de la Dl. Dr. Bambergher, inspector general şcolar pentru limba engleză, care a fost secretarul Rabinului prim al Londrei, în ultimii ani ai vieții acestuia.

C.R.R.

3. Iehuda Ariel[11] către Theodor Lavi

97. Achad Haam, T-A.
7.6.958

Dragă doctore,

Mulțumesc pentru cărțulia Dumitale poştală din 26 ale lunii trecute, la care răspund cu o întârziere, pentru care cer iertare. Îmi pare rău că nu am ştiut de prezența la Bucureşti a inginerului Braunstein în anii 1949-51; mi-ar fi făcut plăcere să-l revăd şi poate, să depănăm împreună niscaiva amintiri. Nu-mi aduc aminte de colaborarea lui la *Bar Kochba*[12] care, e exact, apărea la Bârlad, sub direcția lui Achille Finkelstein. De altfel, publicația aceasta a cunoscut

[11] Iehuda Ariel (Leon Gold) (1892-1966), publicist şi fruntaş al mişcării sioniste din România, s-a născut la Galați. După izbucnirea primului război mondial, Iehuda Ariel a fost internat timp de trei ani, ca supus străin – tatăl său având cetățenie otomană – în lagărul de la Răducăneni. În 1930 se mută la Bucureşti. În 1941 a emigrat împreună cu familia sa în Eretz Israel. Între 1948-1951 a activat ca ataşat comercial la Legația Israelului din Bucureşti. A fost unul dintre fondatorii revistei *Hatikvah: Publicație zionistă bilunară,* apărută la Galați în 1915 şi dedicată tematicii sioniste, având pe primul plan combaterea tendințelor de asimilare a evreilor. Între 1919-1920 a fost director administrativ al ziarului *Mântuirea* fondat de A.L. Zissu iar din 1926 prim-redactor la revista *Drumuri Nouă*. În Israel a colaborat la ziarul de limbă română *Viața Noastră* (Tel Aviv) până la moartea sa survenită la 17 iulie 1966.

[12] *Bar Kochba* a fost o publicație sionistă de scurtă durată apărută la Bârlad în 1913. Până în 1915 a avut o apariție lunară, iar apoi până la încetarea sa (1919), bilunară.

o viață foarte scurtă – şi mi se pare că nu a cunoscut cine ştie ce răspândire.

În ce priveşte „memoriile" mele, – nu le scriu, pentru că nu cred să prezinte cine ştie ce interes. Mă silesc, în măsura în care mă ajută mărginitele mele puteri, să evoc pe acele „Figuri din trecutul sionismului românesc"[13] pe care le-am cunoscut mai bine şi cu privire la care pot descoperi sau găsi o documentație pe care să mă pot bizui, – după cum mă strădui, iarăşi în măsura în care obsedată şi posedată de greutățile vieții de fiecare zi, ca să poată închina luarea ei aminte săvârşirilor trecutului, – oricât numai mulțumită acestora a găsit ea aici o punte de salvare, sau de … travesare spre alte tărâmuri…

În ce priveşte materialele sârguitor strânse de Dumneata şi predate Legației din Bucureşti, cred că în bună parte au fost trimise încoace, înainte de am plecat noi de acolo, iar ce mai rămăsese urma să fie trimis după plecarea noastră, – şi cred că s-a şi făcut, căci a fost destulă vreme pentru trimiterea lor în cursul celor din urmă 4-5 ani. De altfel, eu am găsit o parte a acestui material la Arhiva Sionistă din Ierusalim, când am cercetat acolo câte ceva la diferite prilejuri…

Cu urări de sănătate şi de voie bună, – şi cu toate cele datorită Doamnei Dumitale, îți strânge mâna,

Ariel

[13] Rubrică permanentă pe care a ținut-o în ziarul *Viața Noastră*.

4. Iehuda Ariel către Theodor Lavi

7.12.958
Tel Aviv

Doctore dragă,

M-am întors de la Jerushalaym[11] abia aseară, în *motzei Shabbat*[12], şi potrivit făgăduielii date îți comunic că printre cărțile de pe rafturile bibliotecii mele am găsit, deocamdată, următoarele:

1) Un volum, legat în piele, cuprinzând următoarele *Anuare pentru Israeliți*:

a) 5644 (1883-84), an VI, cu contribuții semnate de Dr. M. Beck (*Hilel*), Dr. M. Gaster (*Cabala* – şi *O Poveste Talmudică* în literatura română), S.I. Rosanis (*Celibi Behor Carmon* – o pagină din istoria evreilor turci), M. Schwarzfeld (din viața lui Cuza Vodă), Lazăr Şăineanu (*Un proces istoric*) precum şi literatură beletristică semnată de Dr. E. Schwarzfeld, David Jurescu, Aureliu Turcu, etc.

b) 5645 (1884-85), an VII, cu contribuții semnate de Dr. M. Gaster (*Caraiții, Had Gadia şi cocoşul*), dr. E. Schwarzfeld (*Evreii sub zaveră – Evreii din România în 1883 – Un Evreu în scaunul Mordovei la 1591*), S.I. Rosanis (*Josef Caro*), M. Schwarzfeld (*Cărțile didactice ale lui M. Schwarz – Jehuda*

[11] Ierusalim (ebr.).
[12] Ieşirea din Shabbat (ebr.).

Barbu Iscovescu) şi literatură semnată de D. Jurescu, A. Turcu, L. Casvan, etc.

c) 5646 (1885-86), an VIII, cu contribuții semnate de Dr. E. Schwarzfeld (*Aşezămintele Evreilor din Moldova în sec. XVIII*), Dr. M. Gaster (*Ochire asupra literaturii ebraice – Vlad Țepeş şi Evreii*), M. Schwarzfeld (*Situația Evreilor în România în 1884* – Davicion Bally – Const. Daniil Rosenthal) etc, etc.

2) Un volum, legat în piele, cuprinzând următoarele *Anuare pentru Israeliți*:

a) 5652 (1891-93), an XIV, cu contribuții semnate de I.H. Zion (*Evreii în Anglia până la 1290*), Dr. Melchior M. Hărsu (*Circumcizia*), Dr. M. Gaster (*Judecata lui Dzeu*), Dr. A. Lost (*O făclie de Paşti*), J. Critz (*Un profesor orb: Hirsch Kaizer*), M, Schwarzfeld (*Evreii în literatura populară română*), N. Fraenkel (*Problema vecinicei existențe a Evreilor*), Dr. E. Schwarzfeld (*Evreii sub Regulamentul Organic*), W. Schwarzfeld (familia Rokeah) şi Istoricul Coloniei Zichron Jaacov de **

b) 5653 (1892-93), an XV, cu contribuții semnate de N. Fraenkel (*Elenism-Judaism*), I.H. Fior (*Emanciparea Evreilor în Anglia*), A. Turcu (*Probleme Juridice în legătură cu Evreii*), W. Schwaezfeld (*Gramatica Ebraică – Streinii după Constituția lui Moise*), Dr. M. Gaster (*Literatura Populară Evreo-Spaniolă*), Zadock Kahn (Isidore Loeb), M. Schwarzfeld (*Basmul cu Pantoful la Evrei, România*, etc), Adolf Waberman (Samuel Moses Fuhr), etc, etc.

c) 5654 plus 5655 (1893-95) cu contribuții semnate de Dr. M. Gaster (*Grozăviile Cazacilor sub Hmelnicki*), W. Schwarzfeld (*Sinonimele şi legea evoluției*) Dr. M.M. Hărsu (*Tăerea rituală la Evrei*), Dr. Julius Barasch (*Evreii în Cracovia,*

Galiția, Bucovina, Moldova, Valachia 1841-1842), A. Turcu (*Naturalizarea şi copiii minori*), M. Schwarzfeld (*Cercetare folkloristică - W.Schwarzfeld*), un sonet în ebraică închinat lui W. Schwarzfeld de tatăl său Benjamin Schwarzfeld, etc, etc, Iulius Popper (notițe biografice), etc.

3) Un volum, legat în piele, cuprinzând următoarele *Anuare pentru Israeliți*:

a) 5656 (1895-96), an XVII, cu contribuții semnate de Marin Şăineanu (*Limbile Semitice*), W. Schwarzfeld (*Cercetări Epigrafice*), Dr. M. Gaster (*Goanele contra Talmudului*), Dr. E. Schwarzfeld (*Evreii în legislația lui Matei Basarab 1640-1652*), N. Fraenkel (*Isus*), M. Schwarzfeld (*Basmul cu minciunile*), Leopold Loew (*Hirsch Mendel Pineles*), etc., etc.

b) 5657 (1896-97), an XVIII, cu contribuții semnate de W. Schwarzfeld (*Gramatica Ebraică*), Dr. E. Schwarzfeld (*Din Istoria Evreilor din Rom.*), Ing. A. Maltensky (*Templul din Ierusalim*), M. Schwarzfeld (*Evrei sau Chazari*), Dr. M. Gaster (*Basme Evreieşti de 1000 de ani*);

c) 5658-59 (1897-99), an XIX, cu contribuții semnate de M. Schwarzfeld (*Evreii în literatura lor populară*), Dr. E. Schwarzfeld (*Din Istoria Evreilor din România*), Marin Şăineanu (*Falaşii în Abisinia*), M. Schwarzfeld (*Benjamin Schwarzfeld*), Dr. K. Lippe (*Cunoştiințele igienice ale Rabinilor*), Ronetti Roman (*Povestea Şarpelui încălzit la sân*), Dr. M. Gaster (*Gângăvirea lui Moisi în literatura populară română*) etc., etc.

4) Un volum legat, cuprinzând următoarele broşuri:

a) *Chestiunea Israelită înaintea Adunării Generale a*

României din 1864. Dezbaterile Legii Comunale. Şedinţele din 5-6 Martie. Buc. Tip. Statului 1879.

b) Moțiunea Nerevizioniştilor în Chestiunea Israelită şi cele 3 discursuri ale deputaților Colegiului IV de Brăila, Nicolae Blarenberg, precum şi discursurile deput. Colegiului III de Iaşi, Conta, şi ale deputat. Colegiului I de Bacău, D. Rosetti Tețeanu, destinate a servi de comentariu, Buc. Tip. Curții, Goebl. 1879.

c) *Judaismul în România* de Mina Savel, fost director al ziarului antisemit *Alarma Moldovei,* Iaşi, Tip. Popovici 1896.

d) M. Schwarzfeld – *Ochire asupra Istoriei Evreilor în România de la început până la mijlocul acestui veac*, Buc. Tip. Niegand, 1887.

e) *Chestiunea Neasimilării Evreilor*. Lucrări prezentate la concurs şi recompensate de către I.I. Heliade Rădulescu, St. G. Budişteanu şi C.S.S. Săchinescu, Buc. Tiparul, 1900.

5) Un volum legat: *Les Juifs en Roumanie depuis le Traité de Berlin (1878) jusqu'a ce jours par Edmond Sincerus* (Dr. E. Schwarzfeld). Les lois et leur Consequences, Londres, Mac Millan&Co 1901.

6) Un volum legat în piele: *Cinquante Ans d'Histoire. L'Alliance Israélite Universelle 1860-1910* par N. Leven, Paris Felix Alcan, 1911.

În acest volum: Cap II Action en Serbie et Romanie de 1860 à 1870.

Cap IV Traité de Berlin

Cap VII La Roumanie et la Traité de Berlin

Cap IX L'Antisémitisme

7) Un volum broşat: S.C. Cristian, *Patru ani de urgie. Notele unui Evreu din România*, Timpul S.A.R. Buc.

8) Un volum broşat: Scarlat Calimachi şi S. Cris-Cristian: *Călători şi Scriitori streini despre Evreii din Principatele Româneşti*, Iaşi, 1935.

9) Un volum broşat: *Celui à on n'a pas rendu justice: Lazare Sainean, Le Grand Philoloque (1859-1934) Sa Vié et Sou Oeuvre par son frère Constantin*, 1946, Sensul Românesc, Craiova-Buc.

10) Un volum broşat: Const. Saineanu, *Amintiri despre … Scriitori și Dascăli.*

Nu cred că toate acestea să intereseze Iad Ve-Şem[13]. Poate, în oarecare măsură Arhiva Sionistă. Sigur, însă, Biblioteca Universității. Rămâne de văzut unde ar trebui să-şi găsească locul. Aş dori, oricum să le pot consulta fără nici un fel de piedică, oricând aş putea să am nevoie.

Aceastea le-am descoperit la prima ochire. Trebuie să mai am şi altele, pe care le voi descoperi când voi căuta mai serios – printre ele unele colecții de ziare şi reviste, care şi-ar găsi locul firesc în Arhivă.

Când ai o clipă liberă, spune-mi, rogu-te, cam ce crezi.

În orice caz, ți-aş fi recunoscător dacă ai putea urmări unde s-a rătăcit totuşi *Mevaseret Zion*[14], care nu poate fi găsit la Arhiva şi unde ar putea fi descoperite colecțiile *Egalitatea* şi *Cuvântul Israelit* 1900-1915.

Cu bine,

Ariel

---

[13] Este vorba despre Yad Vashem, memorialul dedicat victimelor Holocaustului.

[14] *Vestitorul Zionului*, publicație săptămânală sionistă de scurtă durată (1900-1902) apărută la Bucureşti. Directorul ei a fost Horia Carp.

5. Iehuda Ariel către Theodor Lavi

Motzei Shabbat
21.9.1963
Ierusalim

Doctore dragă, mulțumesc pentru rândurile Dtale din 15, din păcate săptămâna aceasta tăiată de zilele de sărbătoare a făcut cu neputință luarea de contact, la vreme, pentru a putea orândui vizita la Yad Vashem în condiții prielnice cu ajutorul Dumitale. Trebuie aşadar să amânăm pentru altădată – dacă vom trăi şi vom fi sănătoşi – iar între timp nu aş vrea să treacă acest început de An Nou fără să vă urăm toate cele bune, înainte de toate sănătate şi apoi, tot ce mai este nevoie şi de folos, în afară de ea. Fie ca acest An Nou să fie, în toate privințele, mai bun şi mai luminos ca cel care s-a scurs.

Cu bine,

Ariel

6. A. Axenfeld către Theodor Lavi

A. Axenfeld, 4 Rue Leon Cosnard
Paris. XVIIe (France)

Dragă Lavi,

În prima linie, cu prilejul sărbătorii de *Pesach*[15] te rog să primeşti urările mele şi un sincer *Hag Sameah*[16].

În linia a doua, mă mir că nu ai reacționat la scrisorile mele, nu ai motiv de supărare pe mine.

Ce mai faci? Eu o duc greu cu vederea.

Cu cele mai bune sentimente,

A. Axenfeld

[15] Pesach – Sărbătoarea ieşirii evreilor din robia egipteană (ebr.).
[16] Hag Sameah – Sărbătoare fericită (ebr.).

7. S. Al. Bacher către Theodor Lavi

Toronto, sept. 23/82

Stimate Domnule Lavi,

M-am întâlnit – la Bucureşti fiind – cu D-l. Marius Mircu care mi-a încredințat prezentul calendar pentru a vi-l trimite.

O fac cu mare plăcere.

Cu atât mai mult cu cât îmi dă prilejul de a mă alătura călduroaselor sale urări de sănătate, viață lungă, pace şi voie bună.

Cu deosebita apreciere şi considerare pe care v-o port de … 60 de ani!

Samy Bacher

8. Theodor Lavi către S. Al. Bacher

26.10.82

Stimate domnule Bacher,

Mare mi-a fost surpriza când am primit prin intermediul d-tale Calendarul / Luah ce ți l-a predat Mircu, bunul meu prieten, la Bucureşti. Curios! Înțeleg că nu coresponda cu mine – deşi de câteva ori fiind aici în țară ne-am întâlnit. Dar, în vara asta a fost aici istoricul – ultimul mohican! – Iţic Kara (Schwartz) şi n-a găsit o cale să vie la o întâlnire. Probabil am rămas persona non-grata la Bucureşti… La Mircu e atâta prezență încât nu foloseşte drumul de odihnă – de a-mi expedia unele lucruri – prin soră-sa care locuieşte la Aşkelon.

Spune-mi ce faci în Canada? Te-ai aranjat? După cum vezi există la Universitatea ebraică un Centru de studiere a iudaismului român. Eu sunt directorul ştiințific (onorific!) şi dacă te interesează activitatea noastră, îți voi referi câte ceva.

Salutări şi mulțumiri pt. expedierea volumului [calendarului].

Dr. Th. L.

9. S. Al. Bacher către Theodor Lavi

Toronto, 18 dec. 1982

Mult Stimate şi iubite Domnule Lavi,

Sunt în mare întârziere cu răspunsul meu la atât de amabila scrisoare pe care am primit-o. Şi aceasta din cauza întrebării pe care mi-o pui cu privire la activitatea mea prezentă. Voiam să-mi sprijin răspunsul pe … documente a căror tergiversare m-a silit să rămân în aşteptare timp de aproape două luni.

Şi mă explic.

După sosirea mea în Canada, din necesitatea de a fi împreună cu familia mea, am ocupat aici un serviciu la un trust, onorabil dar deosebit şi de profesiunea mea şi de preocupările mele. Consideram totul un provizorat care – cum se întâmplă – s-a … definitivat timp de 10 ani. Pensionat la începutul acestui an, mi-am găsit o utilizare la A.D.L. (*Anti Defamation League*) şi răspunzând pozitiv la o ofertă agreabilă de colaborare la un ziar[17] de limbă română, în ciuda unui titlu de trompetă care nu mă atrăgea. Publicație pe care, însă, am reuşit să o atrag pe linia unei atitudini nete pro-israeliene, de combatere a atitudinilor nu numai antisemite, dar şi pro-legionare a nenumărate alte publicațiuni de limbă română.

[17] Ziarul *Tricolorul: Romanian-Canadian Cultural Magazine*, Editor: Prof. Dr. Cornelius Dima-Drăgan (Toronto, Canada).

În ultimul timp se merge cu îndrăzneala până la a glorifica elementele legionare, la a prezenta rebeliunea ca o simplă manifestare şcolărească reprimată cu tunul de Antonescu, la a prezenta actele de teroare gardiste ca încercări de curățire a vieții publice de elemente antinaționale. Am pornit să combat destul de modest aceste deşănțate acțiuni prin arătarea adevăratei situațiuni, legând înfățişarea situației politice de atunci de relatarea unor clipe trăite de mine în activitatea trecută de procuror pentru crimele de război. Am voit să-ți trimit – de simplă curiozitate – ultimul meu articol[18] privind rebeliunea legionară. Apariția a fost întârziată prin faptul că ne aflăm aici în plină judecată a acțiunii de expulzare a lui Valerian Trifa şi s-a considerat să nu se vină chiar atunci cu elemente în afara procedurii de judecată. Şi … voind să-ți trimit articolul respectiv, am întârziat și trimiterea scrisorii mele. Publicația o remit separat.

Regret mult că pe timpul şederii mele în Israel nu am căutat prilejul de a vă vedea mai des. Dar vizitele mele la Ierusalim erau întotdeauna scurte şi grăbite. Odată am venit însă special ca să vă văd. Era la scurtă vreme după venirea mea în Israel. Aveam proaspăt un întreg bagaj cu problemele criminalilor de război în România, fie anchetate, fie intenționat aruncate sub covor. Căutându-te pe D-ta, am întâlnit-o pe răposata şi regretata Dora Littman. Care mi-a comunicat că instituția la care, dacă nu mă înşel lucrați împreună, n-ar fi interesată decât în

[18] S. Al. Bacher, *A Martyr of Those Times…*, *Tricolorul*, Tomul II (1982), nr. 4, decembrie, pp. 5-7.

cunoaşterea deciziilor Curții Bucureşti şi nu a rechizitoriilor. Mi-am dat seama că face o mare confuzie între un procuror pentru cercetarea crimelor de război şi ceilalți procurori de alte nuanțe din România. Dar n-am mai insistat şi rezerva față de aceste confuziuni m-a reținut adesea în activitatea mea în Israel.

Mă bucur tare mult că lucrezi în continuare şi că depui o activitate dintotdeuna prețioasă şi dintotdeuna apreciată de mine şi atâția alții încă de pe vremea A.T.S.[19] Evident, m-aş bucura mult să ne ținem în legătură şi să cunosc la zi specificul „românesc" în Israel. Ți-aş fi îndatorat dacă m-ai ajuta pe această linie.

Îți doresc mulți ani înainte, de utilă activitate, de sănătate, prosperitate şi progres.

Cu frumoase amintiri,

Samy Bacher

[19] A.T.S. – „Asociația Tineretului Sionist" organizație creată la Congresul Sionist din Galați (1921).

10. Theodor Lavi către S. Al. Bacher

5 ianuarie 1983

Dragă prietene Bacher,

Îmi dai voie să te intitulez aşa, după ce te-ai „desconspirat", te-ai auto-demascat, amintindu-mi de epoca A.T.S. Te bănuiam eu de mult că eşti acelaşi Bacher de pe vremea când eram amândoi încă în liceu. Îmi pare şi mie rău că nu ne-am văzut mai des aici – şi când m-ai căutat ai dat de o asistentă a mea, care era în epoca de re-profilare, adică trecerea la disciplina severă a istoriei de la critica literară. Dar era prezumțioasă de la început, astfel nu ți-ar fi comunicat că Yad Vashem, unde-i eram şef, „n-ar fi interesat decât în cunoaşterea deciziilor Curții Bucureşti şi nu a rechizitoriilor". Desigur că era o confuzie, cum bine scrii. Păcatul ei cel mare – Dumnezeu să i-l ierte – este că nu mi-a comunicat mie nimic de întrevederea cu D-ta. Nu ştiu dacă acum se mai poate salva ceva, adică dacă mai ai în memorie date despre activitatea D-tale contra criminalilor de război. Ar fi multe de spus despre o asemenea „confuzie" – dar s-o lăsăm să se odihnească pe cea care te-a determinat „să nu mai insişti", cum scrii, şi să fii „reținut în activitatea D-tale în Israel".

Îmi pare bine că propui să ne ținem în legătură – şi bănuiesc că vrei să cunoşti câte ceva despre instituția în fruntea căreia stau. Te voi ține la curent. Deocamdată vreau să-ți semnalez grija noastră principală – anume de a conserva aici patrimoniul evreo-român, în cadrul

Universității ebraice. În centrul realizării este biblioteca noastră, care cuprinde aproape trei mii de volume: ce au scris evreii în beletristica şi istoriografia proprie, ce s-a scris despre noi în România – începând de la documente până la monografii şi tratate de istoria generală a României. Am strâns adevărate comori, provenite în bună parte din biblioteca mea proprie, dăruită în acest scop. O secție specială se preocupă de literatura antisemită – până la publicațiile actuale. Avem un corespondent[20] peste Ocean, interesat şi el de subiect, care ne trimite cărți şi publicații ale emigrației, dar evident nu e tot ce apare. Mă gândeam dacă D-ta eşti în posesia unor astfel de materiale, să ni le trimiți. Îți vom fi recunoscători. Dar înainte, te rog să ne trimiți lista materialelor pomenite care-ți prisosesc, ca să nu mai faci cheltuieli zadarnice cu poşta. Crede-mă că toate sunt folosite de doctoranzi, de cercetători – şi uneori ni se cer indicații sau fotocopii la universități din Franța, Germania, U.S.A., Belgia – ca să nu mai vorbesc de cei din țară de aici, care ni se adresează.

Şi ca să-ți dau un exemplu – am să te iau pe D-ta. Tocmai vroiam să-ți scriu, căci ai fost pomenit într-o revistă de la Sibiu, *Transilvania*, care se ocupă de un articol[21] publicat de D-ta în legătură cu Sărmaş în revista *Tricolorul* – Toronto. Ai văzut revista? Dacă nu, îți voi trimite fotocopia

[20] Este vorba de Raul Marian. A se vedea corespondența cu Marian mai jos, în acest volum.

[21] S. Al. Bacher, „The Slaughter of Sarmas", *Tricolorul*, Tomul II (1982), Nr. 1, septembrie, pp. 6-7.

articolului. Eu voi scrie un articol despre această chestiune şi-ți voi trimite deasemeni o fotocopie.

În aşteptarea răspunsului,

Cu multă prietenie,

Dr. Th. Lavi

11. S. Al. Bacher către Theodor Lavi

Toronto, 27 ianuarie 1983

Stimate şi iubite Domnule Lavi,

Am citit scrisoarea D-tale cu mult drag, cu multă nostalgie şi … mult regret. Regret pentru faptul că nu am luat legătura cu D-ta imediat ce am venit în Israel, că nu m-am ținut apoi în legătură cu D-ta. O exagerată sensibilitate, rezerva pe care mi-am impus-o, neîncrederea în felul de a gândi al unora care îşi exagerau meritele, m-au determinat să mă rezum numai la lupta profesională. Poate că, altfel, aş fi putut fi util. Am fost procurorul responsabil (aşa se numea) al anchetării crimelor de război la Parchetul Curții de Apel Bucureşti (după desființarea instituției Acuzatorilor Publici) şi în intervalul în care am funcționat am trimis judecății 631 criminali de război, inclusiv întreaga legiune de jandarmi din Orhei pe care am urmărit-o de la celebra reuniune din 11 iunie 1941 de la Roman, în toată activitatea ei, la vechile posturi ale jandarmilor (unde au fost trimişi ca „să-şi săreze sufletul"), în activitatea lor de escortare a grupurilor de evrei de la Odessa la Berezovca şi celebrul cătun al masacrării lor, Kulinovca. Cu toate injoncțiunile din acele vremuri, printre cei 631 criminali de război trimişi de mine în judecată, nu a fost decât un singur evreu – în contumacie – unde, în lipsa lui, primau declarațiile evreilor împotriva-i. Declarații odioase, dovedite apoi ca mincinoase, cel puțin sub aspectul lor,

dovedind şi ticăloşia până unde se mergea uneori. Voi scrie, poate, povestea, cândva, dar nu pentru publicitate. Pentru D-ta personal, pentru arhiva D-tale.

Au trecut 20 de ani de când am venit în Israel. Şi între timp s-a adăugat povara vârstei. Evident, ceea ce ar fi putut fi nu se mai poate recupera.

Antisemitismul aici se desemnează cu totul în alte condițiuni decât acela de la New York. În timp ce acolo are forme direct abjecte de înjurături şi … *Porunca Vremii*[22] (cum şi e intitulată una dintre fițuici) – de cerşetorie şi şantaj de tipul Tița Pavelescu de la Focşani, de pe vremuri, – aici prezentarea e cu mult mai sofisticată. Explicarea acestei rețineri rezidă în faptul că procurorul general e un evreu, membru Bnei Brith, anume Bob Kaplan, iar preşedinte al Trib. Suprem este Bora Laskin, un alt evreu, ambii jurişti de anvergură, de mare ținută şi prestigiu.

Pe de altă parte, ziarul *Cuvântul Românesc*[23] care apare aici este întreținut de către Valerian Trifa, direct interesat să nu creeze adversități prea puternice, în dorința lui de a se stabili în Canada, următor expulzării sale din U.S.A. În plus, după cum desigur cunoşti, vechea legiune e separată în două fracțiuni care se urăsc de moarte. Fracțiunea codrenistă, mai moderată, din care face parte Trifa ca şi tot grupul de comandă ajuns azi „democrat" şi rezonabil, şi

[22] *Porunca Vremii. Revistă de prestigiul şi drepturile neamului nostru*. Publicată de Boian News Service, New York, USA, lunar. Director: George F.A. Boian.

[23] *Cuvântul Românesc, The Romanian Voice, The Largest Romanian Newspaper in the Free World*, publicație lunară, Hamilton, Ontario, Canada. Director: George Bălaşu.

grupul Horia Sima (căruia îi aparțin fițuicile americane) format din derbedei şi analfabeți, incapabili să privească adecvat, indiferent ce problemă.

Sunt singur. Am reuşit să mă alătur numai ziarului *Tricolorul* cu toată nomenclatura sa de trompetă, unde îmi public articolele mele de suflet israelian, dar obligat a colabora şi cu alte articole de interes canadian. Am înțeles să răspund articolelor din *Cuvânt Românesc* şi alte ziare, nu prin rânduri polemice, ci prin articole în care să dezvălui realitatea, pe baza documentelor pe care le mai am. Astfel… „nimic nu e întâmplător". Spre exemplu. Într-un ziar evreiesc intitulat *Menorah,* de esență maghiară, a apărut în urmă cu un an un articol în care se preamărea armata maghiară, ca fiind cea mai omenoasă dintre cele ce s-au alăturat Axei. Se cita faptul că în timp ce zeci de mii de evrei erau masacrați la Nistru şi Bug, în zona de ocupație românească, în zona trupelor maghiare nu s-au permis aceste odioase asasinate. Şi… era adevărat. Dar, sub unguri au pierit totuşi 400.000 evrei! Şi atunci am răspuns prin articolul privind masacrul de la Sărmaş. Cu acte din dosar. Cu mărturia mea personală de ce s-a întâmplat apoi, în dosar.

Un alt exemplu. Din fragmentele de ziar pe care ți le alătur în fotocopie se deduce că mişcarea Gărzii de Fier a fost o acțiune patriotică… iubitoare de evrei! Am răspuns prin articolul privind asasinatele săvârşite în timpul rebeliunii şi prin acțiunea fostului preşedinte al Centrului Studențesc, azi arhiepiscopul Valerian Trifa. Fără să citez nici măcar un nume. Nu era cazul să înveninez prea mult lucrurile, numele erau prea bine cunoscute. Iar azi, când Trifa a cerut „azil" în Canada şi când mulți evrei îi plâng

de milă, articolul meu serveşte organizației Bnei Brith în acțiunea sa de respingere a cererii. E departe de mine gândul ca să mă infatuez. Dar sunt tare mulțumit dacă, în anii târzii ai vieții, pot să mă fac util alor mei. Îți voi afirma un lucru, numai pentru D-ta. N-am vrut niciodată şi azi mai puțin decât oricând să mă bat cu pumnul în piept, dar, în toată activitatea mea, oricât de proeminentă a fost ea uneori, eu am fost şi am rămas întotdeauna evreu. Atunci când voi trece dincolo, pot fi liniştit: în bagajul meu nu se va găsi nici-un act de neevreism.

Ca să ai o idee de felul cum se manifestă aici atitudinea antisemită din partea elementelor româneşti, îți trimit unele fotocopii după ziarul amintit. În fapt, acțiunea antisemită este cu mult mai puternică. Ea nu se duce însă în scris, ci în cadrul … bisericii. Biserica de aici se numeşte „Sf. Gheorghe", iar păstorul turmei este un anume preot Zelinski!

Te-am obosit destul şi nu mai insist. Îți stau cu drag la dispoziție în cazul în care crezi că aş putea fi util vreo direcție. Îți voi trimite cu regularitate *Tricolorul*. În viitorul exemplar încep publicarea în limba română a discursului[24] Dnei Jeane Kirkpatrick. După mine, un nou „J'Accuse" a cărui însemnătate propagandistică nu ar trebui neglijată.

Îți mulțumesc mult pentru promisiunea de a-mi trimite în fotocopie articolul din *Transilvania* pe care nu-l am. Şi mai multe mulțumiri pentru articolul D-tale pe care îl

[24] Bacher a publicat un extras din discursul ținut de Dr. Jeane Kirkpatrick, ambasadoarea Statelor Unite la O.N.U, în cadrul Congresului Internațional al Organizației Bnei Brith, în seara zilei de 21 octombrie 1982, la Toronto în ziarul *Tricolorul*, tomul II (1983), nr. 5-6, ianuarie-februarie, pp. 1-2.

aştept cu nerăbdare. Te rog mult, ține-mă la curent cu activitatea „românească" în Israel şi cu activitatea D-tale în mod special.

Şi te rog să crezi în sinceritatea bunelor sentimente pe care ți le port.

Cu multă prietenie,

Samy Bacher

12. Theodor Lavi către S. Al. Bacher

P.O.B. 4086
Jerusalem 91040
Israel

28 februarie 1983

Dragă prietene Bacher,

Răspund abia astăzi la scrisoarea d-tale din 27.1.a.c. Sunt prins cu mult lucru aici la Universitate, la Centrul pe care-l conduc. Am să-ți relatez într-o scrisoare specială cu ce ne ocupăm şi vei avea poate unele surprize. Îmi pare bine că te simți legat de Israel şi de iudaismul român.

Nu ştiu cum s-ar putea folosi cunoştiințele d-tale, eventual documentele ce le mai deții (dacă şi în ce măsură le deții). Au rămas de la Matatias Carp vreo 12 volume de câte 3-400 de pagini cu documentele copiate, fotografiate sau chiar unele originale – în special de la primele procese ale criminalilor de război, desfăşurate încă la Tribunalul Poporului. Dar când am început să sistematizăm totul – mai ales în ce priveşte Transnistria – am văzut cât sunt de lacunare datele. Poate ai auzit că am publicat la Yad Vashem un volum în ebraică intitulat *Pinkas Kehilot Rumania* – adică *Enciclopedia Comunităților evreieşti din România*. Sunt 800 de pagini mari de lexicon, pe două coloane – deci 1600 pagini de carte normală, format 16^0. Aproape jumătate din volum este dedicat Transnistriei, partea de care s-a ocupat asistenta mea de atunci, defuncta

Dora Litani. Am folosit aici pe lângă materialul lui M. Carp (*Cartea Neagră*) mărturisirile supraviețuitorilor şi documentele germane (de care m-am ocupat eu). Noi am identificat încă vreo 100 de ghetto-uri sau lagăre de care M. Carp nu a ştiut. Am găsit şi material fotografic bogat – de ex. trecerea Nistrului pe plute improvizate, două pagini de fotografii – apoi din ghetto-ul Moghilev etc.

Nu-ți mai vorbesc de tot ce s-a întâmplat în Regat. Volumul a fost distins cu premiul Israel, cea mai înaltă distincție (se împarte de Ziua Independenței). Sunt convins, însă, că nu e ultimul cuvânt – cu toată munca de peste un deceniu investită de o echipă întreagă de sub conducerea mea. Am făcut apel în introducerea lucrării să ni se completeze materialul. Dacă va apare ediția doua (dacă!) vom adăuga ce s-a primit între timp drept completare. În orice caz, strângerea materialului suplimentar este necesar. Pentru că acum s-a trecut la faza monografiilor. În universitățile noastre, cinci la număr, se elaborează teze de licență (M.A.) şi doctorat şi pe teme din istoria evreilor din România. La noi la „Centru", primesc îndrumare şi documentare studenții pentru lucrările lor. Mai mult, Centrul nostru dispune şi de fonduri de burse (donate de M. Landau, de familia lui Mişu Weisman, de prietenii d-ului Stern-Kochavi). În mod normal, majoritatea lucrărilor se ocupă de epocile recente (între cele două războaie, faza Holocaustului, după război).

Despre activitatea d-tale, ne-ai dat informații prețioase. Ar fi interesant dacă ai putea să ne trimiți fotocopii ale articolelor d-tale de polemică cu antisemiții. Îți mulțumesc pentru gazeta *Tricolorul* şi te rog să continui să ne-o trimiți.

Poate te va interesa să ştii că un colaborator al *Tricolorului*, Mac Linscott Ricketts, este şi el în legătură cu noi. Lucrează o monografie despre Mircea Eliade, al cărui student a fost. Şi a cerut lămuriri de la noi. În altă ordine de idei: ți-am atras atenția să nu cheltuieşti bani cu fotocopii din *Cuvântul Românesc*. Primim gazeta şi avem colecția pe câțiva ani. Avem şi alte gazete legionare (*Exilul solidar*, *Țara şi Exilul*, *Porunca Vremii*, *Boian's News Service*, *Stindardul, Carpații*, *Fii Daciei*, *Scrisori legionare, Buenos Aires*). Nu am trecut şi alte publicații, ne-legionare: religioase, ale partidelor politice etc. – acestea din urmă efemere.

Consider că atitudinea d-tale este foarte folositoare – şi în măsura în care ne vei ține la curent, vei avea un dosar special în arhiva noastră documentară.

Şi acum puțin despre activitatea mea. După ce am ieşit la pensie de la Yad Vashem – acum vreo şapte ani – am creat la Universitatea ebraică „Centrul pentru studierea iudaismului român". E în primul rând un centru de documentare. Avem o bibliotecă de cca. trei mii de volume, în primul rând istoria evreilor din România, creațiile literare şi culturale ale evreilor din România şi tot ce-i priveşte (de ex. antisemitica!). Am primit colecțiile de istoria artei evreieşti în România ale arhitectului Em. Arnet (fost membru în Comisia monumentelor istorice); biblioteca colosală – cca. o mie de volume ale Dorei Litani – mai ales colecțiile literare ale evreilor români. În secția noastră de tăieturi de ziare se strânge cam tot ce se scrie despre evrei din România aici în țară. Am publicat în ebraică un volum *Meseriaşi evrei în Moldova în sec. 19,* de Prof. Eliahu Feldman. Se predă în curând tiparului o lucrare de specialitate despre documente

privind pe evrei români, în arhivele de la Ierusalim. E o lucrare în colaborare cu Universitatea Haifa. Continuăm cu inventarierea şi publicarea de materiale din celelalte peste treizeci de arhive din țară.

Afară de asta suntem şi centru de documentare pentru cercetători din străinătate. Ni s-au adresat, pe lângă cel de la Louisville [sic! Loiusburg], autorii de diverse lucrări de la universitățile din Bruxelles, Borchum (Germania), Montpellier. Şi pentru congresele limbii române ce se țin în U.S.A. şi Canada am furnizat material documentar unui conferențiar evreu (R. Marian), despre Lazăr Şăineanu, Gaster, Tiktin, Enric Furtună. În fiecare an organizăm cicluri de conferințe aici, la Universitate. Anul trecut tema a fost: „O sută de ani de sionism în România".

Am satisfacția că suntem apreciați, deşi o ducem greu cu bugetul. După cum ți-am comunicat, eu lucrez voluntar, adică fără salar. Îmi ajunge pensia. Sunt de zece ani văduv şi activitatea mea mă scoate din singurătate. Dacă trăia soția mea, probabil că lucram şi mai intens, pentru că mă ajuta şi mă încuraja.

Sper să am veşti de la d-ta.

Cu prietenie,

Dr. Th. Lavi

13. S. Al. Bacher către Theodor Lavi

Toronto, 3 mai 1983

Iubite şi prețuite Domnule Lavi,

Îți cer iertare dintru început pentru marea întârziere în răspunsul pe care îl datoram imediat amabilei D-tale scrisori, atât de cuprinzătoare. Am fost însă serios bolnav de o gripă cu unele complicații pulmonare care nu numai că m-au slăbit fizic, dar mi-au dat şi o apatie pentru obişnuitele mele preocupări. Încep încet, încet să revin la viață şi la unele aspecte de interes ale ei şi primul meu sentiment este acela de jenă în răspunsul meu la scrisoarea primită, oricât ar fi fost de explicabilă întârzierea.

L-am cunoscut şi eu bine pe Matatias Carp. În anii 1948/51, pe când lucram la cabinetul criminalilor de război, îmi era un obişnuit vizitator, informându-mă de multe aspecte ale unor probleme care nu apăreau în dosare sau dându-mi indicațiuni asupra unora dintre marii potentați comunişti care apăreau în diversele lui documente şi care puteau fi bine alăturați acelora care îşi aşteptau rândul în boxa celor acuzați. Era un om entuziast, pasionat în munca sa, dârz în atitudine, necruțător (şi pe drept cuvânt) acolo unde considera că nu se poate sta pasiv. El a avut prilejul să ocupe un loc unde toate aceste documente veneau în valuri, lipsa sa de timp, inexperiența în lumea anchetelor, avalanşa pe care nu o sistematiza tocmai depăşit fiind de timp, a determinat însă o lipsă de echilibru în evaluarea

documentelor pe care le avea, acordarea unei preponderențe unor fapte de mai mult zgomot şi mai puțin interes, în dauna altora care, aparent inocente, ascundeau însă grele concluziuni. El insista astfel să nu se treacă peste faptul că un colonel, în nu ştiu care sat, a violat două basarabence care îi cântau la balalaică şi a neglijat că în spatele asasinatelor de la Edineți şi Noua Suliță se afla falnicul general Lascăr, comandant al Vânătorilor de Munte şi, revenit apoi, comandant al Legiunii „Horia, Cloşca şi Crişan".

Marea greşală în acțiunea totuşi de neprețuit a lui Carp a fost că nu a fost flancat, mai ales în România, de un profesional care să trieze şi să sistematizeze şi să le eşaloneze în valoare toate actele care şi azi pot fi utilizate de cel mai pretențios cercetător al istoriei. Mai ales că, într-o politică explicabilă, arhivele României sunt ermetic închise oricărei încercări de a se reproduce imagini ale Holocaustului românesc.

Entuziasmul lui Carp, manifestare a temperamentului său politic, ignorând însă unele norme în materie de cercetare şi dovedire a faptelor, a căşunat uneori grele încurcături. Mi-ai scris de remarcabila lui carte asupra Masacrelor de la Sărmaş. O carte scrisă pe viu, în focul unor sentimente de nestăvilit, dar care… a distrus pur şi simplu ancheta, dosarul. În perioada de euforie evreiască, imediat după 23 august 1944 pe când se vorbea de Filderman ca viitor Ministru de Interne şi Aristide Blank ca Ministru de Finanțe, pe când Federația noastră se plasase ca factor determinant în anchetarea crimelor de război, cam prin februarie 1945 s-a pus problema exhumării victimelor

de pe dealul Suscut, a identificării lor şi reînhumării în morminte separate. Nu se organizase încă sub niciun aspect corpul de anchetă al crimelor de război şi fiecare „gradat" de jandarmi, în vidul care încă nu se sistematizase, devenise mare anchetator. Mai întodeauna pentru a-şi acoperi şi trecutul lui, prea adeseori dubios, printr-o manifestare de evreism tare. În aceste condițiuni s-a ordonat operațiunea menționată mai sus. Micul căpitan de jandarmi a ținut însă să o prezinte ca o mare anchetă, decisivă în cariera sa şi să o anunțe cu multe zile înainte de a fi fixată. Rezultatul: farmaciştii Varga, în casa cărora se decisese măcelul, s-au sinucis, toți, dar absolut toți cei care erau câtuşi de puțin „muiați" în problemă au fugit în Ungaria, unul singur rămas pe timpul „anchetei" s-a spânzurat. Prin depăşirea mandatului primit şi ignorarea oricăror norme de anchetă, dosarul, vorbesc de dosar sub aspectul anchetei, a fost pur şi simplu nimicit. L-am urmărit pe Lantz (căpitanul de Jandarmi care a condus masacrul) în toate lagărele de prizonieri, până la urmă mi s-a comunicat de sovietici că a fost predat maghiarilor la punctual de triaj Satu-Mare. L-am urmărit apoi în Ungaria şi … am primit cel mai tragicomic răspuns de imaginat. Mi s-a comunicat că masacrul de la Sărmaş a fost judecat de un tribunal militar din Budapesta, că cinci dintre jandarmi au fost condamnați la moarte şi … mi s-a dat şi numele lor. Ei bine, nu vei crede, dar nici unul, absolut nici unul nu figura pe lista pe care o aveam eu şi care era exact ordinea de bătaie a celor 40 de jandarmi care au … „cucerit" Sărmaşul. Vorba lui Soljenitzin, aceşti cinci spânzurați la Budapesta, or fi făcut şi ei ceva. Dosarul de anchetă Sărmaş a rămas

gol, fără trimitere în judecată, din lipsa tuturor făptaşilor care au avut tot timpul să fugă. Câteva fotografii de „anchetatori" şi un grotesc marş a soțiilor celor fugiți din sat, „arestate" şi obligate să defileze prin fața cadavrelor de pe Suscut, proaspăt deshumate! De notat că nu soții lor au săvârşit masacrul, ci jandarmii. Soții lor erau foşti membrii ai gărzii naționale, jefuitori şi siluitori, masacrul s-a săvârşit exclusiv de jandarmi.

Evident, repet, asta nu scade nimic din meritul lui Matatias Carp care mi-a fost de mare folos. Regret din nou că materialul său nu a fost sistematizat şi selecționat. Ți-am scris toate acestea pentru a releva „anecdotica" unui dosar. Fapte, aparent minime, dar care uneori aruncă o lumină cu totul deosebită asupra unor date şi lucrări.

Am avut dosarul „Struma". M-am opus cu înverşunare ca să fie trimis judecății. Şi până la urmă am reuşit. Cauzele însă sunt cu totul şi cu totul neobişnuite.

Am cetit cândva că i s-a făcut o mare nedreptate „scriitorului" Goldenberg Vaida care a murit sărac şi ignorat. I-am scris prof. S. Littman, care avea această sfâşiere de inimă, şi i-am comunicat unele aspecte din adevărata față a acestui semi-dement care ținea locul de Djerzinski al R.P.R. – Profesorul Littman s-a lămurit sau nu – dar nu mi-a mai făcut cinstea de a-mi mai scrie.

Îți relev toate acestea, foarte puține din anecdotica pe care o mai am încă proaspăt în minte, în legătură cu referirea D-tale la eventuale documente pe care le-aş mai avea privind vechea mea activitate. Nu am documente propriu-zise şi ceea ce am mai avut a dispărut. Azi nimic din toate acestea n-ar mai folosi. Dar mai sunt unele date şi fapte,

complet necunoscute, petrecute în adâncul dosarelor, discutate în confidențialul cabinetelor care, ele, ar putea lămuri uneori pagini de trecute vremi. Dacă, sub acest aspect, te-ar putea interesa unele aspecte determinate, îți stau cu multă prietenie la dispoziție.

Încă un cuvânt cu privire la Sărmaş. În ianuarie 1982, în acelaş[i] ziar *Tricolorul*, am scris un articol detailat asupra celor întâmplate în sept. 1944 ca şi asupra istoriei dosarului. Nu am făcut-o întâmplător. Am voit să deştept, pe cât se poate, unele amintiri evreilor noştri, unguri de origine care, sub pana unui talentat editor, Egri, şi publicând o revistă săptămânală *Menorah*, n-au altceva mai bun de făcut decât să se antreneze într-o activitate maghiară naționalistă, de pur caracter iredentist.

Personal, nu-mi explic de ce îi doare pe evreii unguri că Ceauşescu e cizmar sau bandit. Şi iară, nu ştiu de ce „luptă" cu atâta dârzenie ca întreaga Transilvanie să devină … autonomă. Poate că s-ar cuveni să fie mai interesați de fotografiile luate în curtea sinagogii din Baia Mare, [sau] de acolo [de] unde au fost concentrați 423.000 evrei şi trimişi la Auschwitz, de unde au revenit numai 40.000. Articolul meu despre Sărmaş era menit să arunce o slabă lumină asupra a ceea ce ar fi putut fi o Transilvanie autonomă… Tare bine ar fi ca evreii *Galuth*[25]-ului să-şi vadă de problemele lor şi ale Statului nostru, lăsând autonomiile în grija lui Ceauşescu şi Kadar.

Îți trimit două fotocopii ale lui Egri, în problemele amintite.

[25] Galuth – exil, diasporă (ebr.).

Îți alătur de asemeni o tăietură dintr-o scrisoare a lui Ricketts, de care mi-ai pomenit.

Şi, în sfârşit, ajung şi la capătul unei lungi, prea lungi, scrisori. Dar, ca la bătrânețe, greu e până te apuci să scrii, că pe urmă nu te mai poți opri.

Eu sunt la curent cu activitatea D-tale, în mare parte, şi dintotdeauna am apreciat contribuția pe care ai adus-o la cunoaşterea noastră în Israel şi în lume. Cunosc, în mare, enorma contribuție în acest sens a lui *Pinkas Hakehilot*, care a apărut încă în vremea în care mă mai aflam în Israel. Mă interesează mult şi te rog să mă ții la curent cu activitatea D-tale în continuare. Trimite-mi tot ceea ce mă poate ține aici în strânsă legătură cu viața noastră.

În ultimele D-tale scrisori m-ai „amenințat" că îmi vei da unele relațiuni privind activitatea la Universitate şi că voi avea unele *surprize.* Le aştept cu atât mai mult cu cât curiozitatea mi-a fost în repetate rânduri deşteptată.

Te-aş mai ruga ceva, dacă nu ți-ar veni prea greu. Într-o scrisoare precedentă mi-ai vorbit de *Gazeta Transilvaniei* cu nr. 6 din 1982, care ar cuprinde unele date privind Sărmaşul. Ți-ar fi greu să mi-o trimiți? Ți-aş mulțumi tare mult. Sau numai fotocopia articolului respectiv.

Îți mulțumesc foarte mult pentru scrisorile D-tale ca şi pentru faptul că mă ții la curent cu cele ce atât de mult mă interesează, te rog din nou să-mi ierți întârzierea care nu a fost voluntară şi … cu multă nerăbdare îți aştept veştile viitoare.

Cu nestrămutată prietenie şi prețuire,

[Semnătură]

P.S. Am publicat aici articolul privind Rebeliunea numai în limba engleză. Dacă vreo publicație israeliană ar fi interesată de versiunea în limba română, eu v-aş pune-o cu dragă inimă la dispoziție.

semnătura lui Theodor Lavi Löewenstein
pe un semn de carte

14. Adolf Bleicher către Centrul pentru studierea iudaismului din România

Adolf Bleicher
Ierusalim 8 ianuarie 1976

Către Asociația Prietenilor
Centrului pentru studierea iudaismului din România

Stimate domnule secretar,

Colegul Dvs. de la *Viața Noastră*, dl. M. Rudich[26], în ziarul din 21 dec. 1975 iscăleşte un vehement articol sub titlul: „Cine sunt oare Cercurile evreieşti din România?" Bineînțeles că nu a

[26] M. Rudich (1913-1991) poet şi jurnalist. Născut în oraşul Buzău, face studii de drept la Facultatea de Drept din Bucureşti (doi ani). Debutează literar prin anii 1929-1930 la revistele *Cumpăna* şi *Carnet Literar*, ambele din Buzău. Colaborează la: *Hasmonaea*, *Cuvîntul liber* şi *Adam*. Redactor la ziarele: *Ştiri din lumea evreească*, *Renaşterea Noastră*, *Zorile*, *Timpul*, *Jurnalul de dimineață*, *Semnalul*. A fost prim-secretar de presă la Direcția Presei din Ministerul Informațiilor (1949) şi redactor la agenția de presă Agerpres (1950-1951). A fost arestat şi condamnat pentru activitatea sa în cadrul mişcării sioniste din România (1951-1955). În 1959 emigrează în Israel. Aici îşi continuă activitatea de jurnalist ca editor şi redactor al ziarului *Viața Noastră*. Are colaborări şi la revistele *Izvoare* şi *Minimum*. În 1975 primeşte Premiul Sion al Asociației scriitorilor israelieni de limbă română. Volume publicate: *La braț cu moartea: vedenii din Transnistria*, Bucureşti, Editura Hehaluț; 1945; *Muntele Amintirilor*, Tel Aviv, 1965; *Dincolo de poarta grea*, Tel Aviv, 1974; *Izkor: poemul umbrelor funebre*, Tel Aviv, 1980; *Eu am mai fost pe aici*, Tel Aviv, 1983. Îi apare, postum, şi un volum de *Poezii* (1995) prefațat de Al. Mirodan.

primit încă răspunsul cerut. Cred că nici nu-l va primi. Se ştie cine este cel vizat.

Cazul de față îmi reaminteşte că evreimea din România s-a mai găsit şi cu altă ocazie într-o situație analoagă: în 1877/78. Cazul face obiectul Notei mele din 14.7.975 pe care, îmi permit, să v-o trimit alăturat. Poate că relatarea mea să-l intereseze şi pe domnul Rudich.

Găsesc în mapa mea şi alte Note pe care vi le trimit aici anexate:

1. -30 mai 1975: Cazul Magder-Magdeu
2. -30 mai 1975: Cazul Colonel Brociner
3. -13 iulie 1975: Cazul Daniel-Brăila.

„Computerul" meu cranial e plin de note, nescrise, adunate de a lungul a peste opt decenii. Întocmai unui papagal de flaşnetar, evenimentele zilei le trag una câte una şi mi le pun sub ochi cu un aer de reproş: nu e nimic nou sub soare! Şi totuşi...

Primiți, vă rog, stimate domnule secretar, asigurarea deosebitei mele considerații.

Salom.

A. Bleicher

15. Adolf Bleicher despre Cazul Magder-Magdeu

Adolf Bleicher
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

30 mai 1975

NOTE referitoare la Cazul Magder-Magdeu

Prietenul meu, avocatul [Adolf] Magder, în primul război mondial a fost mobilizat cu gradul de sublocotenent. A fost repartizat [la] Reg. 27 Infanterie cu garnizoana în oraşul Bacău.

La intrarea României în război, Reg. 27 Infanterie a fost unul din [*sic!* printre] primele forțe ce au trecut Carpații. În lipsă de cadre ofițereşti, sublt. Magder a luat comanda unei companii.

În prima fază a războiului, comandantul de companie Magder primeşte ordinul ca, în capul unei patrule mai mari – cu oamenii ce îi va alege – să facă o incursiune (cu caracter informativ) în spatele liniei de front a inamicului. Frontul inamic – la începutul acțiunii româneşti – era ținut de trupe compuse aproape exclusiv de rezerviști. În sectorul dat erau trupe bavareze. Documentat[ă] cu cele ce se ştiau, în miez de noapte, patrula se pune în mişcare. Prin o îndrăzneață mişcare de învăluire, comandantul patrulei reuşeşte să determine o companie întreagă (ce era în drum

să schimbe pe cei din tranşeele frontale) să depună armele şi să se constituie prizonieri.

În zorii zilei următoare, la cartierul Diviziei apare sublt. Magder cu cei 10 soldați ai săi încadrând o companie germană de bavarezi.

Acest fapt de arme este menționat de armată şi publicat în *Buletin*. Numai, că el este atribuit sublt. Magdeu... Scăpare tipografică...

După mulți ani de grele suferințe a încetat din viață în mai 1975 la [*ilizibil*].

A. Bleicher

16. Adolf Bleicher despre Colonelul Brociner

Adolf Bleicher
Ierusalim

30 mai 1975

Note referitoare la Colonelul Brociner

Încă înaintea primului război mondial, colonelul Brociner era o figură deosebită în masa evreimii din România. Era aghiotant regal ataşat la Curtea Reginei Elisabeta-Carmen Sylva. Era o favoare deosebită dacă [ne] aducem aminte că în acea epocă, marea masă evreiască era compusă din „străini". Col. Brociner luase parte la războiul ruso-româno-turc din anul 1877 ca voluntar. Prezența sa la Curtea Reginei aducea strălucire. Era cu o cultură a tot cuprinzătoare. În plus, era poliglot: vorbea curent engleza, franceza şi germana.

L-am cunoscut între cele două războaie mondiale prin relații profesionale: era CONSUL cu reşedința la Frankfurt am Main. Avea şi un sediu la Bucureşti. Pe masa lui de lucru trona un reuşit tablou (bust) al Carmen Sylvei cu o măgulitoare dedicație... . Gurile rele spun (mai bine zis, spuneau) în mare taină şi în mare şoaptă, că relațiile între regină şi aghiotant nu era numai de ordin protocolar. Dar nu acest mic „cancan" determină motivul comunicării mele aici de față. Altul e faptul ce vreau să [îl] aduc la cunoştiința Dvs. Este inedit.

Sub guvernarea generalului Antonescu s-a dispus înregistrarea noastră (a evreilor); capul familiei, a soției şi a copiilor peste 14 ani. La ce aveau să folosească aceste înscrieri, nimeni nu ştia şi am avut marele noroc de a nu afla...

Înscrierile se făceau la diferite centre: după literele alfabetului.

Centrul pentru litera B era pe [strada] Dudeşti [nr.] 102.

Aşa se face că mergând pentru a mă înscrie, să ajung [*sic!* l-am ajuns] din urmă pe Colonelul Brociner. L-am salutat şi cum ne cunoşteam am făcut drum[ul] împreună şi am discutat despre situația noastră, care era destul de neagră. M-am bucurat să văd la acest om într-o vârstă destul de înaintată o mare şi binefăcătoare doză de optimism. Nu prea eram de aceeaşi părere, dar optimismul său a fost contagios şi la despărțire am constatat că mă câştigase. Mi-a prins bine.

Cu paşi mărunți am ajuns la [nr.] 102. În curte, o coadă de aproximativ 20-30 de persoane. Operația de înscriere şi de completare a unui întreg chestionar mergea destul de încet. Ne-am încolonat şi aşteptam să ne ajungă rândul. La un moment dat, apare în uşa biroului, unde se făceau înscrierile, unul din funcționari şi îl recunoaşte pe colonelul Brociner făcând [*sic!* stând la] coadă. Fără ezitare, se apropie şi pe un ton destul de politicos, îl invită să treacă, peste rând, în birou să completeze declarația ce se cerea. Colonelul mulțumeşte dar refuză să dea urmare. Funcționarul trece în birou şi informează pe şef că col. Brociner face [*sic!* stă la] coadă. Şeful vine el însuşi să propună, să reînnoiască trecerea peste rând, cu un argument deosebit: „Dvs. sunteți

doar colonelul Brociner şi nu se cade să vă lăsăm să faceți [*sic!* staţi la] coadă". Atunci, vine un răspuns ce dădea măreție omului. „Trebuie să vă mulțumesc, dar *aici nu sunt invitat pentru gradul meu militar. Sunt chemat ca EVREU. Mă socotesc frate cu toți ce fac* [*sic!* stau la] *coadă. Avem aceeaşi soartă şi înțeleg să nu mă dau în lături*".

În birou se intra pe grupe de patru. Grupa noastră eram: colonelul, subsemnatul şi, în spatele nostru, două doamne mai în etate. Colonelul se adresează şefului şi cere o favoare: cele două doamne să treacă înaintea sa...

Gestul vorbeşte de la sine. Împrejurările grele şi triste nu alterează maniera omului de caracter!

Formele făcute, părăsim împreună biroul şi curtea. Ajunşi în stradă mă văd strâns în brațe şi îmi şopteşte la ureche: *cred că am făcut o mare prostie, cu înscrierea.* Se putea face altfel?, întreb eu.

Răspunsul vine uluitor de repede: *DA!* Dar ar fi necesară o mare mişcare de opunere a masei evreieşti. Cu jertfe, poate grele... Trebuie curaj, mult curaj... Unde este cel ce va ridica steagul revoltei? Nu-l văd, nu-l simt... Oasele mele sunt mult prea bătrâne... Atunci, cum *legea e lege,* ne supunem. Dar... scrâşnind. Ne despărțim cu o caldă strângere de mână. Şi cu urarea: noroc pentru fiecare în parte...

Ne-am dus ca „oile" să ne înscriem. Am creiat posibilitatea, ca la un ordin, să fim culeşi ca din oală! Se pregătea drumul nostru spre Auschwitz.

Au survenit alte împrejurări astfel că noi cei din vechiul regat al României am scăpat de deportarea ce se pregătea.

A. Bleicher

17. Adolf Bleicher despre Comunitate

Adolf Bleicher
Ierusalim

13 iulie 1975

NOTE referitoare la taxa ce o poate cere Comunitatea pentru un loc în cimitir

Cazul s-a pus la Brăila în următoarea împrejurare.

Între alți evrei bogați locuind la Brăila era şi unul DANIEL ce avea în exploatare cariere de piatră peste Dunăre. Nu era singurul bogătaş care refuza să sprijine Comunitatea. Şi a dat Dumnezeu de a murit. Brăila nu avea şi nu are crematoriu uman. Unde să fie înmormântat? La cimitirul creştin nu ar fi fost primit. Rămâne, de voie sau nevoie, Comunitatea evreiască. Şi au venit moştenitorii să bată la uşa Comunității. Li s-a cerut o sumă respectabilă, după caz! După tocmeala, ca în obor, s-a căzut de acord asupra sumei. Dar moştenitorii pretind că au disponibil doar o treime şi pentru rest au dat 2 polițe: una peste 3 luni şi o a 2-a peste 6 luni. La primul termen au cerut amânarea pe motivul că familia încă nu a rezolvat succesiunea. S-a acordat amânarea şi la termenul de 6 luni, au refuzat plata pe considerentul că Comunitatea nu are drept să ceară cât vrea. De aici proces la tribunal. La prima înfățişare, avocatul a prezentat o copie legalizată a actului prin care Primăria pune la dispoziția Comunității un teren pentru cimitir cu obligația de a nu percepe mai mult decât

pretinde Primăria pentru loc în cimitirul creştin. Cazul a ajuns până la Casație şi Comunitatea a trebuit să accepte o tranzacție oneroasă...

Adolf Bleicher

18. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

15 februarie 1976

Către *Viața Noastră*,
în b.v. [binevoitoarea] atențiune a domnului Dr. Lavi

Stimate domnule doctor,

Mă refer la articolul Dvs., „Retrospective", din 13 crt. [februarie] și [îmi] permit să vă scriu cele de mai jos.

a) Tipografia la care vă referiți aparținea lui I. Brănișteanu (fratele lui B.B.) care avea și o agenție de publicitate.

b) Dumitru Popp era tipograf de meserie și înainte de a fi șef de atelier la Tipografia Brănișteanu a fost secretar general a[l] Confederației Generale a Muncii.

c) Ilie Moscovici după ce a fost secretar general a[l] Partidului Social-Democrat și apoi a[l] Partidului Socialist, s-a ocupat cu conducerea tipografiei. Era cumnatul lui Izu Brănișteanu. Soția lui Ilie era Sonia.

Vorbiți de intransigența lui Moscovici. Vin să completez tabloul Dvs.

Ilie locuia în cartierul „Vatra Luminoasă". În ultimii săi ani era suferind, bătaia încasată la „Siguranță" i-a șubrezit plămânii. Aproape că nu mai ieșea din casă. În timpul

acesta îl vizitam cam din 10 în 10 zile. Vă pot spune că ajunsese la ideea că cea mai bună soluție pentru evreii români era plecarea în *Eretz*[27] Israel. Interesantă era motivarea sa: democrația în România (la care ținea) nu este posibilă atât timp cât politicienii români pot canaliza nemulțumirile pe canalul antisemit. O soluție de oportunism...

Ilie Moscovici nu a apucat să vadă și, poate, să și simtă, noul regim.

După „23 august 1944", în cartierul „Vatra Luminoasă" a fost plasată o statuie-bust a lui tov. Ilie. Era sub guvernarea celor 2 partide: comunist și socialist. Nu știu dacă azi mai e acolo.

Vă rog stimate domnule doctor să-mi permiteți să vă adresez un cordial Salom,

Bleicher

[27] Eretz Israel – Țara Israel (ebr.).

19. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

3 oct. 1976

Către Redacția *Viața Noastră*,
în b.v. [binevoitoarea] atențiune a domnului Dr. Th. Lavi

Stimate domnule dr. Lavi,

Citesc întotdeauna cu interes articolele Dvs. Uneori îmi aduc lucruri noi, neștiute de mine. Alteori sunt doar o completare. Și, nu de puține ori, o răscolire a dulapului de amintiri: o aerisire... Și nu e rău!

În cazul de față mă aduce articolul ce[-l] consacrați eruditului rabin dr. J. Niemirower. Mi-a provocat o emoție tulburătoare și ați prilejuit scoaterea la lumina zilei a unei amintiri.

În după amiaza zilei de Sabbath stăteam pe terasă și în lumina soarelui ce mergea spre apus, ochii-mi cad pe cuvintele „Leha dodi”[28]. În acea clipă închid ochii și mă trezesc recitând în gând prima strofă a minunatului cântec și chiar îi aud melodia... Deschid ochii, mari. Îmi frec cu

[28] Leha dodi – „vino iubitule” (ebr.), titlul unui imn religios ce se cântă vineri seara la intrarea în Shabbat.

vigoare pleoapele și mă întreb ce este cu mine, am visat treaz sau, ce alt fenomen, ce scapă judecății omenești, s-a produs?

Să vedeți, domnule doctor:

- eu nu cunosc ebraica, nici măcar literele,
- nu am citit în viața mea de 85 de ani această poezie,
- n-am cântat-o pentru că nu am voce.

Atunci de unde, și cum?

Mă întorc cu 70 (da, ați citit bine, zic șaptezeci) de ani în urmă și îi găsesc izvorul. Dar de atunci și până la această zi de Shabbath nu mi-au venit niciodată în minte...

În anii 1905-1908 eram elev la școala de agricultură Or-Yehuda din regiunea Smyrna (Turcia asiatică). O fundație J.C.A. Școala-internat avea un cor. Solistul era un coleg, Schmerl, care avea o voce de aur.

Nu făceam parte din cor pentru că nu aveam voce. Luam parte la toate serviciile religioase și aveam admirație pentru colegii ce manifestau credință. Pe solist îl ascultam întotdeauna cu o neprefăcută smerenie.

Mă întreb din nou datorită cărui fenomen au fost scoase la lumină de simpla citire a două cuvinte: „Leha dodi". Cum se produce? Va mai reveni?

***

Vorbiți, stimate domnule dr. Lavi, de refuzul de exhibiționism religios a dr. Niemirower. Pot să vă citez un

caz petrecut la Brăila și pe care îl știu de la părinții mei. Dr. Niemirower este invitat să țină o conferință la Brăila. De Comunitate, de mișcarea sionistă, de Lojă nu-mi pot reaminti acum. Este așteptat la gară de tata (care era secretarul Lojei, era activ la Comunitate și în mișcarea sionistă) și-l invită să ia masa la noi acasă. Dr. Niemirower acceptă. La sfârșitul conferinței, un rabin local se apropie de dr. Niemrower și îi spune că este o masă organizată în cinstea sa de clerul local. Dr. Niemirower explică că nu poate accepta deoarece a fost invitat de Bleicher și a acceptat. Atunci, rabinul local arată că tocmai de aceea îl invită el. „Știe, Excelența voastră, că masa la Bleicher nu este CASHER?" Și acum replica: „Este Bleicher EVREU? Dacă da, atunci și masa sa e casher". S-a apropiat călduros de tata și l-a luat de braț. *Mergem*.

Elementele de extremă religiozitate (erau și pe atunci de aceștia) au încercat să tulbure spiritele. Dar Niemirower era Niemirower. Bleicher avea și el un prestigiu local. Așa fiind nu a fost greu să le taie apa de la moară!

Fiind mai târziu la părinți, am întrebat pe mama (care venea din o casă de extrem casher, bunicul Sapira din Storești/Frumușica) ce a servit la masă.

Iată meniul:

- salată de vinete cu roșii și ardei copți
- un crap de 2 kg transformat în plachie din care musafirul s-a servit de două ori
- plăcinte moldovenești (cu poalele în brâu) cu brânză combinată – vacă și oaie
- ștrudel de mere
- struguri (era spre toamnă)

- tradiționala ceașcă de cafea turcească

Tata a scos din pivniță o sticlă de vin ușor, ce era păstrat pentru ocazii.

Masa a decurs într-o atmosferă plăcută, atât tata cât și mama vorbind curent germana. Rabinul era în vervă!

După cum vedeți, stimate domnule dr. Lavi, m-a luat condeiul pe dinainte.

Shana Tova![29]

Primiți, vă rog, asigurarea deosebitei mele considerațiuni,

Bleicher

[29] Shana Tova – Un An Bun! (ebr.), urare ce se spune cu ocazia Anului Nou evreiesc (Rosh Hashana).

20. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

A. Bleicher
Ierusalim

30 oct. 1976

Stimate domnule dr. Lavi,

Țin să vă mulțumesc pentru patronajul Dvs. acordat amintirilor mele, grație căruia au văzut lumina tiparului.

Fără a fi vanitos, mărturisesc că am simțit o deosebită mulțumire.

Când întâmplarea va face să ne întâlnim, vă voi spune în ce împrejurare am avut ocazia să vă cunosc acum... 45 de ani. E cam mult de atunci, dar eu n-am uitat pentru că era un moment deosebit de important pentru mine.

Cu vii mulțumiri, vă rog să primiți stimate domnule doctor asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Credo in Israel!

Bleicher

21. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

20 decembrie 1976

Stimate domnule dr. Lavi,

Confirm scrisoarea mea din 15 noiembrie.

Vin, cu mare întârziere, să vă mulțumesc pentru ospitalitatea acordată reminiscențelor mele legate de 1 ianuarie 1907. Mă bucur ori de câte ori am prilejul să reamintesc de bătrânii mei.

Rog să îngăduiți modestei mele persoane să vă felicite pentru articolul închinat celui ce a fost Zeltzer-Sărățeanu[30]. Îmi place actul Dvs. de curaj de a vorbi despre un om care – pe nedrept – este dat uitării. Îl citeam cu interes și plăcere când era redactor la *Adevărul* alături de B. Brănișteanu, Const. Graur, sub bagheta lui C. Mille. Era învinuit că sub ocupația germană a fost prim redactor la *G.[azeta] B.[ucureştilor]*. Ei bine, eu cred, că hotărându-te să ocupi un

[30] Moise Zeltzer-Sărățeanu (1885-1970). Avocat şi publicist, născut în satul Lipovăț (jud. Vaslui). Studii universitare la Zürich, Geneva şi Montpellier. Membru în prezidiul Uniunii Comunităților Evreeşti din Vechiul Regat, în prezidiul Federației Uniunilor de Comunități Evreeşti şi în prezidiul Comitetului Democratic Evreesc. Corespondent la ziarul *Egalitatea*, colaborator la ziarele: *Curierul israelit, Adevărul Dimineața, Gazeta Bucureştilor, Lumea ilustrată, Aurora, Jurnalul de Dimineața*.

loc de frunte în adversitate dai dovadă de mai mult curaj decât perorând în spatele baionetelor! Nu a fost o capitulare, ci un act bine gândit: o necesitate a momentului. Mai sunt încă și alți ostracizați: Ludo, Benador, pentru care la București se menține „herem"-ul. Până când?

Interesul lui Lucian [Lucien Boz] pentru bunicul nostru comun – Sapira – mi-a sugerat ideea că este cazul să adun amintirile mele și să le aștern pe hârtie. Lucru ce am și făcut. Nu mi-a fost ușor. Planul meu inițial, interesant, depășea cu mult subiectul ce îmi propuneam să tratez. Început, am trebuit să abandonez după primele două pagini. Simțeam că mă depășește și nu mai pot ține frâna. După lungi ezitări, am luat lucrul de la capăt.

Vă trimit alăturat Însemnările mele. Sunt scrise – îmi dau bine seama – cam de-a valma... E o ciorbă cu puține bucățele, dar cu o zeamă lungă, lungă... Rămâne ca Dvs., trăgând cu pieptenele des, să judecați dacă puteți scoate ceva interesant care să merite a fi publicat. Bineînțeles că mă declar – anticipat – de acord cu eliminările, modificările ce veți socoti utile.

Cu mulțumiri.

Alătur trei fotografii:

- a bunicului Sapira din anul decesului
- a dr. Leon Spireanu, în plină putere
- a Căpitanului Dr. Spireanu

Dacă, și după ce le veți fi utilizat, sau nu le veți utiliza, vă rog să b.v. [binevoiți] a mi le restitui. Fac parte din albumul de familie ce doresc să rămână – după noi – în posesia fiicei mele cea mică.

În no. 14 al revistei *Toladot*, dl. Theodor Armon în articolul său „Pe marginea tabloului *Evreul cu gâsca*" pomenește de cei care au beneficiat de împământeniri: în bloc și individual. În această chestiune am trimis revistei Notele mele din 14 iulie 1975 și 8 ianuarie 1976. Le voi relua, și sub o formă nouă, le voi trimite direct la adresa revistei.

Primiți vă rog, stimate domnule doctor, asigurarea deosebitei mele considerațiuni,

Al Dvs.,

Bleicher

22. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

decembrie 1976

Note privind art. 7 din vechea Constituție a Regatului României și aplicarea operațiunilor de împământenire a evreilor.

În revista *Toladot* no. 14 din luna octombrie 1976, dl. Theodor Armon publică un interesant și instructiv studiu asupra genezei cunoscutului tablou *Evreul cu gâsca* a[l] lui N. Grigorescu.

Detașez și reproduc un întreg pasaj care constituie tema Notei mele aici de față. Iată pasajul:

Prin sistemul împământenirilor individuale, care excludeau marea masă a populației evreiești, se ajungea într-adevăr la „absurdități". *Revista israelită* din București din 1 februarie 1886 face bilanțul. În 1878 au fost încetățeniți în bloc un număr de 883 soldați evrei care au luptat în război. În 1880, un număr de 57 de persoane. În 1881, 6 evrei, în 1882, 2 și în 1883, 3 persoane.

Trebuie să reamintesc că, inițial, potrivit art. 7, *numai creștinii* pot fi cetățeni români (grecii, armenii, bulgarii, sârbii, maghiarii, rușii, lipovenii, catolicii și protestanții de orice naționalitate, locuind pe teritoriul Regatului). Modificarea art. 7 care să permită încetățenirea evreilor se

datorește presiunii marilor puteri participante la Congresul de la Berlin care, revizuind tratatul ruso-turc de la San Stefano din 1878, impuneau țărilor eliberate (Bulgaria, Serbia, Grecia, Muntenegru și deci și României) încetățenirea minorităților conlocuitoare, ca prim efect al eliberării lor. Poate că nu e tocmai aici locul, dar nu mă pot reține de a releva rolul hotărâtor a[l] primului ministru englez, DISRAELI, conte de Beaconsfield.

Cum se explică faptul că în timp ce toate statele balcanice eliberate acordă în bloc încetățenirea minorităților conlocuitoare (turci, greci, armeni, evrei) numai România reușește să se eschiveze de la o obligație esențială care determina însăși caracterul actului de eliberare de sub suzeranitatea turcă?

Explicația? UN ACT DE TRĂDARE! Al cui act de trădare? Al domnilor președinți de comunități evreiești din acel timp. Primul ministru (Ion Brătianu) a putut să prezinte factorilor hotărâtori ai Congresului de la Berlin o declarație a comunităților evreiești din țară prin care atestau că se consideră satisfăcătoare ca încetățenirea evreilor locuind pe teritoriul României să se facă pe baza art. 7 modificat. Plata acestei trădări? Cele 57 de persoane încetățenite în 1880. Trebuie să existe undeva acest act. Poate în arhiva Academiei Române. Sau chiar în arhivele vechi a[le] Comunităților. Merită cazul să fie cercetat. Știam numele a vreo 10 președinți. Azi, nu îmi reamintesc decât 3 nume: Daniel – bancher din Iași; Sapira – industriaș din Ploiești/hârtia de țigări *Dorobanțul*; Grunfeld – din Tg. Neamț (sau Piatra Neamț), concesionar de acsizuri.

Sistemul încetățenirilor individuale a rămas în vigoare până după primul război mondial. Era greoi, menit să împiedice încercările de a obține cetățenia română. Au obținut cei cu averi mari, care aveau legături cu partidele politice tradiționale (liberal, conservator) și care făceau donații importante. Așa se face că marea masă evreiască de două și trei generații în România a păstrat rangul de „străin". Învățământul primar de patru clase era obligatoriu și *gratuit*, dar noi, copiii de evrei, am trebuit să plătim taxe. La liceu puteam intra numai după ultimul român cu media 5, notă luată la concursul de admitere. Strălucitii avocați de mai târziu (Arnold Schwefelberg și Gabriel Schaffer, brăileni) au luat la concurs nota 10, dar pe lista celor admiși figurau după cei care erau români, cu nota 5. Față de tatăl unuia din ei, secretarul liceului s-a scuzat: „fiind amândoi cu litera S nu am știut pe care să-l trec primul"...

Străini fiind, nu puteau fi: magistrați, avocați, profesori de liceu, învățători, impiegați de cale ferată, inspectori financiari, perceptori, polițiști, funcționari comunali, sergenți de stradă, portari și ușieri... Mai jos ce puteau fi? Nimic ce era funcționar de Stat... Cred că nici la serviciile de salubritate nu ar fi fost primiți... dar chiar așa de jos nu a ajuns niciun evreu în România veche.

Serviciul militar, *da*, ne era cerut. Dar grade militare, *nu*! De aceea, când am apărut pe străzile Brăilei cu galoanele de brigadier și apoi de sergent – obținute pentru că făcusem campania din Bulgaria ca voluntar – a fost un moment de tresărire pentru evreimea brăileană.

Ca încheiere a războiului ruso-turc din 1877-78, la care a luat parte, România pierde întreaga Basarabie și primește în schimb provincia turco-bulgară Dobrogea. Alipind această regiune cu o populație destul de amestecată, turci, bulgari, lipoveni, greci, armeni și evrei, toți aceștia capătă, în bloc, *ipso facto*, cetățenia română. Iată cum se creează o situație paradoxală: în timp ce evreii stabiliți pe pământul românesc de cel puțin două sau trei generații rămân „străini", evreii noi veniți prin alipire sunt cetățeni români, în pline drepturi civile și politice. Citez un nume strălucit: avocatul Chefner Filip.

În pasajul citat la începutul acestei Note, se indică că un număr de 883 de soldați evrei care au luptat în război au fost încetățeniți în bloc. În copilăria mea am fost coleg de gazdă, la Iași, cu trei fii ai unui „dreptnichi", cum li se spunea celor ce fuseseră încetățeniți pentru că au luat parte la război. De la ei știam că numărul evreilor care au fost în războiul din 1977-78 era de peste 1000. Se poate că cifra de 883 reprezintă numărul celor care s-au întors cu viață.

Toți cei peste 1000 erau oameni de trupă, simpli soldați. Poate că unii din ei s-au întors cu mici grade. Nu se vorbește de prezența vreunui ofițer combatant. Colonelul Brociner, care este un nume, s-a înrolat ca voluntar la Ambulanța unei divizii. Primul grad de ofițer l-a obținut în timpul campaniei. După cum se știe, activitatea sa militară s-a desfășurat ca aghiotant regal detașat la Curtea Reginei Elisabeta.

Cine erau cei peste 1000 soldați evrei, din ce mediu proveneau, a fost o problemă care m-a preocupat. Cum și prietenul meu Ilie Moscovici era fiu de „dreptnichi", din o

discuție ocazională am aflat lucruri interesante. El le știa de la tatăl său.

Serviciul militar era obligatoriu. Dacă ne ducem cu 125 ani înapoi, se pare că evidența Stării Civile era defectuoasă. De aceea, și mai ales la țară, recrutarea se făcea cu arcanul. Comisia de recrutare sosea în sat, dar tinerii căutau să fugă. Erau urmăriți de călărași și din fuga calului se arunca arcanul. Recrutarea la oraș se făcea prin obligarea breslelor de a da un număr de recruți. Cei mai mulți erau din familii sărace și cu mulți copii. Pentru cei dați ca recruți, breslele acordau un ajutor familiilor. Se cereau recruți și de la Comunitățile evreiești. Pe cine să dea? Bineînțeles că nu pe feciorii familiilor înstărite. Îi culegeau din două câmpuri: familiile sărace și „răii", turbulenții târgului. Familiile sărace erau asigurate de un ajutor material. După eliberare, mulți au deschis dughene la țară și au luat în arendă hanuri, având dreptul să stea la țară. Unii s-au gospodărit în târguri. Fiii lor au învățat carte și au fost primii avocați evrei din România. Alții au intrat în învățământ sau servicii la Stat.

Am cunoscut trei asemenea familii:

- Arești**e**anu, din Socola, Iași, proprietar de vii. Cel mai mic din fii a ajuns colonel de intendență. Un nepot, medic, este venit de câteva luni în Israel.
- Stern, din Pașcani, magazin general și mare depou de vinuri.
- Moscovici, din Pașcani, blănar-căciular.

N-am auzit niciodată vorbindu-se urât despre vreun „dreptnichi", cu toată obârșia lor.

Bleicher

23. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

21 decembrie 1976

Către Redacția revistei *Toladot*,
Stimații mei domni,

Aici alăturat îmi îngădui să vă trimit o Notă prilejuită de un articol apărut în no. 14 al revistei Dvs.

Sunt reminiscențe a[le] unui octogenar care, poate, că într-o zi vor interesa pe un tânăr cercetător al unor timpuri trecute, al căror martor am fost.

Socotesc că este datoria celor ce suntem pe drumul apusului să golim sacul de amintiri. Și asta cât mai putem.

Credo in Israel!

Bleicher

P.S. Nu vreau să înșel pe nimeni! Am zis octogenar, dar am trecut de 85! Până la 120, mai am...

B

24. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

decembrie 1976

Însemnări din viața evreilor din România
Bunicul meu Sapira
- Iacob Iancu Sapira -

Socotesc că și familia bunicului din partea mamei poate sta cu cinste în galeria familiilor evreiești – de oarecare notorietate – din România. Urmărind cursul vieții lui vom vedea desfășurându-se o pagină interesantă.

S-a născut în Moldova în anul 1840 și a decedat în 1916 (în timpul primului război mondial) la Brăila, în casa părinților mei. Ca un om născut la țară și care a trăit la țară aproape întreaga sa viață era un om sănătos – fără niciun tratament medical – până în ultima zi a vieții sale. Și s-a stins fără nicio durere. În seara ce a precedat moartea sa, a jucat câteva partide de șah, fără să câștige nici una, deși partenerul juca în mod voit slab. S-a culcat necăjit și a murit în somn. Moarte fericită!

Se trăgea dintr-o familie mai mult decât înstărită, chiar bogată. Pe moșia bunicului său s-a întemeiat târgușorul Ștefănești din nordul Moldovei. Acest bunic avea sub ocupație turcească rangul de *aga*, rang de boierime pământeană introdus de turci și însărcinat cu privegherea

siguranței publice. Evreii, vorbind despre el, ziceau: Reb Leizer der „purăț". Cu timpul, familia a scăpătat nu știu datorită căror împrejurări. În familie circula o legendă: se realiza un blestem al unui rabin care a avut o aprigă „dispută" cu acest *aga*. Dispută de ordin teologic (căci și acest *aga* era tobă de carte evreiască și de la care a rămas o bogată bibliotecă) sau disputa a fost de ordin pur financiar personal, sau privind treburile Comunității? Cine poate știi, după atâta amar de vreme... Se spunea că blestemul se întinde pe șapte generații! Eu sunt a cincea...

Nu știu ce școală făcuse în copilăria și tinerețea sa. Vorbea curent germana și franceza. Engleza o citea, dar nu o putea vorbi. Avea totuși o cultură temeinică, fapt ce îl deduc din întâmplarea – ca mulți ani mai târziu – să aducă în biblioteca mea o carte din biblioteca sa: *Apres la mort*[31]. Am încercat să o citesc și eu, dar mi-a fost cu totul imposibil: era o carte de filosofie. El o citise și de-a lungul paginilor erau adnotații în ebraică. Din o convorbire pe care a avut-o cu prietenul său ziaristul Moses Schwartzfeld – la care din simplă întâmplare am asistat – știu că a urmat cursurile unei „eșive"[32] din Galiția, ca audient liber, adică fără obligații de frecvență și examene și deci fără drept de diplomă.

Faptul că moșia familiei se pierduse, fie faptul că nu era util acolo, l-a determinat pe bunicul să-și găsească o ocupație în cadrul tagmei din care se trăgea. Această tagmă, compusă

[31] Este vorba despre Léon Denis, *Après la Mort,* 1889 (ediția completă, revăzută și adăugită, 1920).

[32] Corect: yeshivot – şcoli de studii talmudice.

din mici moșieri, arendași sau simpli administratori de moșii, era un cerc destul de închis. Se socoteau un fel de castă semiboierească. Erau toți oameni cu cultură. Se țineau departe de evreimea din târgușoare și chiar din orașele mai mari unde domina preocuparea negoțului. Își găseau – oarecum – parteneri într-un anumit cerc din Iași (sau Eș, cum îi spuneau ei).

Din activitatea sa ca administrator de moșie memoria mea reține doar două localități: Mircești, din județul Roman, proprietatea poetului și omului politic Vasile Alecsandri și Stăucești/Mănăstireni. De ce numai aceste localități? Pentru că de ele se leagă împrejurări deosebite. Iată-le!

a) În timpul în care bunicul era administrator la Mircești, Alecsandri primește invitația de a lua parte la concursul ce s-a organizat din inițiativa școlii literare *Felibrige*, al cărui suflet conducător era celebrul autor al poemului *Mirelle*. Alecsandri știa că la acest concurs, în afară de alți poeți români, va lua parte însuși Frederic Mistral, care era și membru al juriului. În toată modestia sa, Alecsandri socotea că nu ar putea concura cu aceste personalități de anvergură mondială. Insistențele venite de la Paris ca și de la prieteni nu l-au putut determina. Atunci a intrat în joc însăși doamna Alecsandri. Refuzată la început, reușește să aibă câștig de cauză datorită unei împrejurări cu totul ocazionale.

Administrația moșiei se găsea într-o jenă financiară, temporară de altfel. Situația se putea aranja prin un aport de urgență de bani „peșin". Se propusese pentru tăiere o parcelă din pădurea moșiei. Dar, doamna Alecsandri, care

era proprietara pădurii – probabil și a moșiei – din motive de ordin sentimental refuza să își dea consimțământul. A avut însă fericita inspirație să arunce în balanță acordul ei condiționându-l de acceptarea soțului de a lua parte la concursul la care era insistent invitat de la Paris și din țară. Poetul a zis „bine" și... restul se știe.

„Latina gintă e regină
Între ale lumii ginte mari
Ea poartă în frunte o stea divină
Lucind prin timpii seculari"

a luat cupa concursului de la Montpellier.

b) Stăuceni/Mănăstireni, două moșii din județul Botoșani, aproape învecinate. Tânărul administrator de la una din ele – Samuel Bleicher – s-a dus la cealaltă ca să cumpere niște animale de tracțiune (boi). Aici a găsit și a cunoscut pe administratorul Sapira care, în afară de faptul că avea boi de vânzare, avea... și fete de măritat. Așa s-au cunoscut părinții mei.

Bunicul Sapira s-a căsătorit de tânăr, așa cum era obiceiul pe vremea sa, cu Rachela Văleanu, fiica unor mici moșieri din jurul Târgului-Neamț. Familie bigotă. Bunicul era profund credincios, dar nu bigot. Bigotismul adus de soție în noua căsnicie a fost pieptănat, dar casa lor a rămas – până la moartea bunicii – o casă „casher" sută la sută. Așa se explică faptul că, corespondența părinților mei, până la nașterea mea, nici nu era deschisă de bătrâni, ca un protest că nu țineau și ei casa „casher". Se pedepseau pe ei pentru nonconformismul copiilor... Așa erau vremurile.

Bunicul a ținut să fie de față la „barmitzva" primului său nepot, la „barmitzva" mea. A venit la noi la Pașcani

unde stăteau atunci părinții mei. Mi-a adus în dar un „sidur[33]" ce aparținuse bunicului său. Era legat în piele de vițel, dar ros... de ani! Din neîntrebuințare și din lipsă de religiozitate, cartea s-a pierdut fără a prinde de veste!

Din căsnicia sa, bunicul a avut un fiu și cinci fete. Fiul – Leon – a făcut liceul la Iași și apoi s-a înscris la Facultatea de medicină din Iași. Liceul terminat, s-a căsătorit cu o vară primară care făcea la Iași [școala] Notre-Dame, în timp ce vărul făcea liceul. Tânăra pereche a trăit destul de modest: din câte 30 lei trimiși de fiecare din părinți și din injecții pe care le făcea cu jumătate din prețul curent. Liniștit din punct de vedere material, problema sexuală rezolvată, a făcut studii strălucite. La terminarea facultății, nu un singur profesor și-a exprimat regretul că nu-l poate reține ca asistent. Era „străin" și mai ales evreu. Lipsit de mijloace materiale necesare, s-a prezentat la un concurs pentru un post de medic de plasă. Deși reușit între primii zece, nu a putut alege: a primit ceea ce a rămas. O plasă în județul Romanați. Acceptarea era condiționată: schimbarea numelui, devenind astfel Dr. Spireanu. A doua condiție era: creștinarea copiilor. Le-a acceptat pe amândouă. Era tocmai în epoca când în anumite cercuri intelectuale evreiești – în special cele de la țară – se credea că rezolvarea problemei evreiești în România veche se poate realiza prin căsătorii mixte și botez. Evenimentele ulterioare au dovedit că era o judecată greșită. Dr. Spireanu a avut un fiu care a devenit magistrat și la 40 ani a ajuns Consilier la Înalta Curte de Conturi. Nu a avut copii și a murit la 45 de ani. Fiica Dr. Spireanu s-a căsătorit cu un tânăr ofițer,

[33] Sidur – cartea de rugăciuni pentru evrei.

fiu de magistrat. Are două fete creștine. Schimbul de nume, botezul copiilor, au fost marea și neștearsa durere a „hovev-tzion[34]"-ului ce era bunicul meu.

Instalarea la țară a tânărului medic nu a constituit o problemă pentru tânăra pereche: și ea și el erau născuți la țară, și la țară își petrecuseră copilăria. Mediul era însă diferit. În Moldova, țăranul era blajin și ei erau copii de „boier". În plasa sa din Oltenia (jud. Romanați) tânărul medic s-a întâlnit cu un țăran „colțat". Un fizic agreabil, un devotament profesional vin de hac colților, care se lasă repede tociți...

Cu vigoarea tinereții și cu conștiința că trebuie să izbutească, *il met la main a la pâte*, cum sună o zicală franceză, se înhamă la muncă...

În timp ce în Moldova moșiile mari, prin partaje și succesiuni, devin moșioare care înlesnesc crearea unei tagme evreiești de arendași de moșii și administratori de moșii (cerc oarecum închis), în Oltenia se mențin moșii întinse care sunt conduse de însăși proprietarii lor. Aceștia își au locuințe confortabile la țară unde stau cu familiile din primăvară până târziu în toamnă. Sfârșitul toamnelor și iernile le petrec la oraș: Tr. Severin, Tg. Jiu, Caracal și chiar la Craiova. Cum din acești proprietari se recrutează deputații și senatorii, apelând la ei, tânărul medic reușește ca în scurt timp să obțină câte o moașă și un agent sanitar sau infirmier pentru fiecare comună. Mai mult chiar, la

[34] Hoveve-Tzion – Iubitorii Zion-ului [lit.] (ebr.), mişcare evreiască ce îşi are începuturile la sfârşitul sec. XIX, când s-a luat în considerare reconstruirea Țării Israel.

reședința de plasă înființează un mic spital de 10 paturi unde medicul se desfășoară...

După șase sau șapte ani, prinzând cheag și înarmat cu promisiuni de a fi recomandat, se trage la oraș, stabilindu-se la Caracal. Promisiunile se realizează și după un an devine un medic căutat. Deputații și senatorii de Romanați îl propun și reușesc să obțină împământenirea sa. Noua sa situație de cetățean plin îi aduce numirea de medic consultant al garnizoanei și medic la C.F.R. Pentru clientela de la țară ce venea să-l consulte construiește în curtea casei sale două camere unde oaspeții găsesc iarna un pahar de ceai și vara un pahar de apă de la gheață.

În vara anului 1913 m-am înrolat ca voluntar în Reg. 7 Călărași din Brăila. Escadronul din care făceam parte s-a îmbarcat în gara Brăila și a debarcat în gara Caracal. De aici, după trei zile, am trecut Dunărea pe pontoane: oameni, cai, căruțe.

Am profitat de această împrejurare ca să-mi vizitez unchiul care, în copilăria mea, mă îngrijise de pojar, adăpostindu-mă în modesta sa cameră de student, pe un pat de campanie... Am fost surprins să citesc pe uşa cabinetului său o placardă: „Plătiți numai dacă puteți, şi numai cât puteți. Veți fi la fel de bine consultați". În cabinet, în dosul unui paravan era farfuria în care clientul punea cât credea sau cât putea. Am aflat că placarda în chestiune datează din prima sa zi de consultație în Caracal. Fără a fi superstițios, spunea că i-a purtat noroc şi o va lăsa până în ultima sa zi de consultații. Am discutat despre clientela sa, pe care o împărțea aşa:

- moşierii care îi plăteau o singură dată pe an, între septembrie şi decembrie, după cum realizau valorificarea recoltei. Erau generoşi!
- salarii fixe, deşi modeste, de la Garnizoană şi de la C.F.R. unde avea cabinet în stație.
- clientelă ocazională şi permanentă orăşenească care plătea un onorar foarte variat, după puteri / comercianți, meseriaşi, salariați.
- clientelă rurală care plătea – îndeobşte în natură: miel primăvara, jambon şi cârnați iarna, iar în tot cursul anului, orătănii, ouă, brânzeturi, fructe. Cei ce aveau vii, purtau de grijă ca „domnul doctor să îşi primească o balercuță de must sau vin".

În campania primului război mondial a fost mobilizat cu gradul de căpitan, deşi, după vechime în meserie, i se cuvenea cel puțin gradul de maior. A fost repartizat la Spitalul mobil al Diviziei I-a formată din regimentele oltene. În prima fază a războiului contra trupelor austro-ungare, Divizia I-a cu tot Cartierul Statului-Major, în lupta de la Cerna, cade prizonieră. Căpitanul Dr. Spireanu ajunge ca medic la un lagăr de prizonieri români. În limita puterilor sale caută să le vină în ajutor sub toate formele: medicamente, hrană, etc. În una din zile pică inspecția unui general-doctor austriac care face reflexii dezoblijante despre soldații români. Dr. Spireanu protestează, în limba germană şi este mutat disciplinar. Doctorul Spireanu a murit, relativ tânăr, la 65 de ani. Avusese un prim atac şi nu se mai ducea noaptea la bolnavi. Ziua circula cu o trăsurică cu un cal. S-a prăbuşit lângă patul unei lehuze

după o naştere grea: gemeni scoşi cu forcepsul. Transportat la spital a decedat în drum.

Fetele bunicului:

1. Emilia (cea mai mare) s-a căsătorit tânără cu Berman, fiu de mic moșier din jurul orașului Fălticeni. Oameni din tagmă. A murit la prima sau la a doua naștere.

2. Ana – mama mea – s-a căsătorit și ea cu un om intrat și acceptat de tagmă, tata, de profesie administrator de moșie.

3. Ghizela s-a căsătorit și ea foarte tânără cu un om de meserie: Alecu Abramovici, administrator al moșiilor familiei Brătianu din Moldova și Muntenia, cu reședința la moșia Florica din județul Argeș. A murit la 40 de ani în urma unei răceli contractate în zile de ploaie de toamnă, surprins pe câmp în simplă haină. După cinci, șase ani, văduva s-a recăsătorit și a devenit bunica familiei Modiano din Milano, Italia.

4. Cecilia s-a căsătorit cu un evreu oltean, Mișu Klein, agent de asigurare. Nu au avut copii.

5. Și, în fine, Prâslea familiei, mătușa mea, tanti Clara (cu zece ani mai mare ca mine) s-a căsătorit la Hârlău cu cel mai tânăr dintre frații Boz, gospodari ai urbei cu ocupații comerciale. Unul din frații Boz a fost ajutor de primar sub guvernarea generalului Averescu. Tânăra familie a avut doi copii. S-au mutat în București când copiii erau încă mici. Băieții au făcut liceul și apoi, fiind în epoca *numerus nullus*, cel mare, Marcel, a plecat la Paris. A făcut medicina și a rămas în Franța unde trăiește și azi ca pensionar. Al doilea fiu, Lucian, a făcut Dreptul și Literele. A lucrat în

redacția ziarelor *Dimineața* și *Adevărul*, unde a cunoscut-o pe Cora Costiner, soția sa. A plecat în Franța unde a luptat în Maquis-Vercors. Are lucrări de literatură. Azi se află la Sydney (Australia) ca reprezentant al unor industrii franceze, între care Uzinele de avioane Marcel Dassault. Are un fiu, Alain.

Bunicul, cam din anul 1900, nu mai era administrator de moșie; și stabilit în satul Storești, din jud. Botoșani, la 3 km de târgușorul Frumușica, era administratorul fabricii de sticlă din pădurea Storești. În 1909-1910, după moartea bunicii, s-a mutat la București și a stat la fiicele sale. În 1916 s-a mutat la Brăila, la părinții mei, unde a decedat.

Bunicul era un credincios convins. Cât a stat în București, la fiicele sale, era enoriaș al Templului „Voința", din cartierul Moșilor. În zilele marilor sărbători își punea redingota, jobenul, mănuși albe glase, pantofi de lac. Mersul la Templu era făcut cu evlavie. La înapoiere avea o figură transfigurată, de mulțumire sufletească.

În cursul vieții sale s-a ținut alături de curentele ce își făceau drum în lumea evreiască. Era un „hovev-tzion" în care calitate a luat parte ca delegat al târgușorului Frumușica la al doilea (sau poate al treilea) Congres de la Basel. Într-o vară, la Storești, l-am auzit povestind prietenului său, Moses Schwartzfeld, impresii personale asupra atmosferei de la Congres. N-am înțeles nimic din ce au vorbit... Aici, o paranteză. Prietenul său Schwartzfeld venea în fiecare an la Storești. Era în turneu de încasare a abonamentelor pentru ziarul său *Egalitatea* pe care singur îl redacta, singur făcea administrația și, tot singur, încasa abonamentul. La Storești stătea două zile. Venea cu o

geantă plină de reviste străine, vechi, primite în schimb cu *Egalitatea*, pe care le lăsa bunicului drept hrană sufletească pentru un an întreg, până la a doua vizită. Pleca cu două abonamente: al bunicului și al tatei. În plus, „domnișoarele" îi dădeau un coșuleț cu două borcane de dulcețuri făcute în casă, pentru doamna.

După moartea bunicului, fiica sa cea mai mică – Clara Boz – la care stătuse în ultimul timp la București, a donat biblioteca cu peste 150 volume în ebraică, bibliotecii Dr. M. Singer. Pe ușa dulapului era scris: Donația J.J. Schapira. De la Biblioteca Dr. M. Singer au trecut la Biblioteca Centrală a Federației. Menționez doar că cele 150 volume erau adunate de trei generații.

Bleicher

25. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher 5 februarie 1977
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

Stimate domnule dr. Lavi,

Avocatul Dayan – un prieten al familiei – înaintea plecării sale din Ierusalim m-a informat că a discutat cu Dvs. despre intenția ce o aveți de a scrie ceva în presa de limba română de aici despre avocatul Schwefelberg cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani.

La cererea lui Schwefelberg, av. Dayan v-a trimis traducerea unui articol apărut în ziarul *Volks-Stimme*, nr. 14 (4259) din 3.4.1976, la Varșovia. Articolul este scris de Iulian Schwartz din București și a fost prilejuit tocmai de împlinirea a 80 de ani a lui Arnold Schwefelberg.

La cererea Dvs., Dayan și-a dat și el părerea despre fostul său jupân. Cum de atunci (mai 1976) nu am văzut să fi apărut ceva trebuie să presupun că documentația ce o aveți nu este suficientă. De aceea, îmi permit să vă spun că dacă v-ați adresa domnului Feller și doamnei Ella Gold-Ariel ați putea obține o documentație întemeiată.

Schwefelberg îmi este prieten de peste 70 de ani. Acum 4 sau 5 ani când a fost în Israel ca turist, cei în drept au vrut să îi facă o recepție oficială. El a refuzat. Un prim considerent: modestia sa. Apoi, el a avut mari necazuri (și

închisoare) pentru activitatea depusă la Paris cu ocazia încheierii tratatului de pace al României după cel de-al doilea război mondial. Și în fine, el este tatăl poetei și romancierei Veronica Porumbacu, redactor la *Viața Românească* și socrul dr. Paul Constantin, profesor la Institutul de arte plastice din București.

M-ar interesa să cunosc părerea Dvs.

Vă rog a primi stimate domnule doctor asigurarea deosebitei mele considerații.

Bleicher

26. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher 7 februarie 1977
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

Stimate domnule dr. Lavi,

Confirm scrisoarea mea din 5 crt. privitoare la jubileul de 80 de ani ai avocatului Schwefelberg.

Constat că am omis să vă spun că de peste doi ani Schwefelberg este membru al Comitetului Federației Comunităților Evreiești din România. Este apreciat ca un colaborator valoros al domnului Dr. Moses Rosen tocmai în aceste momente grele și de mare răspundere. După cum îl știu, este un om care are totdeauna curajul să își susțină părerile chiar când nu sunt conformiste sau nu corespund cu alte păreri oricât de înalte ar fi ele.

Așa cum am scris, m-ar bucura să știu că vă gândiți să scrieți ceva despre un om valoros pentru care iudaismul nu a fost doar o vorbă la catedră.

Primiți vă rog stimate domnule doctor expresia sentimentelor ce vă păstrează,

Bleicher

P.S. Doresc să știu:

- dacă ați primit scrisoarea mea din 20 decembrie 1976 având în anexă Însemnările mele despre bunicul meu Iacob Iancu Sapira și

- dacă la redacția *Toladot* s-a primit scrisoarea mea din 21 decembrie 1976 cu privire la articolul *Evreul cu gâsca* din nr. 14 al revistei.

Cu mulțumiri,
Bl.

[adnotare de mână a lui Theodor Lavi]

M-am sfătuit cu prieteni de-a lui Schwe. I-am putea produce neplăceri acolo dacă ne vom manifesta prea intens prietenia față de el.

27. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher 27 febr. 1977
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
Bloc 4 – ap. 3

Stimate și dragă domnule dr. Lavi,

Confirm primirea scrisorii Dvs. din 15 crt. și sunt de perfect acord cu cele scrise privitor la amicul nostru comun, avocatul Schwefelberg. Chibzuiesc în ce fel să îi comunic și lui cele ce mi-ați scris mie. Vreau să îi risipesc gândul că ar fi uitat de amicii săi de aici. Dacă cumva are această bănuială. Când îi voi scrie, îmi voi permite să vă informez.

Am înțeles că „Bunicul Sapira" își așteaptă rândul. Merci!

Cum am avut greva poștașilor, multe scrisori s-au pierdut. De aceea, vreau să știu dacă scrisoarea mea din 21 decembrie 1976 – adresată redacției – cu privire la articolul *Evreul cu gâsca* din no. 14 a fost primită, ca eventual să vă trimit o copie.

Cu deosebită considerație,

Bleicher

P.S. Am reînnoit abonamentul utilizând formularul trimis. Sper să pot mări contribuția mea.

28. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher 28 febr. 1976
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
4-3

Stimate domnule doctor Lavi,

Vin să vă mulțumesc pentru amabila Dvs. epistolă din 22 crt.

M-am bucurat să citesc aprecierea Dvs. despre tatăl meu.

Dacă B.B. (nu Brigitte Bardot!) era frate sau văr cu Izu Brănișteanu nu a constituit o problemă pentru mine: așa credeam. Dacă vine cineva și îmi spune că el știe în mod precis că cei doi Brănișteanu erau veri, închin steagul....

De altfel, despre ziaristul Brănișteanu numai tangențial am pomenit.

Cu Izu Brănișteanu eram tovarăși de partid și prieteni la un pahar de bere... Așa era atmosfera în vechea mișcare socialistă: timpuri fericite.

Permiteți să vă salut cu un cordial Salom.

Bleicher

29. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher 5 iulie 1977
Ierusalim
Givat Beit Hakerem
4 / 3

Stimate domnule dr. Lavi,

Sora mea, soția răp.[osatului] Benador, îmi scrie că și-a reamintit că pe numele tatălui nostru – Samuel Bleicher – s-a înscris o alee de măslini de către Organizația sionistă și de către comunitatea din Brăila cu ocazia împlinirii vârstei de 70 (sau 71) [de ani] când a fost sărbătorit public. Mă întreabă, sora mea, dacă am descoperit unde se află acea alee și dacă am vizitat pădurea. Neștiind cum să dau de rostul acestei alei, m-am adresat domnului dr. dentist Jak Zosmer din Tel Aviv, despre care știam că l-a cunoscut pe tata și în plus făcea parte din Comitetele Org. Sioniste și a Comunității din Brăila. Dl. Zosmer a binevoit să-mi răspundă că nu-și reamintește de acest fapt petrecut acum 45 sau 46 de ani și mă îndrumă să mă adresez administrației K.K.L.[35] din Ierusalim. Am transmis această sarcină ginerelui meu – ing. Saiovici – care, din lipsă de timp, încă nu a ajuns să o rezolve. Dar nu pentru această

[35] Keren Kayemet L'Israel – Fondul Național Evreiesc. Autoritate guvernamentală națională ce deține în proprietate pământul şi fondul forestier al Israelului. Organizația s-a înființat în anul 1901.

chestiune vă scriu: timpul Dvs este prețios și nimănui nu-i este îngăduit să vi-l fure. Altul e motivul pentru care îndrăznesc să vă scriu.

Cu ocazia acestui schimb de corespondență, dl. dr. Zosmer a avut gentilețea să mă informeze că deține un număr din *Renașterea* în care este publicat un articol de-al tatălui meu. Nu-mi indică ziua și numărul, dar scrie că este din anul 1930. Mai adaugă dl. Zosmer: „în arhiva mea se găsește articolul pomenit mai sus și, în volumul pe care îl posed,

על יהודי רומניה – בארץ גלותם ובמולדת[36],

de Amiel Saraga, editat în anul 1959, la pag. 143, un portret al tatălui Dtale. Am terminat portretul cu următoarele cuvinte:

"פה הוטמן שמואל בלייכר:
אדם מהימן ויהודי מהימן".

Aceste cuvinte sunt încrustate pe piatra funerară din cimitirul Brăila"[37].

Desigur că am fost dornic să cunosc cele scrise de tata acum 47 ani, ca și portretul zugrăvit de dl. Z. acum 18 ani. Am cerut permisiunea de a trage fotocopii, operație făcută de un amic din Tel Aviv.

[36] „Despre evreii români în țara exilului lor și în patrie" (ebr.).

[37] „Aici a fost îngropat Samuel Bleicher, om demn de încredere şi evreu demn de încredere".

30. Theodor Lavi către Adolf Bleicher

5.5.78

Iubite domnule Bleicher,

Scrisoarea Dtale m-a emoționat. Ești al treilea sau al patrulea care ai observat că nu mai scriu la *Viața*. În scrisori sunt mulți care mă asigură că ei cumpără *Viața* numai ca să citească articolele mele...

Ar trebui să-ți explic prea multe ca să înțelegi de ce mi-am încetat colaborarea. Regimul Moshe Maur trebuia să mă atace la asta. În realitate, în plus sunt extrem de obosit. Puterea mea de muncă e slăbită. Deşi am numai 73 de ani, nu trebuie uitat nici că mi-am petrecut cinci ani în puşcărie, şi încă în cea comunistă. Am încă vreo câteva lucruri de terminat şi ceea ce scriu în româneşte e numai o parte mică. Acum urmează să apară vol. 30 din *Enciclopedia ebraică*, unde eu „am acoperit" toată România, adică istorie generală, literatură, artă, apoi capitole despre evrei. La Yad Vashem am terminat paginarea vol. II din *Enciclopedia comunităților evreieşti din România*, în care eu am scris istoria evreilor din Bucureşti.

Îmi ordonez arhivele mele particulare ca să le predau unei arhive publice. O mulțime de timp îmi ia corespondența – aici în țară, dar şi cu Canada, Franța, Australia, România, etc. Cu Lucian Boz sunt eu de vină că s-a întrerupt corespondența. Pur şi simplu am de stabilit anumite priorități. Mai sunt şi director (fără plată) a

Centrului pentru studierea iudaismului din România din cadrul Universității ebraice care iarăşi îmi ia din timp. Am vrut să plec săptămâna asta la Eilat (n-am fost încă!) dar mi-a sosit o invitație telegrafică la poliție, ca martor contra episcopului Viorel Trifa, legionarul, căci a sosit un procuror din U.S.A. Aşa că fac cât pot. Gazetăria nu-mi mai dădea satisfacție. Au sosit şi câțiva tineri cu condeie de talent, aşa că nu-mi fac reproşuri că am părăsit o baricadă.

În orice caz, Dtale îți mulțumesc pentru atenție – floare rară după cum am constat.

Cu drag,

Dr. Th. Lavi

31. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim

14 febr. 1979

Mult stimate şi dragă domnule dr. Lavi,

Când *Viața Noastră* a publicat anunțul „comercial" anunțând apariția cărții Dvs. m-am întrebat ce poate să însemne titlul ales. Avea să-mi explice prezentarea la radio a lui Sebastian Costin şi mai apoi a lui Şlomo Laiş. Nu cunoşteam legenda.

Cum e şi natural, mare şi vie a fost dorința mea de a citi. Mi-am procurat-o fără zăbavă şi plin de înfrigurare am deschis-o. Din acel moment în 3 zile în şir, în nopți prelungite până la orele mici, ochii mei nu s-au deslipit de slovele ce se înşirau şi se înlănțuiau. Pe măsură ce citeam simțeam cum fierbea indignarea şi m-am trezit profund cutremurat. Cum a fost posibil? Dacă cele relatate ar fi fost scrise de o persoană ce nu o cunosc, le-aş fi pus la îndoială. Dar spuse de o persoană a cărei onestitate intelectuală este mai presus de orice bănuială, rămân zguduitoare.

Scriitorul şi talentatul ziarist Adrian Zahareanu, cu prestigioasa sa autoritate, în cronica „Sioniştii pe care nu-i vom uita", publicată în *Revista Mea,* încheie spunând: „În numele multor evrei care-i vor citi cartea, îmi iau permisiunea să-l felicit şi să-i mulțumesc". Un moment m-am inclus şi eu în cei pe care A.Z. îi reprezintă, dar ceva,

ceva ce nu pot defini nu mi-a dat linişte. Nu era vorba de un scriitor oarecare, ci de Dr. Lavi de care mă leagă mai mult decât o simplă simpatie de la cititor la autorul unei cărți interesante.

Când s-au petrecut cele povestite, eu mă găseam de cealaltă parte a baricadei. Cu toată puterea mea de credință, cu trup şi suflet, fără rezerve. Ca şi fratele lui Geri Spina, aş fi spus, plin de convingere că „sub regimul nostru nu se arestează fără motiv. Dacă este nevinovat i se va da drumul". Tot aşa a spus şi Benador fiicei avocatului Schwefelberg (Veronica Porumbacu) când aceasta a venit să se plângă de arestarea tatălui.

Acum când scriu, nu mă părăseşte gândul despre torturile suportate. Mă înfioară. Lucian când va ceti cartea va avea ocazia să vadă ce şansă a avut că nu au reuşit să pună mâna pe el. Şi doar a fost căutat cu destulă asiduitate. Multe necazuri a tras un văr al său, tot cu numele de Boz şi locuind la aceeaşi adresă cu părinții lui Lucian.

În materie de torturi am văzut în catacombele palatului Dogilor lanțurile cu care cei condamnați erau legați de ziduri, am văzut la Acco vechea închisoare de pe timpul cruciaților, închisoare care nu avea uşi, ci o gaură în plafon prin care erau coborâți cei condamnați şi traşi cu o frânghie când mureau, am văzut, tot la Acco, închisoarea folosită de puterea mandatară, am văzut camera unde eroii noştri au murit sub ştreang, dar toate acestea le-am socotit ca „istorie" pe când cele suferite de Dvs. mi se par lucruri vii. Poate şi pentru că persoana în joc îmi este dragă, tot aşa cum îi este dragă lui Shaul Carmel care motivează cererea

de prefațare a plachetei sale „Cu mâna pe inimă" cu un singur cuvânt: „Pentru că te iubesc".

Vă veți întreba poate, dragă domnule dr. Lavi, dacă n-am avut niciodată şi nici într-un moment o umbră de îndoială în materie de procese politice. *DA,* am avut şi m-au zguduit. Când au avut loc marile procese în URSS m-am întrebat dacă Radek, Buharin, Zinoviev, Trotsky, Racovschi au putut fi trădători ai ideilor comuniste şi implicit – pentru acea perioadă – ai URSS-ului. Un bun prieten, răposat recent, mi-a pus în mână cartea lui Anatole France: *Le Dieux ont soif*. Eroul, Evariste Gamelin, revoluționar, moare sub ghilotină. Întocmai ca şi revoluționarii în carne şi oase, instauratorii Terorii, Robespierre, Saint Just îşi închid zilele pe eşafodul pe care ei trimiseră pe mulți înaintea lor. Singurul Marat a fost asasinat de o femeie.

Pomeniți că anchetatorii căutau să smulgă declarații de recunoaştere. Că şi A.L. Zissu, om de caracter, tare în credința lui, a căzut în cursa ce i s-a întins. De ce aveau nevoie anchetatorii de aceste declarații de recunoaştere? Explicația îmi este dată de citirea unui episod pe care-l povesteşte în cartea sa *Les faux passeports* romancierul belgian Charles Plissnier, mare prieten al URSS, respectiv al comuniştilor cărora le-a făcut mari servicii. E o carte de nuvele narând unele întâmplări reale, după toate aparențele. Mă voi opri asupra unei singure nuvele ce poartă titlul de *IGOR*. O redau succint. Igor era un diplomat sovietic acreditat pe lângă ambasada de la Paris. De fapt, era „Ochiul Moscovei". Toată activitatea politică a partidului comunist francez era dirijată – şi mai ales controlată – de Igor. Aici l-a cunoscut Plissnier. După 2 ani

de activitate la Paris este mutat la Bruxelles. Aici se împrieteneşte temeinic cu Plissnier. Autorul nu arată data rechemării lui Igor, dar după un timp află din ziare că la Moscova are loc un mare proces politic. Este descoperită banda trotzkistă în capul căreia se găseşte un fost diplomat cu numele de Igor. Învinuirea ce i se aduce şi pe care el o recunoaşte, întâlnirea la o anumită dată cu Trotzky într-un oraş din Norvegia. Plissnier are nopți de insomnie. În una din nopți îşi reaminteşte că la data când ar fi avut loc zisa întâlnire, el se găsea împreună cu Igor la Festivalul de la Bayreuth. A doua zi este la ambasada URSS şi povesteşte cazul. I se cere o declarație în scris pentru a fi înaintată la Moscova. Trece un timp şi nici o comunicare. Între timp, Igor este executat. În noua convorbire cu ambasadorul, la nedumerirea lui Plissnier cum de a fost posibil ca Igor să fi recunoscut ceea ce el nu a făcut, a căpătat răspunsul: „îți serveşti Uniunea Sovietică recunoscând, în momente date, ceea ce ți se cere". Kremlinul trebuia să poată spune că Trotsky complotează. Soljenitzen în cartea sa *Le premiere circle* spune că atunci când tânărul diplomat Volodine îşi dă seama că şoferul ce a venit să-l conducă la minister, trimis de însuşi ministru, de fapt i-a întins o cursă, şi îi reproşează, şoferul îi răspunde foarte calm: „servim Uniunea Sovietică, tovarăşe colonel". Ei bine, stimate şi dragă domnule dr. Lavi, dacă în anii aceia mi s-ar fi cerut să joc un rol asemănător cu cel jucat de Igor, în întâlnirea mea cu Andre Marty (de ce cu Andre Marty, e o altă poveste ce nu îşi are locul să fie spusă aici), l-aş fi acceptat cu tot riscul ce îl puteam bănui că îl comportă. Iată de ce anchetatorul avea nevoie de o declarație de recunoaştere:

ca să justifice acțiunea antistatală a Mişcării Sioniste şi deci represiunea.

Înainte de a termina lunga mea scrisoare, pentru care vă cer îngăduință, vreau să vă vorbesc despre unii din cei pomeniți în cartea Dvs. Dar, mai întâi îmi permit să vă atrag atenția asupra unei scăpări. La paginile 46 şi 54 pomeniți de comisarul Turcu. La pag. 282 (rândul 5) vorbiți despre acelaşi comisar, spunându-i Tătaru! Sau poate e vorba de un alt personaj.

Acum încă câteva cuvinte despre cei pomeniți de Dvs.: ing. Schein, Monseniorul Ghica şi fostul ofițer Sachelarie, zis Vladimir Nicolaevici. Ing. Schein îmi era prieten, cum prieteni au fost şi tații noştri. Heinrich Schein, în tinerețea lui a fost, ca şi tata, administrator de moşie. S-au cunoscut şi au devenit prieteni. Cu ing. Schein m-am întâlnit, din întâmplare, cu 2 sau 3 zile înaintea arestării sale de care aveam să aflu de la o soră a sa. El sionist, eu socialist-comunist aveam totdeauna de dezbătut pozițiile noastre. Îmi promitea că ajungând în Eretz Israel se va înscrie şi el în partidul socialist. Nu i-a fost dat. A căzut victimă nevinovată. Odihnească-se în pace!

Monseniorul Ghica era o figură bine cunoscută şi era bine primit în înaltele cercuri sefarde din Bucureşti. El a botezat pe mulți sefarzi. Unora le procura numai acte de botez. Om de înaltă cultură.

Ofițerul Sachelarie a ajutat pe mulți evrei să scape din ghetto-ul din Chişinău. Un prieten de-al meu a fost adus la Bucureşti de el personal. Făcea servicii remunerate dar, totuşi, era un om de omenie. Nu era insensibil la grațiile

evreicelor noastre care apelau la serviciile sale. Ce a devenit după eliberare, dacă a ajuns să trăiască acel moment?

Înainte de a încheia, vreau să vă spun că am vrut să expediez cartea Dvs. lui Lucian, dar m-am gândit că l-ar bucura un cuvânt de însoțire din partea autorului. Eu îi voi scrie ca să-i atrag atenţiunea că este un om norocos că a reuşit să scape la timp.

Criticii literari vor aprecia în scrisele lor valoarea lucrării Dvs. care depăşeşte puterea de judecată şi apreciere a modestei mele persoane.

Vă cer din nou iertare că vă fur din prețiosul Dvs. timp, dar am simțit nevoia unei descărcări sufleteşti, ceea ce am şi făcut.

Primiți, stimate şi dragă domnule doctor, asigurarea deosebitei considerații ce vă poartă,

Al Dvs,

Bleicher

32. Theodor Lavi către Adolf Bleicher

21.2.79

Iubite tinere Adolf Bleicher,

În franceză s-ar spune, după o asemenea scrisoare: *vous êtes mon amour*! Le-am citit paginile dtale ieri la Tel Aviv, într-un cerc de intelectuali motivați. Şi-au lins degetele, ca să vorbesc mai popular. Dta, cum mărturiseşti singur, ai fost pe partea cealaltă a baricadei şi deşi ştiai câte ceva din câte se întâmplă în închisori, ai fost gata, totuşi, să serveşti Cauza. Am descris în cartea mea şi câte ceva din felul cum au fost fanatizați colegi şi prieteni. Cartea mea a provocat aici în țară, la câțiva tineri, adevărate procese de conştiință. La 28 februarie are loc o „mesiba"[38] pentru carte, organizată de Primăria Tel Aviv. Voi vorbi acolo de ecoul cărții mele, de zecile de scrisori primite. Probabil că şi aici va avea loc aşa ceva, dacă nu se va aplica principiul: „Nimeni nu e profet în oraşul său!" Vei primi atunci o invitație şi aş vrea să vii, pentru că voi cita şi din scrisoarea dtale.

La problema pe care ți-ai pus-o de ce au avut nevoie bolşevicii, şi mai târziu ciracii lor din țările satelite, nu cred că răspunsul dtale e convingător. Cauza este că Napoleon a fost înfrânt în Rusia şi n-a ajuns acolo Codul lui civil, dreptul roman şi toată civilizația occidentală. Încă la romani exista un principiu juridic: „nimeni nu poate

[38] Petrecere, reuniune (ebr.).

depune mărturie împotriva sa însuşi". Aşa cum în dreptul revoluționar s-a desființat separarea puterilor în stat, s-a luat deci posibilitatea de control şi s-a deschis drumul pentru toate abuzurile. S-au luat în deşert cuvintele revoluției şi acum poate spune şi Khomenei că este un revoluționar, în timp ce vrea să întoarcă roata şi să aplice legile din sec. VII-lea.

Interesante lămuririle despre colonelul Sachelarie. N-am auzit că ar fi fost eliberat. Unul cu astfel de certificări ca el (om al lui Moruzov, fost aghiotant al lui [Ion] Inculeț la unirea Basarabiei, etc) poate fi bănuit că e capabil de spionaj, de complot – şi încă cu competență. Sau lucrează pentru ei – cum făceau unii agenți ai Siguranței de odinioară – care putrezesc prin închisori. Cu toată vitalitatea lui, cât se poate rezista. Sunt sigur că dacă se elibera, m-ar fi căutat.

Lui Lucian Boz, vechiul meu amic, îi expediez chiar mâine cartea. Va dura însă câteva luni până o va primi. Cu avionul costă o avere. Încă odată, mi-a făcut multă plăcere scrisoarea dtale.

Cu bune sentimente,

Dr. Th. Lavi

P.S. Cu Turcu ai dreptate. Acesta era numele adevărat şi mi-a scăpat. I-am dat pseudonimul Tătaru – dar prea târziu. M-ar interesa întâlnirea cu Andre Marty.

33. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim

24.2.1979

Mult stimate şi iubite dr. Lavi,

Vin să vă mulțumesc pentru peste măsură de măgulitoarea Dvs. scrisoare. Mi-a făcut multă plăcere să vă citesc.

Soția îmi reproşează că nu v-am făcut nici cu o ocazie cunoscută vârsta mea, şi de aceea, crede ea, că îmi spuneți „tinere". Ca să o liniştesc, iată vă spun că mă apropii de 88 de ani. Mă trag din o plămadă sănătoasă...

Îmi place să cred că ceea ce a făcut Primăria din Tel Aviv va face şi Primăria din Ierusalim. Desigur că dacă va fi cazul voi încerca să vin şi eu cu toate că mă deplasez cu oarecare greutate: picioarele trag greu.

Nu e de mirare că răscolitoarea Dvs. poveste a provocat aici în Israel procese de conştiință. Mă gândesc ce procese de conştiință ar trezi în România dacă *Nu a fost pisica neagră* ar ajunge în mâinile zecilor de tovarăşi ce, în taină, îşi pun probleme. De procesele de conştiință ce se vor produce acolo vom afla numai după ce cei treziți vor fi şi ei în Israel. Să avem răbdare, vor veni...

În ce priveşte osteneala organelor de anchetă din țările comuniste de a obține cu orice preț recunoaşterea celor ce îi

vor implicați, nu am tras concluzii. Am vrut doar să le semnalez.

Dacă Napoleon nu a reuşit să ducă în ranița sa şi să lase lumei slave Codul său, din această epopee noi ne-am ales cu opere nepieritoare: *Război şi Pace* a giganticului de la Iasnaea Poliana, cu opera *1812* a lui Ceaikovsky, cu minunata baladă *Cei 12 grenadieri*, ostaşi din garda napoloneană ce se târăsc anevoie, din fața Moscovei arzând, până în faubourgul Parisului. Baladă ce am auzit-o cântată pe o frumoasă noapte de mai pe terasa conacului de la Bizigheşti.

V-ați exprimat dorința de a auzi despre întâlnirea cu Andre Marty. Mă execut. Dar trebuie să pornesc mai de departe. Vă cer îngăduință.

Iată, exact peste 8 zile, la 3 martie, se împlinesc 61 de ani de la încheierea păcii de la Brest-Litovsk care a pus capăt războiului dintre Germania lui Wilhelm a 2-lea şi Rusia, început în sprijinirea Serbiei (cazul de la Sarajevo) şi a Franței care a sărit în ajutorul aliatei sale din Balcani. A fost o pace dezastruoasă pentru tânăra putere sovietică. Cizma şi pumnul generalului Hofman au cântărit greu. Se pierdeau teritorii, se deschidea drumul Germaniei flămânde spre grânarul ucrainean. Pagube ce aveau să fie şterse odată cu înfrângerea Germaniei şi încheierea Tratatului de la Versailles, ce a avut loc la 28 iunie 1919. Liniştită la frontiere, puterea sovietică încă neconsolidată avea să facă față unor războaie interne, pe 3 fronturi: în răsărit, sub conducerea amiralului Kolceag trupe având ca nucleu foştii prizonieri (la ruşi): cehi, croați, slovaci plus bande locale; în centru, oastea de cazaci sub comanda

generalului Deninkin; spre Apus în Ucraina, trupele banditeşti ale lui Petliura, şi în Crimeea concentrare de trupe în retragere, între care foştii prizonieri polonezi, sub comanda generalului Wranghel. Lupte ce s-au prelungit până în 1920. Trotzky pune pe picioare acea minunată Armată Roşie care va împinge pe Kolceag până în Mongolia unde îl va executa. Contra lui Denikin este mobilizată Cavaleria roşie sub comanda generalului Budieny (acea cavalerie roşie cântată de feciorul de rabin, Babel) şi la Țaringrad (pe atunci nu se chema Stalingrad) îl distruge şi împrăştie oastea căzăcească. Loc de retragere, de fugă, deschis, a rămas Crimeea cu oraşul Odessa. Aici se vor îmbarca trupele poloneze ce aveau să lupte, sub comandă poloneză, pe frontul francez. Ariegarda era sub comanda generalului Wranghel cu un amestec de tot felul de trupe. La Sevastopol şi Odessa, flota rusească ce nu recunoscuse puterea sovietică îmbarcă trupe şi refugiați din nobilime şi burghezie.

Întru sprijinirea acestei retrageri masive, puterile occidentale în război (Franța şi Anglia) au trimis spre coastele ruseşti o flotă puternică compusă din unități de luptă. Comanda o avea un amiral englez. Aceste vase au debarcat trupe care au făcut ultima ariegardă. Cartea lui Andre Marty, *La revolte de la Mer Noire*, descrie pe larg luptele duse de aceste trupe cu armata sovietică care îi presa. La un moment dat, 3 unități franceze vin, spre odihnă, la Galați. Între ele se află torpilorul *Protet*. Oraşul se umple de marinari. Aici începe propriu zis, povestea cu Marty.

În una din zile se prezintă la sediul partidului socialist din str. Instrucției nr. 4 un ofițer şi un marinar. Cer să vorbească cu secretarul partidului. Nu este acolo. Roagă să fie chemat şi ei se vor întoarce peste o oră. Reveniți, se recomandă: prim ofițer mecanic, Andre Marty şi caporalul Bady sau Badina. Cer să fie înscrişi în partid şi secretarul (tov. Jean Arhip, decedat acum 7 ani după ce a făcut muncă la canal şi ani de închisoare alături de Gh. Cristescu pentru că au înțeles să rămână sociali-democrați), neştiind franceza, a venit cu ei la mine acasă. Ne-au spus că soldații trimişi să lupte contra trupelor sovietice refuză să se ducă, este un moment prielnic pentru a provoca o răzvrătire a trupelor şi a marinarilor. Cereau să le procurăm un număr de flanele roşii şi revolvere cât mai multe. Trebuiau procurate şi după 10 zile am avut 2 duzini de flanele roşii şi 10 revolvere cu cartuşe. Între timp am fost vizitat zilnic de cei doi care mi-au destăinuit planul lor de luptă. Revolta trebuia să izbucnească pe *Protet*, care era vas amiral francez. Au ridicat din casa mea cele pregătite şi nu au mai dat semn de viață. Tăcerea ni s-a părut suspectă. Doi tovarăşi tineri au fost trimişi să supravegheze vasul. Linişte. Dar iată, că după 5 zile de tăcere, în miez de noapte o bătaie în geam. Deschid, şi e Bady. Îl iau în casă şi îmi spune că au fost trădați de un marinar şi că Marty este arestat pe vas, care în zorii zilei va ridica ancora. El nefiind arestat a reuşit să fugă. Nu se mai întoarce pe vas şi cere adăpost. A rămas la mine şi a doua noapte i-am găsit un loc de ascunziş, la via unui tovarăş, avocatul Iancu Vasiliu.

După ce flota franceză a părăsit Galații şi am văzut că noi, localnicii, nu suntem urmăriți, l-am trimis pe Bady,

însoțit de un tovarăş, la Ploieşti, la Saşa Dobrogeanu-Gherea, unde a stat şi a lucrat în restaurantul stației Ploieşti concesionată tov. Dobrogeanu-Gherea (tatăl). După o amnistie în Franța a plecat acasă şi nu a mai dat semn de viață.

Marty a fost dus, arestat, în Franța. Judecat de un tribunal militar, a fost condamnat la 5 ani închisoare. Fiind ales deputat pe lista comunistă, a fost eliberat şi a activat în rândurile partidului. În timpul războiului din Spania a fost comisar politic a[l] trupelor internaționale. Din motive pe care nu le cunosc, s-a produs o ruptură între el şi partidul comunist francez. Nu cunoşteam acest lucru şi când fiica mea cea mare, Vera, a condus un grup de comunişti francezi în vacanță la Sinaia, le-a vorbit de relațiile mele cu Marty. Înainte ca grupul francez să părăsească țara, am fost chemat în Aleea Alexandru, la sediul partidului, unde o tovarăşă mi-a cerut să spun tot ce ştiu despre Marty. Am spus cam tot ce vă scriu aci. Am fost întrebat dacă am informat partidul de această întâlnire. I-am explicat că pe acea vreme nu exista partidul comunist, şi că de altfel, Marty a fost adus de partidul socialist la mine, nu eu m-am dus să-l caut. Mult mai târziu, primesc o invitație să mă prezint la biroul de informații de la Biserica Crețulescu. Mă ia în primire un tovarăş care mă conduce vis-a-vis la sediul mare. Un tovarăş îmi cere să povestesc despre întâlnirea de la Galați şi a vrut să ştie dacă eu nu am sesizat că Marty este un provocator. Cum tovarăşul nu a pus piciorul pe pedală, s-a mulțumit cu cele ce am spus, verbal şi în scris. Poate, spre norocul meu, că nu m-a socotit capabil să joc rolul lui Igor. Mărturisesc că dacă mi-ar fi cerut, aş fi

acceptat. Nu constituia, în acea vreme, o problemă pentru mine. Sau poate nu a mai fost nevoie de servit partidul francez.

Iată toată povestea cu Andre Marty.

Cu deosebită considerație, rămân al Dvs.,

Bleicher

34. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Ierusalim
1.6.1979

Mult stimate și dragă domnule dr. Lavi,

De multă vreme nu mai știu nimic de Dvs. Am tot așteptat ca să citesc în *V.N.* [*Viața Noastră*] anunțul unei reuniuni consacrată apariției cărții Dvs., *Nu a fost pisica neagră*, organizată de Primăria Ierusalim în felul aceleia organizate de Primăria T.A. [Tel Aviv], dar până azi nu am găsit această anunțare. Sau poate mi-a scăpat mie. M-aș necăji dacă așa e cazul. Despre reuniunea de la T.A. mi-a scris plin de entuziasm prietenul meu din T.A., Emeric Krausz, pe care l-am sesizat să ia parte în numele meu. Îmi scrie că i-a fost dat să ia cunoștință de o lume – din România – pe care nu o cunoaște.

M-am conformat dorinței Dvs. și cu scrisoarea mea din 24 februarie v-am relatat pe larg despre întâlnirea mea cu Andre Marty. Îmi place să cred că scrisoarea nu a căzut jertfă glorioasei greve a serviciilor noastre poștale. Mă voi bucura să știu că v-a parvenit totuși.

Am primit și eu cartea lui Lucian[39], *Măști Eminescu*. În afară de noi doi, a mai trimis în Israel încă două exemplare: vechiului său prieten Leopold Bittman-Ruga și dr. Costiner de

[39] Este vorba despre cartea lui Lucien Boz, *Masca lui Eminescu*, Sydney, Editura Autorului, 1979.

la Joint, care este unchiul soției sale. Cu a doua scrisoare îmi trimite extrase din scrisorile primite referitoare la cartea sa. Aceste aprecieri, foarte elogioase, sunt de la Emil Cioran, Paris, filosof remarcabil, Eugen Ionescu, Anton Dimitriu, profesor de logică la Universitatea din București, Nicolae Steinhardt, care a lucrat la *Revista Fundațiilor Regale* și Arșavir Acterian, vechi prieten și colaborator la revista *Ulise*. Steinhardt, ca și Acterian, sunt liberi după mulți ani de închisoare. Cine credeți că ar fi indicat să recenzeze cartea *Măști Eminescu* pentru revista *Izvoare*? Celui ce va voi să recenzeze îi voi pune la dispoziție materialul primit de la Lucian.

Vreau să cred, dragă domnule Lavy, că sănătatea Dvs nu lasă de dorit și mă voi bucura să am confirmarea Dvs. Vă urez numai bine și vă asigur de toată considerația mea,

Al Dvs.,
Bleicher

35. Theodor Lavi către Adolf Bleicher

Ierusalim, 6.6.79

Iubite domnule Bleicher,

D-ta, ești un irezistibil (și incurabil) „sufletist". Mă întrebi de ce nu este organizată – și încă de Primărie – aici la Ierusalem, o reuniune consacrată cărții mele. În primul rând, noi nu mai avem un ajutor de primar aici, ca la Tel Aviv, Itzhak Artzi, fostul meu student, pe care l-am adăpostit în timpul războiului în casa mea (a povestit-o la reuniune). În al doilea rând – și aici se proiectează de H.O.R[40], și se tot proiectează o astfel de reuniune. Se tot amână și se tot amână, lună de lună. Cel mai nou termen este cam 15 iulie. Ba n-a fost sală, ba a fost altă reuniune mai importantă, ba nu era liber... Sorli Rohlamm [?], căci fără program artistic – susțin organizatorii de aici – nu vine publicul. Probabil că prietenul și spionul Dtale de la Tel Aviv ți-a comunicat că acolo n-a fost niciun program artistic și a venit lume – încă ce lume! Tot la Tel Aviv am dat lupta să nu se facă de Loja de femei o a doua „sărbătorire" a mea. În schimb, aici la Ierusalim se verifică zicala: „Nimeni nu-i profet în propriu-i oraș". De ce s-ar face o excepție pentru mine – care nici nu sunt profet?

Scrisoarea Dtale despre Marty nu numai că am primit-o, dar am și citit-o într-un anumit cerc intim la Tel Aviv.

[40] Hitachdut Olei Romania – Organizația Evreilor originari din România.

Prepar acum ediția ebraică a cărții mele și lucrez la un capitol suplimentar „Ecoul cărții" – despre care am vorbit la reuniunea de la T.A. I. Shechter, rugat de mine, a citit scrisoarea zguduitoare ce mi-a trimis-o. Nu am de gând să pun altceva decât de epistole şi nu cele de laudă la adresa mea. Un alt paragraf al capitolului se va ocupa de informațiile suplimentare aduse de cartea mea. Cazul Marty al Dtale va fi primul din cele mai importante. Am să mă interesez la *Izvoare*[41] cine va putea scrie despre lucrarea lui Boz. Știi că mi-a trimis-o și mie, căci eu figurez printre colaboratori (sub pseudonimul meu literar din România: Liviu Teodoru).

Cu cele mai bune sentimente și urarea să fii mereu verde,

Al Dtale,
Th. Lavi

[41] *Izvoare. Revistă de literatură,* editată de Asociația scriitorilor israelieni de limbă română, Tel Aviv. Primul Redactor-Şef a fost Dora Littman-Litani (1975).

36. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim

6.09.1979

Mult stimate și iubite dr. Lavi,

Iată trei luni încheiate de când cu scrisoarea Dvs din 6 iunie m-ați asigurat că e probabil că la 15 iulie va avea loc reuniunea proiectată. Și de atunci urmăresc cu deosebită atenție în ziarul *Viața Noastră* anunțul respectiv. Nu l-am văzut și vreau să sper că nu mi-a scăpat. Să se adevereasc̆ă, așa cum spuneați, că nu-i nimeni profet în țara sa sau în orașul său? Ar fi prea trist și refuz să cred. Îmi spun, ca să mă liniștesc, că doar nu au intrat toate zilele în sac... Vreau să sper că nu îmi va fi refuzată ocazia de a vă întâlni și aștept asigurarea din partea Dvs.

Am citit cu deosebit interes că preparați editarea ebraică a valoroasei Dvs cărți *Nu a fost pisica neagră* și că, concomitent, lucrați la un capitol suplimentar „Ecoul cărții". Acest capitol suplimentar va apare în ediția ebraică, desigur. Dar noi, ce am citit ediția în română, cum vom lua cunoștință de acest capitol suplimentar? Îmi permit să sugerez ideea ca acest capitol suplimentar să apară ca o plachetă în română. Ca și mine, cei ce au citit ediția originală vor dori să aibă (bineînțeles, contra plată) și suplimentul. Un simplu anunț, în gazetă, va face să vă inunde solicitările.

Ați reușit să interesați pe cineva de la *Izvoar*e pentru cartea lui Lucian Boz? Am recitit, în cartea lui Lucian, recenzia din *Ulisse,* iscălită Liviu Teodoru. O cercetare adâncă pe care o cristalizați scriind... nu este prima oară când simbolurile au fost mai cuprinzătoare decât voia și tăria creatorului lor. M-au impresionat cele scrise acum 47 de ani.

Vă doresc sănătate și putere de muncă întru bucuria prietenilor printre care se numără și devotatul Dvs.,

Bleicher

37. Theodor Lavi către Adolf Bleicher

Ierusalim
16.9.79

Iubite prietene Bleicher,

Cred că ți-am mai scris: *Vous êtes mon amour,* cum spun francezii! Nu mă uiți, dar nici eu – căci tocmai mă pregăteam să-ți trimit o felicitare de Anul Nou. Îți exprim acum urările mele: câți mai mulți ani să-ți fie hărăziți şi să rămâi tot atâta de verde şi de docil ca acum!

Mă întrebi despre reuniunea dedicată cărții mele, aici la Ierusalim. Nu ai pierdut-o pentru că nu a avut loc. De ce? Mi s-a spus 15 iulie. Dar explicația ai dat-o chiar Dta „Nimeni nu e profet în oraşul său". Zwi Rosen, care mi-a fost elev, a avut toată bunăvoința; dar cei care-l înconjoară şi urmau să realizeze reuniunea nu s-au grăbit [...] [*ilizibil*, n. ed.]. Sunt nişte pigmei care nu mă privesc cu ochi buni pentru că sunt cu un cap mai înalt decât ei. Toată chestiunea nu era pentru mine să fiu sărbătorit, ci să se difuzeze cartea. Între timp ea e epuizată – aproape că nu-mi vine să cred! Aşa că toată povestea nu mai are nici un rost.

Am spus să se *difuzeze* cartea, nu să se vândă! Am avut surpriza să întâlnesc aici la Ierusalim câțiva cunoscuți care nici n-au auzit că a apărut cartea mea. Ei nu citesc decât *Maariv* şi nimic româneşte. De altfel, nici n-ar avea timp. Sunt preocupați să joace „presa". Dar la o reuniune ar fi

venit din respect pentru mine şi desigur că-şi cumpărau cartea.

În ce priveşte capitolul „Ecoul cărții" e la dactilografă. L-am scris în româneşte – căci ebraica mea nu este atât de literară. Imediat ce primesc paginile dactilografiate le voi da la fotocopiat pentru vreo câțiva prieteni – mai ales din străinătate. Vei primi şi Dta un exemplar. O plachetă ar fi complicat de tipărit. Am avut mari dificultăți cu difuzarea *Pisicii negre* şi nu mai vreau să mai repet experiența. E o iluzie că un anunț în gazetă „va face şi [*ilizibil*] solicitările". E o mizerie cu cititorii în româneşte. Am avut anunțuri în presă pentru publicații româneşti, le vor gratuit, la celelalte cu reduceri mari. S-au comandat direct cca. 130 exemplare, restul s-au vândut la chioşcuri, la librării „româneşti" la Haifa şi T. A. Marele succes cu epuizarea se datorează faptului că în total au fost 800 (opt sute) de exemplare la vânzare. Restul de două sute, lucrătorii de la tipografie, legătorie, funcționarii de la difuzare, cei ale gazetelor, prieteni, familie. Nu acopeream cheltuielile de tipar (50% aproape se ia pentru difuzare) dacă nu se vindeau 20 de ex. în Canada, pe dolari, de către un prieten – şi nu erau câteva instituții care să cumpere 2 exemplare la preț integral (Primăria T.A., HOR-Jerusalem, etc). Şi asta se cheamă un mare succes de librărie! E adevărat că în cercurile intelectuale a prins senzație. Zilele trecute am primit o scrisoare de la Paris, de la un fost poet din România (V. Cristian-Werner) care-mi scrie că a citit de două ori cartea. Dar mai important decât complimentele e faptul că-mi comunică încă vreo câteva informații despre Monseniorul

Vladimir Ghika, a cărui moarte în infimeria Jilavei, lângă patul meu, am descris-o.

În ce priveşte cartea lui Lucian Boz, n-am izbutit să vorbesc cu cei de la *Izvoare*. Cred că e departe de preocupările lor. E o generație nouă, crescută sub comunişti. Legăturile cu problemele generației noastre sunt foarte slabe.

Mulțumesc pentru urările din încheierea scrisorii Dtale.

Cu multe şi calde salutări,

Dr. Th. Lavi

38. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim 20 oct. 1979

Mult stimate și dragă domnule dr. Lavi,

După multă și îndelungată vreme am avut în sfârșit ocazia să vă citesc. Şi m-am bucurat cu toate că scrisul era ocazionat de trista împrejurare a morții bunului și dragului meu prieten, avocatul Schwefelberg. Pentru noi, prietenii, era, simplu, *Niță*!

De fratele său, Willy, mă lega o prietenie încheiată în anii noștri de adolescență de pe malurile Dunării, la Brăila. Așa că Niță, deși mai tânăr cu 4 ani decât noi, a intrat de drept în cercul nostru de prietenie. Prietenie întărită prin căsătoria sa cu draga noastră Betty Grünbaum, colegă de clasă și bună prietenă cu una din surorile mele. Prietenie ce de-a lungul anilor nu a fost umbrită nici de cel mai mic nor de neînțelegere. Și iată că a sosit ceasul de despărțire: ei mai întâi, noi îi vom urma... Departe de ei, rămânem cu durerea de a nu-i fi însoțit pe drumul neîntoarcerii. Ne spunem: fie-le amintirea binecuvântată! Facă-se, Doamne, voia ta!

De la venirea în țară am legat cu Niță un strâns schimb de scrisori. Abonat la săptămânalul *Le Monde* de către un prieten, medic în Etiopia, și de mine la hebdomadarul *Journal d'Israel*, era perfect la curent cu situația politică internațională și urmărea cu un viu interes desfășurarea

vieții politice de aici de la noi, din Israel. La zi era ținut ascultând zilnic emisiunea noastră în yiddish de la ora 6 seara. Mi-a fost dat, nu o singură dată, să remarc justețea aprecierilor sale politice a situației de la noi. Spunea el: oamenii voștri politici și în special miniștrii vorbesc prea mult. Se ralia aprecierii doctorului Kissinger: sunteți 3 milioane în Israel și aveți 6 milioane de păreri. El preconiza, ceea ce îl și caracteriza: omul politic sesizează momentul, acționează și nu vorbește. Niciodată nu a destăinuit prietenilor activitatea sa politică, obștească. El acționa și tăcea!

Ocupat profesional în trei contencioase – Soc. de asigurare „Generala"; Întreprinderea de export de cereale „Continexport" și „Oficiul fabricilor de zahăr" – el găsea timp să se consacre unei intense activități la cercul titraților „Unirea" unde conferența adesea ducând o susținută luptă contra curentului de asimilare ce se manifesta în rândurile intelectualității evreiești.

A trăit și a închis ochii cu regretul de a nu fi emigrat în Israel. Zăgaz era situația politică a fiicei sale Veronica, acea minunată făptură pe care i-a fost dat să o piardă în groaznicul cutremur din martie 1977. Dar așa cum știți foarte bine, sufletul, inima și mintea îi erau în miezul vieții evreiești. Să mai pomenesc de activitatea sa și a soției sale în opera de repatriere a deportaților din Transnistria și în special a orfanilor. Mulți din aceștia au ajuns în Israel și își datoresc viața acțiunii soților Schwfelberg.

În biroul avocațial al „patronului" s-au format o serie întreagă de avocați care sunt toți în Israel. Au prins șliful maestrului și au ajuns și ei membri de vază ai baroului

israelian. Nu îi enumăr pentru că nu îi știu pe toți și omițând vreunul s-au putea crede că fac o apreciere. Și nu este cazul.

Grupul de prieteni închegat la Brăila a trăit până ce unul câte unul a luat drumul neîntoarcerii. În toți anii grupul de prieteni a găsit nu numai casa ospitalieră a lui Betty și a lui Niță, ci, la nevoie și în momente grele, sfatul chibzuit și dezinteresat materialicește al juristului de valoare. Mi-a povestit, ocazional, unul din colegii lui de facultate, că la un examen cu profesorul Arion s-a petrecut următoarea scenă: studentul Sch. răspunde pe larg și documentat la întrebare. Plăcut surprins, profesorul îl întreabă unde a citit cele spuse pentru că în cartea sa chestiunea este tratată doar sumar. Studentul îi indică sursa: autori francezi și germani. Și atunci, profesorul se ridică, îi strânge mâna și îi spune: „ai merita nota 10, dar pentru că nu ai avut încredere în profesorul tău, îți dau doar 9!"

Se poate spune că până la nenorocirea ce l-a lovit cu moartea Veronicăi a avut o viață fericită. Înțelegere totală și completă în căsnicie, fiice reușite cu nepoate ce calcă pe urma mamelor, deplină reușită profesională. Și fericit i-a fost sfârșitul. Iată ce scrie fiica sa – pictorița Maria Constantin – într-o recentă comunicare către av. Dayan: „după o scurtă boală fără suferințe, fără să știe, dormitând, câteva zile după operație". Și așa s-a stins omul minunat care a fost avocatul Schwefelberg pentru cei din afară, Niță, pentru noi prietenii... Fie-i amintirea în veci neuitată! Amin!

În articolul „Cum a fost salvată o parte din evreimea română”[42] pe care l-ați scris, ultimul din cei puși în cauză nemaifiind în viață (dr. rabin Safran trăiește, dar în Elveția) arătați pe larg demersurile întreprinse care au contracarat punerea în aplicare a planului de nimicire a evreimii din România în totalitate. Și menționați că „un inginer evreu mobilizat la CFR a aflat despre mersul trenurilor pregătite pentru Polonia” și a dat informația. Îmi permit să vă spun că sunt în măsură – spre știința Dvs. – să vă redau situația așa cum a început. Mai întâi, inginerul în chestiune nu era mobilizat, ci director al serviciului „Tracțiune” din Direcția Generală a CFR. Pe nume, Avram Rosenzweig, originar din Craiova. Decedat acum 6 sau 7 ani, la București (z.l.). Acțiunea se petrece în biroul Serv. Tracțiune din palatul CFR. În una din nopți (nu pot preciza data) secretara de serviciu primește o telegramă (probabil de la Statul Major al armatei) prin care se dispune organizarea de trenuri pentru transportul în masă al evreilor. Secretara, creștină, dar cu mamă evreică, prinsă de fiori de gheață, are un moment de panică. Ce să facă? Să înregistreze telegrama și să aștepte până a doua zi, până va veni șeful, ing. Rosenzweig? NU! Ea îl cheamă la telefon și îl invită să vină imediat, fiind vorba de un ordin foarte urgent. Refuză să îl citească la telefon, fiind extrem de secret.

După o jumătate de oră, ing. R. ia cunoștință cu proprii ochi de macabrul ordin. Fără un moment de ezitare, cere secretarei să nu înregistreze telegrama și să i-o predea lui în

[42] Articol apărut în *Viața Noastră* (19.10.1979).

mână a doua zi când va veni la serviciu. Îi atrage atenția că va veni la serviciu mai târziu ca de obicei.

Părăsește Palatul CFR și de la primul telefon public îl înștiințează pe avocatul Schwefelberg că vine să îl viziteze chiar acum la această oră din noapte. Pus la curent, Schw. telefonează dr. Filderman că în chiar acel moment pornește spre el. Schw. și Filderman, în consiliu redus, iau primele măsuri de înștiințare și a celorlalți membri ai Sfatului și a măsurilor ce se impun. Desfășurarea acțiunii o descrieți și Dvs pe baza documentației ce o aveți.

În ziarul *Viața Noastră* din 12 martie 1976 apare anunțul următor: „Au trecut 3 ani de la încetarea din viață a scumpului nostru inginer Avram Rosezweig din Craiova-București care a adus o contribuție importantă la salvarea populației evreiești din România, din ghiarele naziste. Familia".

Ce măreț este acest anunț în simplicitatea sa. Este la înălțimea morală a celui evocat. Nici lacrimi, nici promisiuni de veșnică amintire. Familia, în decența sa, flutură doar ceea ce obștea evreiască din România îi datorează.

Este același ing. R. care fiind funcționar de Stat l-am văzut cu ochii mei spărgând o adunare în care se preconiza procesul de asimilare. Mult mai târziu – după ani – am avut prilejul în o casă amică să strâng mâna acestui om brav. Gândul meu se duce cu pioșenie spre el și spun: omule, tu ți-ai făcut datoria, odihnește-te în pace!

Mă voi bucura să știu, dragă domnule dr. Lavi, că cele comunicate de mine, aici de față, v-au interesat.

Cu ocazia Anului Nou în care am pășit vă urez ani mulți cu sănătate și voie bună și PACE în Israel și în toată lumea.

Al Dvs.,
Bleicher

39. Theodor Lavi către Adolf Bleicher

Ierusalim, 12.11.79

Iubite şi venerate prietene Bleicher,

Ca de obicei scrisoarea Dtale mi-a adus comori de informație. Nu pot urmări chiar tot ce se publică – mai ales că unele publicații nu le pot obține. Abia acum în ultimele luni mi se trimite *Secolul XX*[43]. De aceea a fost binevenită ca documentare discuția Dtale cu Raul Siniol. Mi-i bun prieten, încă din România. Un om fin, sensibil şi talentat. Soția sa e nepoată de frate a ultimului rabin sefard de la Bucureşti, Almuly, pe care de asemeni îl cunoşteam din familiile înrudite, prieteni cu noi, Raphael Alhalal şi dr. David Löevy (vorbeai despre ei, despre felul cum s-au purtat cu soția şi copiii mei în timpul cât eram închis – şi când am ieşit). De aceea sunt cam în situația prietenului Dtale Emeric Krausz, căci şi eu am sărbătorit – la Turnu Severin – printre sefardimi, şi sunt şi în situația Dtale, căci am multe rude apropiate spanioli. Dar discuția a fost interesantă. Am conferențiat şi eu de câteva ori la Cercul cultural sefard (Silvio De Mayo mi-era coleg de liceu şi de clasă, sionist militant).

Vreau însă să întorc la o scrisoare a Dtale anterioară, în legătură cu ing. Rosenzweig. Ai văzut probabil articolele

[43] *Secolul XX: Politic. Social. Literar. Artistic. Independent*, Ramat Gan. Redactor şef: G. D. Bogokowsky.

lui Ş.[maia] Avni din *Viața* [*Noastră*] de săptămâna trecută (mai mult despre comunitatea craioveană decât despre Rosenzweig!). Acum am să-ți produc o surpriză. Am găsit însemnările mele cu Schwefelberg când a fost aici în țară. (Țin un *Journal*, nu unul personal-subiectiv, ci de relatarea unor comunicări ce mi se fac verbal despre anumite întâmplări. De patru ani nu am mai continuat – hărțuit de tot felul de lucruri şi de anumite condiții grele în care trăiesc – nu e vorba de lipsuri materiale). Iată ce am notat: Schwef. a negat categoric că Rosenzweig a avut vreun rol în oprirea deportărilor. La C.F.R. continua să lucreze, sub Antonescu, o evreică: Sofia Manolescu, al cărei nume nu dădea de bănuit. Ei i-a căzut în mână un ordin de arestări, în vederea de deportare. Sofia Manolescu era sora [*ilizibil*] fruntaş Eli Manolescu (îmi pare că a fost deportat după 23 August). În aceeaşi noapte ea a sosit la Schwef. şi împreună au mers la dr. Filderman, care era adăpostit la cunoscuți... După obiceiul său, Fild. a început să telefoneze la oameni politici, diplomați etc.

Poate altădată îți voi scrie şi explicația dată de Schwef. pentru menținerea în serviciu a lui Rosenzweig. Ce spui Dta de toată chestia asta? A avut vreun interes Schwef. să deformeze adevărul? A avut amnezie? Sau ăsta e chiar adevărul? Dacă voi mai afla amănunte îți voi mai comunica. În orice caz, părerea Dtale mă interesează.

Cu multe salutări,

Dr. Th. Lavi

40. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim 25.04.1980

Mult stimate și iubite domnule dr. Lavi,

E destul de multă vreme de când nu mai știu nimic despre Dvs. Iată însă că apariția no. 9 din revista *Izvoare* mi-a dat prilejul să vă regăsesc. Bucuria mea a fost dublă: întâi, că ați colaborat la acest no., apoi, suculentul articol pe care l-am citit ca o pagină de literatură aleasă și apoi, recitit, ca o lecție.

Numai cine ajunge sus de tot are curajul să spună „cum am învățat să scriu" și să-și indice și profesorii. Dar, această confesiune e și o elocventă dovadă de modestie literară. Și aș zice, ceva mai mult, e o ilustrare a unei desăvârșite modestii sufletești. Cei cu pregătire – scriitorii și criticii – vor aduce o judecată mai calificată decât o poate face – și și-o poate permite – neînsemnata mea persoană. Cuvintele mele vor doar să exprime stima și dragul ce vă port. Atât, dar cred că este esențialul în relațiile noastre, relații permise de distanța ce ne desparte.

Ziceam mai sus că a fost o lecție. Lecție pe care am pus-o în uz. În ce fel și cum? Transcrierea celor scrise în prima venire. S-a întâmplat că tocmai scrisesem niște însemnări pentru *Revista Mea* așa cum mi-a venit sub condei. Nu eram mulțumit dar n-aș fi putut spune de ce. Mi-am zis că este cazul să încerc să transcriu. M-am pus la masa de lucru și

taie aici, taie acolo am ajuns să mă trezesc că eliminasem mai bine de o treime. Eliminând tot ce era „geamandancic"-uri, scrisul meu a devenit mai clar, mai precis chiar. Să vedem acum dacă dl. Zahareanu va găsi că își are locul la rubrica „Ne scriu cititorii", rubrică la care de câteva ori mi-a făcut cinstea să mă publice.

Am citit că no. 10 din *Izvoare* este în curs de pregătire cu tema: „Scriitori evrei în România". Desigur că vi s-a cerut colaborarea și mă bucur că voi avea din nou prilejul să vă citesc. E vorba doar de câmpul Dvs. de activitate și câte fațete au rămas încă necunoscute... Își așteaptă evocarea.

A fost ocazia să-mi reamintesc că într-o scrisoare mai veche mi-ați spus că după difuzarea volumului *Pisicii negre* ați primit o serie de scrisori din partea cititorilor care v-au determinat să publicați un capitol special „Ecoul cărții", capitol care la acea dată – 16 septembrie 1979 – se găsea la dactilografiat. Cred că între timp lucrul a fost realizat și că le-ați fotocopiat. Deși ați destinat acest capitol prietenilor din străinătate, îndrăznesc să vă cer (contra cost) pentru mine, un exemplar.

Vă doresc Dvs. personal și familiei multă sănătate și voie bună. Cu toată considerația,

Al Dvs.,
Bleicher

41. Theodor Lavi către Adolf Bleicher

Ierusalim 1.5.1980

Iubite, simpatice domnule Bleicher,

Ca de obicei scrisoarea Dtale mi-a făcut multă plăcere. Nu pentru că-mi faci complimente (care-mi plac, de ce-aş fi fățarnic?), dar vioiciunea şi înțelepciunea rândurilor Dtale, apoi dovada că nu mă adresez la surzi şi asta constituie un imbold şi o obligație. „Neînsemnata Dtale persoană" cum te consideri pe nedrept este *vox populi*... Scriitorii colegi (?) şi criticii nu se grăbesc să remarce ceea ce li se pare o evidență. Dta ai tras şi concluzia, eliminând din compozițiile Dtale restrictive câteva „gemandancic-uri". Însă o secătură ca Schafferman continuă să se izmenească şi să creadă că prin folosirea unor „cuvinte de spițerie" o să-l creadă lumea cult şi erudit.

Vorbeam de obligațiile ce mi le „trasezi" (cu un termen din lexiconul Partidului). Te referi la no. 10 din *Izvoare.* Poate că într-adevăr voi pune la dispoziție ceva senzațional. Am adus cu mine şi predat unei arhive de aici manuscrisul piesei de teatru *Manasse*, de Ronetti-Roman, pe care mi-o dat-o fiul autorului. Partea senzațională: manuscrisul, cum se poate vedea e în întregime corectat, adică stilizat de ... I.L. Caragiale. Caut acuma material despre prietenia între R.R. şi Caragiale.

Să văd dacă voi putea obține ceva din România. Legăturile sunt foarte grele. Bunul meu prieten din liceu,

Şerban Cioculescu, criticul operelor lui Caragiale şi autorul câtorva volume despre Caragiale, nu poate coresponda cu mine. Băiatul său a fost aici, dar am avut prea puțin timp – amândoi – o seară (la un „party") şi o dimineață când l-am condus la Yad Vashem. Dar să văd ce am în biblioteca mea. Şerban C. mi-a trimis cărțile sale, dar nu toate au ajuns.

În ce priveşte capitolul final al ediției ivrit din cartea mea e într-adevăr dactilografiat şi zilele astea va fi multiplicat. Eşti trecut pe lista celor ce merită o copie.

Cu cele mai bune sentimente,

Al Dtale,
Dr. Th. Lavi

42. Theodor Lavi către Adolf Bleicher

Ierusalim
nedatată

Iubite, stimate, venerate Domnule Bleicher,

Aproape că mi-e rușine să-ți scriu, anexându-ți fotografia bunicului Dtale, I.I. Schapira. Am acum ceva timp și fac săpături arheologice în arhiva mea. De când am rămas văduv, acum zece ani, nu mai am secretară particulară. În plus, acum vreo doi ani s-a comis o spargere în locuința mea, în timp ce eram la Tel Aviv. Băiatul meu i-a surprins și i-a gonit pe spărgători. Dar ei au lăsat în urmă un pogrom. Din când în când izbutesc să refac dosare și [să] pun ordine. Am predat ceva la arhivele publice (scrisori de la dr. Niemirower, Horia Carp, I. Ludo, Schwefelberg, până şi de la Benador am găsit vreo două scrisori).

Nu mai vorbesc de arhiva mea de familie – de ex. toată povestea încetățenirii şi revizuirii cetățeniei tatălui meu. Documente într-adevăr istorice! Nu găsesc că am dreptul să le țin la mine. Din păcate, trebuie să fac totul singur. La Universitate am o secretară cu 1/3 de normă (!) și caut să mă aranjez așa.

Dar în fine, principalul este că vei avea fotografia pentru albumul de familie, cum îmi scriai. Și fotografia Dr-ului Spireanu trebuie să fie pe undeva.

Scrisorile Dtale către mine le-am păstrat și le clasez acum, căci vor merge la arhivă – pentru conținutul lor cu atâtea date (de exemplu, biografia bunicului Dtale).

Vreau să știu cum te simți? Să fii sănătos.

Cu cele mai alese sentimente,

Al D-tale,

Dr. Th. Lavi

43. Adolf Bleicher către Theodor Lavi

Adolf Bleicher
Ierusalim 20 octombrie 1981

Mult stimate și iubite dr. Lavy,

Hag Sameah!

M-am bucurat să găsesc în cutia poștală rândurile cu scrisul lor mărunt. Răspundeau tocmai unor gânduri: de ce nu mai citesc nimic de dr. Lavi? Cum eu nu citesc decât *Viața Noastră* și *Revista Mea*, trebuie să presupun că apăreți în ivrit, limbă pe care, din păcate, nu o cunosc și nici n-am reușit să mi-o apropii în cei șapte ani de când sunt în țară. De vină sunt anii: am trecut pragul a nouă decenii...

Știu însă de unde mi-au venit gândurile. Răsfoind schimbul de corespondență am dat de o promisiune care nu s-a realizat. Îmi scriați la 16.9.79: „În ce privește capitolul "Ecoul cărții" e la dactilografă. Imediat ce primesc paginile dactilografiate le voi da la fotocopiat pentru vreo câțiva prieteni, mai ales din străinătate. Vei primi și Dta un exemplar". Până azi nu l-am primit. Și știți vorba: „promisiunea dată e datorie curată". Chiar cu întârziere îmi va face plăcere să citesc ecourile *Pisicii negre*.

Adresa lui Lucian Boz:

Sydney, N.S.W. 2001,Box 1538 GPO.

Zilele acestea am avut vizita fratelui său din Franța, dr. Marcel Boz, venit ca turist.

Vă rog să credeți în bunele sentimente ce vă păstrează cu mult drag,

Bleicher

44. Lucien Boz către Theodor Lavi

Lucien Boz
Box 1538, G.P.O.
Sydney N.S.W. 2001
Australia

Sydney, 20 octombrie 1976

Dragă Domnule Loewenstein-Lavi,

Încep prin a-ți mulțumi pentru cele două exemplare din *Toladot*, pe care le-am citit, cu excepția paginilor în ivrit (limbă ce, din nefericire, nu o cunosc), din scoarță-n scoarță şi cu mare interes.

Am citit cu plăcere rândurile vărului meu Bleicher[44] şi te-aş ruga, de nu-ți este greu, să-mi trimiți exemplarul unde Bleicher vorbeşte de bunicul nostru comun, Iacob Iancu Şapira.

Am fost în două rânduri în Israel: în iunie 1969, când n-am reuşit, în cele 24 de ore cât am stat acolo, să te întâlnesc. Îmi amintesc că am vorbit la telefon cu dna Păstorescu, care a încercat să ne pună în contact, fără a reuşi însă.

A doua oară am fost în februarie 1970 când, la cererea companiei Air France, am condus un grup de ziarişti australieni. Am făcut turul Israelului, conduşi peste tot de

[44] Adolf Bleicher, „Istoria unei familii evreieşti din România. Arborele genealogic al neamului Bleicher", *Toladot*, nr. 11, anul 4, noiembrie 1975, pp. 20-24.

un ghid al Ministerului turismului şi programul a fost atât de încărcat, că n-am reuşit să văd pe măcar una din numeroasele mele rude, pe vreun prieten sau fost coleg de facultate sau gazetărie.

Cred că ştii că mă aflu în Australia de mai bine de 25 de ani. Am creat un birou de „Public Relations" unde sunt ajutat de soția mea, de care, poate, îți aminteşti. Fiul nostru, Alain, e funcționar la o mare întreprindere şi, în timpul liber, joacă tenis, de care e pasionat. Vei găsi alăturat, patru fotocopii: 1) o cronică a dtale, ce am publicat în revista mea *Ulise* în ianuarie 1933; 2) un interviu al meu cu A.L. Zissu, publicat în *Rampa* în 1930 sau 1931; 3) o recenzie a mea despre *Ereticul de la Mănăstirea Neamțului*, apărută în *Facla* în 1931 şi, în sfârşit, 4) o recenzie a mea despre *Noi,* tot al lui Zissu, apărută în *Rampa* din 1931.

Cum dta nu indici nicăieri prețul abonamentului, scrie-mi te rog, şi-ți voi trimite cecul fără întârziere.

Scrie-mi, te rog, cât de mult despre activitatea d-tale în Israel, despre familia d-tale, despre prietenii comuni din lumea gazetărească sau literară şi, în general, „despre toți şi toate".

La rândul meu, îți stau la dispoziție pentru orice vei avea nevoie pe aceste meleaguri.

Cu cele mai bune salutări, rămân al d-tale,

Lucian Boz

45. Theodor Lavi către Lucien Boz

Mr. Lucien Boz
Box 1538 G.P.O.
Sydney, N.S.W. 2001
Australia

Ierusalim, 7.12.76

Dragă Boz,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea prietenească, precum şi pentru fotocopii. Recenziile despre Zissu le-am predat bibliotecii noastre, resp. secției biografice. M-a emoționat articolul meu trimis de d-ta despre Mihalache Dragomirescu. Eu eram convins – printr-o deformare a memoriei – că l-am publicat în *Discobolul* – când colo era în *Ulise*! L-am cetit la distanță de atâtea decenii, ca ceva scris de altcineva.

Despre mine ți-am scris cred în epistola mea anterioară cam tot ce priveşte biografia mea israeliană. Ştii probabil că am stat cinci ani în închisoare ca sionist (1950-1955) şi că am ieşit infirm: piciorul drept cu 3,5 cm mai scurt, datorită unei fracturi spontane în bazin, consecință a decalcifierii datorită alimentației mizerabile din închisoare. Îmi scriu acum memoriile din aceea epocă. N-am de gând să-i fac concurență lui Soljenitzin, ci scriu despre discuțiile ideologice cu anchetatorii şi despre problema evreiască cu co-deținuți: Valjean, Ovidiu Papadima, comisari de siguranță, miniştri din guvernul Antonescu, generali, aghiotanți regali, episcopi, baptişti, țărani simpli, hoți,

asasini, foşti ofițeri ai Securității comuniste, etc. etc. Un curcubeu policrom şi interesant.

A fost dorința defunctei mele soții să aştern pe hârtie tot ce am trăit în închisoare. N-am izbutit să scriu decât trei capitole, căci sunt încă ocupat şi toate încercările mele au eşuat ca ieşirea mea la pensie să fie şi retragerea în camera mea cu cărți şi hârtie de scris. Avem în sectorul evreo-român foarte puțini oameni. Dar destul despre mine. Aş vrea să-mi scrii şi despre dta mai mult. Ce înseamnă, de fapt, un birou de „public relations"? Eu îmi imaginam că aşa ceva există la ministere, la întreprinderi industriale sau comerciale. Dar ca instituție de sine stătătoare? Poate sunt prea provincial şi de aceea nu înțeleg cum merge povestea asta?

Te mai ocupi cu scrisul? Ar fi păcat dacă l-ai atârnat în cui. Aveai un condei subțire, nuanțat. În Australia nu e cerere de aşa ceva? Probabil că amicul nostru Berstein-Boldan te-a anunțat că eşti trecut în *Dicționarul pseudonimelor* (ca şi mine de altfel) apărut la Bucureşti.

Îți mulțumesc că ne-ai făcut un abonat pentru *Toladot.* A propos: în Australia nu apare vreo publicație în limba română? Noi colecționăm la Biblioteca Centrului tot ce se publică de exilul românesc – mai ales publicații legionare, după cum se poate constata şi din revista presei din *Toladot*. Câteodată se publică acolo material interesant istoric care ne interesează, căci deseori are tangențe cu problema evreiască din România.

Sper că ai timp să-mi răspunzi pe larg.

Cu aceleaşi sentimente de prietenie,

Dr. Th. Lavi

46. Lucien Boz către Theodor Lavi

Lucien Boz
Box 1538, G.P.O.
Sydney N.S.W. 2001
Australia nedatată

Dragă Dr. Lavi,

Am primit la timp rândurile D-tale din 7 crt. și nu vreau să las să treacă anul fără a-ți răspunde.

Mulțumiri pentru detaliile (triste!) ale întemnițării. Ştiam că toți fruntaşii sionişti fuseseră arestați, dar nu ştiam că durata séjour-ului în închisoare a fost atât de lungă: 5 ani!

E bine că ai scăpat cu viață din aceste teribile încercări şi că ți-ai realizat visul de a trăi în Israel, unde duci o atât de remarcabilă activitate.

Mă întrebi: 1) ce înseamnă „Public Relations" şi 2) dacă mai scriu. Iată răspunsul:

Funcția de „Public Relations" nu trebuie înțeleasă ca fiind apanajul exclusiv al ministerelor sau al marilor întreprinderi comerciale.

Această meserie *à mi-chemin* între ziaristică şi publicitate, poate fi profesată individual (cum e cazul subsemnatului), acest gen de „Public Relations" numindu-se „Consultancy".

Am organizat, de-a lungul anilor, expoziții industriale; am făcut propagandă pentru un anumit product; am

aranjat proiecțiuni de filme; am organizat Conferințe de Presă; țin contactul cu posturile de radio şi de televiziune.

Mă întrebi dacă mai scriu. Răspunsul este: Da!, însă foarte rar.

Alăturez o evocare a Bucureştilor de acum 40 de ani, publicată în revista lunară românească ce apare la New York: *Micromagazin*, al cărui director-linotipist-paginator-corector e fostul meu coleg de liceu, care mai târziu a lucrat la *Lupta* lui Em. D. Fagure: Marius Ligi.

Vei găsi şi o cronică a mea despre primul roman al lui [Eugene] Ionesco: *Le Solitaire*, cronică masacrată de secretarul de redacție. Am trimis vechiului meu prieten Ionesco, la Paris, textul original, ca să-şi dea seama cât de mult a fost suprimat din cronică.

Last but not least!: alăturez cronica d-tale despre cartea mea [despre] Eminescu apărută în 1932. Împreună cu cealaltă, ce se află în posesia d-tale, despre Mihalache Dragomirescu, este tot ce ai contribuit la revista mea *Ulise.*

Îți mulțumesc pentru fotocopia articolului vărului meu Bleicher, a cărui bătrânețe verde (85 de ani!) o admir.

Mă întrebi dacă există publicații româneşti în Australia. Este o foaie scoasă cam la fiecare trei luni de către preotul bisericii româneşti din Melbourne, preot trimis de la Bucureşti. Exista, acum vreo zece ani, o fițuică gardistă, trasă la şapirograf, dar e de mult dispărută iar foştii ei redactori îşi petrec acum vacanțele în România.

Voi fi încântat dacă, din când în când, îți vei face timp spre a-mi scrie.

Cu aceeaşi afecțiune,

(nesemnată)

47. Lucien Boz către Theodor Lavi

Lucien Boz
Box 1538, G.P.O.
Sydney N.S.W. 2001
Australia

Sydney, 25 octombrie 1977

Dragă Prietene,

Primesc şi citesc cu interes *Toladot.* Alăturat, un cec de $20, care împreună cu cei $10 trimişi mai demult, constituie abonametul meu pe un an.

Îmi pare rău că n-am putut interesa alte persoane, una dintre ele, Dr. A. Weinreb, a cărui adresă îți dădusem, găsind că abonamentul e mult prea scump.

În altă ordine de idei: am fost în mai-iunie la Paris unde, printre alții am întâlnit pe B. Florian, fost director la firma Zimmer, al cărui patron a fost A.L. Zissu, şi – în anii următori primului război mondial – a fost unul dintre redactorii ziarului *Mântuirea.* Mai târziu, a fost cronicar al filmelor pentru diferite publicații, printre care *Vremea*.

Soția lui iscălea poeme sub pseudonimul Filip Corsa, în revistele de avangardă, printre altele *Contimporanul*. Ea a decedat acum câțiva ani.

Florian e stabilit de vreo 12 ani la Paris şi-ți dau adresa lui pentru motivul următor: e în posesia unei scrisori senzaționale a lui Eminescu adresată lui Ronetti Roman.

I-am vorbit de *Toladot*, sugerându-i să ți-o trimită, spre a o publica. Într-o scrisoare primită acum câteva zile de la el, îmi cere să-i trimit un exemplar din revista D-tale, ceea ce am făcut.

Cred însă că n-ar fi rău, cum el are aerul că se lasă cam greu convins, să-i scrii, referindu-te la mine. Dacă vei reuşi a-l convinge, vei realiza un veritabil *scoop*. Iată adresa lui:

Monsieur B. Florian

21, Rue Vernier

75017-Paris. France.

Mi-ai scris mai demult că lucrezi la „memorii din vremea închisorii". În ce stadiu te găseşti cu redactarea lor şi când crezi că le vei publica?

Câteva rânduri de la D-ta îmi vor face mare plăcere.

Cu cele mai bune salutări, al D-tale,

Lucien Boz

48. Lucien Boz către Theodor Lavi

Sydney, 6 martie 1979

Dragă Dr. Lavi,

Ştiam dintr-o scrisoare a D-tale din 1976 că țineai să respecți promisiunea făcută soției: de a publica amintirile despre cei cinci ani de închisoare, cât şi despre torturile fizice şi morale la care fuseseşi supus în acest timp. De aceea n-am fost surprins când am primit cartea. Mă grăbesc să-ți confirm primirea şi să fac o serie de comentarii pe marginea ei.

Înainte de a o face, țin să fac o precizare, în legătură cu dedicația în care scrii: „Lui Lucian Boz, ca să vadă de ce a scăpat, când a plecat din România".

Uiți că ceea ce D-ta ai avut de suferit în anii 50, eu şi soția mea am suferit în anii de ocupație germană, arestați de poliția guvernului din Vichy iar, pe urmă de Gestapo, cu corolarul închisorii şi al lagărului de concentrare Drancy.

Găsesc cu atât mai surprinzătoare această uitare, cu cât D-ta ai recenzat (nu-mi aduc aminte unde; poate D-ta îmi vei ajuta această „défaillance" a memoriei), cartea ce am publicat-o în 1945: *Franța 1938-1944*, în care relatam pe larg cele ce s-au cu mine în anii de ocupație germană.

Aşa că vezi: am scăpat de epoca prigoanei comuniste, dar te-am precedat în ceea ce priveşte prigoana hitleristă. Cum ar spune francezii: „Ceci compense celà!"

Am găsit multe informații despre persoane cunoscute. La un moment dat am găsit (p. 243) menționat numele „Dr. E. Costiner", unchiul soției, ce acum trăieşte la Ramat-Aviv.

O rectificare: la pagina 57 vorbeşti de o piesă de teatru vehement antisemită, al cărui autor, spui D-ta „era un actor ne-evreu Ionel Țăranu". Eroare: Ionel Țăranu era nepotul lui Constantin Graur, a cărui soră e mama lui Țăranu. E, prin urmare, 50% evreu.

L-am cunoscut foarte bine pe acest actor. Avea un tratament de favoare la ziarele *Adevărul* şi *Dimineața*. Eram secretar de redacție adjunct şi el mă vizita în tipografie, dacă nu în redacție, spre a-mi da fotografii sau caricaturi ale lui Ross despre el, ca să fie publicate sub tot soiul de pretexte.

O mare tristețe am avut citind despre evoluția lui Benador şi Ludo. Cum ştii, Maricica, soția lui Benador, îmi este verişoară primară, aşa că l-am cunoscut cât se poate de bine. Acum vreo 6 sau 7 ani, soția mea a fost pentru un scurt séjour la Bucureşti şi el i-a predat pentru mine un exemplar din *Gablonț*. Mi-a fost imposibil să citesc mai mult decât câteva pagini, atât de prost şi de tendențios e scrisă această carte. Şi e păcat pentru un om care scrisese *Beethoven* şi *Subiect banal,* ca să nu mai vorbesc de *Ghetto Veac XX*.

Cam aveam idee despre evoluția lui, citind mai demult un articol al lui Eugen Relgis (acum stabilit în capitala Uruguayului, Montevideo) unde scrie la un moment dat despre „mizerabilul Benador" (textual). Cât priveşte pe Ludo, la a cărui *Adam* am colaborat, evoluția lui este de

necrezut. Îmi amintesc de micul „cenaclu" (cum îl numeam eu), ale cărui şedințe aveau loc în micul birou al lui Feller, proprietarul tipografiei *Slova*, unde veneau H. St. Streitman, Barbu Lăzăreanu, H. Iosif, Benador, D-ta, toți reuniți în jurul lui Ludo, ce-şi tipărea revista acolo. Înțeleg foarte bine refuzul D-tale de a-l vedea în spitalul unde te aflai după eliberarea din închisoare.

Cazul Doctorului Lieblich e tragic. L-am cunoscut începând din februarie 1930, când amândoi lucram la *Facla*, unde el iscălea articolele cu pseudonimul D. Mihail. Scrisese în *Facla* câteva rânduri laudative despre eseul meu despre James Joyce ce-l publicasem în revista *Contimporanul* al lui Marcel Iancu şi Ion Vinea. De asemenea, îmi dăruise cartea lui despre rasism, prefațată de profesorul Parhon.

Pe profesorul I. Petrovici l-am cunoscut mai întâi de la conferințele de la „Fundația Carol" iar, mai târziu, l-am intervievat pentru *Facla,* în cadrul unei anchete despre intelectuali şi politică.

Clasa a III-a de liceu am făcut-o la „Libros" aşa că acolo l-am cunoscut pe Byc, ce-mi era profesor de limba română. Mai târziu l-am văzut adesea la *Adevărul*, unde venea cu Alexandru Graur, cel mai tânăr frate al directorului meu, Constantin Graur.

Alături de Ludo şi Benador, trebuie adăugat numele lui Ion Călugăru, scriitor de mare talent, dar lichea patentă.

[I.H.] Maxy e o biată victimă, ce s-a lăsat ademenit de lozinci atrăgătoare, însă mincinoase.

În cartea mea (pomenită mai sus), *Franța 1938-1944,* am introdus un capitol intitulat „Haz de necaz", unde dădeam

câteva exemple de glume create de francezi în timpul ocupației germane. Constat că ai avut o idee analoagă, scriind capitolul „I.P.A. a continuat".

* * *

Acum, după ce am vorbit atât de mult despre cartea D-tale şi despre amintirile ce mi-a trezit, câteva vorbe despre subsemnatul.

Am publicat, la sfârşitul lunii ianuarie, *Masca lui Eminescu*. Ți-am expediat-o luna trecută prin avion, recomandat.

Citind introducerea intitulată „Câteva lămuriri necesare", vei înțelege de ce am publicat-o.

D-ta (sub pseudonimul Liviu Teodoru) eşti nu citat, ci în întregime reprodus. Vorbesc despre critica eseului *Eminescu-Încercare Critică*, eseu de asemenea reprodus, după *Masca*.

Cu aceeaşi veche prețuire şi cu cele mai bune salutări, rămân acelaşi,

Lucien Boz

P.S. Ți-aş fi îndatorat dacă-mi vei da adresa lui Marcel Iancu, dacă bineînțeles se află în Israel. Ştiu că se află adesea la Paris. În acest caz, poate vei afla adresa lui de acolo. Mulțumiri anticipate.

49. Theodor Lavi către Lucien Boz

Ierusalim 22.3.79

Dragă prietene Boz, îți mulțumesc pentru cele două surprize ce mi le-ai făcut aproape concomitent: cartea Dtale despre Eminescu (în care ai publicat şi recenzia mea) şi scrisoarea despre cartea mea. Volumul Dtale mi-a trezit atâtea şi atâtea amintiri din vremuri de odinioară, grele, aspre – şi totuşi frumoase ca tinerețea însăşi. Din scrisoarea Dtale am învățat multe şi cum e în pregătire versiunea ivrit, pregătită de Idov Cohen (îl mai ții minte de la *Adam*?) şi care va fi editată de Universitatea ebraică şi cea din Haifa – voi avea ocazia să rectific chestia cu Ionel Țăranu şi altele. Într-adevăr am uitat de cartea Dtale despre epoca franceză, cu Drancy şi altele. Nu te mira! În cei 22 de ani de când sunt aici a trebuit să citesc nu numai atâtea şi atâtea cărți de istoria epocii holocaustului (numai procesele de la Nürnberg cuprind câteva zeci de volume), dar să parcurg şi mii de documente. Nu ştiu dacă ai văzut *Enciclopedia Comunităților evreieşti din România* (în ebraică: *Pinkas Kehilot Romania*) – vol. I cu 800 de pagini mari, pe 2 coloane, deci 1600 de pagini de volum obişnuit; acum am făcut corecturile în pagină la vol. II (Bucovina, Transilvania, Basarabia). Nu mai vorbesc de studii şi articole la reviste. [*ilizibil*][…] N-am vrut să scriu mai multe despre el pentru că pe Maricica o stimez în mod special şi când a fost aici m-am dus cu o cutie mare de bomboane s-a văd. Ne-am îmbrățişat. Cu Ludo e altă poveste. El şi-a dat seama spre

sfârşitul vieții şi aici a apărut o recenzie a mea despre o confesiune făcută unui scriitor din România şi publicată[45] aici. El a fost prizonierul comuniştilor, din cauza trecutului său pro-sionist. Adresa lui Marcel Iancu am să ți-o trimit curând. După câte ştiu e tot timpul în țară, foarte bătrân, după cum l-am văzut într-o emisiune despre el la televiziunea noastră. Am să mă interesez. Vreau să plece azi epistola de față. Cuvintele „ca să ştie de ce a scăpat" mi-au fost inspirate de vărul Dtale, Av. Bleicher, căci îți rătăcisem adresa şi el mi-a dat-o. Bătrânul ăsta verde e o comoară. Am o corespondență intensă cu el şi mereu îmi povesteşte câte ceva interesant.

Părerea Dtale generală despre cartea mea aş vrea s-o aflu totuşi. Te-ai legat de amănunte în scrisoarea Dtale şi bine ai făcut! Am să-ți scriu apoi ce ecou a avut aici printre tinerii veniți recent de dincolo de zidul chinezesc spiritual, de care e înconjurată România. Ceea ce i-a surprins nu a fost atât regimul şi închisoarea, ci … existența unei mişcări sioniste, de care habar n-au avut!

Cu cele mai bune sentimente şi mulțumiri,

Dr. Th. Lavi

[45] Israel Marcus [Marius Mircu], *Drama unui umorist*, Bat-Yam, Editura „Glob", 1973.

50. Theodor Lavi către Lucien Boz

Ierusalim, 28.12.81

Dragă prietene Boz, ieri – în fine – a sosit volumul D-tale *Anii literari '30*. Îți mulțumesc şi te felicit! Am izbutit să-l răsfoiesc, ba să şi citesc unele din cronicile Dtale literare. Nu ai fost vegetarian! Păreri mature. Valabile sunt şi astăzi – mai ales astăzi când atâtea idei sunt deformate, sunt străbate de rigidități ideologice – cu toată aparenta liberalizare intelectuală. Mă uit la tabla de materie, ce curcubeu multicolor şi cât orizont cuprinde! De peste douăzeci de ani sunt angrenat într-o singură disciplină – istoria – cu câțiva ani de divagații şi în gazetărie şi de aceea te admir, [*ilizibil*] anii aceia, când eram receptivi pe atâtea antene concomitent, orientate spre întreagă rază a orizonturilor. Volumul trecut l-am dat să-l citească unui fost conferențiar de istorie de la Universitatea Bucureşti. Tânăr, a crescut în mentalitatea cu ochelari de cai, dar totuşi a exclamat: „aşa se scrie istoria?" Întrebarea era admirativă. Vroiam sincer să te întreb dacă ai trimis-o în România cuiva ? Noi, la Universitate, avem schimburi – destul de limitate – cu Biblioteca de Stat (nu a înlocuit pe cea a Academiei, ci o dublează, cu misiunea special de a face schimb cu străinătatea). Le trimit de aici cărți în limba română, cele cu valoare literară, căci se publică destulă maculatură din zona sub-culturii. Las să fie acolo la ei în rafturi – deşi inaccesibile – câteva din lucrările de aici. Adresa lui Ştefan Baciu – care are o catedră la Universitatea

Haway şi a publicat un volum de portrete şi amintiri, *Praful de pe tobă*.

Ce păcat că Australia e atît de departe! Sper să-mi pot face timp şi după ce voi citi şi reciti retrospectiva Dtale să-ți comunic unele impresii.

Până atunci te îmbrățişez cu vechi sentimente,

Th. Lavi

51. Lucien Boz către Theodor Lavi

Sydney, 6 ianuarie 1982

Dragă prietene Lavi,

Rândurile D-tale din 15 decembrie mi-au parvenit abia ieri. Acum, în ceea ce priveşte cartea: am expediat *Anii literari '30* atât D-tale cât şi lui Leopold Bittman, la Tel Aviv, în aceeaşi zi, recomandat şi pe cale maritimă.

Bittman mi-a răspuns la începutul lui decembrie că nici el n-a primit volumul.

Am făcut o reclamație la poşta centrală din Sydney, de unde am expediat cărțile, în ziua primirii scrisorii lui Bittman. Mi s-a spus, în momentul în care am predate reclamația, că adesea scrisori sau colete trimise în Egipt şi Israel călătoresc cam vreo 5 (cinci) luni până să ajungă la destinatar.

Pe formularul pe care am făcut reclamația, am dat numele şi adresele D-tale şi a lui Bittman. Să aşteptăm acum rezultatul anchetei. Nu v-am expediat cartea, D-tale şi lui Bittman, prin avion, costul fiind de 15 (cinsprezece) dolari pentru timbrajul unui singur exemplar, volumul fiind destul de greu. Pe cale maritimă, mă costă 4 dolari şi 50 cenți, expedierea unui exemplar.

Din păcate, văd că dorința mea de a face economii n-a reuşit (cel puțin până acum). Dacă voi primi rezultatul anchetei negative, adică dacă volumele sunt iremediabil

pierdute, vi le voi trimite amândorura, prin avion recomandat.

În ceea ce priveşte pe profesorul de la colegiul din Louisville [*sic!* Louisburg], nu e vorba oare de Mac Linscott Ricketts? El mi-a scris pe o hârtie cu en-tête-ul: Louisburg College, Louisburg, North Carolina. Mi-a scris, recomandându-se din partea lui Mircea Eliade, la care a văzut un exemplar din *Anii literari '30*, rugându-mă să-i trimit un exemplar, ceea ce am făcut. Din scrisoarea de confirmare a primirii exemplarului, reproduc următorul paragraf:

„I think it is a most generous act on your part, to produce and distribute this book without charge. It is a priceless volume, with the copies of all chronicles from half a century ago".

Să fie oare român acest Ricketts? În cazul afirmativ, de ce şi-a schimbat numele şi prenumele?

Din țară, am primit o serie de laudative aprecieri de la câțiva scriitori şi cercetători literari.

Acum prepar o altă lucrare, al cărui titlu provizoriu este: *Cronici diverse.*

În altă ordine de idei: din țară mi-a scris un oarecare Marius Mircu, cerându-mi o fişă bio-bibliografică pentru o lucrare „despre personalitățile de origine evreiască ce şi-au adus aportul în toate domeniile de activitate, la viața românească".

La sfârşitul lunii noiembrie am primit o scrisoare din Israel de la un scriitor despre care nu ştiu mare lucru: Al. Mirodan. Şi el îmi cere o notă bio-bibliografică pentru un

Dicționar al scriitorilor evrei de origine română. Ce părere ai D-ta despre aceşti doi autori?

Cu drag şi cu urări de sănătate şi voie bună pe anul 1982, rămân al D-tale acelaşi,

Lucien Boz

52. Lucien Boz către Theodor Lavi

Sydney, 12 ianuarie 1982

Dragă prietene Lavi,

Mă bucur că, după cinci luni de la expediere, cartea mea ți-a sosit. Sper că şi Bittman a primit-o deşi n-am avut încă un rând de confirmare din partea lui.

În precedenta mea misivă, cea din 6 ianuarie, te-am rugat să-mi scrii ce crezi despre Mircu şi Mirodan, ce-mi cer bio-bibliografia. De asemenea, ți-am scris despre corespondența cu Ricketts, de la Louisburg College, întrebându-te dacă e român şi, în cazul afirmativ, de ce şi-a schimbat numele.

Între timp am primit o scrisoare de la Mircea Eliade, care e foarte bolnav; suferă de artrită reumatoidală şi are dificultăți cu vederea, trebuind ca, în curând să fie operat de cataractă. Îmi scrie că nu poate lucra decât câteva ore pe zi şi adaugă: „Nici nu ştiu dacă voi ajunge să închei lucrările începute". Cum, desigur, ştii, e profesor de istorie a religiilor la universitatea din Chicago. Îmi scrie că a citit cu melancolie textul cărții mele. O altă scrisoare de caldă apreciere, din țară, am primit de la filosoful Constantin Noica.

Grație vechiului prieten de pe băncile liceului, Emil Boldan (fost Bernstein) care e profesor universitar pensionar, deşi încă foarte activ în publicistică, am avut o listă de profesori universitari şi cercetători literari, cărora

am trimis cartea. Atât *Masca lui Eminescu* cât şi *Anii literari '30* le-am trimis directorului-adjunct al bibliotecii Academiei, Gabriel Ştrempel, care mi-a confirmat primirea.

La lista trimisă de Boldan, trebuie să adaug că am trimis cartea unor vechi prieteni ca: Anton Dimitriu, Arşavir Acterian, Barbu Brezianu, Pericle Martinescu, etc.

Am avut ecouri favorabile de la aceştia, precum şi de la Mircea Zaciu, O. S. Crohmălniceanu, Ştefan Cazimir, D. Micu, Marin Bucur, Sivian Iosifescu. În ce priveşte pe Ştefan Baciu, am de spus mai multe. Am corespondat cu el ani de-a rândul; am colaborat la revista lui: *MELE*, l-am ajutat băneşte şi, în 1972, la insistent lui cerere, i-am prefațat volumul *Poemele poetului Ştefan Baciu*.

Aceste prieteneşti raporturi au luat sfârşit în 1978 când, într-un număr din *MELE,* Baciu a publicat poemul *Israeli graveyard* (*Cimitir israelian*), un poem de un feroce antisemitism al unui poet sud-american, Cesar Tiempo. I-am scris, întrebându-l cum de a fost cu putință acest lucru. Ca răspuns, Baciu mi-a adresat o scrisoare insolentă. Îți închipui că, de atunci, nu am mai avut vreo legătură cu el. Ori, un an mai târziu, *et comme si de rien n'était*, Baciu îmi adresează o scrisoare ce începea cu „Iubite Boz", în care mă roagă să mă ocup de difuzarea poemelor postume ale bietei lui soții, Mira Simian-Baciu, moartă de cancer.

I-am răspuns că-i voi face serviciul cerut, nu însă înainte de a primi o scrisoare de scuze. De atunci, tăcere… Iată, acum, știi totul în ceea ce priveşte raporturile mele cu Baciu.

În altă ordine de idei: *Toladot* mai are şanse de a reapare? Iar cea de-a doua ediție a volumului *Nu a fost*

pisica neagră a apărut oare? Dacă ai publicat cea de-a doua ediție, ai făcut rectificarea privitoare la Ionel Țăranu, nepot de soră al fraților Graur?

Şi, fiindcă veni vorba de sângele evreisc al lui Țăranu, ştii că mama lui Ştefan Baciu e evreică? Sora ei era Lenuța König, corsetieră a reginei Maria, iar cealaltă soră era d-na Zager, care a murit de curând aci, la Sydney. Este acea „Tanti Jeny", de care Baciu pomeneşte în *Praful de pe tobă*.

Îmi face mare plăcere să te citesc cât mai des şi să am răspuns la numeroasele mele întrebări.

În adăstarea răspunsului, te îmbrățişează cu aceeaşi veche prietenie,

Lucien Boz

53. Theodor Lavi către Lucien Boz

P.O.B 4086
Ierusalim
Israel

2 februarie 1982

Dragă prietene Boz,

Răspund la scrisoarea d-tale din 6.1.82, în special ca să-ți dau informații despre Marius Mircu şi Alex Mirodan.

Primul, Mircu, este directorul muzeului evreiesc de la Bucureşti, inițiativa şi creația lui. Imediat după război a publicat trei cărticele, de mare valoare pentru istorici, reconstituind din mărturii şi din procesele criminalilor de război, un capitol din tragedia Holocaustului în România: măcelul de la Iaşi, masacrele din Bucovina, Transnistria. Acum publică mult în *Revista Cultului Mozaic* – în special contribuții ale evreilor, în toate domeniile de activitate, la viața românească. Foarte multe le publică apoi în volume (până acum trei), aici în Israel, unde şi autorul vine la fiecare doi ani. A publicat o cutremurătoare confesiune a lui Ludo, pe care l-a văzut tot timpul din urmă, inclusiv agonia tragică. E o broşură substanțială, pe care ți-o pot trimite în fotocopie. Cred că merită să-l ajuți, pentru că e un mijloc eficace ca să nu se uite ce a fost.

Al. Mirodan a fost în România un dramaturg de succes. Aici în țară i-a apărut recent un volum de traduceri în ebraică a pieselor de teatru principale, care a fost bine

primit de presă. El lucrează în arhiva fotografică a „Muzeului Diasporei". A început să publice – cu un condei subțire, de care dispune – acel *Dicționar al scriitorilor evrei de origine română*. E literatură pe marginea literaturii. Cred, de asemenea, că merită să devii „colaboraționist" pentru acest scop.

Amândoi sunt scriitori profilați şi e bine să păstrezi legătura cu ei.

Ți-am trimis salutări cu o doamnă farmacistă, pe care am întâlnit-o – întâmplător – în hall-ul unui hotel.

Altfel, ce mai faci?

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

54. Lucien Boz către Theodor Lavi

Sydney, 23 noiembrie 1982

Dragă prietene Lavi,

Confirm primirea numărului pe octombrie al revistei *Izvoare* şi-ți mulțumesc pentru frumoasa cronică dedicată *Anilor literari '30*.

Cunoşteam existența acestei reviste deoarece atât vărul meu Bleicher, cât şi vechiul amic Bittman-Ruga îmi trimiseseră anul trecut câteva exemplare.

Grație unor colaboratori ca D-ta, Mirkin şi Idov Cohen, iar, din tânăra generație Al. Mirodan, revista se prezintă foarte bine. D-voastră (cei citați) scrieți o limbă românească frumoasă, ceea ce nu pot spune despre cei mai tineri (cu excepția menționată mai sus) şi ca să vezi ce părere am despre ei, alăturez copia scrisorii ce-am adresat lui Eugen Luca, după lectura volumului *Aproximații*[46]. Omul are nu numai talent; are şi un „background" solid, datorită unei intense lecturi.

Ceea ce găsesc enervant şi chiar stupid este (cum, de altfel, i-am scris-o pe şleau) *schingiuirea limbii române*. Alăturat, copia răspunsului lui Luca, în care, cum vei vedea, nu suflă nici un cuvânt despre barbarismele ce abundă în cartea lui, barbarism ce i-am semnalat şi despre care aşteptam o explicație. În altă ordine de idei: am uitat să menționez, în precedentele mele misive, că, puțin după

[46] Eugen Luca, *Aproximații pe teme generale*, Tel Aviv, 1982.

ce am primit *Nu a fost pisica neagră*, am scris lui Şerban Cioculescu, reproducând pasagiul unde vorbeşti cu multă simpatie despre el. Nu mi-a răspuns, cum nu mi-a confirmat nici primirea *Măştii lui Eminescu* sau *Anii literari '30.*

De altfel, această lucrare a D-tale a circulat printre cunoştiințele mele de aci, toți cei ce-au citit-o arătându-se nu numai interesați, ci şi profund impresionați de calvarul prin care ai trecut.

Am citit, cu imensă plăcere, că ți-a fost acordat premiul „Sion". E o distincție ce meritai de mult. În sfârşit, *mieux vaut tard que jamais*… Felicitări din toată inima.

Alăturez acestor rânduri şi fotocopia unui „medallion" ce mi-a fost dedicat în *România Literară*, scris de un tânăr critic, Constantin Crişan, a cărui cunoştiință e pur protocolară. Am fost pus în legătură cu el de vechiul meu prieten de pe băncile liceului, Emil Boldan (Bernstein), ce i-a fost profesor la Facultatea de Litere.

Îți urez sănătate şi voie bună şi sper că nu vei lăsa să treacă multă vreme pentru a-mi răspunde.

Cu drag,

Lucien Boz

55. Lucien Boz către Eugen Luca

Lucien Boz
Box 1538. G.P.O.
Sydney N.S.W. 2001
Australia

Sydney, 3 septembrie 1982

Dragă Domnule Luca,

Am citit cu mult interes cartea D-tale şi, cum îmi ceri părerea, iată înşirate mai jos însemnările făcute pe marginea *Aproximațiilor*. Dat fiind că am rătăcit adresa D-tale, nu-ți voi expedia scrisoarea decât după ce voi fi primit-o de la vechiul meu prieten, Bittman-Ruga.

Lucrarea D-tale e interesantă, deşi nu toate eseurile sunt de acelaşi nivel. Aşa, bunăoară, te ridici împotriva mediocrității. Ori, ştii bine că imensa majoritate a lumii e mediocră, însă ştii la fel de bine că ea îşi face cu îndemânare treaba sau treburile cu care se îndeletniceşte. Lumea nu e făcută din oameni excepționali: nu trebuie disprețuiți mediocrii, simpatic văzuți de poetul latin, ce a cântat aurita mediocritate. De aceea nu sunt deloc de acord cu Dta care, în ultimul paragraf al acestui eseu, tuni şi fulgeri împotriva mediocrilor, ce au, după D-ta, toate viciile inimaginabile. Mă întreb dacă aceste vituperațiuni nu sunt influențate de asidua lectură a profeților biblici de care vorbeşti adesea şi cu admirație.

Al doilea capitol, cel despre snobism, e mai aproape de realitate decât precedentul. Observațiile despre mecenatul de stat şi, mai ales, cele despre snobismul intelectual, sunt inteligente şi penetrante.

Dedici capitolul III curajului. Dacă unele observații sunt acceptabile, nu acelaşi e cazul cu paragraful unde cataloghezi pe sinucigaşi ca fiind „comozi demisionari; aceşti inşi plictisiți nici măcar nu s-au angajat în războiul vieții".

Mi-ar fi uşor să-ți dau numeroase exemple ce ar contrazice afirmația D-tale; mă voi mărgini la unul singur. Cultivat şi pasionat de lectură cum pari a fi, nu se poate să nu cunoşti opera Virginiei Woolf. Ei bine!, această remarcabilă autoare, ce avea un soț ce o adora; ale cărei scrieri i-au asigurat un imens prestigiu şi o situație materială mai mult decât satisfăcătoare, şi-a pus capăt zilelor nu cum crezi D-ta, fiindcă era „o comidă demisionară sau o ființă plictisită", ci pentru că nu mai suporta boala de nervi ce o măcina.

Foarte pertinente observațiile din capitolul despre fanatism şi cel mai mare compliment ce-ți pot aduce este că (în acest capitol) te apropii de unul din cei mai de seamă filozofi actuali, Emil Cioran. În 1980, editorul ce a decis reimprimarea lucrării lui Voltaire: *Mahomet ou le fanatisme*, a rugat pe Cioran s-o prefațeze. Din paginile de o rară frumusețe, voi cita numai câteva rânduri, spre edificarea D-tale: „Lorsqu'on se refuse à admettre le caractère interchangeable des idées, le sang coule… Sous les resolutions fermes se dresse un poignard; les yeux enflames présagent le meurtre".

„Despre trădarea clericilor" e un capitol ce e urmarea logică a precedentului, cel despre fanatism.

În ce priveşte structuralismul lui Lévi-Strauss, e o modă pe punctul de a dispare. Robbe-Grillet, ce transpune pe teren literar ideile lui Lévi-Strauss, a fost acuzat de Robert Georgin în *La structure et le style*, de a avea „o structură obsesională, ce comportă o compoziție paranoică". Pe de altă parte, reprezentanții structuralismului sunt catalogați de revista americană *Commentary* (ianuarie 1982) ca „indeterminişti şi iraționali".

Scriind aceste rânduri, îmi amintesc de fostul nostru compatriot, Isidor Isou, care, acum vreo 20 de ani, făcuse vâlvă cu „lettrisme"-ul autor şi teorie de care nimeni nu-şi mai aminteşte astăzi.

Vorbeşti, în acelaşi capitol de *Galeria* Gutenberg, când aveai cuvântul românesc potrivit de *Galaxia* Gutenberg. Observația ce o faci despre televiziune, e corectă.

În capitolul „Despre scriitori", începi prin a defini opera scriitoarei Françoise Sagan, ca fiind cea a unui „amuseur". Lăsând la o parte câteva dintre romanele ei mai slabe, cum ar fi *La Chamade*, nu trebuie să uiți că, la 17 ani a scris *Bonjour Tristesse*, roman urmat de *Un certain sourire*, de *Aimez-vous Bach?* De asemenea, nu trebuie uitată opera sa dramatică, din care una, *Châteaux en Suède*, e în repertoriul permanent al teatrului francez. În sfârşit, ultimul ei roman, *La femme fardée*, pornind de la o frază din Chateaubriand, ce-i serveşte ca temă, brodează o interesantă intrigă, totul înveşmântat într-un stil de clasicism pur, ce se însăilează în tradiția celor al căror scris nu e forțat, ci *coule de source*.

În acelaşi capitol afirmi că nu există literatură fără mesaj, ceea ce-mi aminteşte faimoasa frază a lui Nabokow care, fiind întrebat de un ziarist dacă romanele sale au un mesaj, a răspuns: „Sunt scriitor, nu poştaș". Nu-mi însuşesc observațiile D-tale despre scriitorii aristocrați şi, mai cu seamă, despre cei ce-i numeşti ca atare. Un exemplu: „aristocrația" lui Pierre Emanuel e dubioasă; a justificat ani de-a rândul stalinismul. Nu pot să mă pronunț „despre conceptul de literatură națională", dat fiind că nu mă aflu, ca D-ta, *on the spot*. Tot ce cunosc din creațiile scriitorilor români din Israel sunt două cărți ale lui Bittman-Ruga, două piese de teatru ce mi-a trimis Mirodan şi cartea D-tale.

Capitolul „Despre râs" (nu te supăra, dar îmi este imposibil să scriu cu î din i), poate fi rezumat cu fraza, ce desigur cunoşti, a lui Anatole France: „Je ris pour ne pas pleurer".

Găsesc ciudat că, în capitolul „Despre cuvinte", pomeneşti de Thomas Mann, fără a menționa pe Jean-Paul Sartre care, în peste 200 de pagini, explică în *Le Mot* importanța, fascinația şi pericolul cuvintelor. Din această carte, pentru D-ta, reproduc aceste rânduri: „J'ai désinvesti mais je n'ai pas defroqué. Que faire d'autre? *Nulla dies sine linea.* C'est mon habitude et puis c'est mon métier. Longtimes j'ai pris ma plume pour une épée; à present je connais notre impuissance. N'importe: je fais, je ferai des livres: il en faut; cela sert tout de meme. La culture ne sauve rien ni personne, elle ne justifie pas. Mais c'est un produit de l'homme; il s'y projette; s'y reconnait; seul, ce mirror critique lui offer sou image".

Acest mare scriitor are, ca şi soarele, numeroase pete, cea mai de seamă fiind justificarea, mai întâi a stalinismului în *Situations*; apoi, în anii ce au precedat decesul său, îmbrățişarea fără rezerve a maoismului, y compris „revoluția culturală".

Este meritul lui Gide de a se fi debarasat de iluzia comunismului, cum, de altfel, subliniezi D-ta în pagina 117.

Evit comentarea capitolului „Despre o beletristică israeliană de expresie lingvistică străină", din motivele arătate mai sus. Acelaşi lucru despre capitolul „Laudă limbii ebraice", limbă ce, din păcate, nu cunosc.

Înțeleg cât de frustat este un traducător, orice traducător, pentru că am încercat, cu ani în urmă, să traduc în franceză, minunatul poem eminescian *Sara pe deal*, rezultatul fiind un eşec total.

De acord cu D-ta: „Biblia este actul de identitate al poporului evreu".

Răspunsul meu la capitolul „Reîntoarcerea la poezie" este placheta *O săptămână a poeziei*, ce-ți voi trimite odată cu prezenta misivă. E o completare a unei vechi lucrări (Editura „Vremea", 1935): *Cartea cu poeți*. Deşi de foarte modestă proporție, placheta îți va da o idee precisă de[spre] ceea ce cred despre poezie.

Nu subscriu la cele ce spui despre Şăineanu. Cred că la el n-a fost nici o clipă vorba de interes, ci de o problemă de conştiință, pe care el a rezolvat-o cum a crezut mai bine. E foarte uşor, celor ce nu sunt în cauză, de a se erija în acuzatori. Nicăieri nu se aplică mai bine fraza ce am învățat-o la cursul de Drept Roman: *Audiamur et altera pars*.

Dacă, în general, sunt de acord cu ceea ce spui despre „mitul evreului fricos", nu sunt deloc cu paragraful din pagina 219, unde afirmi că „evreii despică istoria gândirii în două". Cred că, din dorința de a asimila iudaismul în toate fibrele sale, ai sărit peste cal. Fiindcă este o exagerare să afirmi că evreii au dat totul, când simpla înşirare a câtorva nume infirmă spusele D-tale: Shakespeare, Darwin, Descartes, de Broglie, Schiller, Goethe, Baudelaire, Mallarme (lista e nesfârşită…)

* * *

Cum o dovedeşte lunga mea scrisoare, cartea D-tale, bogată în idei, ridică o serie de probleme, ce tratezi inteligent. Dovedeşti a fi posesorul unei culturi solide şi al unui indiscutabil talent. Tocmai de aceea nu înțeleg tendința, ce arăți uneori, de a schingiui limba română. Vrei dovezi? Iată-le:

În locul adjectivelor dificil sau dificilă, D-ta scrii *dificultos* şi *dificultuoasă*.

De ce traduci *Lettres persanes* prin *Scrisori persieneşti*, când normal era să traduci prin *Scrisori persane?*

De ce scrii „bagaj *informațional"*, când era simplu, şi în acelaşi timp corect, să scrii „*un bagaj de informații*"?

De ce scrii *probată* în loc de *dovedită*?

De ce întrebuințezi acest oribil cuvânt *concretețe*?

Nu te supără oare această desfigurare a unei limbi ce dovedeşti a cunoaşte, totuşi, atât de bine?

Sper că, în viitoarele ediții ale *Aproximațiilor*, vei înlătura acest „barbarisms du langage", nedemn de cultura şi talentul D-tale.

Cu cele mai bune urări de sănătate şi voie bună, rămân al D-tale,

[nesemnată]

P.S. În „Preocupări sporite pentru elaborarea unei istorii a evreilor români", descriind măcelul de la Iaşi spui (p. 194) că au existat „oameni simpli, o servitoare, de pildă", ce au salvat pe unii evrei, ascunzându-i. Îți semnalez o splendida nuvelă a lui Isaac Bashevis-Singer: *Enemies – a love story*, în care e vorba de o țărancă poloneză ce salvează viața unui intelectual evreu care, după război, se căsătoreşte cu ea şi o ia cu dânsul la New York. Sfârşitul e dramatic. Ți-am semnalat această nuvelă deoarece se aseamănă cu cele ce spui că s-au întâmplat la Iaşi.

O completare a ceea ce D-ta scrii despre teoria lui Iorga (p. 210) după care aşkenazimii se trag din Khazari.

Îți atrag atenția asupra faptului că Arthur Koestler, care a avut un trecut sionist, urmat de un foarte frumos roman, unde era elogiată munca kibutzimilor: *La tour d'Ezra*, a publicat în 1976 o carte intitulată *The Khazar Empire* (*The thirthteenth tribe*) unde îşi însuşeşte teoria iorghistă şi afirmă că evreii au de ales: sau să se asimileze complet în țara în care se află sau să emigreze în Israel.

Dacă citeşti cărți engleze, îți recomand două lucruri: să-ți procuri cartea ce a apărut în editura „Hutchinson", Londra şi lectura unui frumos şi demn răspuns din partea rabinului-şef al Australiei, Dr. Raymon Apple, a cărui fotocopie ți-o voi trimite, în cazul că limba engleză nu-ți este străină.

56. Eugen Luca către Lucien Boz

Bat Yam, 10.10.1982

Stimate domnule Boz,

Am primit scrisoarea dvs. şi mă grăbesc să vă răspund. Mărturisesc, înainte de toate, satisfacția de a avea un cititor competent şi onest totodată, care nu se jenează să-şi dezvăluie rezervele. Îmi doresc numai dintre aceştia.

Unele dintre obiecțiile dvs. le accept fără efort, acelea, mai ales se datoresc unei erori de tipar: *Galeria* Gutenberg (p. 53), în loc de *Galaxia* Gutenberg, cum ar fi fost corect şi cum, de altfel, se poate citi în pagina anterioară. Nu e lesne, credeți-mă, de tipărit aici o carte, şi, oricât de vigilent ai fi, tot îți mai scapă câte o „şopârlă".

Alte obiecții se datoresc unor neînțelegeri, de care vinovat sunt, îmi dau seama, eu, de vreme ce n-am putut exprima exact ceea ce gândesc. Mă refer la eseul meu despre curaj, unde îmi exprim, printre altele, şi opiniile privitoare la sinucidere. Eu nu-i consider, cum ați înțeles dvs., pe toți sinucigaşii „nişte comozi demisionari", „nişte inşi plictisiți care nici măcar nu s-au angajat în războiul vieții". Spun, dimpotrivă (p. 13): „sinucigaşul e, în războiul cu viața, un învins pe care, după împrejurare [îl] putem compătimi, deplânge, uneori chiar stima". Cu alte vorbe, spre deosebire de cei pe care îi înfierez, sinucigaşii acceptaseră lupta, nu o ocoliseră, dar au fost biruiți. Cum nu calitățile (morale, intelectuale) sunt decisive în

câştigarea unei atari bătălii, cum oamenii de valoare pot fi învinşi, iar învingătorii se pot recruta dintre lichele, puşlamalele, din scursorile societății – afirmațiile mele, nu sunt de natură de a arunca o lumină defavorabilă asupra sinucigaşilor în genere. Adaug, dimpotrivă, că ne putem manifesta simpatia față de sinucigaşi, solidaritatea cu ei (scriu: „îi putem compătimi, deplânge"), *stima* chiar. Intelectualii germani, de exemplu, care la venirea lui Hitler la putere, au optat pentru sinucidere, sunt nişte învinşi, demni totuşi de respectul nostru.

Fac, însă deosebirea între aceşti sinucigaşi şi *impostorii* curajului, între aceştia şi cei care nici nu s-au angajat în războiul vieții, şi pe care de aceea îi numesc „comozi demisionari". Ei nu vor să lupte, şi sub un pretext ideologic, de care ei înşişi nu sunt convinşi, gonesc după o moarte eroică, practicând cu cruzime terorismul, periclitând viața altora. Or, terorismul mă dezgustă, mă indignează şi simțeam nevoia de a reacționa împotrivă-i.

Trec la alte observații. S-ar putea să aveți dreptate că am nedreptățit-o pe Francoise Sagan. Am să mai reflectez la această problemă. S-ar putea, iarăşi, ca „aristocrația" lui Pierre Emanuel să fie într-adevăr dubioasă. S-ar fi cuvenit să renunț la termenul, compromis azi prin uz şi chiar, de *legături cu mesaj*. Nu e mai puțin adevărat însă, că literatura nu e numai un agreabil joc Am citit aici cartea lui Gershom Scholem: *Les grands amouts de la mystique juive* şi am înțeles, în sfârşit, ce înseamnă poezie pură, noțiune până acum vagă pentru mine, deşi, la vremea mea, îl citisem atent, cu creionul în mână pe abatele Bernard care trece drept o autoritate în materie. Or, în urma acestei lecturi, mi-am dat

seama că poezia pură nu e o poezie lipsită de substanță, deşi caracterul incantoriu al unei atari poezii ne poate determina, la un moment dat, să facem abstracție de substanța ei.

Am fost, dar numai într-o chestiune de amănunt, sever cu Şăineanu, pe care, în genere, îl elogiez. Această severitate excesivă se explică – îmi dau acum seama – prin tendința de a mă integra culturii israeliene, care mă poate împinge involuntar pe panta unui anume, cultural, sionism. Cum o denotă şi observația dvs. cu privire la gânditorii evrei care despică istoria gândirii în două. Dacă lucrurile stau astfel, regret şi mă oblig la un sever autocontrol. Nu e mai puțin adevărat însă, că scriind acele rânduri, eu n-am crezut, nici o clipă, că numai gânditorilor evrei le-ar fi rezervat privilegiul de a revoluționa gândirea. Scrisul meu pretează, însă, la astfel de interpretări nedorite. Mi-e, într-adevăr, foarte neplăcut.

Cunosc volumul lui Sartre *Les mots* dar, în problema abordată de mine, n-aveam cum mă referi la această carte pe care o prețuiesc (despre Sartre am scris). Nu discutam acolo probleme de creație literară; pornisem să scriu eseul sub impulsul altor preocupări; al degradării, în zilele noastre, a limbajului, a anulării funcției sale.

Mai serioase sunt divergențele dintre noi în problema mediocrității, deşi spun foarte clar, de la început, că trebuie făcută neapărat distincția dintre *omul mijlociu şi mediocru*. Prin mediocru, eu înțeleg, ca să folosesc, o formulă celebră, omul fără calități, fără nici un fel de calități, dar care, mimându-le, izbuteşte să ne înşele adesea.

Vă rămân îndatorat pentru atenția cu care ați citit volumul, pentru măgulitoarele aprecieri şi pentru observațiile dvs., deopotrivă, urându-vă sănătate, numai satisfacții şi bucurii.

Vă asigur de stima mea.

Eugen Luca

Aflu acum că ați scris un eseu despre Fundoianu. Dacă aveți un exemplar în plus şi mi-l puteți trimite, v-aş fi recunoscător. Căci autorul *Priveliştilor* mă pasionează.

57. Al. Candrea către Theodor Lavi

Tel Aviv, 23.8.1963

Stimate Domnule Dr. Lowenștein-Lavy,

Printre alte greutăți inerente unei transplantări, lipsa unor obiecte de strictă necesitate creiază individului complexe, pe care desigur le cunoașteți și Dvs din proprie experiență.

Eu încă nu am aparat de radio și de aceea pierd mult din posibilitățile de evoluare spirituală și de informare.

De către prieteni, am fost informat despre conferința Dvs. la postul de radio, asupra „asimilați și botezați" din România.

Printre alții, ați citat pe Prof. I.A. Candrea.

La rugămintea bătrânului meu tată, fratele lui și din dorința mea personală, vin cu prezentele rânduri să vă informez exact, cu speranța unei juste și meritate reparații.

1) Profesorul Candrea a trăit ca evreu, a suferit ca evreu, a murit și a fost înmormântat ca evreu.

Pentru faptul că a rămas în legea lui, Pamfil Șeicaru l-a torturat cu un articol pe 3 coloane în care-l denunța că deși a ajuns la situația cunoscută, Prof. Candrea a rămas tot fiul poporului său și adeseori poate fi văzut cu talăsul de gât, la sinagogă. Deși stilul ales și conținutul erau scabroase, adevărul era unul singur.

Din amintiri de familie vă relatez că Prof. Iorga, prietenul lui, fără a căuta să facă misionarism, adesea la

discuții îi spunea că trecerea lui la creștinism nu ar fi decât o reparație adusă gestului pe care strămoșii lui, chasarii, l-au făcut trecând la iudaism, când în mod logic și normal ei ar fi trebuit să adopte religia care era predominantă în regiunea înconjurătoare.

Că nu a fost botezat, că a trăit și murit ca evreu, vă jur pe cuvântul meu de onoare.

2) În ce privește asimilarea, citez din *Dicționarul Limbii române moderne*:

"1) A transforma în propria sa substanță materiile nutritive introduse în organism. 2) (Subiectul și complementul indică un grup social sau național). A face asemănător cu sine prin ștergerea trăsăturilor caracteristice (limbă, obiceiuri, etc.); a absorbi. 3) A-ți însuși cunoștințe, idei, etc. 4) A considera egal, asemănător, cu altă persoană."

Din *Larousse* [*Petit Larousse*, Librairie Larousse, 1964, p. 72]:

Action de rendre semblables des hommes d'origine différente: assimilation des naturalisés.

S'assimiler – devenir semblable; ces immigrants se sont parfaitement assimilés aux habitants.

Adapta

A transforma pentru a corespunde unor anumite cerințe; a face potrivit pentru întrebuințare în anumite împrejurări, a face să se potrivească. A se acomoda.

Domnule Dr. Lowenștein, pun întrebarea logică. Cum am fi putut noi trăi, lucra, acumula bunuri, exercita profesiuni, etc. dacă nu ne-am fi adaptat sau în parte asimilat? Nu numai instinctul de conservare (ca de ex. la

cameleon), dar și dorința și necesitatea de ridicare, a făcut un imperativ din această problemă.

Să recunoaștem obiectiv că noi nu mai eram purtători de payot și caftan, închiși înlăuntrul unui zid de ghetto, chiar veac XX.

Mai ales cei de la orașe, învățam să spunem „mamă" într-o limbă curată românească și crescând, mergeam la școala românească și făceam armata ca români.

În casă însă și în societate știam că suntem evrei și de la părinți învățam să cinstim „Pesach-ul" și să postim de Iom-Kipur[47]. Mergeam la Templu și spuneam rugăciunea morților, exact cum făceau strămunii.

Asimilat sau nu, pe drept sau nu, eram huliți și asupriți.

Dar că nu am fost complet asimilați, dovada o face faptul că am păstrat cu toții, toiagul pribegiei și religia.

Prof. Candrea a plecat să trăiască și să moară în America. Tatăl meu și cu mine am venit în țara strămoșilor mei unde căutăm să ne asimilăm într-adevăr, pentru că noi am pus pe foc simbolic, simbolicul toiag al pribegiei. În această problemă sunt multe de spus, dar felul cum sunt spuse și tonul face ca interpretarea să fie justă.

Pentru că unchiul meu a fost un om cinstit, muncitor, loial, care nu și-a lepădat legea pentru un blid mai mare de linte, eu care l-am iubit și respectat vin la Dvs cu rugămintea, ca pe calea pe care o veți socoti cea mai

[47] Yom-Kippur – „ziua judecății", cea mai importantă sărbătoare evreiască.

potrivită, acum că sunteți informat asupra lui, să aduceți cuvenita rectificare.

Cu toată stima,

Al. Candrea

L. Al. Candrea
Reh. Miriam Hahasmonait 3
T.A.

58. Ion Caraion către Theodor Lavi[48]

Lausanne, 1 martie 1983

Dragul meu domnule Lavi,

N-am răspuns imediat primei scrisori sosită în același timp cu cartea, pentru care mulțumesc mult, fiindcă doream s-o citesc și exista în rândurile trimise promisiunea că voi primi încă o mai amplă scrisoare. A sosit și a doua. Între timp – cu nerăbdare, cu interes, cu tulburare – am sfârșit lectura bunei cărți pe care ai întocmit-o cu un adevărat spirit arhitectonic și forța unei rare stăpâniri de sine. Felicitările mele pentru amândouă aceste calități. Nu este cu putință oricui să se înfrâneze, după ce a trecut prin atâtea întunericuri, cumpene și lovituri. Păstrez de asemeni un adânc respect celei care te-a îndemnat a o scrie: soției dumitale, care – pe cât am înțeles – a colaborat și ea, stăruind, la nașterea sau ideea genezii mărturisirilor devenite carte. O a doua ediție va trebui ferită nițel de erorile tipografice care zgârie și dor sensibilitatea celui ce încredințându-și manuscrisul zețarului nu și-ar dori mutilate nici spusele, nici gândirea.

[48] Această scrisoare a fost publicată pentru prima dată de Ileana Vrancea în articolul „Conştiința memoriei obligatorii (corespondență inedită în arhive israeliene)", revista *Agora*, vol. IV, nr. 3, iulie – septembrie 1991, pp. 123-139.

Mi-a pricinuit și bine și rău citirea amintirilor dumitale din închisoare. Bine, fiindcă ne mai relevă odată că cele petrecute nu-s date groparilor să le acopere cu pământul uitării, cu tăcerea și indiferența din care alcătuie torturatorii niște alianță, niște paveze. Rău, fiindcă m-a întors iar în acei ani, doldora de frici, suferințe și urâturi, care (și mie și soției mele) ne-au rănit pentru totdeauna ființa. Dacă ți-amintești, sângeri. Dacă vrei să cauți să uiți, agonizezi. Coșmarele-s pe viață. Și viața pe sponci.

Constat că uneori ne-am aflat prin apropiere unul de altul. Bunăoară, la încetarea din viață a Monseniorului Ghica; într-una din cele patru camere ale „infirmeriei" Jilavei mă găseam pe atunci și eu, tebecist, adus de la minele de plumb din Maramureș, 38 kg greutate...

După aceea, văd că sunteți rudă cu Ana Colombo. Mi-a fost prietenă, până la plecarea ei din țară. Unde se află acum?

Și câte n-ar fi încă de adăugat...

Starea sănătății mele s-a ameliorat puțin, însă... puțin.

Vă îmbrățișez,

Ion Caraion

59. Scrisoare deschisă către S. Karin

Nu știu cui mă adresez: unui bărbat? Unei femei? Unei domnișoare? În orice caz, cuiva care nu acceptă să doarmă între șerpi sau cu degetul în gura fiarei din naștere ori din școala și școlile de pregătit buni asasini, de un fel sau de altul, pe care-i cresc, protejează, întărâtă și asmut, școli de studiat și aplicat metodele torturii de atâtea și atâtea nuanțe, de înmulțit promoțiile de dresori ai oamenilor prefăcuți în târâtoare și în neoameni.

Am primit printr-un prieten, prin amabilitatea lui M. Rudich, numărul din *Facla* în care scrieți, la 20 octombrie crt., ceea ce ați scris pe marginea *Insectelor tovarășului Hitler*[49].

Se obișnuiește, e în același timp colegial și civilizat, ca să se mulțumească desigur cuviincios celui ce se ocupă deasemeni cuviincios de truda cărții tale.

Bineînțeles că o fac și eu în rândurile de față.

Bineînțeles că vă trimit mulțumiri și felicitări.

Însă felicitările primiți-le nu numai pentru cuprinsul articolului dumneavoastră, așa ceva ar fi părut firesc, însă pentru ceea ce îndeosebi el, articolul dvs., ar putea – la rându-i – stârni în conștiințele și sub nervul sau nervii onestei peniță a altora, de asemenea treji, de asemenea cu atenția mărită și de asemenea hotărâți să nu lase anumite lucruri să se mai petreacă.

---

[49] Ion Caraion, *Insectele tovarăşului Hitler*, Munich, Jon Dumitru-Verlag, 1982.

Fiindcă, veți vedea-o din fotocopiile alăturate, odată cu isteria de la București, care – în frica de răspundere a celor mai de sus factori, incitatori și protectori ei înșiși ai antisemitismului și ai antisemiților – a depășit limitele inferioare ale vulgarității, infamiei și minciunii; odată cu această paradă penibilă de abjecții și furie prostească a numeroaselor centrale de pe malurile Dâmboviței, serviciile de securitate (așa cum o precizez dealtminteri în cartea mea) și-au conjugat acțiunile lor, în noul val de atacuri, iarăși cu unii dintre colegii lor de dreapta, cu unii din legionarii din exil, și i-au pus crezându-i probabil mai cu audiență și credit pe aici, mai puternici și mai antrenați, mai „patrioți" și mai buni înșelători de minți ușurele sau necoapte, i-au pus în Germania, în Spania, în America, în Canada, să mă atace, „întâmplător" cam în aceiași termeni, unii chiar identici. Dovadă repetată și de elocventă lumină că textele și „argumentele" provin (atât la București, cât și în străinătate), fără dubiu, din partea aceleiași instituții eminente, ca să ateste încă, încă, încă odată ceea ce spusesem în volumul meu: că de vreo patru decenii ambele extreme politice, invidioase una pe alta, se întrec în a mă înjura la fel de tributare aceluiași limbaj de mardeiași filosofi sau de instructori ideologici.

Colajul decent însă revelator al revistei *Dialog* din Frankfurt o arată oricui. Un I.V. Emilian acolo, în Germania Occidentală – nu-l cunosc, nu știu ce a făcut, asta se va afla, însă văd ce face – îl apără pe elevul plutonier de jandarmi Eugen Barbu că „a purtat uniformă *românească* pe timpul războiului"... „și că în această calitate ar fi maltratat niște ovrei internați în lagărul de la Vapniarka în Transnistria"

etc. O nimica toată, nu-i așa? Ca și când ar putea să existe vreo uniformă pe lume – fie și îngerească, sarafimii și heruvimii îi monopolizaseră știm noi cine – care să scuze vărsarea de sânge nevinovat. Dacă tot erau ovrei și tot erau internați, le puteai face orice, putea să-i și omori. Și se știe că anumite „uniforme românești", păcat, nu numai că nu s-au dat îndărăt de la crimă, dar au adus o contribuție substanțială „patriotismului" de atunci și iată că și de azi. Contribuție plătită îngrozitor de poporul român întreg și aproape în întregime, grosul poporului, fără culpă. Unicul necaz al comuniștilor pe legionari este acela că ultimii, legionarii, le-au luat-o înainte, omorând ei până în 1941 pe o parte din oamenii de seamă ai țării, pe care ar fi dorit și mai mult, și mai din convingere doctrinară, și mai cu bunăvoință partinică să-i omoare comuniștii. Dar, să fim obiectivi, cu ceea ce au făcut unii și cu ceea ce au continuat în progresie geometrică să facă alții, pupându-se de la început și îmbrățișându-se în continuare și acum, „realizările" până la ora actuală sunt strălucite. Strălucite – și ele continuă.

Mai aveți alături și o tăietură de presă dintr-o fițuică tipărită în Statele Unite de fostul (și desigur actualul) comandant legionar, Gabriel Bălănescu, închis după 1944. Cuprinsul rândurilor sale despre mine sună astfel: „Ion Caraion a semnat în *Cuvântul Românesc* din iulie 1982 un articol intitulat „Spitalul amorului" (sublinierea mea: nici titlul nu a fost reținut exact). Cinic, indecent, fără nici un scrupul, Ion Caraion ni se înfățișează ca o mahalagioaică provincială care își bate fundul într-o piață publică, țipând: „ăsta sunt!", declarând că a păcălit și pe legionari, și pe

comuniști, și că Eminența Sa poate păcăli pe oricine. După o experiență „culturală" destul de bănoasă în RSR, Ioan Caraion a cerut „azil politic" în Elveția, unde se dau ajutoare grase „refugiaților". Cine va fi următorul păcălit?"

Am stat în închisoare cu Gabriel Bălănescu, trimis – o aflu acum – după eliberare, în străinătate, tocmai pentru misiunile pe care poftim că le îndeplinește foarte fidel, desigur. Păcat că n-are haz și obraz. Le-o fi îndeplinit și altădată, ca deținut? Probabil. Altfel a fost trimis în străinătate că avea rude? Nu. Că avea rude ideologice? Da. Așadar, pentru întregirea familiei... Trimis de către cine? De către Partidul Comunist Român. Asasinii și aprobatorii asasinatului n-au culoare: sau nu au numai o culoare. Rasa lor e o rasă specială. Lui M. Rudich îi puteți, de curiozitate, cere împrumut copia articolului meu „În spitalul amorului", ca să vă edificați asupra adevăratului său conținut. Dar parcă adevărul îi interesează pe acești funcționari ai terorii?

Cineva din părțile Beiușului, căruia i s-au omorât la Auschwitz și prin alte părți, în anii războiului, 54 de rude apropiate, mi-a transmis următoarele după lectura capitolului „Dialog despre gunoiul absolut" din cuprinsul volumului meu *Insectele tovarășului Hitler*: „Sunteți un naiv, domnule Caraion, dacă vă imaginați că lui Eugen Barbu, acest gunoi primit ieri între gunoaiele Comitetului Central al PCR și, și ieri și azi, ocrotit de cele mai urât mirositoare dintre ele, i se va clătina un singur fir de păr din cap (nu zic din creștetul capului, fiindcă tigva sa n-are creștet, așa ceva i-a lipsit și-i lipsește), după impresionantele dvs. relatări și bănuieli. Că ar fi omorât jidani în Transnistria? Ei, și? Cu

atât mai bine, pentru așa zișii comuniști de azi de la București. Parcă ei nu au omorât? Parcă ei nu omoară? Parcă ei ce fac? Unica lor părere de rău, domnule Caraion, dacă vreți să pricepeți odată, este că n-o fi omorât poate prea mulți. Atâta tot. Încolo, băiatul Partidului care-i dă jucării, care-i dă medalii, care-i dă milioane de drepturi de autor pe lucrări furate sau întocmite de negrii, care-i dă distincții pentru fapt și pentru denunț, băiatul Partidului nu o să aibă, vă asigur, nici o neplăcere. V-ați amăgit. I-ați făcut un serviciu. Nimic altceva. Și sunteți un naiv".

Iată, probabil, ce sunt... Și știți de ce? Pentru că eu încă îmi imaginez că frumosul sfârșit al acestui nou „băiat de familie", despre care soacra-sa răspândește urâtul zvon că se scapă noaptea în pat; al acestui Țurcanu al Doilea, va veni – ca și sfârșitul lui Țurcanu Întâi – tot de la cei pe care amândoi Țurcanii, *Oaie cu ai săi*, fiecare în câte un fel, i-au servit, îi servesc. Mâine, poimâine, când nu o să mai fie nevoie de el. Fiindcă totuși în curând – costă prea scump – nu o să mai fie de trebuință, ci de nefolos. Și atunci, ca de orice omidă, au să se spele pe mâini. Pe mâinile care tot murdare or să le rămână.

Nici măcar nu se întreabă cam ce fel oare de victorie și cât ar putea ea prețui, ar fi victoria aceea în care – dacă le-ar fi să biruie acestor *insecte* – furnicarele lor în triumf și ghiftuială (că-s pântecoși, în timp ce țara piere de foame și e amenințată că o să mănânce și frunze, cum într-adevăr mâncau prin 1950-1952 la Canalul Dunărea-Marea Neagră unii dintre cei care am stat închiși acolo), furnicarele lor de cutezători care se scapă noaptea în pat s-au autoaplaudat că au mai dat o lovitură de grație capitalismului, sau

imperialismului, sau reacțiunii – pe care desigur că o întrupasem eu, ce să mai discutăm!

Să se bată cu un singur om dezarmat, ei toți la un loc, de pe întinderea mai multor state și continente, aparținătorii a două tipuri de fascism sau de comunism, unul mai odios decât altul, unul mai marcat și mai șchiop într-ale logicii și elementarelor legi umane decât altul, singura lor logică fiind exterminarea, exterminarea și a celor de pe trotuarul de vis-a-vis și a acelora dintre ei înșiși care dau să șovăie; să se ia la război, așa de spurcat furioase, contra unui singur ins ale cărui arme sunt numai rănile lui și numai adevărurile lui – cine?! Două spețe de totalitarism, aliate și cu efectivele deci sporite (nu-i așa?), o coaliție a extremelor. Ca pe vremea lui Molotov von Ribbentrop... Două categorii de inchizitori a două ideologii care au terfelit istoria și au falimentat istoric de mult și de soluțiile cărora mințile tefere au căpătat repulsie până la reflexul condiționat de asemeni de mult. Două tipuri de abuzuri colective și de colectivități abuzive, două nuanțe de șantaj, demagogie și degradare umană la fel de familiare și de familiarizate cu crima și criminalitatea, la fel de cinice, de perfide și bestiale. Două spețe de ciocli ai secolului nostru, și una și alta exemplare împreună, până la confuzie și identitate, ba sau când prin actele lor supranumeroase de regresiune și patalogie mintală, ba sau când prin unele și mai periculoase menifestări de inteligență deviată și excitație sadică, de exterminatori specializați, cu un perfect rece, ireproșabil tact al aplicării treptelor întunericului și aplicării morții jur-împrejur.

Mare vitejie, demnă de mai multe plenare lărgite!

Dar din fagurii naivității mele, îngăduiți-mi a vă mărturisi că nu se poate ca niciodată pentru asemenea ticăloșii să nu vină ziua răspunderii. Azi, mâine, poimâine – odată ea totuși sosește.

Un neam, acolo, a fost dat la câini – și noi să stăm privind impasibili?

Omul în sine („... cel mai mare capital") a fost livrat, acolo, morții – și noi să stăm cu mâinile în sân? Omul indiferent de naționalitate, da... da...

Dacă după 1945 colaboraționiștii zilei de ieri au avut a răspunde, apoi să fie siguri și cei de azi că răspundere mai există. Și că pentru asemenea „fidelități" nu se dă nimănui miere. Iar memoria popoarelor ține mult.

Acesta e sensul felicitărilor mele privind articolul dvs., care – sper – nu va lăsa nici nervii altora netulburați. Sau măcar va pune întrebări unor conștiințe. Deocamdată.

Cu alese și bune sentimente,

Ion Caraion

60. Theodor Lavi către Arnold Dagani[50]

D-lui A. Dagani
c/o "Nira Courmettes"
Vence (A.M.)
France

Ierusalim, 15 iulie 1962

Dragul meu Dagani,

Am primit și a doua scrisoare – cea din 2.7.1962 – și-ți răspund la amândouă, adică și la cea precedentă, adică la cea din 16.3.62.

În primul rând, îți mulțumesc mult pentru cele două tablouri pe care le-ai adăugat. Numai formatul lor e mic. Pentru mine orice e de Dagani are înainte de toate valoare sentimentală. Nu era un semn de împăcare, pentru că sunt convins că niciodată n-ai putut fi supărat pe mine. Dacă aprecierea mea contează, află că ea e constantă, cea din totdeauna. Dacă sunt supărat cu ceva pe D-ta nu e din cauza raporturilor cu mine, ci întotdeauna în privința atitudinii D-tale față de D-ta însuți. Dar despre asta mai jos.

---

[50] Arnold Dagani [Arnold Korn] (1909-1985), pictor postmodernist, născut la Suceava, este deportat în 1942 în lagărul de la Mihailovka (peste Bug). Își începe cariera de pictor după război. În 1947 își publică jurnalul – *Groapa este în livada de vișini* – la editura Socec din Bucureşti. Cartea cuprinde o anexă de 16 reproduceri după desenele și acuarele realizate de el în lagăr. Ediția a II-a a jurnalului său a fost publicată în 2004 de Editura Hasefer din Bucureşti.

Întâi să-ți răspund la ce m-ai întrebat. În America ți-au fost expuse două tablouri, și anume: 1) *Împărțirea mâncării în Transnistria* și 2) *Petia Supraveghetorul*. Funcționarul responsabil de expoziție a fost ocupat, apoi în vacanță, apoi în examene și apoi a trebuit să caute. Acesta este motivul întârzierii răspunsului meu. Nu avem nici un fel de ecouri din presă. Nu ni s-au trimis. E o chestiune întreagă cu expoziția de acolo.

Și acuma vreau să intru în chestiunea principală a atitudinii D-tale față de D-ta însuți.

De ce ai nevoie de confirmări pentru pictura D-tale de la Chagall, de la *Riviera Sun* sau de la nu știu câți alții, pe care mi-i citezi? În primul rând, ai propria D-tale convingere și părere, legată de vocație și mesaj. Dacă n-ar exista, n-ai picta. Nu interesează ce cred, în bine sau în rău, alții. D-ta ești întreg în culori, desen și compoziții și deasupra lor în idei, sentimente, pasiuni, credință. Ai de toate, slavă Domnului, din belșug. Le exprimi – aproape pe toate – în arta D-tale, care dovedește personalitate. Nimeni, nici cel mai mare pictor, nici cel mai mare critic nu te va sesiza întreg în toată complexitatea D-tale frământată (dar nu „blestemată", cum crezi!). Unul vede o latură, altul – alta, dar în întregime te știi, te simți numai D-ta. Şi eu sunt autor, am fost deci supus criticii negative de unii, laudative de alții. Nici cei care au lovit în mine n-au sesizat niciodată adevăratele mele defecte, nici cei care m-au elogiat n-au desprins decât parțial ceea ce vroiam într-adevăr să realizez. Am devenit deci blazat în ce privește posibilitatea altora să-și dea seama exact, în plenitudine, ceea ce sunt și am înfăptuit. E și asta un orgoliu, desigur. Dar, după atâta

amar de vreme de trudă în fața hârtiei albe, am un oarecare echilibru în convingerea că întotdeauna am fost dintre acei care „immer strebend sich bemucht”[51]. Și poate că un cor al îngerilor îmi va cânta la capătul celor omenești: „den koennen wir erloesen...”.

Noi care te iubim, dragă Dagani – mai ales pentru *streben und bemuehen*, pe care și le exprimă totuși cu penelul și creionul ca ceva rotund în sine – noi te proclamăm candidat la mântuire. Dar de ce s-o vrem în viață – când ea ne este acordată după aceea? Și încă să ne bucurăm la frământările noastre, să nu le considerăm ca un blestem, ci ca un *excelsior lux*.

Ai fost dăruit și hărăzit întru aceasta. Ia, deci, viața așa cum este și nu te sinchisi nici ce crede Schweitzer, nici Loewenstein sau Brickmann. E desigur bine să ai prieteni și admiratori – dar știi că îi ai, nici nu se poate să nu-i ai. Seninătatea și echilibrul îl vei găsi numai în D-ta însuți și mai ales în valențele multiple pe care le ai de a te exprima în linii și culori, în lumini și volume. Catharsis! Vreau să repet și să insist: procesul va reuși numai dacă nu vei mai căuta confirmări și aprecieri din afară. Ele vor veni, cum au și venit, dacă îți vei vedea în liniște de zbuciumul D-tale, pe care-l vei depăși prin Catharsis. Şi numai așa!

---

[51] Este un citat din *Faust,* de Goethe: „immer strebend sich bemüht den können wir erlössen”. Vezi Johann Wolfgang Goethe, *Faust*: Tragedie, în românește de Lucian Blaga, Prefață de Tudor Vianu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, p. 537: „Cine cu zel s-a străduit, poate să fie mântuit”.

Dragul meu blestemat: să știi că în realitate ești binecuvântat.

Slavă neliniștilor D-tale care din abisuri generează frumosul! Și când Venus se naște din spume și valuri, cred că ele dispar, pentru că Zeița le-a consumat în întruparea ei. Așa să fie – îți dorește cu drag,

Al D-tale,
Dr. Th. Lavi-Loewenstein

61. Arnold Dagani către Theodor Lavi

28 iulie 1962
„Mira Courmettes" (A.M.)
Vence

Dragă doctore,

Mi-ai făcut o nespusă bucurie cu scrisoarea matale! Ai dreptate să-mi întinzi oglinda să mă văd bine. Dar câteodată, și din păcate este cazul meu, depind totuși de alții. Când lucrez sau am o idee, desigur că nu intră în discuție, nici în subconștient, criticul sau o altă persoană, care taie și spânzură, ci numai întrebarea dacă pot realiza ce-mi propun. Așa, bunăoară, am terminat acum zece zile ceea ce începusem încă în 1956 și a trebuit să mă opresc atunci, căci nu vedeam mai departe. E vorba de *Cele zece porunci*. Acum seria completă există: 6 desene, 5 culori, plus coperta în desen, nu sunt 7 desene plus coperta și cinci culori. Data viitoare, dacă te interesează. Doctore, am să expun fiecare poruncă în parte cum cred și sper că am realizat-o. Aș vrea să fac o serie Profeții [(de fapt, am în Vechiul Testament din Samuel, (Regele David cântă și dansează), Ieremia (Ascultă cuvântul...), Daniel, Ioel], dar nu văd deloc cum aș putea face o serie. Este imposibil. Am lucrat mult copaci și o serie à la Japonaise. Am și pe mătase subțire japoneză patru lucrări și pe pânză două „cakemonouri". Acuma nu prea lucrez (afară de terminarea seriei Cele zece porunci). Sunt totuși deprimat

că toate lucrările mele sunt amasate în două geamantane. Parcă așa le-ar fi soarta. Se strică în geamantane, dar n-am ce face. Săptămâna trecută am făcut cunoștință cu primarul orașului, un avocat de vază. El și ajutorul lui au venit la biserică să vadă ferestrele care le-am făcut. Înainte, a venit un domn (Goldberg, care locuiește la Londra și Geneva; este ceva mare la ORT) care a fost la Vence timp de vreo două săptămâni. Am făcut cunoștință cu dânsul cu o zi înainte ca să părăsească Vence. I s-a spus că este aici un israelian (fiind și el israelian) și a vrut să mă cunoască. E un „Schwitzer" de clasă. A fost cu soția la noi acasă, dar dimineața a fost cu mine ca să vadă ferestrele la biserică. M-a întrebat cu reproș de ce am semnat Daghani cu litere ebraice. Aș vrea să știu mai mult despre dânsul. Îl cunoaște pe Benvenisti din Geneva și în treacăt a menționat că B. ar fi plecat în Israel. Te rog interesează-te, dacă se poate, despre dânsul. N-a fost în Israel de mai mulți ani, dar este în legătură cu strângerea fondurilor pentru ORT. Îl cunoaște bine pe Teddy Kollek, care a fost coleg de școală cu un frate de al său. Mare „Schwitzer", care, din păcate, în magazin unde a aflat despre existența mea nu a prea lăsat o impresie bună sau, mai bine, tocmai impresia unui „Schwitzer" lăudăros.

Dacă nu mă opresc acuma, nu mai pleacă scrisoarea azi și tocmai mâine este un avion pentru Tel Aviv. Am să continui.

Cu mult drag, Arnold
Complimente de la Anișoara

Într-o zi am să-ți trimit desene mai mari într-un sul, nu mici în plic. Multe complimente soției și Brickmanilor. Arată-i, te rog, captura din ziar. De ce nu scriu ei niciodată un cuvânt?

62. Arnold Dagani către Theodor Lavi

A. Daghani
18, Oberwiesstrasse
8645 Jona/SG
Tel. 055/23442

Atașat, un autoportret din decembrie 1971

Dragă doctore,

Nu-mi aduc aminte ce ți-am scris data trecută, și deși mașina nu prea este bună, vreau să scriu cu o copie.

Mai întâi de toate, Anișoara și cu mine suntem întristați de dispariția soției matale și a lui Sami. Am sperat întotdeauna că într-o zi ne vom revedea cu toții la Bustenai[52]. Din păcate și eu am angină pectorală. Asta-i. Ce regret acuma, de a fi întrerupt corespondența cu mata și cu Sami-Lulu. Sau, poate că a fost chiar reciproc? Lupta mea deșartă m-a învins, dar nu inventivitatea și imaginația mea – și lucrez. Am collage-uri, abstracte, surrealiste, sculpturi în piatră, în beton armat, în obiecte găsite. În 1968 medicul mi-a interzis să mai fac sculptură sau să stau prea mult cu brațele în sus: inima. Deci picturi de dimensiuni mici și nici o sculptură, unde intră în joc forța. Dar n-am ajuns. Sunt un ratat! Anexez câteva scrisori și articole din anii 1964, 1965, 1966, în care Petru Comarnescu (mi-a scris şi de la patul

[52] Bustenai era numele străzii unde locuia Th. Lavi în Ierusalim.

său de moarte în octombrie 1970; a murit spre sfârșitul lui noiembrie 1970. Îmi scria regulat din 1963 încoace) în scrisoarea sa din 30 decembrie 1964 îmi scrie [printre] altele: „Dacă te-ai întoarce în România ai fi printre primii și în frunte printre artiști". Și îmi repeta: „După cum știi, sunt de părere că desenele matale și pânzele ca „Seder-ul - Cina cea de taină" nu sunt deloc inferioare acelora lui Picasso". Într-o altă scrisoare, scria că sunt cel mai uman printre artiști în prezent, după moartea lui [Georges] Rouault. În 22 decembrie 1965 scria: „Este greu în zilele noastre de a deveni un adevărat maestru. Dl. Daghani este un maestru". Cele două articole în ziare de la Côte d'Azur mă arată ca un geniu obstinat, și că pe Côte d'Azur, unde sunt artiști excelenți, buni, și prea mulți pauperi, după părerea autorului, sunt cap și umeri peste toți. Dar, din păcate, lumea artelor nu mă cunoaște, nu vrea să mă cunoască și mă bagă undeva. De curiozitate, am să-ți citez din jurnalul meu de bord ([pe] care [îl] țineam atunci, l-am abandonat de scârbă) din septembrie-decembrie 1969, când am întreprins împreună cu Anișoara un voiaj la Londra. De când am plecat din Israel am fost la Londra în anii: 1961 (13 ianuarie – 7 aprilie); 1963/64 (26 octombrie – 7 februarie); 1969 (23 septembrie – 21 decembrie); 1970 (20 octombrie – 15 decembrie). În martie 1961 șef restauratorul de la Galeria Națională (National Gallery) din Londra mi-a declarat în fața a aproape o sută de persoane că „împărtășesc diversitatea mea cu patru sau cinci pictori în lume" și îmi cere să-i promit în față tuturor că n-am să permit să devin o victimă a galeriilor comerciale. Și acuma să revin la faimosul jurnal de bord din 1969 la Londra. Cum sunt

obișnuit, sau cum am fost obișnuit să fac notările în engleză – și răposatul Petru Comarnescu obișnuia să-mi scrie în engleză; numai ultima sa scrisoare, scrisă din spital, era în românește. Cum îmi explica, o dictase unui prieten care venise să îl vadă – am să scot notările care te-ar interesa (cine știe? De mult am fost dus să suflu deja în iaurt) și am să le tapez în românește. Sunt convins că știi engleza, chiar bine; de altfel, dovada că anexele sunt în engleză, care ți le trimit; numai una conține și traducerea în franceză, dar nu era pentru matale.

Me voilà:

Saturday, Sept. 20, 1969

NICE: Have sent almost all my work, as registered luggage, to London, after lots what seemed unsurmountable difficulties to have them cleared through the custom in Nice. By default of a licence of export, it was out of the question to take them out of France. How I managed in the end to convince those in charge to allow me, to take them to London without the necessary licence of export, Lord knows. It was short of miracle, but also sort of heart-failure. Perhaps that the man in charge saw the state of health I was being in. I was warned that I could not bring the works back to France. I had to run the risk, or rather to take the alternative, to have to leave the works behind in London. Lord knows which it is better: to have them in London, or in Vence?

Tuesday, Sept. 23: Arrival in London.

Thursday, Sept. 25: Appointment at Harley-street cardiologist; also for my aphony.

Tuesday, Oct. 7: A Mrs. Gillian Raffles of „Mercury-Gallery", to come, to see my work. I don't want to have any dealings with commercial galleries. But Carola and Miron insist. Damn it all!

Wednesday, Oct. 8: Mrs. G. Raffles came accompanied by a male-assistant. Seemed very impressed with my sets. But what do I really know?

Thursday, Oct. 9: Again at Dr. J's.

Sunday, Oct. 12: Have sent a letter to art critic Edwin Mullins of „The Sunday Telegraph", referring to his reply letter to Mrs. E.H., back in 1966. have invited him to come and see my work. Of course I can but show very little. Important people dispose of no available time. VIP's in their own eyes.

Wednesday, Oct. 15: A couple (Mr. and Mrs. Glen'Dopal; Mrs. Dorothy G.-D. Is a professional pianist) came to see my work. They have, I have been told,two paintings of mine, acquired in the summer 1968 through Carola. My work is at Carola and Miron's, in the basement, in the state they were sent from Nice, that is in a trunk, in valises and large travelling-bags. So, of course, I take but few works out of the trunk or the travelling-bags.

Thursday, Oct. 16: Appointment at Dr. J's.

Friday, Oct. 17: Two men were shown some of my work. Result nil. But who were they? Carola had invited'em.

Monday, Oct. 20: A couple from Rochester (New York) guests of Miron's, had a look at my satirical sets „Swinging Art in the XX Century", „This Week in Town", „Publicity", and „The Divided Comedy". He is a Professor at Rochester

University, she is a sculptress. Both were as mute as silence. If the professor was waiting for a cue, to open his mouth, she just did not give it. Did her sculptural work, great or small as it may be, serve as portcullis to obstruct her sight for the works „Swinging Art in the XX Century", „Erotikon". But how? Miron took them to the editor, and came back with the answer that the editor would discuss the matter with DS.

Carola invited us to the Guildhall School of Music and Drama, where she teaches. We attended „The Drunkard Reformed" of Gluck, and „La Chanson de Fortune" of Offenbach. Mediocre.

Thursday, Dec. 4: we booked couchettes for home, for the 21st of December.

Nadia played Beethoven Concerto number One at London School of Economics. Miron, Carola, Margot, Nanino and I attended the concert.

Saturday, Dec. 6: Nanino and I had tea at Ditha and Elsa's. At ten to six Elsa drove us as far as Hammersmith station, where we took the underground to Glaucester Road. At Carola's we met two couples: a professor for sociology and author of many books, and his wife. His name is Ferynand Zweig; the name of his wife is Doris RuTheodor In his spare time he paints and does sculpturing. The other couple, Dr. Tillman and his wife, Charlotte. She's a Baltic German. As she said, she had been on a pilgrimage to Auschwitz. She's haunted by the extermination camps and feels a guilt on account of them.

Together with Miron, Carola, the Tillman's, and Nanino at a Christmas party. Stayed there till a quarter past midnight. Rather dullish.

Sunday, Dec. 7: Nanino and I had tea and dinner at Ditha and Elsa's.

Monday, Dec. 8: Carola had booked ticketts at the Institut Français du Royaume-Uni. For the film „Le journal d'un femme de chambre". We enjoyed it.

Wednesday, Dec. 10: at 9.30 a.m. A Mr Foster or Forster of Wildenstein Galleries (147 New Bond Street). Nanino showed him a trickle of my works. He was very impressed, praised also my sense of humour, and is said to have expressed himself to Miron that something had to be done to make my work known. The Wildenstein Galleries deal only in Impressionists or the like, Miron explained later to me. What on earth this „something" mean, and who to stir it up?? Everybody expects the other to do it. Why?

Artist Nico Ghica and his wife, Barbara, together with Mrs Mary Hutchinson, his mother-in-law. They were all three of them moved. The two ladies moved to tears. Mrs Ghica kissed Nanino and me on the mouth, as they left. About midnight: Mavrosiv (a great set-designer from Bucharest, a poet Anghel, and a young lady from the British Council). It was a surprise! În 1967, ni s-a scris din Paris între altele: "Înainte să mă îmbolnăvesc am fost la Oficiul pentru protecția refugiaților și apatrizilor. Acolo l-am văzut pe Mirea. I-am cerut adresa pe care o alătur. Țin să-ți redau discuția dintre el, Ghica și mine. Eu: Sunteți pictorul Mirea? El: Așa se spune! Eu: Un prieten, pictorul Daghani, mi-a cerut adresa Dvoastră. Puteți să mi-o dați?

El: pentru el, da! Dar unde este? Eu: Aici, în Franța, la Vence. Ghica: Dar cine este Daghani ăsta? Dna Mirea: Un pictor român de mare talent! Ghica: Nu este înscris la mine! Mirea: Prietenul dlui are mai mult (subliniat) decât mare talent, cum a spus dumneaei.

Thursday, Dec. 11: Mr Donald Finley, Mrs Gillian Raffles, and Dorothy to discuss me.

At 7 at Carola's. Mrs Raffles thinks her gallery far too small. An exhibition there would be detrimental both to her and to me.

But I don't want an exhibition at a commercial gallery anyway. People do not see at all my standpoint. I need badly a retrospective show at a non-commercial gallery, so that my work be made know to the world, as they said it last monTheodor Not at a commercial gallery where at best I can be amputated and squeezed so as to fit into a category. I hate the thought of it!

Sunday, Dec. 14: Carola, Nanino and I went to spend the afternoon at Nadia and Mike's, at their new flat in High Wycombe, on the premises of the hospital, where Mike had newly been appointment on the staff of doctors.

Tuesday, Dec. 16: At 5.30 at Dr J's. Have been given a cortisone swap, and was also submitted to acupuncture.

Wednesday, Dec. 17: I have packed all the works: 2 large travelling-bags, 2 smaller suitcases, 4 portfolios (heavy!!!), 1 trunk, 3 packets (large ones), 2 long roles (rolled up paintings). Only the „great" book can still be seen. We take it to Vence. The works, fortunately or unfortunately, have to be left behind in London. We leave with Carola „The 14 Stations: and „Woman – a Perfumed

Garden (erotikon)". They might find people to publish them as sets.

Between 3 and 5 at Jane's. we had tea with her. All the works go to Ditha's. there is no room left for them at Carola's.

Friday, Dec. 19: Artist Nico Ghica came with Mr. Boukas, a photographer who works for the United Nations. A man of 60. He came with the tripod and cameras. He took 50 or so photographs of the "great" Book, and of me. Some photos also of Nanino and me. N.G. had again a long look at the "Erotikon" and the "Stations of the cross", and went carefully over the great book.

6.55 p.m. Mrs Barbara Ghica, her son of another marriage, her daughter, and Mrs Mary Hutchinson. They looked at the book. On leaving, Mrs Barbara Ghica and her mother gave us each a bottle of champagne for Christmas.

Sunday, Dec. 21: Departure from Victoria Station, via Switzerland.

Acuma, repede, căci aș vrea ca scrisoarea să plece, la o altă temă. Știu că „Ermittlungsverfahren gegen Friese und andere wegen Mordes" a plecat la căpitanul de poliție Lengsfelder. La poliția din Israel este înregistrat sub P/Ain 01222-60314, dar ce anume, nu știu. Spune-mi, te rog, deci, ce posedați. Daghani este menționat pe paginile 28, 32, 38, 272, 277, 366, 386, 410, 411, 414, 416, 420, 422, 423, 426, 427, 430, 433, 434, 435, 436, 437, 444, 445, 448, 449, 451, 454, 456, 459, 460, 461, 472, 474, 475, 476, 477, 478, 492, 493, 566, 570, 573, 585, 647, 666. „Gedächtnisprotokoll"-ul lui Natan Segall nu face nici două parale; pline de greșeli și omisiuni. Ai putea să-mi trimiți volumul apărut? M-ar interesa foarte

mult. Același prieten (Gheorghe Stroe) care mi-a scris întâlnirea cu Mirea, mi-a scris din Israel, când au fost pentru vreo trei luni: „la Yad Vashem am văzut expoziția cu picturile matale și un grup, condus de un profesor german, explicându-le valoarea atât artistică, cât și istorică".

Pentru azi, atât. Am să continui cu spovedania.

Te îmbrățișăm cu mult drag,

Arnold și Anișoara (Nanino)

Toate, toate bune lui Lulu. O să-i scriem!!

Am primit știri de la un Oberstaatsanwalt și soția lui. Ne tutuim, de când au fost la noi. Și celălalt Oberstaatsanwalt ne-a scris de Anul nou. Vrea să ne vedem.

Ai găsit poate coupura din *Adevărul*, la articolul lui Micaela Catargi, „S-a născut o capodoperă". Tare am nevoie de acest articol. Era pentru cartea mea.

63. Telegramă cu caracter „Confidențial”[53]

RFE/RL 66 17 aprilie 1979
Către: Floda, NY
De la Bernard

Îți mulțumesc pentru trimiterea materialului despre Brutus Coste. O parte din el va fi difuzat pe post. Aș vrea să faci un interviu cu Episcopul Trifa, în calitatea lui de lider ortodox român în State[le Unite], pentru a oferi părerile lui despre vizita Patriarhului în comunitatea sa și la biserică.

Mulțumiri și salutări.

[53] A fost scrisă în limba engleză.

64. Liviu Floda[54] către Theodor Lavi

RFE-RL Inc.
Radio Free Europe/Radio Liberty
New York Production Center
30 East 42nd Street
New York, New York 10017
Telephone (212) 867-5200

New York, 5 februarie 1980

Mult Stimate Domnule Profesor,

Cred că vă amintiți de mine. Am funcționat în timpul prigoanei pe care de atâtea ori o evocați în articolele dv. la Liceul „Cultura B", de unde am plecat după 23 august, fiindcă lua ființă *Jurnalul de dimineață* și trebuia să mă alătur grupului de sub conducerea lui Branișteș, cu care lucrasem și înainte de război. De dv. mi-amintesc că în timpul acelor

[54] Liviu Floda [Adolf Leibovici] (1913-1997) a fost jurnalist, prozator, dramaturg. Doctor în Drept al Facultății de Drept din Bucureşti cu o teză despre *Bugetul de Stat în economia socialistă a Uniunii Sovietice* (1946). Colaborator, din 1932, la *Adevărul literar şi artistic*; redactor la *Adevărul* şi *Dimineața* (1934-1937); colaborator la *Semnalul* (1938) şi *Jurnalul* (1939-1940). După 23 august 1944 scrie la *Jurnalul de Dimineață* şi *Libertatea*. Se stabileşte împreună cu familia în SUA (1963). Din 1964 devine redactor la postul de radio Europa Liberă (pseudonim: Andrei Brânduş). A colaborat la revistele: *Micromagazin* (New York), *Mele* (Honolulu), *Minimum* şi *Viața Noastră* (Israel).

ani, 1942-43, am fost într-o seară convocat la locuința dv. Să mă înșel oare? Era pe strada Antim, nu departe de casa în care locuia Mihail Sebastian la care veneam din când în când, eu fiind acela care i-am sugerat lui Ionel Grubea, în septembrie 1940, în calitate de proaspăt angajat de Pascu Braunstein ca secretar al liceului, să-l invite pe Sebastian să preia catedra de l. română, fiindcă rămăsese pe drumuri, ca toți cei ce ținuseră un condei în mână, legiurile rasiale neiertându-l nici pe el, cu toate relațiile pe care le avea și cu toată gloria ce și-o crease datorită imensului său talent. Am fost deci la dv. într-o seară de iarnă. Spre marea mea rușine nu țin minte ce s-a discutat, dar era o onoare pentru mine că eram primit în casa dv. de unde știam că pornesc numai bune inițiative. Poate că vă aduceți aminte ce scop urmărea acea întrunire la care ne-am strecurat pe furiș și cu o ocazie îmi veți comunica. Fiindcă am pomenit mai sus de M. Sebastian și de strada Antim, care era și a dv., pe atunci director la *Moria*, vă spun un lucru poate nu știut de prea mulți, dar care vreau să fie știut de dv., că ducându-mă în dimineața zilei de 24 august 1944 la Sebastian acasă pentru a vedea ce este de făcut în legătură cu apariția unui viitor cotidian despre care îmi vorbise pe la începutul anului 1944 și mai cu seamă în timpul primăverii, Sebastian mi-a spus că tocmai venise acasă cu puțin înainte, după o noapte agitată și o zi și mai agitată. Se referea la evenimentele zilei și serii de 23 august la care se pare că participase activ, datorită legăturilor sale cu Pătrășcanu. Atunci mi-a spus, ceea ce poate știți sau nu, că el este cel ce a redactat (înțeleg din punct de vedere literar) actul sau proclamația citită de Regele Mihai în acea noapte memorabilă [de] 23 august.

Și acum să vin la problema acestei scrisori. Doresc să vă exprim felicitări din toată inima pentru articolul pe care l-am citit recent și apărut cu titlul „Când rabinul șef a căzut în genunchi în fața patriarhului" în numărul din 9 noiembrie 1979 al *Vieții Noastre*. Exemplarul l-am primit cu întârziere, dar textul a fost de-o calitate documentară excepțională. O spune cineva care mai cunoaște câte ceva din cele ce s-au întâmplat în acele vremuri despre care ați scris. Am de gând, și o voi face chiar astăzi, să trimit în copie articolul la unele figuri de români de aici care trebuie să știe ce s-a întâmplat în țară, în timp ce ei erau diplomați trimiși în străinătate, printre aceștia, profesorul George Duca, fiul lui I.G. Duca, retras în California, prof. Brutus Coste, fost în acel timp la Lisabona, însărcinat de afaceri, Constantin Vişoianu, acum la Washington. Avocatului Cornel Dumitrescu, fost abonat la *Toladot*, i-am și înmânat ieri prima copie ce am făcut-o articolului dv. din *Viața Noastră*. Voi mai trimite o copie d-nei Despina Hodoș, de aici din New York, care a fost secretara particulară a Reginei Elena, și care a plecat din țară odată cu caravana regală după abdicarea lui Mihai. D-na Hodoș este o descendentă a Goleștilor și de mai multe ori am abordat-o pe unde ne-am întâlnit să-mi spună câte ceva din activitatea reginei Elena despre care știam vag unele lucruri pe care pe vremuri mi le dăduse profesorul Nicolae Blatt[55] la București, când îmi relata despre intervenții pe care el le-a făcut la regină pentru a salva – spunea el – viața

[55] Nicolae Blatt (1890-1965), medic, absolvent (1913) al Facultății de Medicină din Cluj. În timpul războiului a fost angajat al Curții Regale.

evreilor. Doamna Hodoș a fost întotdeauna ezitantă. Cred că acest subiect nu prea place românilor care vor să se prezinte ca cei mai de omenie oameni din lume, ei necunoscând, chipurile, ura de rasă. De câte ori i-am propus să-mi spună lucruri în legătură cu Regina Elena m-a refuzat, spunându-mi că atunci când a intrat la Palat a depus jurământ că nu va divulga nimic din ceea ce va afla acolo și că înțelege să-și țină jurământul. Ultima oară i-am vorbit chiar în luna ianuarie înainte de a fi primit pe calea oceanului ziarul din Israel.

Acum îi voi trimite ziarul cu o scrisoare în care îi voi solicita din nou să caute să-și aducă aminte de vreun eveniment ca acelea descrise în legătură cu activitatea șef – rabinului Alex. Șafran.

Cum aici în legătură cu procesul Trifa și chiar fără apropiata lui dezbatere, fiecare pune în circulație tot felul de cifre referitoare la numărul victimelor date de populația evreiască ca urmare a legiurilor și a măsurilor rasiale, liderii creștin-ortodocși de aici având interesul să minimalizeze numărul celor uciși sau trimiși în lagăre, ba unii chiar negând mai ales în fața tinerilor ce vin acum ca imigranți din țară, că în România ar fi existat deportări sau crime, v-aș ruga mult să-mi trimiteți ceva date statistice dacă există în ceea ce privește problema deportărilor, a numărului victimelor, a ororilor, etc. Doctorul Kremer afirmă la televiziune și radioul american că au fost mii de morți la rebeliune din rândurile evreilor și încă și mai multe mii din rândurile creștinilor. Eu mi-aduc perfect de bine aminte de cele întâmplate la rebeliune, când, nebuni fiind, am ținut școala deschisă primele două zile, până ni s-

a atras atenția cât de mare e pericolul. Dar când sunt întrebat de cifre nu pot să spun exact și mă văd handicapat. Evident că ortodocșii afirmă că poate e vorba de numai câteva zeci, fiindcă adaugă ei, „noi am fost cel mai tolerant popor din acea parte a Europei". Cât despre toleranța asta o știm noi mai bine, dar ceva date mai precise nu mi-ar strica. Dacă aș fi cineva care n-ar avea contact cu populația creștină din America poate că nu m-aș preocupa acum de cifre, date statistici, dar cum, din nefericire, prin ocupația mea vin în contact cu creștin – ortodocșii, cred că trebuie să fiu mai documentat, pentru ca la cifrele măsluite de ei să pot răspunde ceva mai bine informat.

Iată de ce, domnule profesor Lavi, vă rog a-mi trimite dacă există în arhiva dv. copia vreunei broșuri apărute în Israel sau redactată chiar de dv. în cadrul acelui mare institut din Ierusalim la care lucrați, broșură referitoare la situația evreilor din România în timpul guvernării legionare și a celei antonesciene, atât în vechiul regat, cum îi spuneam noi, cât și în ținuturile alipite în 1918 și apoi pierdute în 1940.

Cerându-vă scuze pentru lungimea acestei scrisori, prima pe care o scriu în ultimii 4-5 ani de asemenea proporții, vă rog a primi felicitări pentru splendidul articol din *Viața Noastră*, ca și pentru toate celelalte de până acum, pe care le-am urmărit cu adânc interes de-a lungul anilor, fie în cotidiane, fie în *Toladotul*, mult regretat.

Cu cea mai vie admirație și urări de sănătate și viață lungă,

Liviu Floda

65. Theodor Lavi către Liviu Floda

The Hebrew University of Jerusalem
Faculty of Humanities
Institute of Jewish Studies
Center for Research of Rumanian Jewry
P.O.B. 4086

Ierusalim, 25.3.1980

Mr. Liviu Floda
c/o Radio Free Europe/Radio Liberty
New York Production Center
30 East 42nd Street
New York, N.Y. 10017

Stimate domnule Floda,

Te rog să ierți întârzierea răspunsului meu. Prima explicație: ai trimis scrisoarea dtale la gazetă, la Tel-Aviv, iar eu locuiesc la Ierusalim. Colegii mei, drăguții de ei, nu se prea grăbesc să-mi transmită poșta. A doua explicație: am lipsit o săptămână din Ierusalim.

Epistola dtale m-a mișcat mult. Desigur că-mi aduc aminte de întâlnirile de la mine din strada Antim, unde veneau regulat I. Călugăru, D. Hervian, I. Ludo, Barbu Lăzăreanu și alții și alții. Știu că ai fost și dta, dar nu-mi aduc aminte precis despre ce a fost vorba atunci.

Ceea ce-mi scrii e interesant, în multe privințe. Știam că Mihail Sebastian a redactat proclamația Regelui Mihai din noaptea de 23 august. Dar scrisoarea dtale e o confirmare în scris, deci un document care va fi păstrat aici în arhive.

Îmi pare bine că ți-a plăcut articolul meu: „Când şef-rabinul a căzut în genunchi în fața Patriarhului" şi bine faci că trimiți copii la câteva personalități româneşti. Cine este avocatul Cornel Dumitrescu? Îmi pare bine deasemeni că știu despre legăturile dtale cu dna Hodoș. Poate că va primi dezlegarea de sus, să vorbească. Am să mai revin asupra acestei chestiuni.

În ce privește victimele noastre, te sfătuiesc să cauți în *Jewish Encyclopedy*, editată în 1971, unde eu am scris articole despre România. Dacă n-o găsești, îți voi trimite fotocopii. Eu îți dau aici cifrele din *Enciclopedia Comunităților Evreiești din România* (în ebraică, *Pinkas Kehilot Romania*) editată de mine la Yad Vashem (1969), 800 pagini format enciclopedic. (Premiul de stat Israel).

Iată cifrele:

Din 607.790 evrei din Regat, Transilvania de sud, Bucovina și Basarabia au fost asasinați 264.900, deci 43 la sută. E adevărat că în Regat numărul victimelor a fost de cca. 16.000, căci regiunea era departe de front. Dar și în zona de operații beligerante (Basarabia și Bucovina), deși au fost și unități germane acolo, armata română a participat masiv la asasinate. Deasemeni în Transnistria.

La București au fost identificate 116 corpuri de evrei din cei omorâți la abator, în pădurea Jilava, în pădurea Băneasa, moara Străulești, etc.

Profesorul Blatt, medicul oculist al reginei mame Elena, a intervenit deseori, câteodată cu succes, contra măsurilor antisemite. Am scris pe larg, în cartea mea în ebraică (*Evreimea din România luptă pentru salvarea sa*)[56] despre ajutoarele primite de la ne-evrei despre intervențiile evreiești – mai ales ale domnului Filderman, a cărui arhivă se află aici în țară – (cca. 15.000 documente!). Articolul despre dr. Șafran este un rezumat din cartea mea. Acest articol face parte dintr-un ciclu. Le cunoști – dacă nu, îți pot trimite fotocopii. Nu primiți la *Free Europe* gazeta *Viața Noastră* ?

Dr. Kremer, cu toate meritele încăpățânării sale în urmărirea lui Trifa, exagerează mult cu cifrele sale și nu ne face nici un serviciu. Cum îți spuneam mai sus, în *Jewish Encyclopedy* am dat în engleză cifre exacte (statistici oficiale și cele ale recesământului Congresului mondial evreesc).

Românii de la București, în dulce armonie cu exilații, inclusiv legionari, susțin că în România n-a fost Holocaust. Și dacă au fost victime, asasinii au fost exclusiv germani. Asta e versiunea dintr-o lucrare[57] despre măcelul de la Iași, apărută recent la București. După cifrele la procesul criminalilor de la Iași, toți români, la Tribunalul Poporului, s-a vorbit de 12.000 victime (cifra într-adevăr exagerată după cercetările noastre de la Yad Vashem cu 2 – 4000 victime, în plus acum Ceaușescu proclamă că au fost numai trei mii de asasinați).

---

[56] *יהדות רומניה במאבק על הצלתה*. ירושלים, "יד ושם" והתאחדות עולי רומניה, 1965.

[57] Maria Covaci, Aurel Kareţki, *Zile însîngerate la Iaşi (28-30 iunie 1941)*, Bucureşti, Editura Politică, 1978.

Poate mă voi ocupa în câteva articole de aceste falsuri și de toată concepția negării Holocaustului pentru România.

În orice caz sper să rămânem în contact. Ai văzut cartea mea *Nu a fost pisica neagră* – singura ce am publicat în limba română aici ? E vorba de amintiri din cei cinci ani de închisoare în România. Dacă n-o ai, ți-o voi trimite.

Cu salutări cordiale,

Dr. Th. Lavi
Directorul Centrului pentru
Studierea Iudaismului român

66. Liviu Floda către Theodor Lavi

RFE-RL Inc.
Radio Free Europe/Radio Liberty
New York Production Center
30 East 42nd Street
New York, New York 10017
Telephone (212) 867-5200

New York, 7 aprilie 1980

Iubite și stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din toată inima pentru timpul pe care l-ați pierdut ca să mă ajutați să posed datele de care aveam nevoie în legătură cu pierderile populației evreiești din România în timpul perioadei legionare și naziste. Am fost adânc emoționat citind frumoasa și interesanta dv. scrisoare. Să fiți sănătos și să ajungeți până la 120 de ani în plină activitate creatoare.

Mă întrebați de Cornel Dumitrescu. Este un tânăr sosit aici din România de câțiva ani. A trăit numai în regimul comunist. Nu a știut nimic despre trecutul țării. A fost avid să afle totul. Și a aflat, citind, documentându-se, abonându-se la toate publicațiile scrise în limba română în exil. Așa a ajuns să se aboneze și la *Toladot*. A regretat mult încetarea apariției. Și eu la fel. Nu este antisemit, ci dimpotrivă caută companie evreiască. La fel și tatăl său și fratele. E activ în

colonia română din New York. În țară a fost avocat la Brașov. Aici acum e taximetrist până învață bine limba, când va intra la școală pentru reînceperea cursurilor de drept. El și-a procurat cartea dv., *Nu a fost pisica neagră*, de care a fost încântat și acum mi-o va da și mie. Mi-ar face mare plăcere să am această carte de la dv. personal pentru care pot oricând restitui costul și spezele de expediere.

Vă sunt recunoscător că m-ați trimis la *Jewish Enciclopedy*. Am dat o notă la biblioteca noastră care mi-o va procura. Voi face copii și le voi trimite la toți liderii românilor de aici. E bine să știe cu toții ce să spună celor care sunt îmbuibați de foști și actuali legionari care susțin că ei n-au omorât pe nimeni și că „comandantul" a fost un sfânt. Așa e prezentat tinerilor care vin aici și care apoi aderă, unii din ei, la mișcare. Puteți să vă imaginați așa ceva? Deci, rețineți, legionarismul nu a murit.

Mă bucur mult că sunteți atât de activ și de interesat în tot ce spuneți și scrieți.

Sper să putem rămâne în contact în diverse probleme de interes pentru noi și pentru alții.

Anexez ultimele două numere din *Micro Magazin* la care îl ajut pe Ligi cu materiale de la Radio Europa Liberă pe care le caută cu nesaț cei recent veniți și care au supraviețuit în România datorită, în parte, și prin ascultarea emisiunilor care-i informau despre cele ce se petrec în occident și în propria lor țară.

Cu cea mai înaltă considerație și cu cele mai prietenești sentimente,

Liviu Floda

67. Theodor Lavi către Liviu Floda

The Hebrew University of Jerusalem
Faculty of Humanities
Institute of Jewish Studies
Center for Research of Rumanian Jewry
P.O.B. 4086

Ierusalim, 23.4.1980

D-lui
Liviu Floda
c/o Radio Free Europe
30 East 42nd Street
New York, N.Y. 10017

Stimate domnule Floda,

Am primit scrisoarea dtale din 7.4. și-ți multumesc pentru referințele despre dr. Cornel Dumitrescu. Astfel de legături cu creștinii de bună credință din exil trebuiesc păstrate. Am impresia de aici, din mulțimea de publicații legionare, furibund antisemite, că acest cancer parcă se întinde. În orice caz n-a fost extirpat.

În ce privește *Encyclopedia Judaica* mai atrag atenția asupra articolelor TRANSNISTRIA din vol. 15, pp. 1330-1336, BUCHAREST vol. 4, pag. 1441, JASSY vol. 9, pp. 1295-1296. Aceste articole completează tabloul ororilor comise în România și combat teza că acolo n-a fost Holocaust.

Prin poștă, separat, îți trimit volumul meu de amintiri din închisoare.

Mulțumesc pentru numerele din *Micro Magazin*. Primesc uneori exemplare răzlețe. De când se publică materialele de la Europa Liberă publicația a devenit cu adevărat interesantă.

Te-aș ruga să-mi dai câteva informații despre organizația „Bnei Zion", a evreilor originari din România. Am aflat despre existența ei din fotografiile balului de Purim ce s-au publicat în *Micro-Magazin*. Cunoști pe conducători? Crezi că ar fi cazul ca Universitatea de aici să li se adreseze pentru o subvenție destinată „Centrului" nostru? E o mare realizare că Universitatea ebraică a creiat această instituție. O ducem însă greu cu bugetul, la care apelăm și la evreii originari din România să contribuie. Vreau să-ți subliniez că eu funcționez onorific ca director științific și nu ne putem permite decât salariul unei jumătăți de norme pentru un bibliotecar-secretar. Am să-ți relatez altădată despre rostul și activitatea „Centrului".

Cu salutări cordiale,

Dr. Th. Lavi

68. Theodor Lavi către Liviu Floda

The Hebrew University of Jerusalem
Faculty of Humanities
Institute of Jewish Studies
Center for Research of Rumanian Jewry

Ierusalim, 30.4.1980

D-lui
Liviu Floda
c/o Radio Free Europe
30 East 42nd Street
New York, N.Y. 10017

Stimate domnule Floda,

Ți-am expediat zilele trecute volumul meu *Nu a fost pisica neagră* – amintiri din închisoare. Știu că există o întreagă literatură a închisorilor, dar cred că ai să apreciezi că în cartea mea am pus accentul în primul rând asupra problemei evreiești și sioniste, așa cum e văzută – cred până în ziua de azi – de regimul comunist de la București, cu toate legăturile pragmatice oficiale actuale. Dar m-am străduit să redau și cât mai multe informații politice (de ex. adevăratul motiv al executării lui Pătrășcanu, activitatea partizanilor în munți, desființarea bisericii greco-catolice, moartea monseniorului Ghica, etc.). Ca rezultat al acestor date, am primit completări multiple, pe care le voi adăuga în ediția ebraică, în pregătire. Un exemplu: o importantă

personalitate – astăzi decedată – care are copii în partidul comunist, mi-a comunicat – când a vizitat Israelul și i-am povestit ce am aflat despre Pătrășcanu – că motivul i se pare plauzibil și ceea ce nu se știe este că totuși rușii au anexat o fâșie, e drept subțire, din Maramureș, de-a lungul frontierei cu U.R.S.S.

Acum în altă ordine de idei. Îmi spui că ai comandat *Jewish Encyclopedia* ca să fotografiezi articolele despre România. E vorba probabil de *The Universal Jewish Encyclopedia* apărută la New York în 1948. Despre România a scris acolo S. Labin, foarte documentat, dar merge numai până la 1942. Eu ți-am scris despre *Encyclopedia Judaica*, apărută în engleză la Ierusalim în 1971 și la care am colaborat eu, folosind materialele de la Yad Vashem. Fii deci atent. Numai aici datele sunt *up to date* – inclusiv cifrele de pierderi de vieți omenești.

Te rog confirmă-mi primirea cărții mele.

Salutări cordiale,

Dr. Th. Lavi

69. Theodor Lavi către Liviu Floda

TOLADOT.
Publicație pentru cercetarea trecutului evreilor din România
Ierusalim
P.O.B. 15007

P.O.B. 4086
Ierusalim, 25.5.1980

D-lui
Liviu Floda
c/o Radio Free Europe/Radio Liberty
30 East 42nd Street
New York, N.Y. 10017

Stimate domnule Floda,

Astăzi ți-am expediat prin poșta aeriană volumul recent apărut *Evrei, treceți Nistrul*, de Sonia Palty. Am cerut cartea pentru dta de la autoare și ți-am expediat-o de la Universitate. Cred că volumul te va interesa, ca antidot (deși sunt convins că dta personal n-ai nevoie) pentru a combate teza – atât a legionarilor, cât și a regimului de la București că în România nu s-a întâmplat nimic evreilor. E una din cărțile cele mai impresionante despre Transnistria, cele trăite de o fetiță de 14 ani și jumătate.

La 30 aprilie ți-am expediat cartea cu amintirile mele din închisoare (*N-a fost pisica neagră*) – tot prin poșta aeriană. La aceiași dată am expediat și o scrisoare pentru dta, în care-ți explicam datele de istorie generală din

volumul meu – amănunte aflate în închisoare. Sunt surprins că până astăzi n-am primit răspuns. Te rog confirmă-mi primirea cărților.

Salutări cordiale.

Dr. Th. Lavi

70. Liviu Floda către Theodor Lavi

RFE-RL Inc.
Radio Free Europe/Radio Liberty
New York Production Center
30 East 42nd Street
New York, New York 10017
Telephone (212) 867-5200

marți, 3 iunie 1980

Mult stimate Domnule Profesor,

Trebuie să încep prin a mă scuza că am întârziat atât de mult cu răspunsul la precedenta Dv scrisoare. Dar cea de azi, pe care am primit-o acum câteva minute, m-a determinat să las totul la o parte și să vă scriu. Mulțumesc mult pentru cartea Dv. Am citit-o pe îndelete. Am fost impresionat adânc de tot ceea ce vi s-a întâmplat. Vă admir pentru puterea fizică pe care ați avut-o ca să supraviețuiți. Eu n-am fost arestat în timpul comuniștilor, cu toate că am fost mult anchetat de securitate, fiind reclamat de Lucian Rechler (Zamfir), Iscovici și Schnapp, foștii mei colegi de la *Cultura B*, că nu am colaborat cu ei în timpul prigoanei, că nu am luat parte la acțiunile comuniste. M-am apărat cât am putut, declarând în fața coloneilor și generalilor de la securitate, în timp ce eram confruntat cu cei menționați, că habar n-aveam că aceștia sunt comuniști, fiindcă erau în fond niște „huligani" în felul lor de a se comporta cu elevii și cu profesorii în cancelarie. Laurică Rehler era interesat de

jocul de poker și de altceva nu vorbea; Iscovici refuza să facă ore suplimentare pentru elevii de la muncă, fiindcă spunea că nu are timp de pierdut gratis, iar Schnapp, dacă-l rugam să acorde o notă de trecere unui elev corigent care mâine ar putea fi dus în Transnistria, răspundea că pe el nu-l interesează probleme ce nu au nimic de-a face cu învățământul și că poate să plece în Transnistria și fără examenul trecut. Și atunci, domnilor generali, dacă partidul își alesese astfel de oameni fără morală și fără suflet, de ce îmi cereți să mă fi pus în slujba lor și să fiu prietenul lor?, le-am spus celor însărcinați cu anchetarea mea.

Ședința de confruntare m-a salvat. Dar asta după doi ani de tracasare în fiecare săptămână. Plecam de acasă la anchetă cu geamantanașul cu schimburi, fiind sigur că nu mă voi întoarce. Am scăpat deci de pușcărie. Mi-am spus întotdeauna că aș fi pierit acolo din cauza mizeriei. M-am minunat prin ce ai trecut D-ta. Cum și-au bătut joc de un asemenea om ca și de atâția alții din același grup. Am văzut cele două fotografii de pe copertă și am înțeles cum ai intrat și cum ai ieșit înjumătățit. Când am citit că și delicatul meu profesor și prieten Eugen Herovanu, cunoscut de mine ca filosemit, poate singurul la Facultatea de Drept din București, m-am minunat de asemenea cum a putut să reziste un asemenea om între bestii. N-am dat cartea peste cap. Am citit-o cu încetinitorul. Cei cinci ani ai D-tale de suferință și umilinți nu voiam să fie pentru mine două nopți de parcurgere în grabă a paginilor. De aceea am întârziat cu răspunsul. Îmi cer scuze. Dar vreau să știți că am avut mereu în gând să răspund, să vă felicit pentru frumusețea textului, cu toate că rândurile sunt scrise cu

sânge, descriind lucruri de care cei ce le-au ordonat trebuie să se rușineze și să-și bage capul în pământ. *Nu a fost pisica neagră* e un rechizitoriu care ar trebui să ajungă și în librăriile românești, dacă e reală condamnarea de către Ceaușescu a actelor criminale făcute de securitatea lui Drăghici, dar toată acea condamnare e numai de formă fiindcă într-un fel sau altul persecuțiile și arestările continuă în România, țară care folosește pe scară largă acum internarea în spitale psihiatrice.

Acum, vă mulțumesc pentru cartea primită azi. O voi citi cu interes, imediat ce voi termina volumul masiv primit de la Mihail Solomon din Montreal, volum apărut în limba franceză: *L'Eden Retrouvé*. E vorba de evreii din România scăpați din lagărele morții (Vapriaska[58], între altele) în timpul războiului și care emigrând în Canada își refac viața, unii din ei ajungând mari oameni de afaceri. S-a făcut cărții o lansare fastuoasă de către editură: Quebec/Amerique. Fiind vorba de o carte apărută pe continentul american e în sfera mea de preocupări pentru a face un interview și o recenzie cărții lui Mihail Solomom. Dar aș dori să fac ceva la radio și pentru cartea Dv. Mă gândesc să-i propun lui Noel Bernard, deși nu e în atribuția redactorilor de la München, să fac un program cu cele două cărți, a Dv și a Dnei Sonia Palty, care are pagini după cum se pare zguduitoare, de la prima aruncare de privire. E tot ce am în minte în acest moment ca plan de bătaie. Poate va mai fi ceva: să-l conving pe Ligi să publicăm în *Micro Magazin* o recenzie, deși el se teme să nu fie acuzat de

[58] Corect: Vapniarka.

huliganii care îi sunt abonați că se ocupă de subiecte... Are acest complex pe care eu nu l-am cunoscut la Conitz și Coler, secretarii generali de redacție ai *Dimineții* și *Adevărului*. Dar aici, câteodată, văzând de cine suntem înconjurați, de multe ori închin să dau dreptate, chiar dacă nu în întregime. Vă puteți imagina așa ceva?

Să nu uit. În zilele de 23 și 24 mai a avut loc la Boston Congresul Academiei Române-Americane de Arte și Științe. Am fost acolo pentru a face reportaj la radio despre acest eveniment. A fost luptă, mai mult pe ascuns, ca să scape Academia de legionari, toți bineînțeles profesori universitari la diferite Colegii. S-a reușit în parte să se înlăture câțiva din cei ce-au fost activi în tinerețe în mișcare. A ajutat mult la acest lucru profesorul din California, Nicolae Timiraș, nepot al lui Ion Creangă, care nu admite extremiștii. Și cine mai erau acolo? Cei doi frați Mircea și Nicolae Ionnițiu, fiii directorului de la *Cartea Românească* de pe vremuri, foști secretari ai Regelui Mihai. Eu m-am dus cu cartea Dv în servietă și am scos-o pe masă în timpul dezbaterilor. Au început cu toții să se uite în ea. M-au întrebat despre ea. I-am spus lui Mircea Ionnițiu, om extrem de amabil, că în timpul lui Mihai desigur că și el a contribuit într-un fel, în calitate de secretar al regelui, la ameliorarea situației evreilor. A răspuns afirmativ. Deci voi avea ceva noutăți în curând. El e stabilit în California. Va veni însă în New York și ne vom întâlni să discutăm subiectul. În carte am pus și plicul în care am primit volumul de la Dv. Un profesor american, Paul Quinlan, care a scris o carte despre România, intitulată *Clash over*

Rumania[59], adică confruntare (a marilor puteri) din cauza României (1938-1947), s-a interesat de cartea Dv. A notat adresa Dv și a spus că vă va scrie să vă ceară volumul. E interesat de probleme de istorie românească. A fost la București timp de un an și a învățat limba destul de bine ca să poată citi un text. Sunt curios dacă se va ține de cuvânt. Deci într-un fel am făcut propagandă pentru carte, voind să arăt în mod tacit că în Israel, o victorie a regimului comunist din țară dă la iveală cu curaj și talent sălbăticiile comise în numele „internaționalismului proletar".

Aveți în Israel, în arhiva Dv., *Pe marginea prăpastiei*[60]? E adevărat că în acea carte nu se pomenește nimic de Trifa? Aici nu se arată cartea, dar susținătorii episcopului spun că în această carte numele său e inexistent, deci nu poate fi considerat criminal și ucigător de evrei. Mai mult, prietenul Cornel Dumitrescu, care și el vrea să se lămurească în această direcție, a găsit la Biblioteca publică din New York, cartea lui Mathatias Carp, apărută în 1945 și mi-a telefonat că numele lui Trifa nu e menționat. De ce oare?

Procesul nu va avea loc nici anul acesta. E an de alegeri și naționalitățile etnice nu trebuie supărate. De aceea nu e programată nici un fel de convocare a tribunalului. Am vorbit chiar cu d-rul Kremer care s-a resemnat. În plus, judecătoarea care va avea cazul a făcut tot ce i-a fost în putință și a trecut cazul altui judecător. Acesta trebuie să o

---

[59] Este vorba despre cartea lui Paul D. Quinlan, *Clash Over Romania: British and American Policies Toward Romania, 1938-1947*, American Romanian Academy of Arts and Sciences, 1977.

[60] Floda vorbeşte despre cartea *Pe marginea prăpastiei*, în 2 volume, editată de Preşedinția Consiliului de Miniştri în 1941.

ia de la început, deci un nou motiv de tărăgănare. *Jewish Enciclopedy* nu este în biblioteca de la radio. Poate că îmi faceți Dv. fotocopiile promise. Mă interesează, după cum v-am spus, cifrele Holocaustului în România, dacă sunt altele sau ceva în plus decât cele ce mi le-ați comunicat. Eu am trimis în diferite locuri cele ce mi-ați transmis, iar ultima scrisoare cu ele a plecat la o tânără scriitoare americană de origine evreică din România. Se numește Iuliana Geran (fostă Gross) Pilon (după numele soțului). A scris o carte despre România comunistă cu ororile comise față de toți și în special față de evrei. A pomenit acolo și de victimele evreiești ale huliganilor. A început să primească scrisori de la așa ziși intelectuali care contestă cifrele ei. Le-a luat din cartea Hannei Arendt despre Procesul Eichman. Acum au tăbărât „frații" pe biata Iuliana Geran. Ea ar dori să le răspundă. I-am trimis cifrele Dv. Acum termin. Vă îmbrățișez cu multă dragoste și prețuire,

Liviu Floda

71. Theodor Lavi către Liviu Floda

The Hebrew University of Jerusalem
Faculty of Humanities
Institute of Jewish Studies
Center for Research of Rumanian Jewry
POB 4086

Ierusalim, 18.6.1980

Dlui
Liviu Floda
c/o Radio Free Europe
30 East 42nd Street
New York, N.Y. 10017

Stimate domnule Floda,

Alăturez fotocopii din *Encyclopedia Judaica*, paginile referitoare la Holocaustul în România, unde se găsesc și cifrele cu numărul victimelor (p. 404). Acest bilanț nu cuprinde decât teritoriile ce au fost sub stăpânire românească în timpul războiului, deci fără Transilvania de nord. Vezi deci că legenda „în România n-a fost holocaust" e o minciună. Măcelurile îngrozitoare din Basarabia au fost efectuate de armatele românești și au provocat proteste germane. Cifrele au fost de câteva ori controlate la Yad Vashem de specialiști, deși proveneau de la statisticieni de meserie din România. Articolul despre Holocaust din *Encyclopedia Judaica* e semnat cu inițialele mele. Îți voi

trimite și un alt articol al meu, ce va apare în *Viața Noastră*, despre bilanțul sângeros.

În altă ordine de idei, îți mulțumesc pentru interesul dtale față de cartea mea. La München, în emisiunea de la Europa Liberă, a fost o cronică a lui Flavius de aproape o jumătate de oră. I-am mulțumit lui Noel Bernard și l-am rugat să-mi trimită banda de tape-recorder să mi-o copiez. N-am primit nici un răspuns. Flavius mi-a promis că-mi va trimite textul. Nu s-a ținut de cuvânt.

Faceți bine că publicați în *Micro-Magazinul* lui Ligi texte ale conferințelor de la Europa Liberă. Îți mulțumesc că-mi trimiți revista. Are o valoare documentară excepțională și la alt nivel decât BIRE[61]. Pentru *Centrul* nostru e nevoie de informații de ordin general, drept cadru pentru cercetările noastre de istorie contemporană.

În ce privește chestiunea cu Herovanu din cartea mea, e o colaborare a tipografului, care lucrează și la linotip. În realitate e vorba de Hațieganu (ORAP), fostul vice-prezident al partidului național-țărănesc. Herovanu nu a fost cu noi la închisoare. Cred că nici nu mai trăia.

Îmi pare că îi ții minte pe Coller și Conitz. Ei nu tăceau din gură când era vorba de evrei. Odată când am fost la Const. Graur să-i cer să publice ceva despre tulburările studențești care se agravaseră, s-a dus la fereastră să-mi arate că localul *Dimineții* era înconjurat de jandarmi. O tempora.

Sper că am să mai aflu știri de la dta.

Cu cele mai bune sentimente, Dr. Th. Lavi

---

[61] B.I.R.E. – Buletin de Informație pentru Români în Exil, Bi–Mensuel Independent de la Democratie Roumaine, Paris. Director fondator: René Théo.

72. Liviu Floda către Theodor Lavi

New York, iunie 20, 1980

Vă rog mult ca această copie să ajungă cu acordul și bunăvoința dv. la Ierusalim, la d. prof. Theodor Lavi, pe care-l asigur de înalta considerație ce i-o port.

Liviu Floda

73. Liviu Floda către Bela Vago (copie trimisă și lui Theodor Lavi)

RFE-RL Inc.
Radio Free Europe/Radio Liberty
New York Production Center
30 East 42nd Street
New York, New York 10017
Telephone (212) 867-5200

vineri, 21 iunie 1980

Iubite și stimate Domnule Profesor,

Venind dimineață la birou, las orice altceva aveam de făcut și aștern câteva rânduri în legătură cu scrisoarea primită de la dv., pentru care vă mulțumesc foarte mult. Mai multe din datele despre Trifa le cunoșteam, bineînțeles pe pielea mea, fiindcă mi-am făcut studiile universitare când el era președintele studenților creștini și când eram atât de hărțuiți de bandele legionare. Fiind în aceeași perioadă și ziarist la *Adevărul* și *Dimineața,* apoi la *Semnalul* și *Jurnalul,* dinainte de război eram la curent cu toată activitatea acestor tineri și bătrâni care nu aveau altceva în minte decât „Moarte Jidanilor". Dar ceea ce ați pus dv. acum pe hârtie constituie un îndreptar și copii din această pagină enumerativă pe care mi-ați trimis-o vor merge la mulți creștini de aici pe care trebuie să-i lămuresc, fiindcă mai ales printre tineret, Codreanu este prezentat ca un sfânt și Trifa ca acel mielușel care apare azi, într-o formă

fizică foarte bună și încrezător că nu se va putea dovedi că a ucis și conform legii americane nu poate fi considerat criminal. Apoi alte multe ocazii au venit până acum în sprijinul său, adică necolaborarea guvernului român actual, procedurile greoaie ale justiției americane, etc., etc. Eu de aceea am rugat pe prof. Lavi să vadă dacă nu are ceva probe concrete fiindcă tocmai acestea lipsesc. Dr. Kremer spune că are martori care l-au văzut trăgând cu arma. Dar când îl întreb mai în amănunt nu poate susține acest lucru. Dr. Rosen, șef rabinul, spune și el că l-a văzut sau că știe că a tras. Dar nenorocirea e că în justiție aici, sub jurământ, trebuie să spui „da" sau „nu" dacă l-ai prins asupra faptului. Ca să ajut puțin în această problemă sau pentru a informa pe cei ce trec cu vederea marile incriminări am rugat pe prof. Lavi să se uite prin *Pe marginea prăpastiei*, document antonescian, și să vadă dacă nu găsește acolo ceva mai precis. Această carte nu se află aici sau e ținută sub lacăt de cine știe cine. De pildă, de la T[eatrul] Național din București s-a tras la rebeliune împotriva armatei, comandantul detașamentului de legionari care trăgeau din balcon fiind actorul Toma Dimitriu, la mare stimă azi, tocmai fiindcă a fost ce-a fost și a trecut la comuniști ca să se salveze. Ioan Massoff mi-a spus că lucrul acesta e notoriu și că toți din teatru au știut la vremea aceea că Toma Dimitriu a tras. Dar despre Trifa nimeni nu vrea să spună sau nu s-a găsit omul. În ce privește lipsa de colaborare a guvernului român, de teama de a nu se implica și alte persoane oficiale, iată un fapt petrecut întocmai. Anul trecut la masa care s-a dat cu ocazia semicentenarului Episcopiei Române din America, la o

masă unde se afla colegul meu de la Washington, Nestor Rateș, trimis ca să raporteze asupra festivității, un preot care era lângă el i-a spus că Patriarhul României, Justin Moisescu, care se afla în acel moment și el la Detroit, însă la cealaltă Episcopie, cea Misionară Română, care colaborează cu Guvernul de la București, a fost coleg cu el, cu acel preot, în același cuib legionar și că dacă vrea poate să-i arate și fotografia. Deci guvernul nu vrea să agite prea mult această problemă de teamă să nu se audă și să se popularizeze apoi adevărul asupra actualului Patriarh care a venit să stea de vorbă în cursul vizitei sale în America și cu fostul camarad Trifa. Trifa ar fi dorit să-l întâlnească, dar nu a fost lăsat de Consiliul Episcopal care s-a opus la orice contact din motive politice.

În anexa pe care v-o atașez în două copii, una pentru prof. Lavi, veți vedea negru pe alb cum și în acest moment guvernul tergiversează procesul.

În ce privește implicarea mea în acel interview pentru cunoașterea adevărului istoric de către un mare istoric, menționez că (v. Anexa) am primit dispoziția să fac acel interview de la directorul meu din München, Noel Bernard. Nu mă puteam opune, fiindcă un subaltern nu poate discuta cu directorul său mai ales de la distanță și prin telegrame sau scrisori. Dacă eram la München poate că era altceva, dar eram aici și eram singur. Bernard a inițiat acest lucru având în vedere prezența Patriarhului comunist în acel timp în Statele Unite și intenția lui de a prezenta problema în stilul „balanced" cum este politica postului. În acest sens el l-a însărcinat pe colegul meu de la Washington, Nestor Rateș, evreu și el, să intervieveze pe

celălalt Episcop (colaboraționist) pentru a spune el ceva contra lui Trifa și în apărarea Patriarhului Justin Moisescu. Nenorocirea a fost că după ce i-a promis lui Rateș interviul care să balanseze pe Trifa, episcopul Victorin (așa îl cheamă) a refuzat să vorbească. Și astfel Bernard a rămas descoperit. Pe de o parte a transmis interviul că l-am luat eu și nu a mai avut pentru o zi următoare, sau chiar în aceeași zi, pe cel al lui Victorin.

Pornirea campaniei împotriva lui Bernard de către cei doi redactori, Popper și Rafael, de la München, pe chestia Trifa s-a făcut nu atât din această problemă, ci din adversitatea acestora împotriva directorului. Amândoi sunt roși de ambiții de parvenire și ca peste tot doresc să-i ia locul. Ei l-au așezat pe dr. Kremer imediat și acesta de bună credință a început campania scriind deputatului Ted Weiss din New York și drei Elizabeth Holzman din Brooklin.

Lucrurile nu s-au potolit nici până azi când cei doi au dat în judecată pe Bernard, iar acesta pe cei doi. Sigur că a fost o inițiativă neinspirată din partea directorului postului, care este un artist al meseriei și un om de înaltă profesionalitate. Bineînțeles are și el greșelile sale ca fiecare, fiind extrem de pretențios în ceea ce privește îndeplinirea datoriei cu vârf și îndesat de fiecare, ceea ce nu este cazul tuturor. De aceea eu nu i-am putut ridica vreo obiecție atunci când mi-a dat comanda. Trifa știa cu cine vorbește când i-am dat telefon, cunoscând că eu sunt unul din aceia care l-am ajutat în timpul ultimilor ani pe dr. Kremer să aibă unele materiale împotriva sa. Deci m-a avertizat de la început într-un mod delicat: „Eu vorbesc la RFE, dar vă rog să nu-mi puneți întrebări ca la *New York Times*, ci strict

legate de Episcopie și de Patriarh, cum ați menționat, și eu voi răspunde". De altfel, aceasta era adevărata misiune a interviului, să expună istoricul Episcopiei și să-și spună cuvântul despre strategia guvernului de la București de a trimite în America la serbările semicentenarului și pe Patriarh, cu încă patru mitropoliți, ca să contracareze serbările Episcopiei lui Trifa sau să inițieze discuții cu el în vederea unei eventuale colaborări și schimburi reciproce („Eu nu dau actele, tu dă-ne ceva din averea Episcopiei și suntem chit"). La venirea Patriarhului eu am stat de vorbă cu el la aeroport. L-am întrebat dacă îl va vedea pe Trifa. Mi-a răspuns, diplomatic, că n-are nimic împotrivă ca un schimb de păreri și o întâlnire între ei ca doi preoți creștin ortodocși să aibă loc. Cum am spus și Trifa voia să se întâlnească cu un vechi camarad cu care să aranjeze treburile sale privind necedarea actelor incriminatorii. Dar comitetul Episcopal, nici acela prea iubitor de evrei, nu l-a lăsat. I-a interzis, în fond.

Vreau să mai adaug că Bernard, când a comandat interviul, a avut în minte și îndemnurile ce i s-au trimis din Statele Unite că ar fi bine, și nu numai atât, că e absolut necesar ca Radio Europa Liberă, atât de mult ascultat în România, să consacre programe semicentenarului Episcopiei române, întrucât arată activitatea pe tărâm religios a românilor în America.

Cum Bernard este extrem de atent cu ceea ce i se scrie de ascultătorii săi sau de cei din emigrație a dat curs acestor îndemnuri. Am aici la New York câțiva creștini care mi-au confirmat, după izbucnirea scandalului, că le pare rău de ceea ce s-a întâmplat lui Bernard și mie, fiindcă ei

sunt cei are i-au scris să acorde importanță evenimentului, nebănuind ce balamuc va ieși și că ei personal se simt vinovați.

Personal vreau să vă spun că am suferit moral așa după cum v-am scris că am intrat în această ciorbă după ce ani de zile am activat împotriva episcopului, dar am avut cel puțin mângâierea, dacă se poate numi astfel, că nimeni din cei ce m-au intervievat sau m-au anchetat, să spunem așa, cu ocazia formării a diferite comisii evreiești sau altfel, nu mi-au pus buna credință la îndoială, socotind că în cadrul organizației din care fac parte și care este acest post de radio nu aveam de ales decât sau să fac interviul sau să plec acasă pentru totdeauna, fără nici o șansă de a mai putea reveni vreodată. Ceea ce nu am făcut, fiindcă am socotit, bine sau rău, că nu e încă timpul ca locul de la New York să revină cine știe cui, venit proaspăt de la București, intoxicat cu ideile de acolo și cu cine știe ce alte tare.

În legătură cu Speer de care menționați, vă reamintesc că prof. Mircea Eliade, cel mai bun prieten al lui Saul Below, premiul Nobel pentru literatură, continuă să nu-și facă nici o autocritică despre activitatea sa legionară și poate că nu dv. direct, ci un profesor ca cel de la Madison, Wisconsin, sau de la Chicago University, unde și M.E. este profesor, să încerce o spovedanie a lui în această direcție. Pe mine m-a evitat întotdeauna, trimițându-mi vorbă prin d-na Lizette Perlea, soția lui Ionel Perlea, dirijorul decedat în 1970, și care este cumnata lui Eliade, că știe despre activitatea mea, dar că din nefericire nu are timp, fiind prea ocupat cu lucrările sale prea multe neisprăvite în timp ce el a depășit vârsta de 70 de ani.

Iată în goană câteva rânduri ca urmare la scrisoarea dv. pe care cu atâta bucurie am primit-o. Aș îndrăzni să trimit o copie și d-lui prof. Lavi. Poate că va prezenta vreun interes și pentru el. Sau poate numai ca simplă informare. Și repet și aici rugămintea ce i-am făcut. Aveți *Pe marginea prăpastiei* în Israel? Ce scrie acolo? Am nevoie ca să dau la cap vulturilor de aici.

De abia aștept să vă văd la New York, de data aceasta dedicându-ne mai mult timp și plecând de la mine cu acel document al lui Caranfil, pe care nu am timp să-l caut. Dar îl am undeva printre hârtiile mele. Koreh este bine dispus de când a obținut închiderea procesului fiind jubilant și nimeni neștiind de ce, în afară de mine care știu totul de la dv.

Cu dragi salutări și înaltă prețuire,

Liviu Floda

P.S. Am făcut cunoștință recent la Boston la un Congres al Academiei Româno-Americane de artă și științe cu frații Mircea și Nicolae Ionnițiu, foști secretari ai Regelui Mihai, oameni extrem de amabili, cu care m-am legat pentru viitoare colaborări. Dacă vă interesează vă voi sta la dispoziție cu adresele lor, telefoanele și tot ce mai e necesar.

74. Liviu Floda către Theodor Lavi

RFE-RL Inc.
Radio Free Europe/Radio Liberty
New York Production Center
30 East 42nd Street
New York, New York 10017
Telephone (212) 867-5200

New York, 11 iulie 1980

Stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc mult pentru trimiterea paginilor din *Encyclopedia Judaica* din care am făcut câteva copii, trimițând în primul rând profesorului Brutus Coste de aici. El este președintele *Comitetului Adevărul despre România* și fiind diplomat în anii de prigoană mi-a mărturisit de multe ori că departe de țară nu a fost la curent cu ceea ce se petrecea. După război nu s-a mai întors în țară. Nu am avut încă timp să vorbesc cu el la telefon ca să văd ce impresie i-au făcut acele zguduitoare pagini. Vă felicit pentru această importantă contribuție la cunoașterea adevărului despre o epocă de care actualii istorici ai României se feresc să spună exact ce a fost.

Mi-a părut bine că m-ați pus în contact cu d-na Sonia Paltin [*sic!* Palty]. A scris o carte emoționantă. Poate că Ligi va începe să publice ceva din ea. Mi-a promis, dar între timp s-a însurat cu o fată tânără și l-a cam scos din minți.

Se întâmplă și asta. Materialele de la radio i le dau eu așa cum le primesc de la München, după ce le triez ca să văd ce se potrivește. El la început a avut o linie exact contrarie celei de acum, dar cititorii l-au forțat să ia această poziție, renunțând la reclamele pe care le lua de la Comturist și de la Tarom și care îl ajutau să scoată gazeta. Îmi pare bine că s-a vorbit de către Flavius de la Paris despre cartea dv. Cred că ar fi bine să reveniți cu o nouă scrisoare la Bernard și sunt sigur că vă trimite o copie. A avut și el un an greu acolo cu atâtea lupte cu acei ce voiau să-i ia locul în urma „accidentului" cu Trifa în care din nefericire am fost și eu amestecat într-un fel. Am trimis toate explicațiile posibile d-lui prof. Bela Vago și mi se pare că l-am împuternicit să vă dea copie după tot acel material. Adaug că interviul i l-am luat prin telefon, fără să am direct contact cu el și că printre primele lucruri ce mi le-a spus au fost „sunt de acord să răspund la întrebările d-tale, dar te rog să nu-mi pui întrebări ca la *New York Times*...". Se referea desigur la acele întrebări ale ziariștilor americani care nu iartă pe nimeni și care uluiesc chiar pe președinți. El a fost de multe ori întrebat de ei în sensul care nu-i convenea și de aceea evită cât se poate presa americană.

În legătură cu el vă trimit de data aceasta dv., în primul rând, poate faceți copie pentru prof. Vago, un ultim document de câteva zile doar emanat de la Episcopie. Eu l-am căpătat de la cineva care a fost acolo. E vorba de felul cum încearcă să răspundă Episcopia la acuzațiile ce se aduc lui Trifa. La Congresul anual de la *Vatra Românească*, unde se întâlnesc în fiecare vară foștii legionari și alți români mai puțin huligani s-au întocmit documentele pe care vi le

atașez și în care sunt menționate și câteva cărți în limba română ce s-au scris și în care dv. puteți controla dacă cei din jurul lui Trifa spun adevărul. Un lucru care mai reiese din documente este că se caută totuși o portiță de ieșire a lui Trifa din funcție sau de înlăturare a lui, fiindcă pentru prima oară se pune problema și se aprobă ca să se numească un adjunct al lui, un Episcop supleant (auxiliar), a cărui alegere urmează să aibă loc în curând. Și mai reiese că înainte de a fi d-rul Kremer, cel ce s-a ținut de capul lui Trifa a fost un preot Nicolae Martin. Acesta i-ar fi pus la dispoziție lui Kremer documentația respectivă.

În orice caz, fie la dosarul dv. pentru Trifa, fie în cel al prof. Vago aceste ultime documente trebuie să se afle, fiindcă eu văd în ele, pentru prima oară posibilitatea ca Trifa să fie înlocuit sau scos din funcție pe „ocolite", numindu-se un auxiliar al Episcopului.

Mai trimit și un articol recent din *Washington Post* în care e vorba de un caz asemănător cu al lui T. și care se pare că a reușit să scape de deportare printr-un artificiu avocațial, găsindu-se că omul nu a negat ceea ce a făcut rău, ci că a spus și totuși a fost admis să capete viza de intrare. Deci omul nu a „mințit", în consecință deportarea nu este operantă. Hârtia trebuie să fie și în posesia prof. Vago care mi-a scris că are un dosar special „Trifa".

Trimit două exemplare din documentele menționate ca să puteți mai ușor să i le trimiteți împreună cu salutările mele.

În curând se va afla aici prietenul comun M. Rudich și sper să am plăcerea să ne întâlnim și să stăm de vorbă. În altă ordine de idei, de mult, de pe vremea lui *Toladot*,

voiam să vă scriu ca să adaug ceva la articolul dv. despre Șeicaru. În aprilie 1944, după bombardamentul de la 4 ale lunii, am fost introdus la Șeicaru de colegul meu V. Firoiu (fost Feinstein), care lucra la *Curentul* în timpul războiului, Șeicaru neputându-l înlocui din cauza deșteptăciunii sale care îl scotea pe „șef" din multe buclucuri. Mă prezentam la Șeicaru cu o petiție din partea Liceului „Cultura B." la care am funcționat tot timpul războiului ca să-i cer să intervină la forurile superioare să se acorde și elevilor evrei și profesorilor să plece din București ca să evite bombardamentele. Șeicaru a primit cu multă simpatie cererea și mi-a spus că în noaptea respectivă îl va vedea pe mareșal la adăpostul de la Snagov și că la 8:30 dimineață, în ziua următoare, să întreb pe secretarul său, Alecu Tutoveanu, dacă mi-a adus petiția semnată de mareșal. A doua zi când am chemat la telefon pe Tutoveanu, acesta mi-a comunicat că „Șeful" i-a spus că mareșalul nu are nimic împotrivă și că a trimis petiția cu apostila sa la ministerul de interne, la cabinetul generalului Dumitru Popescu, ministru de interne. După ce am anunțat pe Grubea și pe ceilalți de la școală, m-am prezentat la cabinetul ministerial, instalat în Palatul Cantacuzino. A venit în întâmpinarea mea un căpitan Krokos, foarte amabil, care m-a introdus la generalul Popescu. Acesta avea în mână petiția școlii cu apostila mareșalului obținută de Șeicaru. Generalul mi-a spus că nu are nimic împotrivă, ca om, ca și elevii și profesorii evrei să se disperseze pe undeva la țară, a citat chiar un loc prin jurul Alexandriei, dar până la urmă mi-a spus că părerea lui personală este să evităm să ne refugiem printre țărani, că „știți dv. care este

atmosfera... când o să vadă că trebuie să dea din mâncarea lor, chiar dacă ar fi pe bani". El m-a chemat, a precizat, fiindcă avea de la mareșal o aprobare de principiu, dar că sfatul său este să rămânem mai bine pe loc.

Și astfel s-a terminat acea încercare de a ne dispersa așa cum s-a întâmplat cu elevii și profesorii de la școlile de stat. Ideea cred că i-a venit lui Grubea și în urma discuțiilor cu membrii Eforiei școlii, unde trona M-me Rechler, mama lui Laurian, mai târziu colonelul Zamfir de tristă memorie. După 1944, Dumitru Popescu a fost poate singurul militar cu un asemenea grad care nu a avut nimic de suferit de la comuniști, ceea ce înseamnă că s-a purtat bine cu ei și că poate a fost sincer atunci când a dat sfatul respectiv.

Mai atașez la plicul de față și o intervenție pe care un avocat american din New York, Cyrus Abbe, a făcut-o prin postul nostru de radio la evreii din România ca să-i scrie în cazul când întâmpină greutăți la emigrare. Avocatul citează nume și vrea răspunsuri. Mă gândesc că dacă aveți posibilitatea de a da acest apel la vreun ziar de acolo ar fi foarte bine. E un material interesant. Eu nu vreau să o trimit la *Viața Noastră*, fiindcă nu mai știu cine e acolo de când au plecat prietenii mei. De aceea n-am mai trimis de mult nici un fel de material. Dar poate că într-o zi când voi fi mai puțin prins în tot felul de treburi voi mai colabora cu câte ceva.

V-am răpit prea mult timp cu citirea scrisorii. Îmi cer scuze.

Cu înaltă prețuire și cele mai bune urări,

Liviu Floda

75. Theodor Lavi către Liviu Floda

P.O.B. 4086

Ierusalim, 17.7.80

D-lui
Liviu Floda
c/o Radio Free Europe
30 East 42nd Street
New York, N. Y. 10017

Stimate domnule Floda,

Prietenul meu, prof. Vago, mi-a transmis – conform dorinței exprimate de dta – scrisoarea către dânsul, cu data de 21.6.a.c. L-am întâlnit ieri aici la Ierusalim și mi-a spus că ți-a transmis fotocopii din *Pe marginea prăpastiei* și-mi pare și sentința din 1941 când Trifa a fost condamnat pentru participare la „rebeliune" (pentru noi „progromul de la București"). D-ta m-ai întrebat într-o scrisoare anterioară de ce Trifa nu apare în vol. I din *Cartea Neagră* a lui Matathias Carp. Autorul mi-a fost prieten bun din copilărie. Când a început să lucreze la *Cartea Neagră* eram vecini pe Mircea Vodă, iar după aceea, când el s-a mutat la Cotroceni, mă chema deseori să mă consulte. Cred că explicația absenței lui Trifa din volum e simplă. Carp vroia să-i arate pe vinovații accesibili și mai ales pe cei condamnați, după război. El a fost consilier pe lângă Tribunalul Poporului, din partea Federației Comunităților. Între anii 1945-1947 cine mai știa dacă Trifa încă exista? În

România se plimba liber comandantul trenului morții de la Iași-Călărași și aveam de furcă să obținem arestarea acestuia.

Personal nu cred că se va putea dovedi că Trifa a omorât cu propria-i mână. De exemplu, dacă eu îl vedeam, nu știam cine este. Am spus-o procurorului american care m-a interogat aici. El a adresat întrebarea unui personaj dubios din gazetăria noastră de aici, care a găsit răspunsul: „El, Moise Maur, a văzut pe zidurile Bucureștilor poza lui Trifa, alături de cea a lui Codreanu! D-ta ai văzut-o? Eu – nu!"

Kremer a pornit pe un drum foarte greșit, înainte să aibă dovezi. Existau desigur destule alte drumuri spre a-l anihila pe Trifa – dar după consultarea unor juriști serioși.

Ai primit scrisoarea mea precedentă din 18.6 cu fotocopia articolului meu despre Holocaust din *Encyclopedia Judaica*? La *Free Europe* primiți *Viața Noastră*? Dacă nu, îți voi expedia două articole ale mele – unul intitulat „Bilanțul sângeros al Holocaustului din România". Nu e vorba numai de cifre, ci de un paralelism ce-l fixez între negarea holocaustului în presa legionară și atitudinea guvernului român.

Cu cele mai bune salutări,

Th. Lavi

76. Liviu Floda către Theodor Lavi

RFE-RL Inc.
Radio Free Europe/Radio Liberty
New York Production Center
30 East 42nd Street
New York, New York 10017
Telephone (212) 867-5200

vineri, 1 august 1980

Mult stimate Domnule Profesor,

E Rudich acum în New York și m-am bucurat mult că l-am văzut și sper să-l mai pot vedea, fiindcă are un program foarte aglomerat, fiind solicitat și dorind în același timp să vadă cât mai multe. Am discutat cu el și despre frumoasa și bogata dv. activitate de acolo pentru care vă felicit și cu această ocazie, urându-vă multă sănătate și putere de muncă.

Anexez la scrisoare o știre sosită proaspăt la post de la centrala de news a postului din Washington. În afară de München, postul are o reprezentanță în capitala Statelor Unite unde lucrează și americani care au legătură cu guvernul și Congresul Statelor Unite. Mai este o reprezentanță la New York de unde se difuzează mult în spatele Cortinei de Fier cu privire la politica Statelor Unite în diferite sectoare de activitate, nu numai politic. Dintre toți, eu, singur, am o situație diferită, sfera mea fiind cea a românilor din Statele Unite și Canada. Mi-am format o

largă rețea de relații și pot spune că sunt destul de bine informat despre aproape tot ce se petrece cu românii pe continentul nord-american. Când spun „românii" înțeleg, evident, și pe evreii români stabiliți peste ocean. Revenind acum la știrea plecată de la biroul din Washington, din ea reiese că procesul Trifa s-a fixat pentru ziua de 14 octombrie a.c. Acest termen a fost stabilit de către cel de-al treilea judecător numit, cei doi dinainte căutând să se derobeze de sarcină. Să vedem ce se va întâmpla și de data aceasta fiindcă totul până acum s-a desfășurat sub semnul basmului cu cocoșul roșu.

Am primit toate materialele de la dv. pentru care vă mulțumesc foarte mult și pe care le-am citit cu mare interes. M-am plâns lui Rudich că nu mai primesc *Viața Noastră* de mai mult de opt luni și el mi-a explicat că direcțiunea a tăiat toate abonamentele de colaboratori ca și altele. Eu poate că nu mai figurez între colaboratori fiindcă asta era pe vremea când acolo erau prieteni și foști colegi ai mei, care acum sunt la pensie așa încât nici nu știu măcar cui să adresez un material în cazul când aș dori să mai trimit ceva. Postul de la New York nu a avut niciodată ziarul, ci eu îl căpătam în mod particular pentru sporadica mea activitate acolo. Deci sunt foarte interesat să capăt de la dv. articolele despre holocaustul din România care au apărut în *V.N*. și pe care nu le am.

Anexat două numere din *Micromagazin* – ultimele – pe care mi le-a adus chiar azi soția lui Ligi, noua sa soție, foarte tânără, 38 de ani, a treia de când se află în Statele Unite.

În curând ar urma să am o lungă întrevedere sau mai multe în California, la Los Angeles, cu Mircea Ionnițiu, fostul secretar al Regelui Mihai. Vreau să storc de la el tot ce știe în legătură cu acțiunile Palatului în ceea ce privește ajutorarea populației evreiești în timpul prigoanei. Am aranjat cu el să-mi vorbească nu numai de Rege, ci și de Regina Elena. I-am scris, am vorbit la telefon și el a admis să divulge tot ce știe. Depinde acum de mine când mă voi putea rupe să plec la Los Angeles și în același timp ca el să se poată face liber câteva zile de la treburi ca să putem face treaba. Vă voi ține la curent cu această acțiune. Vreau să aduc și eu o cât de mică contribuție la cunoașterea adevărului în această direcție. Doresc ca volumul dv. de evocări din închisoare să se afle în una sau două biblioteci publice din New York. V-ar fi greu ca pe calea maritimă, deci cu mai puține cheltuieli, să-mi trimiteți aceste volume? Apoi veți căpăta confirmarea din partea bibliotecilor. E bine din multe puncte de vedere ca această carte să fie la dispoziția publicului. Voi duce acolo și *Izkor*-ul lui Rudich. E aceea vreau ca și ceva din opera dv. să figureze.

Cu dorința de a nu pierde legătura de-abia începută, vă fac încă odată cele mai bune urări de sănătate și putere de muncă și vă trimit cele mai dragi salutări.

Liviu Floda

77. Theodor Lavi către Liviu Floda

Ierusalim, 5.8.1980

D-lui
Liviu Floda
c/o Radio Free Europe
30 East 42nd Street
New York, N.Y. 10017

Dragă domnule Floda,

Am întârziat cu răspunsul la scrisoarea dtale din 11 iulie, până am putut să mă reped la Tel-Aviv, să mă duc la redacția *Vieții Noastre*. (Am fost reținut de o delegație de la Columbia University, care strânge material pentru un volum despre evreii din România). Am predat acolo articolul lui Cyrus Abbe, ca să-l publice. Redactorul-șef, dl. Adrian Zahareanu, mi-a promis că articolul va apărea. De când a venit dânsul e acum altă atmosferă la gazetă. Dânsul m-a însărcinat să-ți comunic în numele său că ar dori să colaborezi la gazetă. A luat adresa de la *Free Europe* și mi-a spus că-ți va scrie și el personal.

I-am spus că vei avea probabil material mult când va începe procesul Trifa. Eu știu de la prietenul meu prof. Vago – care va fi martor-expert ca istoric – că există material nou și interesant. De aceea îmi pare bine că am avut un oarecare rol ca să aveți rapoarte normale. Ai făcut bine că i-ai explicat „accidentul" cu interviul lui Trifa la *Free Europe* și el a

înțeles. Prof. Vago e un om de mare valoare și foarte erudit. Îl cunosc bine pentru că a lucrat, înainte de a deveni profesor, la secția condusă de mine la Yad Vashem. Vago mi-a trimis copia materialului de la dta, inclusiv scrisoarea către el, așa cum ai cerut. Acum i-am predat eu ceea ce mi-ai trimis mie: răspunsul Episcopiei la acuzațiile ce i se aduc lui Trifa. De asemeni, i-am trimis și articolul din *Washington Post* despre un caz similar. O a doua serie de copii le trimit întotdeauna și la Yad Vashem. (Și la noi, la Universitate, există un *dosar* Trifa).

Din păcate dr. Kremer nu m-a ascultat, cu douăzeci de ani înainte, când a început campania lui Trifa și îl acuza de fapte pentru care nu aveam dovezi. Aveam destule documente pentru fapte care-l compromiteau în fața justiției.

Interesante amănuntele pe care le relatezi despre intervenția lui Șeicaru. „Bunăvoința" sa nu e de mirare. Cum am arătat în *Toladot*[62], el a primit bani pentru intervenția la Ică Antonescu. Interesantă – și cred înțeleaptă – a fost atitudinea, respectiv sfatul ministrului de interne Dumitru Popescu.

Îți mulțumesc pentru *Micro-Magazin*. Singurele lucrări valoroase sunt conferințele de la *Free Europe*. Imigranții sosiți de acolo povestesc că toată lumea (inclusiv românii) ascultă emisiunea. Am avut de altfel și dovezi că așa s-a aflat despre apariția cărții mele.

---

[62] [Th. Lavi], „Dosarul Pamfil Şeicaru", *Toladot*, nr. 2, mai-iulie 1972, pp. 48-55.

E bine că împarți la oameni politici români articolul meu despre holocaustul din România din *Encyclopedia Judaica*. Dacă mi-ai trimite adrese în plus le-aș trimite și eu fotocopii.

Cu prietenie,

Dr. Th. Lavi

78. Theodor Lavi către Liviu Floda

The Hebrew University of Jerusalem
Faculty of Humanities
Institute of Jewish Studies
Center for Research of Rumanian Jewry

Ierusalim, 26.8.1980

D-lui
Liviu Floda
c/o Radio Free Europe
30 East 42nd Street
New York, N.Y. 10017

Dragă domnule Floda,

Răspund abia acum la scrisoarea dtale din 1 august. Vreau mai întâi să-mi exprim satisfacția că l-ai văzut pe bunul, dragul meu prieten M. Rudich. Ți-a explicat situația de la gazetă. Nouă colaboratorilor ni se trimitea gazeta, cu abonament pe preț redus – acum s-a suprimat complet. Eu scriu gratuit pentru că plata lor e atâta de mică, ridicol de mică, încât mi-a convenit să fiu „filantrop". Articolul-mesagiu pe care mi l-ai trimis a apărut, în schimb nu am publicat știrea despre procesul lui Trifa, deși am expediat chiar fotocopia ce mi-ai trimis-o. E acolo în redacție un gazetoraș de provincie, care-și dă importanță (capătă uneori fițuici legionare) și el se încăpățânează să menție știrea 1 luată din izvoarele verzi – că procesul are loc după

alegerile din U.S.A. Face adică jocul legionarilor, căci asta au urmărit tot timpul: tergiversarea. Și iată așa se face gazetărie la noi (vorbesc de sectorul „românesc" – căci presa în limba ebraică e de nivel mondial, dar majoritatea redactorilor *Vieții*, inclusiv Zahareanu și trepăduşul mai sus pomenit, nu știu ebraica!). Era în interesul gazetei să ți-o trimeată, dar asta depășește înțelegerea lor.

Eu voi da știrea despre procesul Trifa la *Adevărul*[63] și poate îi voi convinge pe ei să-ți trimită săptămânalul, bine făcut sub raport gazetăresc și care-ți va da o imagine exactă despre Israel. Și eu voi începe să scriu acolo. Nu știu dacă Zahareanu s-a ținut de cuvânt și ți-a scris.

Ți s-au expediat prin poșta Universității (cred că pe mare) două volume din *Nu a fost pisica neagră*, spre a le trimite la biblioteci publice. Un turist sosit din România mi-a comunicat că a auzit o cronică a Monicăi Lovinescu în iunie despre carte. E posibil? D-ta știi ceva? Eu nu vreau s-o întreb, ca să nu creadă că e o aluzie. Probabil că informatorul meu a confundat cu cronica lui Flavius, dar aceea a fost mai de mult.

În ce privește procesul Trifa, eu am fost consultat de trei procurori americani, care au fost succesiv aici. M-au invitat să vin ca martor, dar din păcate nici sănătatea mea, nici problemele complicate familiare nu-mi permit. Dar voi fi ținut la curent de bunul meu prieten Bela Vago, profesor la Universitatea Haifa. Pe dta te sfătuiesc să nu trimiți materialul direct la *Viața*, despre proces. Expediază-mi mie și voi plasa la *Adevărul* – dacă văd că-și va băga din noi

[63] *Adevărul*, ziar de limbă română din Tel Aviv.

codița „specialistul" *Vieții* în chestiuni legionare. L-am avertizat pe Zahareanu că în urma ne-publicării știrii despre data procesului n-are să mai capete nimic pe această temă.

Îți mulțumesc pentru numerele din *Micromagazin* pe care mi le expediezi regulat. Le-am predat la biblioteca „Centrului" nostru, care are o bogată colecție de gazete din exilul românesc. Sper că ai primit fotocopii ale ciclului recent de patru articole despre holocaustul din România. Mai sunt încă șase anterioare, pe care ți le voi expedia în curând. Ți-am trimis și fotocopia rezumatului în engleză al cărții mele *Lupta evreilor din România pentru salvarea lor*, apărută în ebraică. Ai primit-o?

Faci bine că îl contactezi pe Mircea Ionnițiu. Cred că l-a văzut și Prof. Vago. În orice caz ar trebui să te coordonezi cu el. E o temă care-l interesează și cum e mereu în străinătate are și el legături. Curtea regală e în program.

Acum în altă ordine de idei. În scrisoarea dtale mă informezi că ți-ai creat o largă rețea de „relații" pe continentul nord-american, rețea care cuprinde și pe evreii români stabiliți peste Ocean. Vreau să-ți cer în legătură cu ei un sfat, eventual un ajutor. „Centrul" care a fost creiat la Universitate spre a se dedica studierii judaismului român [este] încă în faza incipientă. Ne ocupăm deocamdată cu strângerea materialului documentar despre evreii români, despre trecutul, realizările lor în țara de origine și aici, în patrie. Firește o atenție deosebită este dată creațiilor spirituale (în literatură, istoriografie, filosofie, etc.). Avem o bibliotecă relativ bogată. (Eu mi-am donat colecțiile mele de peste o mie de volume, multe cu autografe, plus serii

întregi de reviste). De pe acum stăm la dispoziție tuturor studenților și doctoranzilor, care capătă literatură de specialitate și consultații. Trimitem material informativ și la instituții: Institutul de documentare istorică a Universității Haifa, Yad Vashem, publicațiilor în românește, etc. Ajutăm la întocmirea de monografii pe orașe, etc., etc. Avem fonduri modeste de stipendii, care ajută totuși (ele au fost procurate de defunctul M. Landau, care a pus la dispoziție personal 100.000 Lire, înainte de valul actual de inflație).

Ne-ar trebui fonduri de editură, căci sunt gata câteva lucrări, pe care ar fi bine să le putem tipări. Ne-ar trebui bani pentru personal, căci tot aparatul nostru birocratic se compune actualmente dintr-un bibliotecar-secretar, cu o jumătate de normă. (Eu personal, ca director al „Centrului" nu primesc salar, căci lucrez onorific. Dar am 76 de ani și e firesc să se puie problema succesorului meu și a salarizării sale). Dacă ar fi bani am publica un anuar sau o revistă.

De aceea ți-aș fi recunoscător, în numele Universității ebraice, dacă ne-ai da părerea cum vezi posibilitatea de a întreprinde o acțiune financiară printre evreii români din U.S.A. și Canada? Să ne adresăm direct la câteva persoane cu bani? Să încercăm constituirea unui fel de „comitet de prieteni"? D-ta personal ți-ai putea lua vreo misiune în acest domeniu? (să vorbești cu câțiva oameni pentru constituirea comitetului, să ni-i recomanzi nouă – și după ce le vom scrie să iei dta contact cu ei?).

În fine, știu că ai experiență în treburi politice evreiești încă din România. Mi-a povestit fostul meu elev cât ai fost de activ în gospodăria liceului „Cultura". În orice caz, cred

că răspunsul dtale – nu mă îndoiesc obiectiv – va constitui pentru noi o orientare prețioasă.

Cu mulțumiri anticipate și salutări cordiale,

Dr. Th. Lavi

79. Liviu Floda către Theodor Lavi[64]

Prof. Theodor Lavi
Center for Research of Romanian Jewry
P.O.Box 4086
Jerusalem
Israel

28 august 1980

Multe salutări din vacanța canadiană de anul acesta cu care ocazie soția mea și cu mine vedem lucruri unice prin frumusețea și pitorescul lor. Mulțumiri pentru scrisoarea primită înainte de plecare și la care voi răspunde la revenirea la New York. Până atunci, multe gânduri bune și cele mai sincere urări de succes.

Liviu Floda

Întâlnirea cu Rudich – scurtă, din păcate – a fost plăcută și emoționantă.

[64] Carte poștală, Banff National Park, Alberta, Canada.

80. Theodor Lavi către Liviu Floda

D-lui Liviu Floda
c/o Free Europe
New York

Stimate Domnule Floda,

Îți trimit alăturat două articole ale mele, care încheie ciclul despre holocaustul din România, pe care le-am scris în românește. După cum ai văzut din textul englezesc ce l-ai primit, am publicat și în alte limbi, de ex. germana, despre Bucovina. Dar materialul cel mai bogat l-am publicat în ebraică. A tot fost vorba să apară și în engleză acea operă într-adevăr mare (1600 pagini de carte, în formatul 16), *Enciclopedia comunităților evreiești din România*, cu soarta fiecărei așezări cât de mici, unde au locuit 50 suflete de evrei. Zilele acestea apare vol. II (Bucovina, Transilvania și Basarabia). Eu am scris partea despre Bucovina, dar sunt și co-editor al volumului.

Am primit cartea poștală – ilustrata – a D-tale din Canada și sper că te-ai odihnit. Ați avut acum de furcă cu alegerile din America. Mi-a spus un nou sosit că a stat toată noaptea și a ascultat *Europa liberă* în românește. Eu nu prind postul – poate și pentru că nu prea am timp.

În ultima mea scrisoare te rugasem ceva în legătură cu Centrul nostru. Aș vrea să aflu părerea D-tale.

Cu cele mai bune salutări,

Th. Lavi

81. Theodor Lavi către Liviu Floda

Institutul Dr. J. Niemerower pentru
cercetarea istoriei evreilor din România

D-lui Liviu Floda,
New York

Dragă amice Floda,

Am primit cu întârziere scrisoarea Dtale din 21.11.80 (la noi e iar o grevă a poștei!). Împreună erau și exemplarele din *Micro-magazinul* și fotocopii din articolul din revista canadiană de slavistică.

Interesantă întâlnirea Dtale cu Wilman. În cartea mea în ebraică, *Lupta evreilor din România pentru salvarea lor*, i-am dedicat un capitol. Ai sesizat și Dta că ce ți-a povestit despre finanțarea şperțurilor pentru Richter sunt basme. Nu cred că Wilman să fi avut vreo importanță pentru R., altfel nu putea organizația sionistă să-l îndepărteze cu atâta ușurință din Centrală, cum a făcut. A rămas doar directorul *Gazetei Evreieşti*. (Asta a fost condiția ca eu să intru din partea organizație sioniste la secția şcolară). Ştiam că W. scrie o carte, în care vroia să dovedească felul cum el i-a salvat pe evreii din România. Toată opera de intervenții s-a făcut peste capul conducătorilor Centralei evreilor, de conducerea clandestină evreiască (Filderman, Alex. Şafran, M. Benvenisti, av. A. Schwefelberg), pentru că guvernul Antonescu îl considera pe Leca (şeful efectiv al Centralei)

ca agent nazist. Pe Richter deasemeni. Nu am auzit de nici un gest de bunăvoință al acestuia din urmă în favoarea evreilor. Dar Wilman a murit în Argentina? cum am auzit şi D-zeu să-l ierte, că are de ce. Noi, sioniştii am intrat în Centrală ca să împiedicăm inițiativele periculoase ale lui Wilman. Ar fi multe de spus – şi păcat că volumul meu nu a apărut în engleză, cum mi s-a promis, căci este acolo o expunere a ideilor lui Wilman, atât din broşurile publicate de el – ca şi din câteva convorbiri ce le-am avut eu cu el, înainte de constituirea Centralei.

Aştept lista de persoane pe care le crezi indicate să li se ceară donații pentru Centrul nostru. Filiala „prietenilor Universității ebraice" din N.Y. se va pune în legătură cu ei.

I-am transmis lui Rudich textul ce-l priveşte din scrisoarea ta! Foarte interesante sunt relatările D-tale despre confruntarea la securitate cu Zamfir, etc. M-ar interesa ceva despre B. Schnap. Fusesem prieteni, dar a devenit fanatic. Între timp a fost destituit de peste tot – ca stalinist. Toți trei copiii i-au plecat în străinătate. De el mă mir, căci în fanatismul său a rămas un om cinstit. Cu Fritz Segal am fost prieten bun. L-am mai găsit în viață. Era o figură distinsă şi ocupa un post înalt la Jewish Agency aici. De la el am primit lămuriri interesante – citate în cazul meu. El a fost în Centrală din dispoziția doctorului Filderman şi a aplicat acolo ideea lui F: contabilitate dublă a intrărilor Centralei, spre a salva o parte de bani de Leca. Am găsit mai târziu confirmarea în arhiva lui Filderman.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

82. Mișu Hofman către Theodor Lavi

Tivou, 31.10.61

Domnule Dr. Löwenstein,

Mă numesc Hofman Mișu, sunt arhitect și ne cunoaștem din București, de la Școala din Str. Antim, din anul 1943, când am urmat chiar un curs al Dtale, ce mi-a folosit foarte mult la educarea unicului meu fiu, Petru, astăzi în vârstă de 18 ani.

Am sosit în țară la 9.10.61, locuim provizoriu la o pensiune în Tivon (soția, băiatul și cu mine) – de fapt, băiatul a locuit aici doar 6 zile, după care a intrat într-un chibuț-ulpan, la Usha – lângă Haifa, unde nu va rămâne prea mult, deoarece la 3 zile după sosirea în țară s-a prezentat la armată și a cerut în scris să fie primit să facă serviciul militar. I s-au făcut examenele medicale în 2.XI, se va prezenta în fața unei comisii și... vom vedea. În R.P.R. și-a luat examenul de maturitate la 17 ani, a dat examen de admitere la Inst. de artă dramatică, a reușit, dar a fost șters de pe lista celor admiși, în urma cercetărilor întreprinse de Cadre. Era greu pentru un evreu, care a făcut cerere să plece în Israel, să fie primit la studii superioare. De altfel, și eu am fost zvârlit din serviciu încă de acum 3 ani. Băiatul a intrat muncitor manual la o întreprindere de instalații frigorifice și în cele 13 luni cât a lucrat a devenit mecanic frigotehnist. În paralel a învățat engleza și a avut permanente preocupări de ordin artistic.

Suntem fericiți că am scăpat din R.P.R. și mult mai fericiți că am venit într-o țară splendidă, cu oameni minunați. Mi s-a oferit de lucru din primele zile, dar am socotit că la început, oricât mi-ar fi de greu, trebuie să învăț ivrit. Am fost înscris la ulpanul intensiv din Nazaret, dar ieri am renunțat pentru că am găsit în chibuț, la Givat Haim Iehud, la sud de Hedera, lângă Kfar Haroe, unde mă voi duce peste 4-5 zile împreună cu soția mea. Vom munci (eu ca arhitect la un birou de arhitectură al chibuțului) și vom învăța ivrit, fără a mai apela pentru bani la Sohnut.

Înainte de a pleca din București am vorbit de câteva ori cu Simon Păstorescu[65]. Îți va trimite prin Legația Israelului un document de preț, un caiet cu note personale ale lui Iosif Hechter (Mihail Sebastian). Te roagă insistent să nu vorbești nimănui despre acest caiet, să nu-l arăți nimănui până la sosirea lui (a lui Păstorescu) în Israel, căci ar putea să aibă neplăceri. Acolo este foarte ușor să fii închis fără de niciun motiv, dar mai ales când există pretexte. Caietul l-a primit de la fratele mai mic al lui Sebastian, Beno, înainte de imigrarea acestuia la Paris. M-aș fi repezit până la Ierusalim să vorbesc cu dta și aveam aceasta în program în fiecare săptămână, dar n-am avut timp și nici bani și m-am hotărât acum să îți scriu. Să nu crezi cumva că mă plâng pentru faptul că n-am bani. Sunt fericit să mă hrănesc cu

[65] Simon Schafferman [Simon Păstorescu] (1903-1989), publicist şi scriitor. S-a născut la Brăila. A publicat în ziarele: *Îndreptarea*, *Adevărul*, *Dimineața*, *Cuvîntul.* A emigrat în Israel, în 1963, unde a colaborat la *Viața Noastră*, *Revista Mea*, *Toladot*, *Shevet Romania.* Volume publicate: *Drumuri fără întoarcere*, Ierusalim, Typo Ijak, 1979; *Dr. W. Filderman: 50 de ani din istoria Judaismului român*, Tel Aviv, 1986.

pâine și ceai și să dorm pe jos, pe o saltea de paie. Dar voi, cei care ați venit înaintea noastră, cei care v-ați distrus sănătatea în închisori, cei care ați muncit din greu la clădirea acestei minunate țări, ne-ați asigurat condiții de trai pe care nici nu le visam. Greutățile prin care trece orice Olim Hadaș[66] sunt inerente, iar cei care cred altfel, cei care regretă că au venit nu înțeleg nimic sau sunt de rea credință. Mai sunt oameni care nu înțeleg deloc faptul că aici nu este loc pentru șmecheri și trântori.

Păstorescu o duce foarte greu, fără de lucru de peste 2 ani, urmărit de agenții securității. Trăiește din ceea ce câștigă tânărul său fiu, inginer pe un șantier pe lângă Ploiești, cu un salariu mic. Oare nu s-ar putea face ceva pentru el? Adresa lui este Str. Povernei 18, Buc. – M-ar bucura câteva rânduri din partea dtale.

Tare m-am bucurat auzind vocea dtale de două ori la Radio, în românește.

Cu prietenie,

M. Hofman

[66] Corect: Oleh Hadash – imigrant nou (ebr.)

83. Mișu Hofman către Theodor Lavi

1.II.963

Dragă domnule Löwenstein,

La 9.XI.962 s-a împlinit un an de când sunt în acest chibuț, de care nu-mi vine să mă mai despart. N-am făcut aici un ulpan, ci am lucrat din prima zi. Proiectăm orașe noi, cartiere noi, locuințe, școli, magazine, cinematografe, etc. Sunt fericit că mă aflu în Israel și mai fericit că pot locui și lucra într-un chibuț.

N-am fost niciodată sionist, aș putea spune că am fost un „goi”[67]. Sionist nu sunt încă, dar goi am încetat de mult să mai fim. Sunt convins că locul nostru, al tuturor evreilor, este numai aici, în Israel. Oriunde aiurea suntem străini, indezirabili, chiar dacă legal sau în orice alt fel formal nu ni se arată aceasta. Însă antisemitismul mocnește pretutindeni, ca focul sub cenușă. Nu sunt vorbe goale doar pentru a rima cu părerile dumitale, ci o convingere bazată pe reflecție, judecată și zeci de scrisori pe care le primesc din toată lumea de la prieteni și colegi care au ales, după ieșirea din țară, Statele Unite, Brazilia, Franța și chiar Germania federală.

Îmi pare rău că nu am ajuns să văd încă Ierusalimul. În această direcție am fost doar până la Munții Iehuda, rătăcind și minunându-mă de frumusețea naturii și a peșterilor (tot

[67] Goi – ne-evreu (ebr.).

natură, dar subterană). Din păcate n-am văzut nici Eilatul și nici Negevul. În sud am ajuns doar până la granița cu regiunea Gaza și până la Beer-Șeva. În nord am fost de 4-5 ori (de 2 ori câte trei zile) până la Roș Hanicra și Metula, vizitând în drum regiunile de graniță, chibuțurile, Tveria, Nazent, Safad, Nabaria, etc. Cred că nu voi izbuti să cunosc bine țara și mai ales oamenii nici în 10 ani. Am deci nevoie să alerg în New York pentru a cunoaște pe cei de aceeași origine cu mine, chiar dacă sunt îngrămădiți în Brooklin mai mulți decât în Israel?

Până acum nu am izbutit să cunosc în adâncime nici măcar oamenii chibuțului în care trăiesc, deși martor îmi este Dzeu că fac tot posibilul și am ajuns să-i simt și să mă simtă foarte aproape de ei.

Crezi poate că am frigider, aragaz, mobilă nouă, modernă, că avem vreo haină nouă; haine și rochii de seară, că am devenit proprietari așa cum am fost în București, în Parcul Jianu? Da de unde! Dormim pe paturi de fier tip Sohnut, pe saltele de paie, banii ni-i cheltuim pe câte o carte, pe plăci pentru pick-up (avem – singura și într-adevăr marea noastră avere – un dulap muzical Grundig, cu tape-recorder, radio și pick-up). Dar... suntem fericiți. Soției nu-i prieste clima Israelului, dar este fericită când mă vede pe mine atât de mulțumit. Băiatul luptă cu greutățile serviciului militar (din primele săptămâni de când am venit în țară), dar e mulțumit, deși în București îi era rușine să meargă la poștă cu o scrisoare pentru Israel. Și trebuia s-o duc eu – n-aveam încotro.

Nu este ușor. Procesul de adaptare este lent (dar sigur!). Orașul, gheșefturile, banii te pot îmbogăți oare mai

mult decât imensa bogăție a noilor cunoștințe în legătură cu viața de aici, cu miracolul nașterii acestei țări din nisipul pustiului și sudoarea celor care au muncit înaintea noastră pentru a ne pregăti acest minunat stat?

Teribil de greu este ivritul – dar merge. Băiatul vorbește curent. Eu mai puțin, dar nu dezarmez. Și culmea, pe soția mea, atât de refractară la început, o găsesc uneori, când vin de la birou, cu manualul de ebraică și cu caietele. Învață singură sau din când în când cu ajutorul unei havere sau haver – f. amabili și săritori. Nu este aceasta un miracol?

În ultimul timp am început să și scriu. Umor. La o revistă – deocamdată o fițuică – *Sliha*[68]. Am început în Nr. 4 cu „Salut" pe ultima pagină, ca să ajung în Nr. 5 (1.01.63) pe pag. I cu „Vin ploile" – versuri, în Nr. 6 (15.01) cu o fabulă: „Sburătorii", iar în Nr. 7 (apare astăzi, 1.II.63) cu „Inflația" – versuri pe pag. 1 și „Ventilator", o schiță pe pag. 9, în care încerc să prezint goana după fericire a lui Moise Ventilator, chit că fericirea este pt. soția lui un ventilator, iar pt. el o pereche de pantaloni și eventual izmene.

Pentru că încerc să pătrund în adâncime și nu mă mulțumesc a privi lucrurile superficial numai pentru a obține ceva hazliu cu orice preț, pentru că intenția mea este să fac într-adevăr humor (și uneori satiră incisivă) îndrăznesc să abuzez de amabilitatea dumitale, rugându-te să citești cel puțin „Vin ploile" și „Ventilator" și să-mi comunici părerea dumitale

[68] *Sliha. Revistă de atitudine, satiră, humor şi reportaj*, Tel Aviv. Începând cu nr. 15, 23 august 1956, devine *Cuvântul liber.* Redactori şefi: Ben Zwi Hacohen şi Moshe Maur.

foarte obiectivă. Prefer o critică serioasă și competentă laudelor precipitate ale amatorilor nepricepuți. Iscălesc M. Bar Gil și B. Michael. Deocamdată. La *Sliha* am trimis și alte versuri, schițe și medalioane satirice, care vor apare în numerele viitoare.

În România am scris încă din timpul liceului la *Biletele de papagal* ale lui Arghezi, la *Gluma* (editura Vremea) și la *Papagalul* lui Sergiu Milorian până în 1936, când am întrerupt orice publicare. Acolo publicam schițe, fabule, cronici rimate, catrene, etc sub numele Nicolae Păun, uneori și sub B. Mihail, N. Paraschiv, Gh. Neculuță, N. Popescu, etc.

Te rog din nou să mă ierți pentru timpul pe care ți-l răpesc, dar felul în care vezi dta îmi este mai prețios decât toate aprecierile celor de la *Sliha*, decât a puținilor cunoscuți sau câteva neamuri care știu cine este M. Bar Gil.

În așteptarea răspunsului dumitale rămân în continuare același om care te-a apreciat încă din 1943 și o face și aici, urmărindu-ți activitatea scrisă și verbală la Kol Israel.

M. Hofman

84. Ionel Jianu către Theodor Lavi

Paris, 20 mai 1971

Stimate domnule Lavi,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea din 19 aprilie 1971, la care răspund cu oarecare întârziere deoarece la finele lui aprilie și începutul lui mai am lipsit din Paris, astfel încât n-am găsit-o decât la întoarcerea acasă.

Îți trimit alăturat adeziunea și voi căuta un mijloc de a-ți trimite și cotizația de 30$ care necesită anumite formalități din cauza controlului schimburilor.

Fratele meu Virgil Stark se află la New York și va veni probabil în Franța la începutul lunii iulie. Îi poți scrie direct pe adresa Virgil Stark, North American Utility and Construction Co., 660 Madison Avenue, New York, 10021, USA.

În privința propunerii de a colabora ca cercetător la opera întreprinsă trebuie să-ți spun cu părere de rău că nu-i pot da urmare, deoarece am fost nevoit să-mi restrâng activitatea în ultima vreme. După cum spunea Fènelon, „je sens la difficulté d'être" și doctorii îmi recomandă evitarea unor eforturi prea mari.

Îți doresc o izbândă cât mai deplină în frumoasa întreprindere pornită.

Cu cele mai bune salutări,

Ionel Jianu

85. Theodor Lavi către Monica Lovinescu

The Hebrew University of Jerusalem
Faculty of Humanities
Institute of Jewish Studies
Center for Research of Rumanian Jewry
P.O.B. 4086

Ierusalim, 12.7.1979

D-nei
Monica Lovinescu
Boite Postale 255
75 922 Paris Cedex 19

Mult stimată duduie Monica L.

În primul rând vă cer scuze că vă mulțumesc cu întârziere pentru volumul dv. pe care ați avut amabilitatea să mi-l trimiteți. Nu am putut să mă mărginesc la o confirmare seacă. Vroiam, trebuia să citesc cartea. Am fost nevoit, însă, să plec din Ierusalim pentru o lecție la Universitatea Tel-Aviv și imediat după aceea să particip cu o conferință la un simpozion internațional la Universitatea Haifa (Tema: „Epoca următoare Holocaustului").

În fine, reîntors am parcurs, am devorat cartea dv. Mă ocup, la Universitatea de la Ierusalim, cu istoria evreilor din România, inclusiv zilele noastre. Evenimentele nu s-au petrecut între zidurile ghetto-ului – care nu a existat în

România în evul mediu și nu a fost acceptat de Antonescu, nici la stăruințele naziștilor. Cadrul de istorie generală (inclusiv cea cultural-spirituală) nu trebuie evitat, nu poate fi ocolit.

Sub acest raport cartea dv. este un tezaur. Ați avut dreptate în dedicația ce mi-ați acordat pe pagina de gardă a cărții dv. Ea conține într-adevăr „o privire asupra ceea ce s-a întâmplat" după ce „am scăpat de tirania ideologică". Și dv. ați căutat lămuriri într-un cadru mai general, de pildă găsind explicația ritualului comunist al autocriticii – sălbatic, barbar ritual în lucrări mai generale.

Am admirat capitolul despre Constantin Stere, sau definiția foarte justă despre „posteritatea abuzivă", care nu se restrânge numai la Bacovia. Ați arătat doar că și Caragiale e „comemorat cu foarfeca". Aproape că i-aș ierta pe toți Crohmălnicenii pedestri pentru atâtea și atâtea porțelanuri sparte în vitrinele literaturii cu picioarele lor de elefanți – i-aș ierta, zic, pentru că v-au provocat evocarea policromă a ședințelor cenaclului *Zburătorul*, din perspectiva copilei cu o păpușă sau o pisică în brațe.

Am găsit în cartea dv. pagini de memorialistică, de analiză, de cronică – pe scurt: o sinteză a epocii. Permiteți-mi să închei cu o mică și autentică poantă, ca la *Junimea*, unde anecdota se bucura de atâta cinste. M-am amuzat copios cu versurile moderniste, dedicate imnic Partidului de către Camil Baltazar. L-am cunoscut și știu că n-avea simțul umorului, așa că nu poate fi bănuit de intenții ironice. Îmi aduc aminte că atunci când a apărut volumul său de versuri intitulat *Flaute de mătase*, revista *Gândirea* a

publicat o butadă: „Dacă C.B. cântă din flaute de mătase, probabil că se șterge la nas cu batiste de abanos".

Mi-au mai răsărit multe asociații marginale textului din cartea dv. Poate am să vi le comunic când voi avea mai mult timp.

Cu cele mai bune sentimente,

Dr. Th. Lavi

P.S. Liviu Teodoru are să vă povestească odată legăturile cu neuitatul maestru Eugen Lovinescu. Are să vă comunice o meschinărie a lui Sevastoș, drept care L.T. și-a încetat colaborarea la *Viața Românească* în urma refuzului de a șterge un citat din E.L. „ca să nu se supere bătrânul" (adică G. Ibrăileanu).

86. Eugen Luca[69] către Theodor Lavi

6.3.1982

Stimate domnule doctor,

Am fost, mărturisesc, mişcat de aprecierile dvs., căci vin din partea unui intelectual pe care-l prețuiesc mult.

Vă mulțumesc.

Deoarece nu mă consider deținătorul tuturor adevărurilor – altminteri nici nu mi-aş fi intitulat cartea aşa cum am intitulat-o – sunt receptiv oricăror observații critice. Dacă ați fi avut răgazul să-mi fi comunicat rezervele dvs. la un mod mai concret, mi-ați fi oferit, oricum, un prilej de meditație, pentru care v-aş fi fost recunoscător.

Vă mulțumesc şi pentru serviciul, de alt ordin, pe care mi-l faceți şi pe care vi l-am solicitat la insistențele altora. Mă conformez, deci, cererii dvs de a vă trimite o chitanță.

Vă doresc multă sănătate şi succese în activitatea dvs. creatoare.

Cu profundă considerație,

Eugen Luca

---

[69] Eugen Luca (1923-1997), scriitor, critic literar, eseist. S-a născut la Iaşi, unde a şi absolvit Facultatea de Filologie. Redactor al secției literare a revistei *Contemporanul*. Colaborator permanent la: *Viața Românească*, *Gazeta literară*, *România literară*. În 1976 emigrează în Israel, unde devine redactor la revistele: *Secolul XX*, *Izvoare* şi *Shevet Romania*. Volume publicate: *Traian Demetrescu: poezii antimonarhice*, Bucureşti, 1949; *Poezia lui Marcel Breslaşu*, Bucureşti, 1954; *Sadoveanu sau elogiul rațiunii*, Bucureşti, 1972; *Demers critic*, Bucureşti, 1973; *Aproximații pe teme generale*, Tel Aviv, 1982; *Pogrom, Iaşi, duminică, 29 iunie 1941*, Tel Aviv, 1989.

87. Theodor Lavi către Eugen Luca

Ierusalim, 14.3. 82

Stimate domnule Luca,

Alăturat un cec pentru 210 şekeli. Am găsit loc şi pentru al treilea volum. Trimite-mi te rog o chitanță pentru încă 80 şekeli.

În ce priveşte observațiile mele critice, cred că nu m-am exprimat bine, astfel nu mi-ai scrie că eşti receptiv. De fapt eu îmi însemnasem câteva propuneri ce vroiam să-ți spun pentru lărgirea unor cercetări. M-a interesat în special capitolul dtale „Despre cuvinte" pe care l-ai pus sub egida unui citat de Thomas Mann. Mi s-a părut că ai dat prea puține exemple din limbajul totalitar comunist – deşi nu ai ocolit acest lexic. [*ilizibil*] Pe mine mă deranjează în genere adoptarea mai ales în presa de limbă română a unor expresii ca: „I s-au trasat sarcini să facă şi să dreagă".

Sau adoptarea ortografiei de analfabeți ca suprimarea apostrofului… Ai făcut o remarcă superbă (nu exagerez!) în legătură cu vorba *fariseu* folosită în sensul de ipocrit, fățarnic. La fel protestezi pe drept cuvânt contra sensului peiorativ pentru „spirit talmudic", logica talmudică. (Ar trebui adăugat din vorbirea curentă: „ăsta-i talmudism"). Apoi contra folosirii vocabulei Paşti pentru Pesah. Lipseşte numai să ne salutăm cu: *Cristos a înviat*! Şi de ce nu când se foloseşte curent „anul 70 după Christos, anul 102 înainte de

Cristos" – când Hristos înseamnă *Mântuitor!* Sau scriem acum Anul de grație (!?) Ce grație, care grație? […]

Şi acum în altă ordine de idei: Mi-a plăcut articolul dtale dens, gândit, despre Gershom Scholem. Am avut ocazia să-l cunosc personal, în două epoci: prima dată în 1924, când am fost în excursie (student în anul I!) şi mi l-a prezentat filosoful Hugo Bergman. Universitatea încă nu exista şi amândoi conduceau Biblioteca Națională (director şi subdirector). Citisem câte ceva în germană în revista lui Buber, *Das Jöse*. Dar am fost sceptic când Bergman l-a prezentat ca un viitor cercetător al Kabalei. Au trecut decenii şi îți închipui emoția mea când am primit o scrisoare de la el în legătură cu cele publicate în *Toladot* pe marginea fragmentului din *Jurnalul* lui M. Sebastian despre Mircea Eliade. M-a invitat la el şi mi-a spus că e prieten cu Eliade – de la congrese internaționale. M-a anunțat că i-a transmis fragmentele din Sebastian şi aşteaptă răspuns.

Scrisoarea lui, când m-a chemat, mi-a citit o parte din ea.

[*ilizibil*].

88. Eugen Luca către Theodor Lavi

Bat-Yam, 21.3.1982

Stimate domnule doctor,

M-a bucurat mult scrisoarea dvs. şi, înainte de toate, aprecierile despre articolul meu consacrat lui Gershom Scholem, în legătură cu care, vă mărturisesc, mă încercau dubii. Căci l-am scris crispat, timorat, toată vremea, că redactorului de la *Viața Noastră* i-ar putea părea prea savant, prea specios şi l-ar refuza. Demult, de când eram în România, n-am mai scris într-o atare stare de spirit. Ca să văd cum stau lucrurile, am întreprins printre prieteni şi cunoscuți, un soi de anchetă. Deloc concluzivă însă, fiindcă nu ştiam cât de sincere erau complimentele pe care mi le adresau şi, chiar de-ar fi fost, tot nu-mi puteau spulbera îndoielile, de vreme ce veneau de la nişte oameni care nu sunt în temă. Rândurile dvs. sunt însă de natură să mă liniştească. Vă mulțumesc.

Şi pentru sugestiile privitoare la eseul meu „Despre cuvinte" vă sunt recunoscător.

În legătură cu Mircea Eliade, nu vă pot fi, din păcate, de folos. Am citit romanul *Huliganii* pe când aveam vreo 17-18 ani, aşa că din amintire mi-e greu să vă vorbesc, mai ales că ştiu din experiența ce feste poate juca memoria, falsa memorie mai exact.

Mie îmi este foarte greu să înțeleg cum cineva putea fi legionar şi respinge antisemitismul, când antisemitismul e un dat fundamental al doctrinei legionare.

E drept, în memoriile sale, Ieronim Şerbu pare a justifica teza lui Eliade când susține că numai datorită intervenției energice a autorului *Huliganilor*, care a exercitat un soi de şantaj asupra editurii, a fost publicat romanul *Copilăria unui netrebnic* de Ion Călugăru. (Ştiu că nu aveți o simpatie aparte pentru Călugăru-omul, dar veți conveni că scriitorul necesită considerație).

Am cunoscut, de altfel, foşti legionari, ca Ion Frunzetti, de pildă, care prin mentalitate, sensibilitate, humor în fine, sunt la antipodul legionarismului. Să fie oare şi Eliade dintre aceştia? Interesant ar fi de ştiut dacă, astăzi, în cadrul rezistenței române, el se menține în vechea tabără sau are o poziție independentă. Din interviul pe care i l-a acordat lui Păunescu, eu o singură concluzie puteam trage: că democratul era Eliade, iar fascistul cel care-l interoga.

Din noul Cioran am citit, în România, doar câteva fragmente, culese din diverse reviste, traduse anevoie (şi prost), care mi se ofereau ca „material documentar", pentru a-l ataca. Am dedus, din aceste fragmente, care nu ştiu cum erau selecționate, că azi Cioran îi disprețuieşte pe români ca popor şi manifestă admirație pentru evrei…

În altă ordine de idei, dacă domnul căruia i-ați împrumutat volumul nu vi-l înapoiază, vă voi oferi cu plăcere un alt exemplar. Bine că, pe această cale măcar, am mai dobândit un cititor.

Vă trimit chitanța pentru cel de-al treilea volum şi mă simt – credeți-mă – jenat că, sfătuit de alții, v-am cerut-o,

fie şi pe ocolite, să-mi faceți servicii de acest fel. Vă mulțumesc.

Cu deosebită stimă,

Eugen Luca

89. Raul Marian către Theodor Lavi

Toronto 16 ian. 1978

Dragă Domnule Dr. Lavi,

Albumul legionarilor[70] v-a sosit în timp record; expediția prin poşta maritimă ştiu că durează aproape 3 luni – astfel că mă bucur ştiindu-vă mai devreme în posesia lui. Sper că v-a sosit în bună stare şi-l veți putea folosi în orientările Dvs. cu privire la acest subiect. Aveți dreptate, climatul în Germania nu este potrivit şi nimeni nu se încumetă a reactualiza omagiindu-i pe asasinii lui Rathenau sau Dolfus, dar legionarii din România, răspândiți în cinci continente, îşi păstrează – în ciuda distanțelor şi a grupărilor dizidente – o identitate perfectă referitoare la Căpitanul Codreanu, prea-mărindu-l. Am văzut în locuințele unor adepți ai lui fotografia înrămată cu funde tricolore şi lozinci patriotice. Generalul Cantacuzino-Grănicerul, Moța şi Marin, Nicadorii rămân eroii preferați. Majoritatea exilaților s-a compus, la terminarea războiului, din foşti ofițeri, dezertori, etc. Devenind persoane deplasate sub ocrotirea Înaltului Comisar ONU toți au beneficiat de perioada „războiului rece"; o mare parte din ei au fost folosiți în birourile de informații, la posturile de radio „Free Europe" ori în alte domenii.

[70] Este vorba despre volumul *Legiunea în imagini – Albumele Traian Borobaru*, Madrid, Editura Mişcării Legionare, 1977.

Comitetul Național Român, condus de Dl. Vişoianu, nu a avut filiale numeroase, principală fiind doar aceea de la Paris şi care a suferit mult ca urmare a dizidenței ce s-a format cu R. Boilă, Serdici, etc. Oricât ar părea de bizar, adevărata față a exilului a fost concentrată la Episcopia condusă de Trifa – singura care, prin preoții bisericilor, cunoştea foarte bine pe românii din exil, ca şi pe cei emigrați cu mult înainte de războiul 1941-1945. Trifa a obținut dreptul la Episcopie prin hotărâre judecătorească. Tot ce a făcut are formă legală împlinită (referitor la Episcopie vezi altele realizate în America şi Canada).

Trifa s-a impus prin renovarea bisericilor vechi şi mai ales prin construirea de biserici noi, moderne, costisitoare. Din terenul cu bălării, grajd de vite şi barăci rudimentare aparținând Episcopiei, Trifa a făcut o aşezare cu care Statul Michigan se mândreşte, constituind o atracție pentru turişti. Episcopul este ales pe viață şi acesta este un motiv excelent spre a-l determina la realizări spectaculoase. Cu 20-25 ani în urmă, lipsa de relații diplomatice cu România şi intensificarea războiului rece după aceea, şi slaba reprezentare a Episcopiei aflată sub jurisdicția Patriarhiei din România, care număra doar 3 ori 4 biserici, a favorizat creşterea prestigiului lui Trifa.

De nu ne place – este totuşi un adevăr, recunoscut până şi de aprigii să adversari: Episcopul a prins rădăcini puternice, iar în tot acest timp s-a ferit să se manifeste ca antisemit ori legionar. Are tact şi este susținut de către toate grupările exilului românesc în care se cuprind şi formații conduse de … democrați declarați recunoscuți.

În anul 1960 la congresul de la Chicago a semnat declarația pentru respectarea drepturilor omului indiferent de rasă, religie, culoare, etc… Interpelările în camera Reprezentanților Congresului American – (Humphrey, decedat recent, D. Alperin, Jacob Javitz, etc) făcute pe baza documentelor furnizate de Şef rabinul Rosen nu au avut nici o urmare. Dimpotrivă, democratul Robert Kennedy a trimis o adresă Congresului Mondial Evreiesc prin care se face cunoscut că Trifa nu poate fi găsit vinovat de imputările care i-au fost aduse.

Atunci mi se pare că şi Dvs. ați scris, în ziarul *Viața Noastră,* articolul intitulat (citez din memorie) „Mieluşelul Valeriu Trifa" – cu subtitlul: „nici usturoi nu a mâncat şi nici gura nu-i miroase".

Cam prin anul 1965, Mitropolitul Moisescu (actualul Patriarh), împreună cu Decanul Facultății de Teologie din Bucureşti, a făcut o vizită în America. I s-a propus lui Trifa recunoaşterea gradului său ierarhic şi dreptul de a se administra propriu dar să treacă sub jurisdicția Patriarhiei de la Bucureşti. Trifa a refuzat. Au mai urmat vizite şi demersuri ale unor înalți prelați din România cu acelaşi obiectiv, dar Trifa a refuzat.

Odată cu sosirea în America a arhimandritului Bartolomeu (I.V. Anania), un intelectual de clasa I, şi după întâlniri cu Trifa, având ca scop principal o reconciliere, tratativele au ajuns la un rezultat negativ; a fost constituită o formație de luptă contra lui Trifa compusă dintr-un preot

dizident şi câțiva laici. A fost înființat ziarul *Dreptatea*[71] care a inițiat o campanie extrem de viguroasă pentru destituirea lui Trifa şi a susținătorilor săi principali. Au urmat fricțiuni în organizația „Uniunea şi Liga" care au culminat cu alegerea unui comitet pro RSR-ist şi multe alte dispute. Totuşi, chiar noul comitet, declară că „U.L." nu are nimic împotriva episcopului Trifa şi cere cooperare cu Episcopia condusă de el, şi nu crede că este vinovat de acuzațiile ce i se aduc.

Nu l-am cunoscut personal pe Dl. Kremer. Aveam cunoştiință despre insistențele sale de a determina autoritățile americane să anuleze cetățenia lui Trifa ca fiind obținută pe bază de declarații false. Am considerat că tam-tam-ul cu poza la gazetă, interviuri inspirate slab şi neconcludente, apariția la diferite stații de televiziune din America şi Canada, Campania ziaristului Howard Bloom din revista *Inquire* etc – nu vor da rezultatul scontat. Tam-tam-ul l-a avertizat pe Trifa să se pună în gardă. Kremer nu era în țară când s-a produs rebeliunea. Ce ştia el, personal, despre ce s-a întâmplat, decât din auzite? Ce probe putea aduce Kremer în afară de cele prezentate prin autoritățile din România – care, ca şi în procesul preotului Boldeanu de la Paris, au fost respinse de Tribunal?! Sculptorul C. Antonovici, de asemenea, nu putea dovedi cele afirmate (după *Inquire*); de altfel declarațiile făcute şi le-a retras. Avându-l pe Kremer ca reclamant, fără documente certe,

[71] *Dreptatea – The Justice. Organ independent de informare al românilor din America*, New York. Director şi editor: Dean Milhovan-Mitu.

Trifa avea toate şansele să i se claseze dosarul fără a mai fi înaintat Tribunalului spre judecare.

Articolele apărute în presa americană – *New York Times*, *Washington Post*, şi din alte state americane – la care se adaugă campania de presă apărută în Israel, nu pot forma, în justiție, acte de acuzare, cel mult… atmosfera.

În acest timp, episcopul Trifa, împreună cu avocatul său, susținuți fiind de TOATE organizațiile din exil, şi-a pregătit o apărare cu martori care va uimi Tribunalul prin prestigiul lor. Aceştia, foarte numeroşi, ocupă câteva catedre universitare în America de Nord şi de Sud – la care se vor adăuga exilați stabiliți în Germania, Franța, Spania, etc. – ei înşişi foşti căpetenii de legionari – vor infirma în instanță că rebeliunea este opera lui Trifa şi că el a organizat pogromul de la 21-23 ian. 1941.

Kremer nu se baza pe documente certe şi nici martori nu a avut când a bombardat cu reclamații Departamentul de Stat al Imigrației de la Washington. Aliații creştini, găsiți în parcurs, nu erau nici ei în măsură să dovedească, fără tăgadă, că Trifa a organizat pogromul. S-ar putea ca în Israel, singurul loc unde se găsesc cele mai multe victime ori rude ale victimelor legionare, ori oameni care au văzut cu ochii lor cadavrele din abator, magazinele jefuite, etc. – ar putea confirma grozăvia crimelor – dar nici ei nu ar putea face dovada că Trifa a fost organizatorul masacrelor.

În asemenea caz, fără tam-tam – folosesc proverbul cunoscut: „pisica cu clopoței nu prinde şoareci". Kremer avea obligația de a fi acumulat mai întâi dovezi zdrobitoare, de necontestat, cu martori foşti la fața locului şi care pot afirma, sub prestare de jurământ că l-au văzut

pe Trifa în fruntea ucigaşilor … şi încă Tribunalul are dreptul de apreciere. Trifa surprins, nu avea timp să organizeze apărarea.

Ai dorit să cunoşti părerea mea şi aşa după cum Dta mi-ai confirmat drama familiară pe care o trăieşti, tot astfel îți mărturisesc că nu mi se pare posibil obținerea unui verdict de condamnare a lui Trifa.

Problema este prea importantă spre a fi cuprinsă într-o scrisoare. Ar fi meritat o convorbire lungă, între patru ochi. Sunt evreu şi mă cutremur la gândul că, Doamne fereşte, aş avea un cuvânt bun în favoarea unuia care este vinovat de sângele vărsat al veneratului rabin H. Guttman, *zihrono livraha*[72], rănit în pădurea Jilava şi în mâinile căruia se găseau corpurile neînsufleţite ale celor doi fii ai săi, ucişi de gloanțele legionarilor. Îl cunosc şi pe Dl. Efraim Guttman – rabin, fost la Templul „Unirea Sfântă", fiul lui H. Guttman.

Am avut prilejul, poate unicul evreu, de a fi cunoscut personal pe unii conducători legionari aflați în exil. Cu unii, am angajat convorbiri directe şi cu alții, prin corespondență: căutam să le arăt infamiile ce s-au comis împotriva unei populații supusă discriminărilor, confiscării averilor prin CN Romanizare, aruncarea evreilor din trenuri, uciderea lor la anchete, în pădurea Jilava, etc, etc. Ei contestau, cu toată tăria, vina pogromului de la Iaşi – ca fiind de esență antonesciană, comis în luna iunie 1941, după ce legionarii au fost în închisori sau trimişi pe linia I a frontului, pentru reabilitare.

[72] *Zihrono livraha* – Fie-i amintirea binecuvântată (ebr.).

Le-am spus acestor legionari, că, în orice caz, antisemitismul lor ar trebui să fie de domeniul trecutului deoarece obiectivele Căpitanului sunt perimate. Evreii nu mai dețin în România monopolul economic şi nici finanțele. Numărul evreilor în România este aşa de neînsemnat că de ar vroi să aplice realmente *numerus clausus* în Universități, ar vedea că nu are numărul minimal de studenți. Deci, cum pot legionarii justifica antisemitismul?!...

Uitasem că China, India, Pakistanul şi multe țări mari adoptă atitudine anti-israeliană şi după interpretarea noastră, antisemită, fără să existe evrei în țările lor care să le amenințe instituțiile!...

Am o corespondență interesantă pe care am să v-o trimit, în original, căci vorba poetului… cu fiecare zi ce trece, mă apropii de moarte, şi e păcat să fie distrusă, mistuită de flăcările crematoriului de gunoaie menajere.

După mine, lupta împotriva lui Trifa nu trebuia dusă de evrei, ci de autoritățile din România. Când s-a observat amenințarea cu Biserica Rusă din America, care a primit autorizația din partea Moscovei să devină o unitate care să se supună ordinelor moscovite, s-a procedat la înființarea unui organism nou, numit: „Biserica Ortodoxă Americană" compusă din vechea Biserică Rusă, Episcopia lui Trifa, Biserica Bulgară, Biserica Jugoslavă (aceste două [din urmă] în exil).

Trifa, în „Biserica Ortodoxă Americană", are gradul de mitropolit, dar el preferă să i se adreseze cu denumirea „episcop". La un congres al Consiliului Ecumenic Mondial care a avut loc la Addis Abeba (1970?) la stăruința delegației RSR-iste, „Biserica Ortodoxă Americană" nu a

fost recunoscută ca entitate națională. Trifa a fost ales în Comitetul executiv al Consiliului Ecumenic Mondial ținut la Upsala, în Suedia (1966 ori 1968, nu îmi amintesc exact). La stăruința organizațiilor evreieşti din America („Betar" a făcut chiar un picked line) Trifa a fost suspendat din comitet până la hotărârea tribunalului la ordinul de revizuire a acordării cetățeniei americane (Convenția de la Chicago 1976 (?)).

La Montreal, în luna oct. 1977, a fost un Congres pentru alegerea unui nou mitropolit ca conducător al Bisericii Ortodoxe Americane. Au participat aproape 1000 (una mie) delegați din care 1 mitropolit (care a demisionat), 13 episcopi, 241 preoți şi restul mireni. A fost cea mai spectaculoasă adunare de clerici care s-a văzut în Montreal. Organizațiile evreieşti au intervenit spre a nu se permite participarea lui Trifa. Protestul evreilor a fost respins pe motivul că nu există o sentință definitivă împotriva lui Trifa din partea Tribunalului unde nici măcar ancheta judecătorului de instrucție nu este terminată.

Organizațiile evreieşti au alarmat în scris Ministerul Imigrației din Canada spre a nu admite stabilirea (imigrarea) în Canada a lui Trifa. Răspunsul Ministerului Canadian a fost o adresă prin care atestă că niciodată nu s-a înregistrat din partea lui Trifa o asemenea cerere. Organizațiile evreieşti din America şi Canada nu posedă informații reale. În altă ordine de idei, când ați cerut să vi se trimită *Solia* ca schimb cu *Toladot*, am primit de la Episcopie copie după scrisoarea lor prin care acceptă „cu plăcere" schimbul. *Toladot* şi alte publicații de limba română le-am adus la cunoştiința episcopului, spre a lua

cunoştiință despre contribuția evreilor la progresul României, în toate sectoarele şi a suferințelor îndurate, care au culminat cu măsuri rasiale şi pogrom. Iată, anexez alăturat fotocopia scrisorii ce am primit-o, referitor la *Toladot* (poartă data 18 noiembrie 1974).

Prima întrevedere pe care am avut-o cu Trifa a fost la Toronto în anul 1962/3 cu prilejul vizitei sale la biserica din localitate. M-a invitat să particip la congresul Episcopiei de la „Vatra Românească". Acolo am avut o convorbire mai lungă. Introducerea mea a fost cam aşa: Aveți un nume cu fioroasă rezonanță în rândurile evreilor. V-am ştiut, din activitatea de preşedinte al Uniunii Studenților Creştini, că sunteți un inveterat antisemit. Care este azi poziția Dvs.? Mi-a răspuns că nu poate nega trecutul, că a evoluat şi dovada e că a aderat la Convenția din Chicago sprijinind Drepturile Omului, indiferent de rasă, culoare, religie, etc. – fapt despre care v-am scris în pagina a II-a [a scrisorii]. Eu am participat aproape la toate congresele anuale, şi niciodată nu am auzit incitări la adresa evreilor. Personal, am parcurs toate ungherele existente la „Vatră": reşedința episcopului, casa memorială, biserica, pavilioanele, sălile de mese, cimitirul şi barăcile de vânzare a imprimatelor editurii *Solia* dar nu am găsit absolut nimic: *pamflete, caricatură, manifeste, broşuri* privitor la evrei. Nici în dezbaterile congresului nu s-a pus problema în mod care să lezeze colectivitatea evreească. Acesta este adevărul şi nu am nici un interes când îl afirm. De se va dovedi vina directă a lui Trifa în organizarea şi participarea la rebeliune – tribunalul se va pronunța şi Trifa va fi condamnat. Eu nu am nici un element pozitiv. Nu doresc şi nu voi apare ca

martor în favoarea lui Trifa şi nici împotriva sa. În orice caz, poziția mea este de a fi solidar cu colectivitatea evreiască – fără echivoc. Trifa este convins că nu se va găsi nimeni în lume care să poată dovedi vina sa la pogrom ca organizator ori ca participant. Sunt cu totul neînsemnat şi cu totul dezinteresat, adică doresc să ştiți că nu am primit niciodată bani de la nimeni în afară de salariul de la întreprinderea unde am lucrat până anul trecut când m-am retras. Am plătit revistele şi ziarele pe care le-am trimis în Israel pentru că unele articole erau scrise în redacție (din burtă), fără cunoaşterea realităților. În decursul anilor, nu am urmărit vreun avantaj personal.

Vă asigur că sacrificiile băneşti cu costul şi expedierea publicațiilor sunt făcute din conştiința mea că acestea vă folosesc în aprecierea situațiilor reale.

Rog să nu faceți imprudența de a semnala în *Toladot* ori în altă publicație serviciile mele. Am avut destul de furcă după ce a apărut în *Toladot* nr. 1-2 şi 4-5 note despre mine.

Cred că pentru azi v-am scris destul. Vă trimit două fotocopii după scrisoarea lui V. Posteucă, adresate mie precum şi o fotocopie după scrisoarea episcopului Valerian Trifa, din care veți vedea că apreciază revista *Toladot*.

Despre rest, altădată.

Cu cele mai sincere urări de sănătate şi dispoziție sufletească,

Cu toată dragostea,

Marian

N.B. Primesc *Revista Mea.*

90. Copie a scrisorii lui Vasile Posteucă către Raul Marian

Mancatto, Minn.
1 ian. 1972

Iubite Domnule Marian, uite, se întâmplă să Vă răspund tocmai de ziua mea, de Sfântul Vasile, şi, pe româneşte, sunt cumva bucuros că putem schimba glume şi dulci ironii în umilul dialog epistolar, şi câteodată chiar spiritual.

Fiți cu pace şi voie bună. Nu Vă face nimeni nici un rău. Dumnezeu Vă va apăra de gândurile şi intențiile asasine. Veți muri liniştit, în pat, împlinind minunat acel rit al muritului, la examenul căruia cădem atâția. Şi, se pare, cea mai înaltă chemare a noastră pe planetă este să învățăm bine a muri, a trece pragul.

Mistic, mă gândesc adesea că toată harababura din societatea modernă se datoreşte faptului că tot mai puțini oameni mor cum trebuie, cu adevărat. Cei mai mulți feştelesc moartea, o desecrează, îi mâzgălesc fața cu fricile lor, cu perspectivele lor mintale insuficiente, desfigurate.

Sunt cumva convins că Dv., Dumnezeu Vă va da dreptul morții reuşite, împlinite. Drept rezultantă a unei vieți smerite, în care Dv. V-ați străduit a iubi şi implementa binele, a apăra adevărul.

Nu Vă temeți. Nimeni nu ne poate omorî, până nu dă drum liber, Dumnezeu, fie datorită sfintelor lui mânii (pentru păcatele şi crimele noastre!) ori coacerii noastre

interioare întru jertfă şi martiriu. Dumnezeu ştie că sunteți şi ați fost toată viața un înțelept. De aceea Dumnezeu Vă va da ceas de plecare conform liniştii interioare şi vederii cu inima.

Noi Românii suntem un neam de smerenie şi rugăciune, de mare omenie. Nu omorâm. A omorî, la noi, e lucru tare rar şi greu. Trebuie să fim bătuți la tălpi şi batjocoriți multe secole, ca să ajungem la deznădejdea unei răbufniri, cum a fost cazul Călinescu, Iorga, Duca, etc. Şi în fața lui Dumnezeu, nici atunci nu spunem că-s fapte bune, de laudă. Ci spunem drept: sunt crime, nenorociri, pentru care stăm gata să plătim, să ispăşim, nu cu vorbe şi minciuni, ci cu alte vieți date în schimb. Dv., Evreii, ați spus mereu: „Dinte pentru dinte şi ochi pentru ochi". Noi am dat viață pentru viață. Şi chiar zeci şi sute de vieți, pentru un nemernic de tiran care a trebuit dat cu forța la o parte.

Dar la ce-am continua, pentru că Dv. înțelegeți foarte bine aceste umile silabe ale dialecticii mele interioare, ale lacrimilor mele. Eu simt bine că n-am venit pe pământ pentru violență. Ci pentru bine şi frumos, pentru dragoste şi adevăr. În condiții normale, m-aș fi dezvoltat ca violoninist şi poet. Aş fi fermecat inimi sufleteşti cu metafora şi cu melodiile venite de dincolo de marile tăceri şi sfieli.

Aşa, vedeți, fac şi alte drăcii. Şi nu toate bune. Însă, le fac cu cinste şi cu nuanța rugăciunii. Vreau să facă față momentului istoric şi colțului de geografie unde m-a pus Dumnezeu. Chiar dacă mai sunt supărat pe evrei, pentru că nu învață nimic din suferințele istorice prin care au trecut,

şi corup şi acum, chiar această scumpă Americă a libertății, în care s-au dezvoltat frumos. O corup şi o ruinează, nedându-şi seama că se înneacă şi ei cu această splendidă corabie a destinului uman liber.

Eu de-aş fi în locul Dv. le-aş lăsa Evreilor un testament aspru, rugându-i să se schimbe, să revină la omenie şi adevăr. Aşa cum ați făcut-o Dv. cu propria inimă. Evreii sunt încă orbi din cauza suferințelor. Pentru că suferința e cel mai rău sfătuitor. Alături de foame şi nedreptate, nu există mai rău sfătuitor ca suferința. Şi evreii au avut parte de multă suferință. De ce n-ar fi învățat oare şi ei ceva din dragostea de oameni, din adevăr şi din sfințenia vieții? De merg mai departe pe teoria că noi, celelalte neamuri, suntem *goimi* şi că ei sunt neamul ales, rezultatul va fi un nou şi crud pogrom care-i va nimici fizic. Nu vom fi aici să vedem, dar aşa va fi. Omenirea are nevoie de alte dimensiuni. Nu de batjocură şi ură. Nu de filosofia banului şi a vițelului de aur. Nu de exploatarea omului de către om. Nu de astea. Ci are nevoie imperativă de dragoste şi justiție.

Ştiu că aveți în inimă dragostea de neam, şi ori de câte ori încerc eu să dau alarma, Dv. Vă întristați şi replicați dur. Puteți s-o faceți, pentru că e în linia dragostei pe care toți o datorăm neamului nostru. Dar, înainte de orice, va trebui să respectăm, amândoi, adevărul. Evreii au iscat şi impus comunismul în lume, ca acuma să-şi dea seama că au crescut un pui de viperă la sân. Şi măcar de-ar vedea toți evreii, adevărul, măcar în acest al doisprezecelea ceas! Ar fi tare bine. Dar aici în America, ei propagă comunismul şi sunt pe toate meterezele corupției morale, pe toate tranşeele urii şi a desmățului. De ce-o fac? Cred ei că de

cade America, vor ajunge stăpâni pe planetă? Nu vor ajunge. Vor muri. Acesta e adevărul. Evreii pot trăi numai iubind. Urând şi corupând, făcând răul, umblând cu ura şi minciuna, se omoară pe ei înşişi, aşa cum se omoară şi celelate neamuri, uzând de armele imorale şi criminale, satanice.

Cum îmi dau seama că viața e unică şi ireversibilă, cum zice Rilke, aş vrea să spun adevărul, chiar şi celor care nu vor să-l vadă şi să-l admită. Fiind pe meridianele de acum şi aici, eu nu pot închide ochii ca să strig că soarele nu există.

Sunt sigur că Dv. vedeți, în principiu, ca şi mine. Mă rog lui Dumnezeu ca să Vă dea bătrânețe liniştită, cu bucurii venite din acel izvor al inimii, în care murmură apa vie, aşa cum murmurau psalmii lui David în inima lui plânsă şi ispăşită.

Spuneți tot dragul stimatei doamne. Eu Vă voi considera până voi muri, şi după aceea, buni prieteni. Nişte *frați oameni* care m-au ajutat să deschid ochii mari şi să mă uit un pic mai departe în mine şi propria mea ticăloşie şi neputință.

Cu inimă de frate şi cu salut de la noi tustrei:

Zamfira, Doru şi Vasile Posteucă

91. Copie a scrisorii lui Valerian Trifa către Raul Marian

18 noiembrie 1974

Mr. Raul Marian
PO Box 1233
Terminal A
Toronto, Ont. Canada

Stimate şi iubite domnule Marian,

Sigur că mă interesează cele trimise, mai ales revista *Toladot*, care conține materiale informative şi articole mai substanțiale.

Teologia lui [Hans] Küng îmi este cunoscută şi pe alte căi, ea fiind un exemplu tipic de ce întâmplă în viața bisericească când ambițiile personale se combină cu dogmatica.

Cu riscul repetiției: încă odată cele mai calde mulțumiri pentru material şi pentru cuvintele, totdeauna, calde şi judicioase.

Cu salutări româneşti şi urări de bine,

Episcop Valerian

92. Theodor Lavi către Raul Marian

12.3.78

Dragă prietene Marian,

La lunga dtale scrisoare atât de documentată din 16.1. a.c. nu am avut răgazul necesar să-ți răspund. Între timp curg remiterile dtale de cărți şi reviste (recent: *Canalul Dunăre-Marea Neagră* a lui Cârjă[73]). N-ai idee câte servicii ne faci. Materialul e citit şi urmărit. Zilele trecute a fost un sociolog originar din România, stabilit aici, care lucrează la un Institut în specialitatea sa şi a fost fericit că a găsit material despre legionari.

Probabil că Institutul de documentare istorică de la Universitatea Haifa îşi va întocmi o cronologie şi o cartotecă de fapte şi biografii pe baza colecțiilor primite de la dta. Va întocmi lucrarea chiar un specialist de la Centrul nostru.

Scrisoarea dtale mi-a explicat unele în legătură cu poziția lui Trifa în exilul românesc. Înțeleg bine de ce el e considerat ca o „forță centrală" a exilului. La urma urmelor, chestia evreiască, antisemitismul şi forma-i violentă a legionarismului ne doare pe noi şi numai pe noi. Pentru români era şi a rămas [*ilizibil*] de naționalism. [*ilizibil*] a noastră – de la umiliri până la asasinate. Ceea ce mă întreb eu şi aş vrea să-mi dai un răspuns este poziția

[73] Ion Cârjă, *Canalul Morții*, New York, Editura „Acțiunea Românească", 1974.

dtale prin legăturile personale cu legionarii. E adevărat că ai strâns material important, ne oferi nouă o documentare prețioasă. Şi totuşi mă întreb şi te întreb: Cum te-ai fi simțit printre ei? Am stat în închisoare cu legionari. Între ei fostul director al radiodifuziunii din timpul legionarilor, un inginer foarte fin, care era în închisoare încă din timpul lui Antonescu. El susținea teza că marea greşeală a legionarilor a fost antisemitismul. De câte ori ne atacau ceilalți legionari el le impunea să se abțină pentru că suntem tovarăşi de suferință, ceea ce a obținut numai în parte.

Cu prilejul acestei scrisori vreau să-ți cer o informație. A apărut aici în *Viața [Noastră]* o notiță despre o organizație de evrei-români din Canada? Există aşa ceva cu adevărat? Sau e ca organizația dr-ului Kremer, „amicul" lui Trifa. Pe vremuri, Institutul Niemirower s-a adresat unei astfel de organizații, dar n-au catadicsit să răspundă. Acum Universitatea de aici caută organizații de evrei români înstăriți spre a li se adresa să sprijine „Centrul" nostru, care o duce greu cu finanțele. Ai putea să ne dai indicații? Mulțumiri anticipate şi pentru asta.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

93. Raul Marian către Theodor Lavi

Toronto, 14 aprilie 1981

Dragă Domnule Dr. Lavi,

În ultima vreme, atenția Dtale pentru mine s-a concretizat din nou prin primirea de fotocopii valoroase privind opera filologului H. Tiktin, atât cât poate fi cuprinsă în biografia, însemnările şi aprecierile pe care autorul menționat le-a avut din partea unor cronicari competenți. Cum nu e vorba de un studiu, ci de o conferință, ca acele ținute de mine la congresele anterioare, materialul ce mi l-ai trimis e suficient şi îmi voi da silința să-l întocmesc satisfăcător.

Ziarul *Adevărul* a început să sosească cu mai multă regularitate. Am avut surpriza să mai primesc: *Trei într-o arcă,* cu autograf în limba franceză semnat de I. Voledi[74]. Te rog să-i transmiți mulțumiri îndatoritoare. 1) *Noi…,* de A.L. Zissu – fotocopii la polemica cu Preot Chiricuță. 2) *Humanism Rumanian Style,* de Palmoni; 3) *Epoca Licht*.

Adevărul despre procesul Căpitanului[75]. E un volum apărut recent, care te va interesa în mare măsură. L-am expediat pe numele Dtale la Universitatea din Ierusalim.

În corespondența mea cu Octavian N. Roşu, comandant legionar, devenită mai rară din cauza indispoziției sale de

---

[74] I. Voledi-Vardi, Villy Savin, Sorin Cunea, *Trei într-o arcă*, Tel Aviv, 1982.

[75] *Adevărul în procesul Căpitanului,* München, Colecția Omul Nou, 1980.

sănătate dar şi a soției mele – face unele aprecieri, cuprinse în scrisoarea sa din 30 martie 1981, pe care ți le transcriu textual dar fragmentar:

„…dacă ai şti desfătararea cu care-ți citesc scrisorile, mi-ai scrie şi mai mult, fără a avea pretenția să-ți răspund cu un număr egal de pagini; de altfel, nici nu a avea ce să-ți spui" (ortografia lui O.N.R).

„D-ta şi-n asta avem o trăsătură în comun, eşti tipul de om care se descoperă, se revelează anevoios şi încet, pe etape şi distanțe în timp, aş spune nu cu prudență, ci cu o nuanță de pudoare şi smerenie în cadrul şi pe măsura evoluției unei amiciții intelectuale".

„Dumneata, stimate prieten, înzestrat cu o memorie prodigioasă, ai acumulat – ca o binecuvântare – atâtea date, atâtea cunoştiințe, atâtea experiențe – sub aspectul politic, istoric şi social din toate etapele liniştite sau tulburi ale vieții româneşti, ca nimeni altul dintre românii trăitori în exil – după cum eşti fără egal în puterea de sinteză şi diagnoză a evenimentelor. Cu o singură frază sau şuetă defineşti o epocă sau un episod, în manieră magistrală şi fără apel. De unde era să cunosc eu sau alți români ieşirea brutal şi cinică a lui Tătărăscu față de Vaida în problema evreiască? Ceea ce mă face să cred că Tătărăscu, subsecretar de Stat la Interne, fiind în 1929, că el a instigat şi regisat devastările comise şi necontestate, cu ocazia Congresului Studențesc de la Oradea Mare. De unde să cunoaştem noi butada lui Ionel Teodoreanu (l-am cunoscut şi adorat) la ieşirea lui Chişinevschi, la Sindicatul ziariştilor"?

(nota mea [R.M]: 1) butada atribuită lui Gh. Tătărescu către Vaida: „când suntem noi la guvern, batem evreii voştri şi când veți fi voi la guvern, să bateți evreii noştri".

2) butada lui Ionel Teodoreanu, la adunarea generală a ziariştilor, când Chişinevschi a propus includerea tipografilor (zețarilor şi linotipişti) ca fiind justă şi în interesul Țării, povestită de Sergiu Dan. Acesta din urmă şedea pe un scaun alături de I. Teodoreanu. Amândoi ascultau cu atenție alocuțiunea lui Chişinevschi. La un moment dat, Teodoreanu îi spune lui Sergiu Dan: „dacă mi-ar fi spus cineva toate acestea *cu alt accent* poate că m-ar fi convins".

* * *

„Cu Vintilă Brătianu, cu formula economică – "prin noi înşine" – era notoriu că voia să zăguiască (*sic*!; zăgăduiască) acapararea industriilor şi firmelor româneşti de către evrei – dar de unde să ştim despre măsurile şi obiectivele – "dedesupturile" "Moratoriului de Stat" pe care l-au decretat? De unde dacă nu de la D-ta?"

Nota mea [R.M.]: I-am scris lui O.N. Roşu: În anii 1926-1928 băncile din Anglia şi din alte țări au lipit pe pereți îndemnul către fabricanți şi societăți comerciale de a nu acorda credite firmelor româneşti deoarece nu respectă achitarea mărfurilor lor scadentă. Se ştia că, majoritatea importatorilor erau evrei – (firme individuale, societăți în nume colectiv şi societăți anonime). Bieții evrei, comercianți de vază, de o corectitudine proverbială, au fost declarați în stare de faliment dar numai după ce s-au

pauperizat tot onorând plata datoriilor la scadență. N. Iorga a scris un articol antisemit că evreii discreditează Țara, dar nu a precizat şi cauza ce a dus la această situație dezastroasă. I-am scris prietenului O.N. Roşu că, el, ca jurist în drept comercial, să mediteze ce trebuiau să facă evreii care cumpărau cu plata în dolari, ori lire sterline. Creditul mărfurilor era pentru un an de la primirea mărfurilor la Bucureşti. Dolarul era la data primirii mărfurilor cca 200 lei. Evreii vindeau mărfurile imediat după ce le depozitau, la diferiți comercianți din toată Țara, *cu credit pe timp de şase luni.* La termenul de plată, detailiştii plăteau mărfurile cumpărate, *numai că dolarul între timp a ajuns la 800 lei* şi importatorul, spre a păstra bunul renume şi în speranța unei îndreptări economice, vindea bunurile proprii agonisite de o viață întreagă. Declinul a continuat. Banca Națională nu avea devize pentru nevoile comercianților. A urmat cascada falimentelor. Victimele, în marea majoritate, erau evreii. Examinându-se situația reală, guvernul a decretat, cu destulă întârziere, „Moratoriul de Stat". (Vintilă Brătianu era la Ministerul de Finanțe ori Prim Ministru, nu îmi amintesc).

În continuare prietenul Octavian N. Roşu îmi cere să-mi scriu amintirile căci „sunt sigur că se vor găsi destui români care să contribuie"… „Bunăoară, ai păcătuit că n-ai publicat în Israel valoroasele comunicări de la Congresul Limbii Române – *Gaster*, *Şăineanu*, etc… Îmi vine în minte că genialul Giovanni Papini (care în ultimii 15 ani era complect orb, aşa l-am cunoscut) a cărui primă carte am citit-o ca adolescent (da, la Oravița) a fost *Un uomo finito,* care sub anumite aspecte mi-a influențat tinerețea (ca şi *Pe*

culmile disperării a lui Cioran). A doua carte a lui Papini avea titlul *Stroncature*, adică crâmpeie, fărâmituri, în care, într-o frază sau mai multe, cita o amintire, o butadă, un crâmpei de gând"… „Lucrarea a avut un enorm succes, tapetată în diverse ediții succesive".

„… însuşi *Roza Vânturilor* a lui Nae Ionescu nu este decât o reeditare, în volum, a multor articole ale lui. Ca de altfel Moța şi atâția alții". „… Am descoperit, recent, că pe actul de adeziune la Axă, NU există nici o semnătură legionară. Există numai semnătura lui Antonescu – deşi [Mihail] Sturdza, ministru de externe, a fost prezent cu Antonescu la Berlin. Pentru că, pe de-o parte Sturdza voia să condiționeze – economic, militar şi politic – adeziunea. Şi mai ales pretindea semnarea de revocare a Diktat-ului de la Viena şi restituirea Ardealului – astfel că Antonescu l-a exclus (pe Sturdza nota mea [R.M.]) de la ceremonia semnării Pactului, provocând şi ostilitatea nemților împotriva M[işcării] L[egionare]. Succesiv, după cum este notoriu, Sturdza a fost forțat să demisioneze, fiind înlocuit cu Ică Antonescu".

„2. În 1936 la Nürnberg a avut loc, sub patronajul lui [Alfred] Rosenberg, Congresul Mondial Antisemit. Din țară au fost *oficial invitate* trei persoane: A.C. Cuza, Octavian Goga şi C.Z. Codreanu. Primii doi au participat. Căpitanul, invocând scuze, nu prea convingătoare, NU a participat. Cunoşteam perfect de bine aceste circumstanțe dar nimeni nu avea „*Documentary evidence*". Ei bine, acum şi aceste etape istorice sunt dovedite".

Restul scrisorii e fără interes pentru Dta.

Intenționez, dacă eşti de acord, să fac vreo 10 fotocopii din *NOI…*, *Ridic mănuşa* răspuns Sf. S. Părintelui Petre Chiricuță (l-am cunoscut personal când era preot paroh la Biserica Zlătari situată lângă Poşta Centrală. Am avut pilejul să vorbesc cu Pr. Chiricuță de mai multe ori, mai ales când organiza căsătorii religioase în bloc, uneori peste 100 perechi, în Pădurea Pantelimon), şi *Evreii şi Mesia*. Fotocopiile le voi trimite la 10 preoți bine cunoscuți de mine – unii, sunt sigur că l-au cunoscut pe Pr. Chiricuță – în scopul de a le reaminti răspunsul lui A.L. Zissu – deoarece, în *Cuvântul Românesc,* un preot important (arhimandritul Braga) a preconizat, susținut şi demonstrat, după opinia sa, că salvarea evreilor e posibilă şi va avea loc atunci când evreii vor urma legea lui Isus.

Te rog să-mi expediezi, în scrisoare prin avion, patru pagini care îmi lipsesc – fie că au fost rătăcite de mine în dosarul cu alte lucrări – ceea ce e mai probabil, ori că au fost omise de persoana care a binevoit să-mi trimită lucrarea. Paginile lipsă la *Evreii şi Mesia* sunt: 308, 309, 312 şi 313 pe care cred că nu îți va fi greu să le reproduci. Mulțumiri anticipate şi cu asigurarea că sunt gata oricând, la contra-Servicii.

Reînnoindu-ți urări de sănătate te rog să ştii că am în vedere că ne găsim în preajma Sărbătoarei de Pesah fapt pentru care ți-am expediat, separat, felicitări.

Cu *Hag Sameah* în gând şi inimă, îți strâng mâna, cu drag,

Al Dtale,

Marian

P.S. 14 aprilie 1981

În răspunsul meu la scrisoarea Dlui Octav. N. Roşu, i-am atras atenția că nu sunt un intelectual, nu am urmat studii universitare şi că educația şcolară am căpătat-o la şcoala evreească – neetatizată. Învățătorii şi profesorii ne învățau limba română şi celelalte materii cu stăruință ştiind că elevii, în marea lor majoritate, vor trebui să rămână numai cu ceea ce li s-a predat în şcoală, ei neavând posibilitatea de a se înscrie la licee şi cu atât mai puțin la Universități (era în perioada dinainte de încetățenirea în masă a evreilor – decretul regal din 1918 urmat de cel din 1919). Calitățile ce mi le atribuie, *nu le am* şi supraevaluarea lor ce cu atâta generozitate îmi sunt atribuite sunt pur şi simplu rezultatul simpatiei cu care a urmărit activitatea mea la manifestările naționale ori religioase unde obişnuiam să discutăm (după programul serbărilor) la climat potolit şi prietenesc, probleme legate de antisemitism. E drept că, trăind mulți ani între scriitorii de vază, am acumulat unele obiecții din evenimentele ce au avut loc şi de care nu aveau cunoştiință mulți din politicienii provinciali – mai ales cei din teritoriile alipite la România (Basarabia, Transilvania şi Bucovina), astfel că nu îmi venea greu să replic just la învinuirile imaginare cu care creştinii au fost îmbibați. În ultimul timp, s-a întâmplat să se audă câte o aluzie antisemită dar era înăbuşită repede chiar de oameni din grupul de unde s-a produs aluzia necuviincioasă, provocatoare. Mulți sunt convinşi că, din modestie, nu fac paradă de titlurile pe care le am. În general, sunt adulat dar fără a-mi pune întrebarea obişnuită: „dar câți evrei sunt ca D-ta?"… Mă opresc aici.

94. Raul Marian către Theodor Lavi

Nedatată

Dragă prietene Dr. Lavi,

Mulțumesc pentru cele două volume:
1) *Pension Matusalem*[76]
2) *Generația de sacrificiu*[77]
primite de la Dta.

Voi începe lectura cu *Generația de sacrificiu* căreia e normal să-i dau prioritate. Sunt mişcat de bunăvoința de a mi-l fi trimis cu autograful autorului. Când ai prilejul te rog să-i transmiți mulțumirile mele şi admirația pentru volumul de poezii ce îl am, editat în Israel.

După lectura *Generației de sacrificiu* îți voi scrie. Posibil să-i difuzez volumul pentru cunoscuții mei.

Urări de sănătate.
Cu drag,

Marian

P.S. Despre Mircea Eliade îți voi scrie la sfârşitul acestei săptămâni.

---

[76] Nora Galin, *Pension Matusalem*, Ediția a II-a, Tel Aviv, 1978.
[77] Solo Har-Herescu, *Generația de sacrificiu: 72 interviuri,* Tel Aviv, „Biblioteca Izvoare", 1981.

95. Raul Marian către Theodor Lavi

17. XII.981

MIRCEA ELIADE a fost internat, ca legionar, la Miercurea Ciucului împreună cu Nae Ionescu şi alți legionari de frunte.

Nu am găsit încă pe cineva care să-mi răspundă, cu dovezi, dacă M.E. a colaborat la revistele legionare din exil.

Îi voi scrie lui Rene Théo care trebuie să ştie – cu certitudine.

Şalom.

Marian

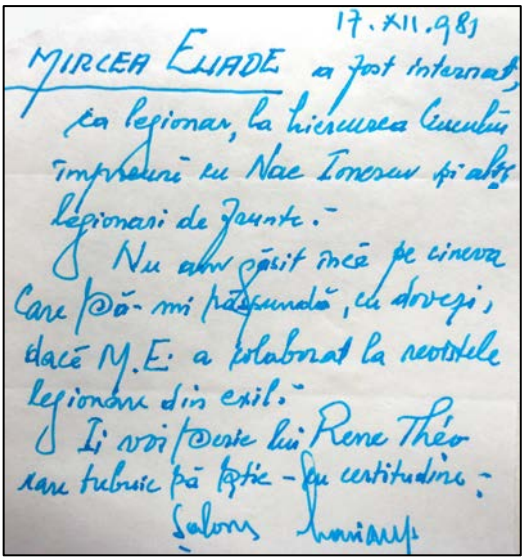
17.XII.981
MIRCEA ELIADE a fost internat,
ca legionar, la Miercurea Ciucului
împreună cu Nae Ionescu şi alți
legionari de frunte.
Nu am găsit încă pe cineva
care să-mi răspundă, cu dovezi,
dacă M.E. a colaborat la revistele
legionare din exil.
Îi voi scrie lui Rene Théo
care trebuie să ştie - cu certitudine.
Şalom Marian

96. Raul Marian către Theodor Lavi

Toronto, 22 decembrie 1981

Dragă prietene Dr. Theodor Lavi,

Cartea lui Solo Har Herescu, *Generația de sacrificiu*, titlu remarcabil care însă nu se aplică la toți care au fost intervievați, este prima de acest fel, prin prezentarea, în câteva rânduri, a biografiei personalităților, a stilului şi răspunsurilor primite la întrebările formulate la nivel academic.

Am citit-o cu interes deosebit şi mare desfătare când era cazul.

Deşi lipsesc din volum o mare parte din fruntaşii „colectivităților româneşti" (evrei), cartea D-ului Herescu este un îndreptar merituos şi original pentru doritorii care sunt interesați *ori au numai curiozitatea* de a cunoaşte valorile intelectuale care s-au remarcat prin activitate deosebită pe tărâm literar, artistic, social, cultural şi presă – în Israel.

Conținutul face mare cinste autorului, care s-a auto-intervievat, dezvăluind, cu sinceritate, amintiri dureroase din copilăria sa, la Roman – unde una din cele mai acute probleme ale părinților săi a fost procurarea pâinii pentru astâmpărarea foamei; ca tânăr a trebuit, după mărturisirea sa, să lucreze la o rotativă de ziare – noaptea – iar ziua mergea la învățătură. Am înregistrat acest amănunt cu lacrimi pe care greu le-am putut stăpâni. Motivul e că un

frate al meu, student la medicină în anul III, după ce obținuse bilă albă (era în anul 1923 – la Bucureşti) a fost bătut de studenți în curtea Facultății. Printr-o intervenție făcută la Iuliu Valalori s-a obținut printr-un prieten binevoitor şi influent ca cinci studenți evrei să poată urma cursurile la Facultatea din Paris. Patru dintre studenți aveau părinți cu situație materială satisfăcătoare. Doar fratele meu era complet lipsit de mijloace. Spre a-şi procura banii de plata trenului, a făcut împrumuturi de la părinții copiilor pe care fratele meu îi medita şi în cele din urmă a ajuns la Paris. Pâinea şi-o câştiga noaptea la rotativa ziarului *L'intransigent,* iar ziua urma cursurile la Facultate. Încă student fiind, a trimis tuturor sumele de bani împrumutate la plecarea din țară. Un episod interesant e faptul că Regina Maria, în drum *spre* ori *la înapoierea* de la Royat (?) unde Regele Ferdinand făcea un tratament de raze pentru maladia sa – a făcut o vizită de curtoazie la ziarul *L'intransigent.* Întreg personalul redacțional, administrativ şi tehnic a aşteptat-o pe Regina Maria, pe scările de la intrare. Fratele meu, în haine albastre de lucrător, i-a prezentat un buchet de flori şi în limbă românească impecabilă – învățase la liceul Gheorghe Lazăr – a rostit un discurs de „bun sosit" cu adaosul unor fraze protocolare. Regina Maria a fost însoțită de G. Diamandi, care în acel timp era ministru plenipotențiar la Paris. Impresionată puternic, Regina l-a sărutat, mulțumindu-i. Fratele meu nu s-a mai înapoiat în țară. A trecut, cu succes, cursurile Facultății de Medicină din Paris. A practicat peste 40 ani şi a murit, în primăvara anului trecut. S-a căsătorit de tânăr cu o catolică (din nefericire) care i-a fost însă

credincioasă şi-l plânge în continuare, pentru calitățile sufleteşti şi viața armonioasă în care au trăit. Când îi lipseau banii, ca student, căra lemne de foc. Rotativa la care a lucrat Solo Har-Herescu mi-a răscolit amintirile dureroase pe care ți le-am arătat mai sus. Plecarea la Paris a făcut-o cu singurul costum pe care-l purta şi pe cap avea o pălărie de paie; lenjerie de corp: 3 schimburi.

Războiul l-a făcut mobilizat ca medic. Încercuirea de nemți a unui întins teritoriu francez a dus la luarea fratelui meu ca prizonier. Eliberat pe baza unui acord german la Geneva, s-a înrolat în Maquis. A murit copleşit de evenimentele care au evoluat nu în favoarea unei păci de durată – ci a războaielor ucigătoare de vieți şi valori – accentuate, în particular, de un antisemitism virulent în lume.

Te rog să facilitezi expedierea a 15 exemplare – primele trei volume cu poşta aeriană, restul prin poşta maritimă, toate la căsuța poştală pe care mi-o cunoşti.

În aşteptarea răspunsului Dtale, îți fac cele mai bune urări: Dtale, colaboratorilor şi bineînțeles poetului Har Herescu.

Supliment: o caldă strângere de mână.

Şalom.

Al Dtale, Marian

N.B. Am primit volumul *Gablonz*, de Ury Benador. Mulțumesc.

97. Raul Marian către Theodor Lavi

Toronto, 24 decembrie 1981

Dragă prietene Dr. Theodor Lavi,

Este cazul, știind că prezenta scrisoare îți va parveni în primele zile ale noului an 1982 – să-ți urez Dtale, familiei, colaboratorilor şi prietenilor AN FERICIT cu sănătate, prosper şi mai ales de instaurare a păcii în Israel şi întreaga lume. Deşi situația politică, socială şi de stabilitate primeşte şocuri puternice care îngrozesc lumea, ne agățăm cu înverşunare de speranța că Dzeu se va îndura, salvându-ne de cataclismul ucigător ce e pregătit împotriva (e normal să fiu subiectiv) poporului evreu. Nu putem nega faptul că şi multe alte popoare sunt amenințate, dar nici unul nu are specificul celui israelian. Deci, anul nou 1982 să ne aducă PACEA justă pentru care de mii de ani dăm un tribut colosal antisemiților de pe tot globul unde există evrei persecutați.

Despre subiectul Vasile Posteucă – ce l-am programat pentru „Congresul limbii române" ce va avea loc la Toronto – nu este o idee a mea. Tot exilul ştie că între defunct şi mine au existat relații amicale strânse şi că în afară de numeroase manifestări cu caracter național la care eram invitat, el se oferea să mă transporte cu automobilul său, să luăm masa împreună, prelungind şuetele la care, cu ani mai târziu, ni se alăturau John Halmaghi şi Tiberiu Humiță – aceşti doi din urmă deveniți adversari politici din

cauză că Tiberiu Humiță a fost câştigat pentru … „dialogul cu Țara" subiect TABU – pentru toți intransigenții – în cea mai mare parte legionari. Cunosc scrisorile ce V.P. i le-a trimis rabinului David Şafran şi publicate de adresant în volumul[78] auto OMAGIAL cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani. Aveam vreo patru volume din care două ediții de lux (pe hârtie chromo). Un volum îmi era oferit de autor cu dedicație măgulitoare. Nu le mai am. Au fost dăruite persoanelor – autori de cărți – care îmi dăruiau cărți legionare – unele epuizate.

Eşti ocupat mult cu serviciul şi toate obligațiile ce le ai de a scrie şi a te ține la curent cu problemele politice şi culturale plus cele de istorie unde orice afirmație superficială se răzbună. Aşa se explică faptul că ai scăpat din vedere ori poate că ai uitat că în fotocopiile scrisorilor lui Octavian N. Roşu – comandant legionar – el a pus punctul pe *i* cu precizarea că dacă avea cunoştiință despre scrisoriile lui V.P. adresate lui Şafran – înainte de a fi murit V.P. – ar fi mers cu el la NOTARIAT, le-ar fi legalizat şi tot edificiul acuzațiilor aduse de evrei… în legătură cu vina legionarilor la deportările care au avut loc în Bucovina s-ar fi spulberat. Scriu din memorie, dar dacă fotocopiile ori fragmentele de pe scrisorile lui O.N. Roşu nu le mai ai, aş putea căuta în corespondența mea veche, aflată în dezordine, spre a ți le înainta. Subiectul comunicării despre V.P. este pentru mine o povară grea. O parte din scrisorile

[78] Rabin Dr. David Şafran, *Volum închinat jubileului a 60 ani de viață*, Ierusalim, 1975-1976. În volum este publicată o singură scrisoare a lui Vasile Posteucă, datată 15 august 1967 (pp. 145-146).

ce mi le-ai adresat au dezvăluit că defunctul V.P. avea şi sentimente umanitare – sclipiri de gândire umanitară. Nu am crezut necesar să păstrez corespondența ce o primeam de la el. Cea mai mare parte se pierdea la mutarea mea dintr-o casă în alta; o mică parte din corespondență o distrugeam, nefiind în gândul meu să fac arhivă ori că-mi va fi cândva utilă. Am salvat doar o parte din scrisori pe care le-am găsit înghesuite într-un plic mare de culoare galbenă. Comunicarea mea intenționez să o întocmesc pe baza unor fragmente din scrisorile ce sunt în posesia mea şi din care se poate deduce un V.P. mai puțin fioros decât îl ştie toată lumea. Dificultatea constă în ceea ce s-a întâmplat după decesul său. El a lăsat un manuscris cu dispoziția precisă de a nu fi publicat decât după moartea sa. Dr. Alex. Ronnet din Chicago – care a finanțat revista *Drum* timp de un an după decesul lui V.P. – a publicat în volum manuscrisul ce i s-a încredințat. Titlul volumului: *La dezgroparea Căpitanului*. În convorbirile lui V.P. cu mine, el îmi spunea că a făcut parte din echipa care a dezgropat mormintele legionarilor asasinați la Tâncăbeşti şi înmormântați la Jilava. E verosimil că Zelea Codreanu, tatăl Căpitanului, urla de durere şi revoltă când s-a ajuns la cadavrul fiului său peste care s-a turnat acid sulfuric. Şi un strat gros de ciment. V.P. nu mi-a spus că are manuscrisul gata şi nici nu mi-am închipuit că-l va publica în cea mai explozibilă formă de antisemitism. În volumul *La dezgroparea Căpitanului*[79] se găseşte un text antisemit de o

[79] Vasile Posteucă, *La dezgroparea căpitanului*, Madrid, Editura Mişcării Legionare, 1977.

virulență rar întâlnită. Cum rămâne deci cu scrisorile lui V.P. ce mi le-a adresat şi în care, pe lângă condamnarea unor evrei şi sistemele lor de corupție, a francmasoneriei şi a mafiei strecurate în politică, televiziune, presă şi viața economică „dominate de evrei", are totuşi cuvinte de compasiune pentru poporul evreu şi suferințele lui de milenii – în diferite părți ale lumii? Iată de ce îți scriam că subiectul comunicării mele e foarte dificil – mai ales că va fi prezentat unui comitet (C.L.R.) care are în componența sa contemporani, foşti prieteni cu defunctul V.P. care şi ei l-au cunoscut (unii din tinerețe) alții la lagărul din Buchenwald – apoi în exilul din Germania, Canada şi America unde, ca muribund, i s-a acordat cetățenia americană şi prin intervenția unor congresişti americani, guvernul român a permis fiicei sale cu copil mic să-l viziteze la spitalul unde avea zilele numărate pentru un cancer venit la scadența fatală.

Ne vom scrie despre sensul comunicării – în corespondențele viitoare. Este un subiect temerar şi credemă că riscul „întoarcerii din condei" este plin de capcane. Profesorul creştin, care ți-a comunicat că articolele pe care Mircea Eliade le-a scris în publicațiile din exil purtând semnătura lui M.E. nu ar fi scrise de autor, ci de Mihail Polihroniade, nu poate fi crezut pe considerentul că Mihail Polihroniade a murit în închisoarea din România şi deci era imposibil să aibă acces – în nici un fel – la publicațiile româneşti din diasporă.

Te felicit, cu inima plină de bucurie, pentru demnitatea de consilier la „Casa Diasporei" unde ai fost numit. Sunt sigur că prin Dta s-a făcut o bună alegere. Ştiam că şi

prietenul Al. Mirodan avea o funcție la această importantă instituție. În sfârşit, vor figura şi documente evreieşti din România!... o reconsiderare întârziată.

Boian – prin *Tribuna noastră*[80], ziar canadian în limba română – (nu ştiu cine conduce pamfletul şi nici pe semnatar) publică o Ediție Specială de „Remanierea guvernului român din exil de salvarea țării" în care figurez ca titular la: „Ministerul proslăvirii scriitorilor (exclusiv) de seminție semitică, cu nume schimbate româneşti".

Îl doare pe autor succesul avut de evrei în cultura românească. Sincer vorbind, în loc să fiu ponegrit, sunt elogiat prin alăturarea modestei mele persoane la oameni de mare valoare.

Ca încheiere îți transcriu un fragment din scrisoarea lui Ion Halmaghi, directorul revistei *Drum*:

„…Îți mulțumesc pentru materialul trimis de la Congres. Îmi pare bine că te ocupi cu astfel de chestiuni, care sunt parte reală a culturii româneşti. Şi eşti obiectiv, în sensul că iei toate sursele documentare, de care poți dispune, în considerare. De fapt, numai aşa se poate face cultură. Nu poți scoate pe Gaster sau Şăineanu din realitățile culturii româneşti – căci ai face o mare eroare, oricine ai fi tu cercetător şi cu orice ideologie ai fi înarmat.

Pentru acest lucru, obiectivitatea plus umanitatea de care ai dat dovadă, mereu, eu te apreciez, fără rezerve".

Cu salutări cordiale, la mulți ani!

Al Dtale, Raul Marian

---

[80] *Tribuna Noastră. Ziar canadian în limba română*. Publicat de National Association of Americans of Romanian Descent, New York. Director: Ştefan Peneş. Redactor: George F.A. Boian.

98. Theodor Lavi către Raul Marian

13.1.82

Dragă prietene Marian,

Răspund la două scrisori ale dtale, primite aproape concomitent: cea din 22 dec. şi cea din 24.12. I-am transmis dnei Litani scrisoarea dtale şi i-am predat-o şi cea pentru doamna (nu domnişoara!) dr. Dogmarova. Lui Solo Herescu i-am transmis dorința dtale.

Foarte emoționantă scrisoarea din 22.12 şi amintirile despre fratele dtale, prin asociație. Observații juste în mare parte despre volumul lui Solo Herescu. Nu trebuie acuzat că anumite persoane *nu* figurează. Mi-a scris că i-a cerut Dnei Litani şi lui Vili Marcus să răspundă la chestionar. Cine a văzut-o, ca mine, pe biata Dna L., îşi dă seama de ce n-a răspuns. Din cei care au fost cuprinşi în volum, unii nu meritau să figureze pentru că aici a fost vorba realmente de valorile intelectuale. Dar bine că a apărut o astfel de lucrare, care e interesantă pentru momentul actual – cu tot ce circumscrie, inclusiv problematica multiplă.

În ce priveşte cazul Posteucă, văd că ai început să fii frământat de îndoieli. Nu îmi aduc aminte să-mi fi trimis fotocopii ale scrisorilor lui O.N. Roşu.

În orice caz, ar trebui să păstrezi toată corespondența cu legionarii – şi dacă n-ai loc, expediază-le încoace. Noi avem o secțiune special documentară. Dr. Dogmarova începe în [*ilizibil*] un index la scrisorile dtale, cu toate

numele, instituțiile ce le-ai pomenit şi problemele ce le-ai dezvoltat.

Te asigur că tot acest material este, deocamdată, inaccesibil publicului.

În ce-l priveşte pe Mircea Eliade, poate n-am fost clar! El nu susține, față de profesorul american pomenit, că articolele publicate *în exil* ar fi fost scrise de Polihroniade, ci e vorba de un anumit articol despre Căpitan, pe care profesorul l-a găsit în *Buna Vestire*, din timpul dinainte de război, când M.E. era la Bucureşti şi Polihroniade liber.

În ce-l priveşte pe Mirodan, pe care-l simpatizezi foarte mult, el lucrează într-adevăr la Casa Diasporei, dar la bibliotecă. Nu se amestecă în expoziția despre evreii din România pentru că nu e un domeniu pe care să-l cunoască. Din când în când şi corespondăm şi sunt mulțumit că în curând va apare un volum cu traduceri ale pieselor sale de teatru, tălmăcite (gratuit!) de acel om autentic care este Idov Cohen. Vechi prieten al meu, mi-a tradus şi cartea mea cu amintiri din închisoare, care sper că va apare şi în ivrit.

Şi acum închei, urând soției dtale şi dtale – cu ocazia începerii anului 1982 – toate cele bune şi dorite.

Calde salutări,

Th. L.

P.S. Expoziția, care va avea loc în martie, îmi dă mult de lucru. Între timp mai pregătim aici la Universitate un ciclu de trei conferințe pentru centenarul sionismului. Noi, Centrul, ne vom dedica contribuția de România. Miercuri 27 ianuarie vorbesc la T.A. în româneşte – e textul conferinței pe care o voi repeta în ivrit la deschiderea ciclului la Universitate.

99. Raul Marian către Theodor Lavi

Toronto, 18 mai 1982

Dragă prietene Dr. Theodor Lavi,

Încep scrisoarea cu urarea de Şalom – pornită din adâncul inimii mele pentru Israelul „însângerat", titlul volumului regretatului scriitor I. Peltz. Volumele – zece la număr – *Aproximații* de Eugen Luca le voi primi, din moment ce i-ai comunicat autorului Eugen Luca dorința mea; ceea ce ai omis e costul unui exemplar?! Aş fi mulțumit să nu întreacă prețul *Generației de sacrificiu*. De la Har-Herescu am primit restul de 12 cărți sosite în stare f. bună, deşi au fost expediate pe cale maritimă. Bineînțeles că am avut grija să-i trimit diferența de bani ce i s-a cuvenit.

Interviul lui Mircea Eliade cu Păunescu l-am găsit în dezordonata mea arhivă şi ți l-am trimis cu gândul că te va interesa. Nu regret că îl aveai mai dinainte şi se găseşte la dosarul celebrului profesor. În *Toladot* s-a început o „dezvăluire" a unor „eclipse" pe baza unui schimb de scrisori între M.E. şi Mihail Sebastian – dar au fost întrerupte la cererea familiei lui Sebastian. Legionarii îl atacă pe M. Eliade. V. Posteucă era indignat, mult înainte de apariția interviului (V. Posteucă era decedat când Păunescu a fost musafirul lui M.E.) tocmai pentru că M.E. acceptase tratative de a i se tipări unele cărți în România. V.P. era adeptul respingerii oricărui dialog cu regimul

comunist şi pentru rezistență fermă tentațiilor. Când voi dispune de timp, îți voi trimite o fotocopie a scrisorii lui V.P. în care susține poziția pe care ți-am descris-o mai sus.

Îngrijorarea mea, şi cred a oricărui evreu, de soarta Israelului e justificată. Nici un popor şi nici o țară nu a avut de înfruntat un număr de state duşmănoase în număr aşa de mare ca bravul, micuțul stat evreiesc. Aliații sunt puşi pe mari concesii spre a fi salvată pacea. Cunoşti situația reală mai bine ca mine. Riposta cu arma în mână este un mare act de eroism dar nu şi de asigurare a biruinței. Dumnezeu să dea înțelepciune conducătorilor lumii să întroneze o pace de lungă durată şi care să fie bazată pe spiritul de dreptate de care Israelul să nu fie frustrat.

[…]

Al dtale,

Marian

100. Mac Linscott Ricketts[81] către Theodor Lavi

2 august 1981

Stimate domnule Dr. Theodor Lavi,

Pregătesc o carte despre viața și gândirea lui Mircea Eliade și încerc să fac cercetarea cât de completă cu putință. De fapt, tocmai m-am întors dintr-o foarte valoroasă

[81] Mac Linscott Ricketts este biograful american al lui Mircea Eliade şi unul dintre cei mai importanți specialişti în viața şi opera savantului român. A absolvit un masterat în teologie la Emory University (1954), urmat de un altul obținut la University of Chicago (1962), şi un doctorat în filosofie la Chicago (1964). A predat istoria religiilor la Duke University pentru cinci ani şi diverse cursuri despre religie la Louisburg College, în North Carolina, pentru aproape 25 de ani. În perioada de la Louisburg a învățat limba română şi a început să traducă opera literară a lui Mircea Eliade. A beneficiat de o bursă Fulbright şi a studiat manuscrisele lui Eliade păstrate la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti. A publicat numeroase articole despre viața şi opera lui Eliade, incluse în importante volume şi/sau reviste de specialitate. A editat (co-editat) o serie de volume dedicate lui Mircea Eliade, apărute în USA, India şi România. Este, de asemenea, membru în colectivele redacționale ale câtorva reviste internaționale şi colaborator frecvent la revistele culturale din România. Opera sa majoră este *Mircea Eliade: The Romanian Roots. 1907-1945* (2 volume, 1500 pagini, 1988), tradusă şi în limba română în 2005, cea mai completă şi mai documentată biografie a lui Eliade scrisă vreodată. Printre cele mai recente contribuții ale lui Mac Linscott Ricketts amintim volumul *Former Friends and Forgoten Facts* (Criterion, 2003); republicarea traducerii nuvelei *Tinerețe fără tinerețe* – *Youth without Youth* – cu o Prefață de Francis Ford Coppola (University of Chicago Press, 2007) şi traducerea în limba engleză a *Jurnalului portughez* al lui Mircea Eliade – *The Portugal Journal* (State University of New York Press, 2010). În 2006, Mac Linscott Ricketts a fost decorat de preşedintele României pentru merite deosebite la promovarea culturii române.

călătorie de studii de la București, unde am lucrat pentru trei luni la Biblioteca Academiei R.S.R.

Tocmai ce am primit articolul din *Toladot* I/1, „Dosarul M.E.". Este foarte valoros pentru mine deoarece oferă detalii despre o perioadă din viața lui Eliade despre care el vorbește foarte reticent.

A fost promis un al doilea articol cu documente din perioada în care Eliade s-a aflat în Anglia, ca atașat cultural – însă evident acest articol nu a fost publicat. Mi-aș dori tare mult să văd acel material. Se găsește în depozitul Institutului Dr. I. Niemirower? *Mi se poate face și trimite o copie a lui*? Dacă este posibil, aș fi bucuros să plătesc costurile.

Încă o rugăminte: am văzut doar numerele 1-17 ale *Toladot* (1972-77), pe care le-am obținut de la Hebrew Union College din Cincinnati. HUC nu are numerele mai recente. *Îmi puteți indica o sursă în USA unde aș putea găsi cele mai recente numere*?

Mulțumesc! Sunt foarte recunoscător!

Cu sinceritate al dumneavoastră,

Dr. Mac Linscott Ricketts
Profesor de religie
Loiusburg College
Loiusburg, N.C. 27549 USA

Îmi puteți răspunde în limba română, pe care o citesc foarte bine.

101. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

16 august 1981

D-lui Dr. Mac Linxott Rickers [*sic!* Linscott Ricketts],
Louisburg

Stimate domnule Profesor Ricketts,

Am primit scrisoarea Dv. din 2 august 1981 și mă grăbesc să răspund.

Revista *Toladot* a încetat să apară după No. 17. *Institutul Dr. J. Niemirover* a fost integrat în Universitatea de la Ierusalim și a devenit *Centrul pentru studierea Iudaismului român*. Cu această ocazie s-au rătăcit documente din arhivă, între care și fotocopia unui raport despre activitatea lui Mircea Eliade ca atașat cultural la ambasada română din Londra. Raportul se afla la Record Office de la Londra și era semnat de prof. Seaton Watson, pe atunci șeful desk-ului pentru România. Poate aveți posibilitatea să vi-l procurați de acolo.

La Biblioteca Academiei Române vi s-au dat într-adevăr la dispoziție toate publicațiile Gărzii de Fier – mai ales cele ideologice? După câte îmi aduc aminte, Eliade nu s-a expus prea mult în publicațiile oficiale legionare și nici pe teme directe – dar faptul în sine că a aderat la Garda de Fier a făcut atunci o mare impresie în sânul tineretului intelectual, care l-a urmat. Eram și eu pe atunci student la Universitatea de la București, așa că am trăit acea epocă.

Am simțit o mare durere când profesorul lui Eliade, care mi-a fost și mie unul din profesorii preferați – Nae Ionescu – a trecut la Garda de Fier.

Probabil că în studiul Dv. despre Mircea Eliade vă veți ocupa de influența avută de Nae Ionescu asupra studenților săi.

Am cerut unui corespondent al nostru în străinătate să caute în colecția sa de periodice legionare dacă a găsit vreo colaborare a lui Mircea Eliade în acele publicații (e vorba de cele apărute în exil). Dacă voi afla ceva, vă voi sta la dispoziție.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

102. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

Louisburg, N.C. 17549 USA
23 august 1981

Stimate domnule doctor Theodor Lavi,

Mulțumesc pentru promptul Dvs răspuns la scrisoarea mea! Mă grăbesc și eu să răspund.

Vă mulțumesc pentru că mi-ați spus unde aș putea găsi informațiile despre lunile petrecute de profesorul Eliade ca atașat cultural la Londra. O să fac cercetări de îndată.

Cred că am avut voie să răsfoiesc (și citesc) toate materialele din Biblioteca Academiei, publicate de Garda de Fier. Scopul cercetării mele nu a fost Garda de Fier, așa că nu am încercat să examinez totul. Am făcut xeroxuri după aproape 1000 de articole și fragmente de carte, în marea majoritate ale lui Eliade sau despre el. Toate acestea au trebuit să fie „examinate" – însă mi s-a îngăduit să iau aproape totul... cu excepția unor articole ale lui Codreanu, Ionescu, etc, care aveau de-a face direct cu ideologia Gărzii de Fier.

Oricum, am făcut traduceri (și nu fotocopii) a câtorva articole scrise de Mircea Eliade, în care își arată simpatia pentru ideile legionare, toate datate 1937-1938 (doar prima parte a anului 1938). Cred că sunt vreo 12 sau 14 despre care se poate spune că arată simpatie pentru ideologia legionară, și în cazul a aproape jumătate dintre acestea

simpatia este exprimată doar în trecere. Principalele articole sunt:

„Jertfa: Ion Moța și Vasile Marin" [în] *Vremea*, X, 472 (ianuarie 1937)

„Comentarii la un jurământ" [în] *Vremea*, X, 476 (21 februarie 1937)

„Noua aristocrație legionară" [în] *Vremea*, XI, 522 (ianuarie 1938)

„Provincia și legionarismul" [în] *Vremea*, XI, 525 (ianuarie 1938)

„Libertate și creație în literatura legionară" [în] *Sânzana*, I, 16 (ianuarie 1938)

„O revoluție creștină" [în] *Buna Vestire*, I, 100 (27 iunie 1937)

„Mitul generalului (Cantacuzino)" [în] *Buna Vestire*, I, 189 (13 octombrie 1937), retipărit în 1940 în *Luceafărul*

„De ce cred în biruința mișcării legionare" [în] *Buna Vestire*, I, 244 (17 decembrie 1937)

„Strigoii" [în] *Cuvântul*, ianuarie 1938[82]

Am colectat și câteva materiale despre Nae Ionescu. Este interesant să aflu că el a fost, la un moment dat, și profesorul dumneavoastră preferat. El a avut o mare influență asupra tinerei generații a acelei epoci.

Am făcut de asemenea xeroxuri după cărțile lui Sebastian, *De două mii de ani* și *Cum am devenit huligan* – însă

[82] Notă la finalul scrisorii: nu găsesc un antisemitism real în aceste articole.

nu le-am citit încă. Am foarte mult de citit! Am aflat că *Jurnalul* său se găsește în posesia unei rude care locuiește la Paris. Este corect?

De asemenea, cum aș putea obține articolul: „Mircea Eliade e l'antisemitismo", apărut în *La rassengma mensile de Israel* (XLIII, 1-2; feb. 1977, pp. 12-15)? Este aceasta o publicație israeliană? Cine ar avea-o în USA?

Aș fi foarte recunoscător dacă m-ați putea ajuta cu exemple ale colaborării lui M.E. la periodicele legionare în anii din urmă. (Nu cred că veți găsi ceva).

Cu sinceritate al dumneavoastră,

Mac Linscott Ricketts
Profesor de religie și filosofie
Louisburg College

103. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

D-lui prof. Mac Linscott Ricketts,

18.X.1981

Stimate domnule profesor Ricketts,

Abia acum răspund la scrisoarea dv. din 23 august, pentru că am umblat după revista *La rassegna Mensile Israel* până am găsit-o la altă bibliotecă decât a universității. V-am făcut o copie după articolul despre antisemitismul lui Mircea Eliade, copie pe care v-o anexez. Veți găsi acolo citate antisemite dintr-un articol din *Buna Vestire*, cu data de 17 decembrie 1937. Vă mai trimit și o fotocopie a unui articol contra lui Mircea Eliade din publicația legionară *Stindardul*, care apare la München. Aceste cercuri îl acuză pe Eliade că nu se manifestă ca legionar. Eliade vrea să se distanțeze de trecut, dar n-are curajul renegării. Știți că a dat un interviu în *Contemporanul* de la București, pe care l-a negat apoi, sub presiunea legionarilor? Ar fi într-adevăr interesant de văzut în [la] ce publicații de-ale lor continuă să colaboreze. Din păcate noi nu avem aici decât puține din aceste publicații. La Freiburg, în Breisgau, există o mare bibliotecă românească unde este strânsă toată presa exilului românesc. Mi-a relatat cineva care a făcut o vizită acolo.

Despre Nae Ionescu repet că mi-a fost un profesor favorit, dar în epoca mult dinainte de trecerea lui la Garda

de Fier. I-am urmat cursurile între 1926-1929 – epocă în care el a venit și la Organizația sionistă, unde a conferențiat ca un simpatizant!

Jurnalul lui Mihai Sebastian se află într-adevăr la Paris, la fratele defunctului scriitor, Beno Sebastian. Nu cred să obțineți posibilitatea de a-l cerceta – și pe drept cuvânt. E un jurnal foarte intim (legături cu femei). L-am avut în mână la noi în țară, căci pe aici a fost transportat în Franța. Ceea ce a apărut în *Toladot* e singurul fragment în care e vorba de Mircea Eliade. De aceea am parcurs jurnalul, căci mi-a fost semnalat acest pasagiu.

În ce privește legăturile actuale ale lui M.E. cu legionarii, am cerut lămuriri unui corespondent al nostru din Canada, care urmărește mișcarea Gărzii de Fier în exil. Iată ce-mi scrie: „M.E. a păstrat în exil relații strânse cu liderii legionari aflați în străinătate, dar în ultimii 10-15 ani nu scrie în favoarea doctrinei legionare, dar păstrează contactul cu conducătorii din mișcarea legionară, probabil în baza prieteniei din trecut. O dovadă că a evoluat e că face parte din cenacle literare care nu sunt exclusiv legionare. Colaborare strânsă cu Virgil Ierunca...".

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

104. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

D-lui profesor Mac Linscott Ricketts

28.X.1981

Stimate domnule profesor Ricketts,

Cred că ați primit cele două fotocopii ce v-am trimis odată cu scrisoarea mea din 18.X.81.

Astăzi vă scriu mărturie personală, care cred că vă va interesa. Un timp, prin anii 1930-38, îl vizitam des pe profesorul C. Rădulescu-Motru, care era decan al facultății de filosofie prin 1934, când mi-a prezidat și doctoratul. Eram la el în cancelaria de la Universitate. Cred că venisem să-l salutăm, după prelegerea inaugurală de la începutul anului. Știu că nu eram singur la el. Și atunci bunul, iubitul, eruditul nostru profesor a scos din sertar un volum bătut la mașină: Mircea Eliade – *Yoga*. „Vedeți, e o teză de doctorat. Și o dublă obrăznicie. Întâi: la Universitatea din București, în România, acest tânăr prezintă o lucrare de doctorat în limba franceză. A doua insolență: M.E. știe foarte bine că noi nu avem aici specialiști pentru tema ce o tratează. De ce nu a prezentat teza la o Universitate din India, de unde s-a întors recent? De ce nu s-a dus la Oxford sau la Cambridge?

Noi aici trebuia de fapt să-i respingem *ab initio* lucrarea, pentru ambele motive. Dar dacă o făceam, eram acuzați că-l persecutam pe candidat pentru că era legionar!" Și apoi a

făcut o aluzie străvezie că legionarii ar putea trece și la violență.

M-am simțit dator să vă relatez toate acestea pentru că arată caracterul lui M.E.

Și vă mai pot spune încă ceva. Eram încă doctorand când M.E. a devenit legionar. El era considerat ca un fel de geniu intelectual de pe atunci și simpla lui prezență – să zicem ca adept al lui Nae Ionescu – a fost o pildă pentru mulți, foarte mulți studenți, care fără aceste giruri intelectuale ar fi repudiat metodele violente, până la asasinat, ale legionarilor.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

105. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

Louisburg College
Loiusburg, N.C. 27549 USA

7 noiembrie 1981

Stimate domnule Lavi,

Am primit cele două scrisori [ale] dv. din 18 și 28 noiembrie [*sic!* octombrie], și mulțumesc! Mă bucur să am cele două fotocopii, în special cea din *Stindardul*. Vă mulțumesc de asemenea pentru informația despre *Jurnalul* lui Mihail Sebastian. Sunt mulțumit să aflu că ați copiat toate materialele relevante în ceea ce-l privește pe M. Eliade din jurnal, când l-ați avut în mână. De asemenea, fragmentul din partea corespondentului Dvs din Canada îl consider foarte valoros. Este și impresia mea că prof. Eliade a avut mulți prieteni printre legionarii care sunt acum în exil; desigur, el continuă să fie asociat cu ei, însă nu doar cu ei. Nu cred că a contribuit (colaborat) la periodicele emigranților legionari.

Mărturia dvs personală despre vizita la prof. C. Rădulescu-Motru este foarte prețioasă pentru mine; vă mulțumesc că mi-ați trimis-o. Mă întreb dacă ați citit amintirile lui Eliade pentru anii 1932-37? (publicate în Paris: *Les promesses de l'équinoxe*). Traducerea englezească de-abia a apărut (eu am făcut-o). Sunt câteva puncte sau episoade menționate în acea carte pe care ați vrea să le

comentați. El spune multe despre cum a fost scrisă dizertația și cum a ajuns să o prezinte în franceză (în fond, scria în englezește).

Acum o săptămână am fost la Chicago să îl vizitez pe prof. Eliade, să îi spun despre vizita mea în România și să îi pun întrebări. L-am întrebat despre articolele lui din *Buna Vestire* și la început nu și-a amintit. Când i-am vorbit despre unul dintre acestea, „De ce cred în biruința mișcării legionare", a exclamat: „Nu am scris niciodată asta!" El mi-a spus că editorul (Polihroniade?) l-a rugat să scrie pe acel subiect, însă a refuzat; iar apoi a văzut articolul în ziar! A fost scris de redactor. Însă Eliade a spus că nu a protestat, deoarece nu a vrut să-l pună într-o situație jenantă pe redactor, care îi era prieten. Nu știu dacă dvs puteți accepta această poveste, însă eu cred că este adevărată.

Mi-a spus, de asemenea, că nu a aderat niciodată la legiune. Când a fost arestat, în iulie 1938, a fost rugat să renunțe la Gardă, însă a refuzat, deoarece aceasta ar fi însemnat că i-ar fi aparținut... ceea ce nu a fost adevărat. Așa că a fost închis pentru 4 luni.

Când a vizitat România în 1942, el a avut o misiune de la Salazar (avea un mesaj pe care trebuia să i-l transmită lui Antonescu); însă spune că nu a putut călători liber datorită prezenței Gestapo-ului în București; de asemenea, spune că nu a îndrăznit să îl viziteze pe Mihail Sebastian, deoarece și el era sub supravegherea Gestapo-ului. A fost în țară numai zece zile.

Nu am cum să verific aceste mărturii, însă măcar ele prezintă o viziune diferită. Dl. Eliade a spus că a scris încă trei capitole de amintiri pentru perioada 1937-1940 - și mi le va

trimite curând ca să le traduc. În cele din urmă, vor fi publicate.

Încă odată, mulțumesc pentru asistența dv. Sper că vom continua corespondența noastră.

Cel mai sincer al dvs.,

Mac Linscott Ricketts

106. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

P.O.B. 4086
Jerusalem 91040, Israel

1 decembrie 1981

Dlui prof. Mac Linscott Ricketts,
Louisburg,

Stimate domnule profesor Mac Linscott Ricketts,

Răspund la scrisoarea dv. din 17 [*sic!* 7] noiembrie.

V-am trimis separat extrasul din cartea Ileanei Vrancea, extras despre Nae Ionescu – exprimând pentru prima oară o critică documentată și justă, cu privire la influența nefastă (în faza-i legionară) a acestuia care i-a fost și profesor și îndrumător lui Mircea Eliade. Cartea Ileanei Vrancea a apărut numai în două mii de exemplare și cred că este greu de găsit. Autoarea mi-a fost elevă în liceu și mi-a trimis personal volumul.

În ce privește afirmația lui M.E. că Polihroniade i-ar fi scris articolele despre legionari – s-ar putea să fie adevărat. Dar și-ar fi permis acest gazetar fanatic legionar și antisemit un asemenea procedeu dacă nu-l știa pe M.E. aproape de ideile exprimate în articol?

Mai e greu de crezut că el nu a fost membru în Legiune. Fac acum cercetări și am să vă comunic rezultatul.

Cât despre imposibilitatea de a-l vedea pe Sebastian, la vizita din 1942, din cauza supravegherii amândurora de către Gestapo, cred că lucrul nu era plauzibil în ce-l privește pe Sebastian. Acesta nu a prea avut activitate politică; era literat și numai literat. Nici în cercurile evreiești Sebastian nu era activ. De ce să-l fi urmărit Gestapo-ul? Contra mea au apărut articole[83] în oficiosul ambasadei germane *Bükarester Tageblatt* (cu citate din articolele mele antinaziste, încă înainte de a venit Hitler la putere). Dar nici un moment n-am avut impresia că sunt urmărit de Gestapo. Nemții știau că oricum suntem destinați camerelor de gaze, așa că nu se oboseau să ne urmărească – și dădeau doar câte un avertisment în gazetele lor.

Ar fi interesante amintirile lui M.E. între anii 1937-40. Volumul anterior despre anii 1932-37 nu l-am citit. Are și chestiuni politice, sau se ocupă de studiile sale? În orice caz, am să-l caut.

Sper să rămânem în legătură și mai departe.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

[83] „Dr. Theodor Loewenstein Jüdischer Skribant gegen den nationalsozialismus" în *Bükarester Tageblatt* (17.9.1942).

107. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

P.O.B. 4086
Jerusalem 91040

Dlui prof. Mac Linscott Ricketts,
Louisville [*sic!* Loiusburg]

10.12.1981

Stimate domnule profesor Mac Linscott Ricketts,

Mulțumesc pentru fotocopia articolului lui M. Eliade. Dacă vă transpuneți în spiritul epocii, cum spune Goethe, vă veți da seama că el justifica „deplasarea de politică" prin motive... etice sau psihologice, dar o regreta totuși („marea greșeală istorică și marele păcat al generației noastre"). Dar a fost adevărat că generația lui M.E. a rămas în afară de viața politică și a ignorat realitățile și tehnicile politice? Această generație a creiat în realitate Garda de Fier – care se dădea ca anti-politică, dar nu era a-politică. Ea era împotriva establishmentului politic, dar a creiat ea un conducător politic, cu o structură totalitară, dictatorială, tiranică și, după rezultatele scurtei ei guvernări, setoasă de sânge (nu numai evreiesc!). Dar în fine e o discuție de filosofie politică, care nu se poate trata în cuprinsul unei scrisori.

În altă ordine de idei, dar tot în legătură cu M.E. (anume cu aprecierile sale literare), am cetit într-un articol

de Șerban Cioculescu intitulat „Tudor Arghezi interpretat de...” (*România Literară*, 12.11.81) următoarele: „Printre cei ce au atacat la apariție culegerea de *Cuvinte potrivite* a fost și Mircea Eliade, care credea *mitul* arghezian lichidat odată cu divulgarea textelor”.

Titlul articolului este și al volumului de antologie publicat de Al. Ștefănescu în editura Eminescu, în 1981. Noi nu-l avem aici, dar desigur că-l veți găsi într-o bibliotecă din USA. În volum este textul integral al articolului lui M.E.

În *România literară* din 26.11.82 a apărut un interviu cu Sergiu Al-George, autorul câtorva studii fundamentale despre M.E., ca orientalist și romancier. Cred că este foarte interesant, căci se redau și diferite întâlniri cu M.E. Dacă nu găsiți *România literară*, vă pot trimite o fotocopie a articolului. Titlul articolului din *R.L.* este „Vocația autenticității” și autorul este Mircea Handoca. Acesta, la rându-i, pregătește un volum *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*. Deci interviul pomenit este o parte din acest volum.

Sper că cele de mai sus vă vor fi de folos.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

108. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

Louisburg, N.C. 27549 USA

22 ianuarie 1982

Stimate d-le Dr. Lavi,

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 1 decembrie 1981 și extrasul din cartea Ileanei Vrancea. Mulțumesc.

Am citit extrasul cu mult interes. Este, oricum, similar cu alte lucruri pe care le-am citit, publicate recent despre Nae Ionescu; foarte critice la adresa lui pentru „misticismul" său și, la fel, pentru fascismul său. Știu că înainte de 1967 astfel de lucruri au fost scrise și despre Mircea Eliade, însă de atunci un asemenea criticism a încetat în România. Observ că Ileana Vrancea nu numește pe niciunul dintre discipolii lui Ionescu, deși îi menționează în general.

Când am fost în România anul trecut, am putut fotocopia câteva din articolele lui Nae Ionescu (însă a trebuit să le scot din bibliotecă ascunse sub haină!). În România, autorităților le este încă foarte *teamă* de Nae Ionescu! Este greu să citești ceea ce el a scris, iar el este doar criticat. Mai mult, tinerii nici nu îi știu numele. Am adus de asemenea cu mine câteva articole despre Nae Ionescu, scrise în anii 40, ele fiind atât pro cât și contra. Încă nu am avut timp să le studiez. Am, de asemenea, o versiune retipărită a volumului *Roza vânturilor*, pe care am citit-o.

Nu am primit încă alte capitole din amintiri de la Mircea Eliade; oricum, l-am rugat pe editorul traducerii englezești a autobiografiei, 1907-37, să vă trimită un exemplar. Sper că a făcut asta și că ați primit-o.

Vă mulțumesc pentru remarcile personale despre situația evreilor în București în perioada războiului. Ați publicat articole despre această epocă?

Am impresia că Legiunea a devenit mult mai violentă și, în fapt, o organizație foarte diferită după moartea lui Codreanu și a celorlalți lideri. Este corect?

Mă bucur foarte mult că mi-ați scris și mi-ați fost atât de mult de ajutor. Sper să ne continuăm corespondența.

Cu sinceritate al dvs,

Mac Linscott Ricketts

109. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

P.O.B. 4086
Ierusalim 91040
Israel

D-lui Prof. Mac Linscott Ricketts

8.II.1982

Stimate domnule profesor Ricketts,

Confirm primirea scrisorii dv. din 22.I.82 și-mi pare bine că extrasul trimis, despre Nae Ionescu, v-a interesat.

Observația dv. că Garda de Fier a devenit mai violentă după dispariția lui Codreanu are un sâmbure de adevăr. Dar caracterul ei asasin a existat de la început. Codreanu însuși l-a omorât pe prefectul de poliție de la Iași – apoi asasinarea barbară a lui Mihail Stelescu, ciopârțit cu securea pe patul de spital – sunt câteva exemple. Asasinatele în masă după preluarea puterii au însă marca „made in Germany". Să nu uităm că, pe lângă masacrarea evreilor în București, ianuarie 1941, au fost „executați" oameni politici români ca N. Iorga, V. Madgearu ș. a. – toți anti-naziști cunoscuți.

Nu știu, însă, în ce măsură se poate afirma că Legiunea a devenit o altă organizație după moartea lui Codreanu. Modele erau dintotdeauna fasciile italiene și S.A. și S.S. germane.

V-am expediat câteva lucrări ale mele despre situația evreilor din timpul războiului. Sper că vă vor interesa.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

Aerogramă trimisă de
Prof. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

110. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

26 feb. 1982

Stimate profesore Lavi,

Vă mulțumesc tare mult pentru scrisorile dumneavoastră din 10.12.81 și 8.2.82, și pentru cele trei articole fotocopiate (dintre care unul un capitol de carte) – le-am primit pe toate. Sunt mai ales fericit că am articole despre situația evreilor în România în perioada războiului – cu atât mai mult cu cât ele sunt scrise de cineva care a fost prezent în București la acea vreme. Am citit cam tot ce am găsit în această țară despre subiectul evreimii românești, însă nu am avut acces la articolele dvs. Numele lui Felderman îmi era familiar, însă desigur nu am știut în detaliu despre eforturile lui eroice. Cât despre nunțiul papal, nu am auzit nimic despre acesta.

Voi împrumuta aceste materiale prietenului meu evreu din California, Dr. Seymour Cain, care este și el mult interesat de acest subiect.

Într-o scrisoare precedentă mă informați despre un vechi material al lui Mircea Eliade despre T. Arghezi, ce a fost recent retipărit. Nu știam de faptul că a fost retipărit – însă am fotocopie după originalul apărut în *Cuvântul*, în iunie 1927... ca de altfel după multe alte materiale scrise de Eliade la acea vreme. Era cu mult mai polemic decât a devenit mai târziu (în 1927 avea doar 20 de ani, desigur).

I-am transmis informația despre această retipărire prietenului meu, prof. Mircea Handoca, din București, cel

care a publicat în 1980 o *Biobibliografie* a lui Mircea Eliade. De atunci, el a localizat multe alte referințe, astfel încât e gata acum să publice o a doua ediție, dublă față de prima (prima a avut cam 2000 de referințe).

El este autorul interviului cu Dr. Sergiu Al-George, pe care l-ați menționat. Desigur, mi l-a trimis și mie. L-am întâlnit și am avut două interesante conversații cu Al-George când am fost în București. Acum am și cartea lui (*Arhaic și universal*), trimisă de văduva lui. Cartea conține o briliantă și originală (personală) interpretare a gândirii lui Eliade și a relației acesteia cu filosofia indiană.

În București am fost în casa familiei Handoca de câteva ori. El mi-a spus despre articolul din *Toladot* – cu toate că el însuși nu l-a văzut niciodată.

Apropo, dacă nu este secret, de ce nu ați publicat al doilea articol din *Dosarul M.E.*? Nu am fost în stare să găsesc nimic mai mult legat de materialul despre care îmi scriați că se găsește în Anglia (de Seton-Watson). I-am scris fiului lui – și el nu știe nimic despre aceasta. I-am scris, de asemenea, unui român din Londra... însă el nu a răspuns.

Vă rog să mă anunțați dacă vă pot trimite ceva de aici. Cred că ați primit deja un exemplar al *Autobiography I*, care v-a fost trimisă. Recent am vorbit la telefon cu prof. Eliade și el este bine și lucrează. Însă el nu a terminat capitolele despre anii săi din România, 1937-40, pentru volumul de amintiri, așa că trebuie să mai aștept.

Cu sinceritate al dumneavoastră,

Mac Linscott Ricketts

111. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

4 aprilie 1982

Stimate domnule Profesor M.L. Ricketts,

În primul rând vreau să vă mulțumesc pentru volumul cu autobiografia lui M. Eliade. Nu trebuie să vă spun că l-am devorat. Are lucruri foarte frumoase și foarte multe controversate. Între cele frumoase: portretul lui Nae Ionescu, superior celui creionat de G. Călinescu în *Istoria literaturii române*. Măcar dacă profesorul nostru ar fi rămas profesor, oricât de discutabile erau ideile sale. Dar am și învățat mult. Spre deosebire de M.E., eu am urmat cursul de logică matematică – cum am ascultat și profundele prelegeri despre Faust.

În schimb, am rezerve în ce privește prietenia cu M. Sebastian descrisă de M.E. Totuși, unele date par obiective, ca de pildă reacțiunea lui M.S. când a primit prefața lui Nae Ionescu.

În ce privește întrebarea dv. de ce n-am publicat al doilea articol din Dosarul M.E. – e poate un secret, dar am să vi-l divulg. Prof. G. Shalom [*sic!* G. Scholem], care a murit acum o lună, acest mare și respectat savant – despre care deasemeni e vorba în articolul Dosarul M.E. – m-a invitat și mi-a spus că i-a trimis lui M.E., care-i este prieten, textul din *Toladot* și așteaptă răspuns. Într-adevăr, când a primit scrisoarea m-a chemat din nou. Era o epistolă în franceză (?), din care mi-a citit numai fragmente, dar mi-a

rezumat restul. M.E. ar fi susținut că deși legionar (sau aproape de legionari?) nu era antisemit. Părerea mea era că ar fi fost un caz cu totul excepțional, căci doctrina legionară avea drept coordonate principale judeo-fobia viscerală. Chiar dacă i s-ar fi admis excepția lui M.E. – din cauza incontestabilului prestigiu intelectual, chiar numai simpatia sa pentru Legiune ar fi fost interpretată ca adeziunea totală la Garda de Fier, deci inclusiv antisemitismul ei feroce.

Cereți lui M.E. să vă arate copia scrisorii trimise prof. G. Shalom [*sic!* G. Scholem]. Eu n-am vrut să-l supăr pe veneratul G. Sc. – dar mai presus de toate documentul de care v-am vorbit s-a pierdut. De aceea n-am mai publicat al doilea volum.

În încheiere vreau să vă întreb dacă vă este cunoscută cartea lui Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, Ed. Eminescu, Buc., 1980. O avem în dublu și v-am putea trimite un exemplar ca schimb pentru volumul Eliade. Cartea, slabă ca exprimare stilistică, e doldora de date, mai ales bibliografice. Ne ar face plăcere dacă v-ar folosi (e un volum de cca. 600 pagini!)

În așteptarea răspunsului dv., vă trimit cele mai călduroase salutări.

Dr. Th. Lavi

112. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

17 aprilie 1982

Stimate domnule profesor Lavi,

Mă bucur că ați fost mulțumit de traducerea făcută de mine autobiografiei lui Mircea Eliade. Fără îndoială că v-a evocat multe amintiri din anii petrecuți în țara dvs, România. Evident, Nae Ionescu a fost un bărbat briliant și „carismatic", care la un moment dat și-a pierdut rațiunea și calea. Am citit *Roza vânturilor* și am comandat un exemplar din *Metafizica* sa, la o sursă din Franța (Hyperion, Neuilly-sur-Seine) unde a fost retipărită (mă aștept să o primesc curând).

Vă sunt recunoscător că mi-ați povestit de ce nu a apărut al doilea articol despre M.E. în *Toladot*. Însă îmi pare rău că dosarul s-a pierdut, deoarece mi-ar fi plăcut să-l citesc și să judec singur ce era acolo. Acum cred că M.E. era foarte naiv în legătură cu Garda de Fier – ceea ce nu-l scuză pentru asocierea cu ea. Însă nu cred că era antisemit. Cunoașteți ce a scris despre Moses Gaster (două articole la sfârșitul anilor 1930, unul în *Vremea*, 1936, și altul în *RFR* [*Revista Fundațiilor Regale*], 1939, amândouă foarte apreciative)? Vă pot trimite fotocopii dacă doriți să le citiți.

Recent, în România, au apărut mai multe articole despre M.E. în presă, așa cum probabil știți. Aș vrea să vă vorbesc despre unul, în particular: interviul din *Viața Românească*, din februarie 1982, luat de M. Handoca (via

poștă!). La un moment dat, Eliade scrie despre vizita sa în România, în 1942. Dacă nu aveți acces la acest periodic, o să vă trimit o copie a interviului (însă cred că l-ați văzut deja).

Ați menționat în scrisoarea dvs. despre o carte, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, a lui Z. Ornea. Nu cunosc această carte și m-aș bucura într-adevăr dacă mi-ați trimite-o. Nu știu multe despre curentele culturale din decada tinereții lui Eliade și cred că aș învăța multe din această carte. Dvs spuneți că este „slabă ca exprimare stilistică" – și am găsit asta ca fiind adevărat pentru aproape tot ce am citit din ce s-a scris în anii recenți în România. Cel puțin, pentru mine cărțile și articolele sunt greu de citit, deoarece par neîndemânatic formulate și gramatical contorsionate.

Încă odată, mulțumiri pentru că mi-ați scris și mulțumesc pentru că v-ați oferit să îmi trimiteți cartea.

Cu sinceritate al dvs.,

Mac Linscott Ricketts

113. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

19.5.82

D-lui prof. Ricketts

Stimate domnule prof. Ricketts,

Sper că ați primit între timp cartea lui Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate*, ce v-a fost expediată cu poșta aeriană la data de 3.5.82.

Vă răspund acum la scrisoarea Dv. din 17 aprilie. M-ar interesa firește articolele lui M. Eliade despre Moses Gaster – deși ele nu sunt deloc relevante. N. Iorga, rămas antisemit până la sfârșitul vieții, a scris și el despre Gaster, Tiktin s.a.

Spre deosebire de Dv. eu nu cred că M. Eliade a fost naiv cu privire la Garda de Fier, căci ea era, aș spune, personificarea, materializarea sângeroasă, asasină a antisemitismului. Nu se poate ca el să nu-și fi dat seama de faptul că prin adeziunea la Garda de Fier ai de acceptat și credo-ul evreofob. Naivitatea ar fi de scuzat prin vârsta de atunci. Dar curios că el nu a găsit până în ziua de astăzi un mijloc de a se distanța de antisemitism, așa cum a făcut și face Em. Cioran.

Ar mai fi de spus în chestia asta. După câte îmi aduc aminte, i-am spus și Prof. Schalom [*sic*! Scholem] să-i sugereze lui Eliade să declare că nu e antisemit. Nu știu dacă a făcut-o neuitatul savant de la Ierusalim.

Cred că vom rămâne în legătură și mă va bucura schimbul de idei cu Dv.

Salutări.

Dr. Th. Lavi

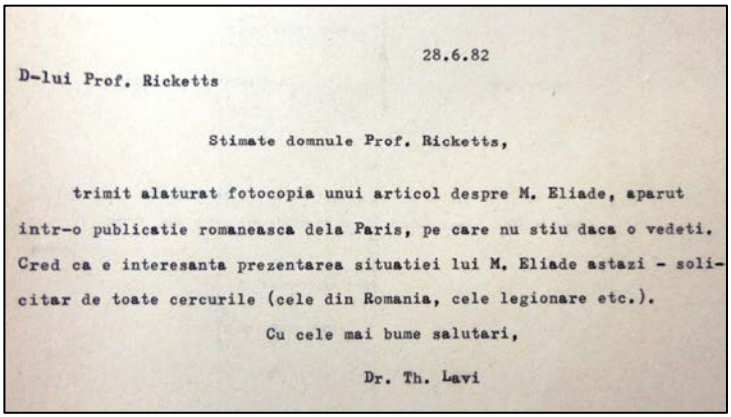

28.6.82

D-lui Prof. Ricketts

Stimate domnule Prof. Ricketts,

trimit alaturat fotocopia unui articol despre M. Eliade, aparut intr-o publicatie romaneasca dela Paris, pe care nu stiu daca o vedeti. Cred ca e interesanta prezentarea situatiei lui M. Eliade astazi - solicitar de toate cercurile (cele din Romania, cele legionare etc.).

Cu cele mai bune salutari,

Dr. Th. Lavi

114. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

28.6.82

D-lui prof. Ricketts,

Stimate domnule prof. Ricketts,

Trimit alăturat fotocopia unui articol despre M. Eliade, apărut într-o publicație românească de la Paris, pe care nu știu dacă o vedeți. Cred că e interesantă prezentarea situației lui M. Eliade astăzi – solicitar de toate cercurile (cele din România, cele legionare, etc).

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

115. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

6 iulie 1982

Dragă profesore Lavi,

Vă mulțumesc foarte mult pentru articolul din B.I.R.E., pe care nu l-am văzut. Nu am auzit niciodată de *Bulletin*. Văd că și la Paris nu chiar fiecărui român în exil îi place prof. Eliade!

Un lucru curios – „interviul" lui Ion Chește din *România literară*.... deoarece textul „răspunsurilor" prof. Eliade este luat aidoma din *Amintiri*, I! Nu știu dacă domnul Chește a fost sau nu în Chicago! – dar sunt sigur că Mircea Eliade nu a răspuns la întrebări citind din cartea sa!

Greșeala despre cărăbaș și cărăbuș ar fi foarte mare...

Am auzit că din luna aprilie a anului trecut, Mircea Eliade nu mai e favorizat în România. Știți ceva despre aceasta? Dintr-o dată nu se mai publică articole despre el. M.E. mi-a spus la telefon că aceasta are de-a face cu meditația transcendentală și yoga. Astăzi am primit o scrisoare de la Mircea Handoca. Îmi spune doar că articolele și cărțile pe care a sperat să le publice curând vor fi întârziate: „poate până la sfârșitul anului". Însă el nu a primit două din scrisorile pe care i le-am trimis în 2 aprilie și 1 iunie.

Din *Jerusalem Post* am aflat despre o expoziție de la Beth Hatefutsoth Museum din Tel Aviv despre evrei în România

modernă. Există un catalog pentru această expoziție? Dacă da, aș dori să achiziționez unul. Îmi puteți spune cum pot primi unul? Mulțumesc.

Cu sinceritate al dvs,

Mac Linscott Ricketts

116. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

19.7.1982

Stimate domnule profesor Ricketts,

Răspund la scrisoarea dv din 6.7.82. Cred că disgrația în care a căzut Mircea Eliade în România poate fi desigur în legătură cu acțiunea contra Meditației transcendentale, care a constat situațiile câtorva dintre demnitarii regimului. E una din curiozitățile regimului să se lege de astfel de fenomene. De ce le-o fi frică?

Între 1950-1955 cât am stat în diverse închisori în România am avut ocazia să cunosc acolo deținuți aparținând de ex. la un grup de antroposofi (Rudolf Steiner), apoi un cerc pur filosofic în jurul lui Alice Voinescu, ca și membrii unor secte religioase de care nu auzisem niciodată. De ex. Martorii lui Iehova.

Motivul condamnării: ei sabotau construcția socialismului prin preocupările lor. Au trecut treizeci de ani și probabil e nevoie și acum de țapi ispășitori că socialismul încă nu e construit...

În ce privește expoziția de la *Beit Hatefutzot*[84], eu am fost consilierul științific al ei – așa că v-am putut procura catalogul-album, apărut cu acest prilej, pe care vi-l anexez. Textul este aproape în întregime scris de mine – afară de cel referitor la epoca imediat contemporană, redactat de

[84] *Beit Hatefutzot* – Casa Diasporei (ebr.).

șef-rabin actual de la București. M-ar interesa impresia Dv. despre catalog.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

117. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

Louisburg, N.C. 27459 USA
9 august 1982

Dragă dr. Lavi,

Mă bucur foarte mult că am primit catalogul expoziției despre evreii din România. Este o publicație frumoasă, cu multe informații și fotografii interesante. Îmi doresc să fii cunoscut pe cineva din comunitatea evreiască înainte de a fi vizitat România anul trecut, astfel încât să fi putut discuta despre istoria și cultura evreiască din România cu evreii din București. Sunt încă foarte interesat de cazul lui Mihail Sebastian și doresc să traduc cărțile lui (*De două mii de ani* și *Cum am devenit huligan*), pe care le posed. Dar când? Când? Sunt întotdeauna atât de ocupat... Vă mulțumesc tare mult pentru că mi-ați trimis acest catalog. Limba engleză, apropo, este perfectă, frumoasă. Și mă bucur să aflu că evreii din România se bucură, în sfârșit, de bune condiții de trai, cel puțin comparativ cu vremurile trecute.

Am învățat multe despre condițiile din România care au dus la „defavorizarea" lui Eliade. Cred că președintele este foarte îngrijorat despre orice influență care ar putea „supăra" poporul acum, în această perioadă grea pentru economie. Meditația transcendentală este ceva *străin*. Am auzit de asemenea că activitatea lui Eliade în favoarea preotului Calciu i-a cauzat probleme (lui Eliade) în

România. Am o scrisoare de la bunul meu prieten de la București (Handoca) și cu toate că nu îndrăznește să spună nimic direct, lasă să se înțeleagă că nimic nu se poate publica despre Eliade în România pentru moment – până la sfârșitul anului, crede el.

În *Jurnalul* lui Eliade (*Fragments d'un Journal*, II), el amintește despre un bărbat din România care a fost inamicul său în anii ce au urmat războiului. El spune, în textul în românește pe care l-am tradus:

„Omul care m-a urmărit și m-a persecutat prin 1945-1955: un oarecare (imposibil să-mi amintesc numele)... era informat de tot ce făceam la Paris, de toate încercările disperate... etc..." (17 septembrie 1973).

Bănuiesc că trebuie să fi fost evreu[85]. Știți cine ar fi fost această persoană? Sunt doar curios.

Corespondez acum cu o fată de origine româno-israeliană care lucrează la o teză de doctorat la Paris (Sorbona), despre Eliade: Adriana Berger. O cunoașteți? Are ceva probleme în a obține bani pentru a-și finaliza studiile.

Voi fi bucuros să primesc vești de la dvs când veți avea timp să îmi scrieți. Dacă este ceva ce vă pot trimite din USA, vă rog să mă anunțați și voi încerca să vă ajut.

Cu sinceritate al dvs,

Mac Linscott Ricketts

[85] Notă în josul paginii: „El spune odată: "considerat un sfânt de către evrei"".

118. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

2 septembrie 1982

Stimate domnule profesor Ricketts,

Confirm primirea scrisorii d-tale din 9.8.82 și îmi pare bine că albumul-catalog despre expoziția evreo-română v-a plăcut și v-a folosit. Expoziția a fost foarte bogată și frumoasă. E vorba să fie transportată și în USA.

În ceea ce privește concepția regimului de la București despre meditația transcendentală, desigur că aveți dreptate când o puneți în legătură cu faptul că e vorba de un curent *străin*. Dar mai e și altceva. Orice mișcare de acest fel reprezintă pentru poliția politică („Securitatea") pericolul de a deveni focarul unei eventuale organizări concurente sistemului monolitic al partidului unic. Pretextul este ca o astfel de formațiune reprezintă „o diversiune de la construcția socialismului". Am stat în închisoare cu cele mai ciudate „diversiuni" din astea – de ex., antroposofi din școala lui Rudolf Steiner, tot felul de secte religioase: baptiști, adepții lui Iehova, ca să nu mai vorbim de catolici, uniți...

În ce-l privește pe omul care l-a „urmărit și persecutat prin 1944-1955" pe Mircea Eliade era probabil cineva foarte apropiat de Siguranță. Astfel cum putea fi informat de „tot ceea ce făcea M.E. la Paris"? De mult căzuse cortina de fier în epoca aceea. Mă aflam încă la București. Ca cineva să fie astfel informat trebuia să capete indicații de la poliția

politică. Un astfel de individ să fie considerat sfânt de către evrei? Evreii nu prea au sfinți...

De Adriana Berger, care scrie la Paris un doctorat despre Eliade, nu am auzit.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

119. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

5 septembrie 1982

Stimate domnule profesor Ricketts,

Revin asupra scrisorii mele din 2 septembrie. Ați pomenit de intenția dv. de a traduce *De două mii de ani* de M. Sebastian și *Cum am devenit huligan* de același. Firește că a doua lucrare va avea nevoie de un „aparat" explicativ. Cine știe printre cetitorii de engleză despre Polihroniade, Mircea Vulcănescu, Belu Silber, G. Racoveanu etc. cu care polemizează Sebastian?

Cu acest prilej mă refer la propunerea D-tale binevoitoare de a ne procura pentru biblioteca noastră diverse lucrări. Firește că nu putem abuza. Vă întreb dacă aveți posibilitatea să ne faceți fotocopii după articolele lui Mircea Eliade citate la paginile 184-185 din *Cum am devenit huligan*?

Cunoașteți cartea mea *Nu a fost pisica neagră*? – amintiri din cei cinci ani de închisoare (1950-1955), în calitate de activist sionist? Închisoare în România, firește.

Vă semnalez apariția unui amplu eseu de Horia Stamatu despre Nae Ionescu, *Roza vânturilor*, apărut în *Cuvântul Românesc*, august 1982 (anul 7, no. 76). Gazeta apare în Canada. E vorba acolo și de Mircea Eliade. Dacă nu ați dat peste acest eseu, vă putem face o fotocopie.

În aprilie a.c. v-am trimis cartea lui Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate*. Ați primit-o?

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

120. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

18 noiembrie 1982

Stimate domnule profesor Ricketts,

De la scrisoarea dv. din 6 august nu mai avem nici o veste. Eu v-am răspuns cu două scrisori (2 și 5 septembrie), care cuprind și câteva întrebări: dacă doriți anumite cărți sau articole de ziar.

Nu ne-ați confirmat primirea cărții lui Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate*, expediată în aprilie a.c. Să se fi pierdut la poștă?

Vă trimit alăturat revista *Izvoare* care apare la Tel-Aviv. Am publicat acolo un articol în care e vorba de Nae Ionescu și M. Sebastian. Revista e interesantă și sub alt aspect: cum se păstrează limba română aici.

Revista întemeiată de Valerian Trifa, *Solia*, apare aproape complet în engleză!

Aștept cu nerăbdare un răspuns al dv.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

121. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

Loiusburg, NC, 27549 USA
2 decembrie 1982

Dragă Dr. Lavi,

Am scrisoarea dvs din 18 noiembrie cu exemplarul din *Izvoare* alăturat, pentru care vă mulțumesc foarte mult! Am citit cele două articole cu interes. Sper ca în curând să am timp să citesc *De două mii de ani* și continuarea sa; de asemenea una sau două din piesele de teatru ale lui Sebastian. Nu știu când prof. Eliade a scris capitolul în care scandaloasa *Prefață* este menționată, însă cred că l-ar fi *putut* scrie înainte de apariția articolului din *Toladot*. Dacă voi găsi exact, o să vă anunț.

Sper că până acum ați primit scrisoarea trimisă în septembrie, cu articolele lui Eliade din *Vremea*, pe care le-ați cerut. Le-am trimis via air mail, însă poate scrisoarea nu a fost trimisă cu prioritate. În orice caz, dacă nu le veți primi curând, o să vă fac alte fotocopii și o să vi le expediez.

Am descoperit recent între dosarele mele o traducere în engleză a două articole din *Renașterea noastră*, 1934, despre *De două mii de ani*, semnate Theodor Löwenstein. Cred că acesta este numele pe care îl foloseați în acea perioadă, nu? Din păcate, nu am fotocopiat articolele, ci doar am tradus părțile mai interesante... La acestea vă referiți în articolul din *Izvoare*, p. 18?

Am văzut articolele din *Solia* și *Cuvântul Românesc* (ale lui Stamatu), despre care menționați. De asemenea, am cartea lui Lucien Boz. Nu am cartea dvs., *Nu a fost pisica neagră*, însă mi-ar place tare mult să o citesc. Mulțumesc pentru cartea lui Ornea, pe care am primit-o acum câteva luni.

Am un articol despre Eliade și N. Iorga, apărut în numărul pe noiembrie al ziarului *Tricolorul* (Toronto, Canada). Îl primiți? Dacă nu, o să vă trimit o copie.

Am (de la M. Handoca) un articol despre M.E. publicat în *Manuscriptum*, în octombrie 1982. Așadar, interdicția împotriva lui Eliade pare a fi ridicată. De asemenea, *Ifigenia* s-a reîntors în teatre, mi se spune.

Recent am descoperit cartea lui Petru Dumitriu, numită, în engleză, *The Prodigals*. În ea, după cum probabil știți, este un personaj numit Fănică Nicoulesco – care este foarte asemănător cu Nae Ionescu! Dacă cunoașteți cartea aceasta, mi-aș dori tare mult să cunosc opinia dvs despre cât de corect autorul a reprezentat *gândirea* lui N.I. (știu că el nu a participat la pogromul din ianuarie 1941 – cum Nicoulesco o face în carte).

Știți că *Metafizica* lui Nae Ionescu a fost retipărită (de Ioan Cușa) și poate fi obținută de la Hyperion – 4, rue du Général N. Bertier, 92.200 Neuilly sur Seine, France – pentru 9 dolari sau 60 franci francezi? Eu o am.

Cu sinceritate al dumneavoastră,

Mac Ricketts

122. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi

Louisburg College
Louisburg, N.C. 27549 USA
10 ianuarie 1983

Stimate Dr. Lavi,

Mulțumesc pentru cartea D-voastră: *Nu a fost pisica neagră*. Am citit-o în perioada sărbătorilor de iarnă. Odată ce am început să o citesc, nu am mai putut să o las din mână! Fascinantă! Este cu mult mai interesantă decât un roman. Și este scrisă foarte frumos. Sunt uimit de lipsa de asprime sau ura pe care mă așteptam să o găsesc într-o astfel de carte. În schimb, am găsit nararea simplă a detaliilor legate de suferința dumneavoastră – și atât de mult umor și umanitate. A fost o experiență extraordinară pentru mine să citesc cartea, și citind-o, simt că vă cunosc.

În același timp în care citeam cartea dvs, am primit o reclamă despre publicarea unei cărți de către Jewish Publication Society of America (Philadelphia): Emil Dorian, *The Quality of Witness: A Romanian Diary 1937-1944*. Am scris editurii că doresc să achiziționez un exemplar. Fără îndoială, aceasta a fost alcătuită din manuscrisul pe care Dr. Dorian v-a rugat să îl duceți Ambasadei Israelului. Știți cum a fost scos manuscrisul din țară? (Reclama spune că volumul a fost editat de fiica lui).

Ați primit fotocopiile după articolele din *Vremea*? Dacă nu, o să vi le trimit din nou, în scrisoarea viitoare, prin air mail!

Știți dacă vreo bibliotecă din USA face abonamente la periodice românești din Israel? Înțeleg, din *Toladot*, că sunt câteva astfel de publicații.

Sper că sunteți bine și mă aștept să primesc curând vești de la dvs.

Cu sinceritate al dvs.,

Mac Linscott Ricketts

123. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

16 ianuarie 1983

Stimate domnule profesor Ricketts,

Răspund abia astăzi scrisorii dv. din 2 decembrie 1982, dar între timp v-am trimis cartea mea de amintiri din închisorile comuniste (cinci ani!). Aș vrea să cunosc părerea dv.

Din păcate nu mi-a parvenit scrisoarea dv. trimisă în septembrie, împreună cu fotocopii ale articolelor lui Eliade din *Vremea*. V-aș fi recunoscător dacă mi-ați face un al doilea rând de copii și mi le-ați expedia.

Într-adevăr, cele două articole semnate Theodor Loewenstein în *Renașterea Noastră* despre *De două mii de ani* a lui M. Sebastian, sunt ale mele (Theodor Loewenstein era numele meu de odinioară, iar cel actual este traducerea în ebraică – Lavi însemnând „leu" – loewe). Ați ghicit că la aceste articole m-am referit în *Izvoare*. Astăzi desigur aș scrie altfel. Sebastian a fost câțiva ani supărat pe mine. Ne-am împăcat când am curățat în 1942 zăpada pe străzile Bucureștilor, la „munca obligatorie" (exclusiv a evreilor).

În ceea ce privește cartea lui Petru Dumitriu, o am în traducere germană (originalul a apărut în franceză) – dar volumul s-a rătăcit în biblioteca mea. Am să-l caut și am să văd dacă Fănică Niculescu este Nae Ionescu.

Metafizica lui Nae Ionescu o am în ediția princeps, apărută la București în 1944. Sper că este același text.

Primim și noi aici regulat cataloagele de la Hyperion și am văzut că volumul a fost reeditat, sper că în versiunea originală.

Cu cele mai bune salutări,

Dr. Th. Lavi

124. Mac Linscott Ricketts[86] către Theodor Lavi

Louisburg College
Loiusburg, NC 27549 USA
18 martie 1983

Stimate domnule doctor Lavi,

Nu am primit nici un semn de viață de la dumneavoastră de când v-am scris, acum mai bine de două luni. V-am scris de îndată ce am primit cartea dvs autobiografică, *Nu a fost pisica neagră*, pe care am citit-o cu multă fascinație. Sper că ați primit acea scrisoare, deoarece am scris în ea multe alte lucruri.

Menționam în acea scrisoare despre o carte ce a fost publicată de curând în USA de Jewish Publication Society: *Jurnalul* lui Emil Dorian, la care și dvs vă referiți în propria carte. L-am citit acum și l-am găsit foarte interesant... însă nu am găsit nici o referință la Mircea Eliade (așa cum speram să găsesc) sau la Mihail Sebastian. Ați văzut această carte în Israel? Este editată de fiica lui Dorian.

Din moment ce nu ați primit paginile din *Vremea*, 1934, pe care le doreați (cu toate că le-am trimis acum multă vreme), le trimit din nou. Sper ca de data aceasta să nu întâmpine dificultăți.

[86] Scrisoare scrisă pe hârtie cu antet: Louisburg College, founded 1787, Louisburg, North Carolina 27549.

Mircea Eliade se va pensiona la sfârșitul acestui an academic (iunie 1983) de la University of Chicago. Va vorbi la o adunare a istoricilor religiilor (absolvenți ai University of Chicago) în luna mai și sper să particip și eu la acea întâlnire. El are acum 76 de ani. Când am vorbit cu el la telefon, recent, pentru a-i ura „La mulți ani", părea să fie bine – cu excepția unei artrite dureroase.

De la bunul meu prieten din România am aflat că încă nu este posibil să fie publicate articole despre Eliade. El este doar menționat, uneori, în articole despre alte persoane sau subiecte. Un material despre el, de care veți fi interesat, a apărut în *Viața românească*, 9 septembrie 1982, p. 61. Are legătură cu vizitele pe care le-a făcut la Berlin în perioada războiului. Nu am știut despre acestea înainte.

Sper că sunteți bine și m-aș bucura să am vești de la dvs din nou.

Cu sinceritate al dvs,

Mac Linscott Ricketts

125. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts

19 aprilie 1983

Stimate domnule profesor Ricketts,

Aș vrea să mă scuz pentru întârzierea răspunsului meu. Am fost foarte ocupat cu mutarea noastră într-o clădire mai centrală a Universității. Datorez în primul rând mulțumiri pentru scrisoarea dv. din 18.3, care a sosit cam odată cu fotocopiile articolelor lui M. Eliade, foarte importante. E aproape picant că M.E. susține cam același lucru pe care l-am afirmat și eu, pe marginea cărții *De două mii de ani*, adică un fel de identitate de păreri între Nae Ionescu și M. Sebastian despre fatalitatea suferinței evreilor. („Antisemitismul este un destin"). Dar în articolul „Judaism și antisemitism", Eliade anunța continuarea, de astă dată dedicată lui M. Sebastian.

Ca observație generală: se poate vedea în articolul lui M.E. ce strălucit elev al lui N.I. a fost în felul cum mânuiește magistral sofismele (M.E. spune: „dialectica").

În orice caz, aceste articole vor forma partea cea mai pretențioasă a arhivei noastre de tăieturi de ziare.

Jurnalul lui Emil Dorian mi-a fost trimis de fiica lui, care a fost aici în țara unde locuiește sora ei. Nu am terminat să citesc volumul. Dar, cum mi-a explicat dânsa, ea a făcut o selecție, nu știu după ce criterii. De altfel, în prefață se spune că epoca după 1944 va apare mai târziu. E poate cea mai importantă parte, pentru că e vorba de dezamăgirile

unui vechi comunist evreu, cum era E. Dorian. Câteva, foarte puține, fragmente au apărut aici în românește.

În ce privește situația din România în domeniul literar, se pare că iar a intervenit o înăsprire. Mereu se întâmplă acolo câte o mică „revoluție culturală", care lovește în „pluralism", chiar cât există.

Aștept și alte vești de la d-ta.

Dr. Th. Lavi

126. Mac Linscott Ricketts[87] către Theodor Lavi

24 mai 1983

Stimate domnule doctor Lavi,

Doresc să răspund la scrisoarea dvs din 19 aprilie, cu toate că nu prea am vești. Oricum, am găsit două articole scrise de Mircea Eliade în 1927, respectiv 1934, de care cred că vei fi interesat. Nu știu nimic altceva despre dl. Ludo, cu excepția faptului că a fost autorul câtorva note în anii treizeci.

L-am văzut pe Prof. Eliade în Chicago acum trei săptămâni. Este, în general, bine, cu excepția faptului că suferă mult din cauza artritei mâinilor și încheieturilor. Arăta mai bătrân decât cei 76 de ani. Dar a oferit o prelegere bună la conferința din acele zile. Povestind în biroul său, el însuși a ridicat problema presupusului său „antisemitism", în scopul de a-l nega. (S-a referit la articolul din *RFR*, 1939, laudativ la adresa lui Theodor Gaster). Evident, aceasta este o problemă de interes pentru el. Încă nu mi-a dat capitolele din autobiografia lui legate de anii 1938-40. Oricum, cred că va face asta în cursul anului următor. Următorul lui proiect este să finalizeze amintirile. Va pleca la Paris pe 2 iunie.

[87] Scrisoare scrisă de mână, pe hârtie cu antet: Louisburg College, founded 1787, Louisburg, North Carolina 27549.

Citesc acum cartea lui Ornea, *Tradiționalism și modernitate*, pe care mi-ați trimis-o (iar, mulțumesc!). Este o adevărată mină de aur de informații... foarte folositoare.

Cu cele mai bune salutări,

Mac Ricketts

127. B. A. Sebastian către Theodor Lavi

Paris, 10 iunie 1972

Domnule Doctor Löwenștein,

Clara Hechter, mamă, Dr. Pierre Hechter și Benjamin André Sebastian, frați, moștenitori legali ai defunctului scriitor Mihail Sebastian, toți locuind în Franța, ceea ce nu vă era și nu vă este necunoscut, vă adresează această scrisoare în calitatea dvs. de președinte al Institutului Niemirower, de autor al prezentării primului număr din buletinul *Toladot*, editat de acest institut.

Protestăm cu energie împotriva publicării, folosirii *Jurnalului* lui Mihail Sebastian, ce furnizează în întregime materialul „Dosarului lui Mircea Eliade" fără consultarea, fără autorizarea moștenitorilor legali, încălcând, disprețuind proprietatea literară, nerespectând memoria unui scriitor.

Aprecierea caracterului acestui *Jurnal*, oportunității publicării, citării, folosirii lui – hârtii personale ale unui scriitor, având în cea mai mare parte un caracter strict intim – ne aparține exclusiv nouă, moștenitorilor, conform legilor ce ocrotesc proprietatea literară și pe plan moral.

Noi am considerat și considerăm răsfoirea, lectura unui asemenea jurnal, chiar de către mama și frații lui Sebastian, drept o cumplită indiscreție, o impietate, chiar, pe care autorul n-ar fi iertat-o nimănui, nici chiar alor săi.

Cele câteva pagini sau notații privind creația literară, probleme de literatură, singurele pe care le-am socotit posibile de comunicat, le-am încredințat în R.P.R. sau aici celor ce au îngrijit ediții Sebastian sau scris studii despre el.

Jurnalul a rămas și este mereu sub cheie, departe de orice ochi indiscret sau nu, și n-a fost răsfoit, citit de absolut nimeni, nici de organele securității reperiste care ar fi putut să și-l „procure" fără dificultate.

Ce s-a întâmplat cu *Jurnalul* lui Sebastian în cele câteva luni, aproape un an, ce s-au scurs din momentul încredințării lui de subsemnatul Ambasadei Israelului din București – în 1961 – în preajma părăsirii R.P.R.-ului și până la primirea lui aici, la Paris, trimis din Israel, nu e greu de închipuit de vreme ce conducerea Institutului Niemirower și a buletinului său *Toladot* dispune de el cum vrea, cum înțelege.

Pentru a împiedica repetarea pe viitor a folosirii *Jurnalului* lui M. Sebastian (în buletin anunțați publicarea altor fragmente inedite din jurnalul său) vă somăm ca în primul număr al buletinului *Toladot*, să faceți cunoscut cititorilor dvs, iar nouă prin scrisoare:

- persoanele sau sursa dvs. de aprovizionare cu copii sau fotocopii ale jurnalului
- recunoașterea folosirii fără autorizarea moștenitorilor legali, a căror existență și adresă nu vă era necunoscută.

În cazul în care nu veți da curs somației noastre, vom fi obligați pe calea justiției să obținem satisfacerea cererii noastre de mai sus, pentru apărarea proprietății literare încălcată de d-voastră și Institutul pe care-l conduceți.

Pentru moștenitorii legali ai lui Mihail Sebastian,

B. A. Sebastian
47, Bd. De la République
92 Boulogne

P.S. Necunoscând adresa dvs, iar *Toladot* neindicând adresa redacției, sunt oblicat să vă trimit scrisoarea la Yad Vashem.

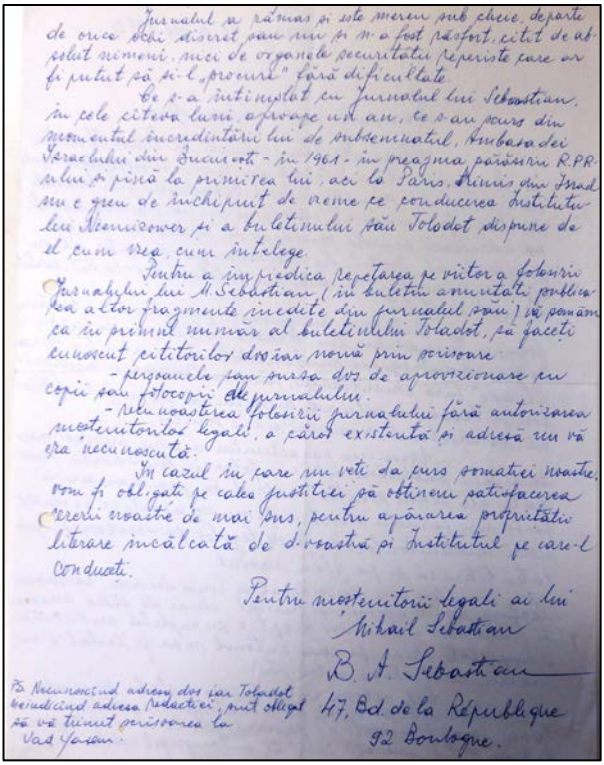
Jurnalul a rămas și este mereu sub cheie, departe de orice ochi discret pan nu și m-a fost răsfoit, citit de absolut nimeni, nici de organele securității, periste care ar fi putut să și l „procure" fără dificultate.

Ce s-a întîmplat cu Jurnalul lui Sebastian, în cele cîteva luni aproape un an, ce s-au pus din momentul încredințării lui de succesorul, Ambasadorului Israelului din București - în 1961 - în preajma părăsirii R.P.R. ului și pînă la primirea lui, aici la Paris. Numai din Israel sunt e greu de închipuit de către conducerea Institutului Weizmann și a buletinului său Toladot dispune de el cum vrea, cum înțelege.

Pentru a mă prodica repetarea pe viitor a folosirii Jurnalului lui M. Sebastian (în buletin anumitate publicarea altor fragmente inedite din jurnalul său) vă poruncă ca în primul număr al buletinului Toladot, să faceți cunoscut cititorilor dvoiar nouă prin scrisoare

- persoanele sau presa dvs de aprovizionare cu copii sau fotocopii de jurnalului.

- recunoașterea folosirii jurnalului fără autorizarea moștenitorilor legali, a cărui existență și adresă nu vă era necunoscută.

În cazul în care nu veți da curs somației noastre, vom fi obligați pe calea justiției să obținem satisfacerea cererii noastre de mai sus, pentru apărarea proprietății literare încălcată de d-voastră și Institutul pe care-l conduceți.

Pentru moștenitorii legali ai lui
Mihail Sebastian
B. A. Sebastian
47, Bd. de la République
92 Boulogne.

P.S. Necunoscînd adresa dvs iar Toladot neindicînd adresa redacției, sunt obligat să vă trimit scrisoarea la Yad Vashem.

128. B. A. Sebastian către Theodor Lavi

joi, 13 iulie 1972

Stimate domnule Löwenstein,

Scrisoarea, răspunsul d-voastră, îmi întărește convingerea că după povestea *Toladot*, pozițiile noastre nu sunt și nu pot fi conciliabile și că situarea noastră pe un plan strict juridic, legal – apărând și făcând respectată proprietatea literară a defunctului scriitor Mihail Sebastian – este singura îndreptățită.

Scriind „prefer să nu mă refer la epistola matale de protest acompaniată de amenințări cu darea în judecată", evitând să răspundeți la singura problemă care a făcut obiectul „epistolei de protest" – proprietatea literară și respectul ei – ne obligă [ne obligați] de acum încolo să lăsăm organele justiției să-și facă datoria.

Nici eforturile, sacrificiile făcute de d-ta pentru „salvarea" *Jurnalului* lui Mihail Sebastian, nici compasiunea pentru drama celui care l-a ținut, nici convingerea d-tale de a fi în fața unui document istoric sau de a fi fost „în spiritul lui M.S. publicându-i gândurile care l-au frământat", nici slujirea unei cauze drepte, nu vă îndreptățesc să vă considerați proprietar al *Jurnalului*, folosindu-l, publicând extrase în revista *Toladot* (pag. 21-27) și anunțând pe curând publicarea altora (pag. 50).

Dreptul la proprietate asupra operei lui M. Sebastian ne aparține exclusiv nouă, moștenitorilor lui legali

(succesiunea a fost deschisă atât în R.P.R., cât și în Franța). Noi singuri avem responsabilitatea morală și dreptul de apreciere de a decide în ceea ce privește folosirea, publicarea, mai ales când e vorba de manuscrise nepublicate și cu atât mai ales când e vorba de un jurnal cu caracter intim, personal.

D-voastră, *Toladot*, ca și oricare altă persoană sau publicație în Israel sau în Occident, adică acolo unde nu decide nici Securitatea, nici Partidul, unde proprietatea literară este apărată, garantată, nu este dispensat, ci dimpotrivă obligat să ne ceară nouă autorizația pentru a folosi sau publica fragmente dintr-un manuscris nepublicat, dintr-un jurnal.

Cine n-o face încalcă legea, ne creiază un prejudiciu moral și material și în acest caz legea ne dă dreptul să utilizăm calea justiției pentru a face respectate drepturile noastre.

Deși nu v-am pomenit în epistola mea de protest de bani, de drepturi materiale de autor, de despăgubiri materiale pentru prejudicii aduse, d-voastră țineți totuși să-mi amintiți că *Toladot* nu e o întreprindere mercantilă!

Convingerea că d-voastră nu ignorați ce înseamnă proprietate intelectuală mi-e întărită de nota tipărită cu caractere groase, în josul paginii 51 a revistei *Toladot*, unde faceți apel la bunăvoința posesorilor de documente, acte vechi, pentru ca să le doneze arhivei Institutului Niemierower sau să vă permită fotocopierea lor.

De ce nu acordați *Jurnalului* lui M.S., document istoric după d-voastră, și moștenitorilor lui, același tratament, același respect pentru proprietate, e ceea ce nu explicați în scrisoarea

d-voastră, plină de admirație și regrete pentru fratele, fiul nostru mort.

Probabil că „aranjamentul" (sau „argumentul", cuvântul cu care l-ați înlocuit, după ștergere) dvs. dezinteresat, făcut cu Simon (nu cu noi) și cu sprijinul plin de bunăvoință al personajului important (fostul dvs. elev), anume considerarea jurnalului M.S. drept o documentare istorică destinată arhivei Yad Vashem, aranjament ce-a permis, spuneți d-voastră, scoaterea jurnalului de către legația israeliană la București, jurnal al cărui gardian ați reușit să deveniți, v-a făcut să credeți de la început, sau în orice caz cu vremea, întocmai ca și personajul important, că jurnalul M.S., în urma transportului din R.P.R., în Israel, a încetat să mai fie proprietatea mamei și fraților lui Mihail Sebastian.

Simon nu putuse să spună celor de la București că jurnalul depus la Ambasadă aparține altora decât nouă, care ne găseam în Franța.

Datorită „aranjamentului" dvs. salvator, mi-ați [fi] putut, în 1963, când vă scrisesem la indicația lui Simon care era deja în Israel, deci a cărui „libertate și poate și viață" nu mai erau periclitate, răspunde că nu știți nimic de jurnal. „Aranjamentul" v-a îndreptățit ca până la „epistola" mea de protest din iunie 1972 să nu ne pomeniți, să nu scoateți o vorbă despre operația salvatoare deși știați de existența noastră, ne-ați întâlnit la Ierusalim și pe mine și pe fratele meu, medicul. „Aranjamentul" v-a îndreptățit ca până în cele din urmă să dispuneți de jurnal, publicând în *Toladot* extrase din jurnal, fără consultarea, autorizarea noastră prealabilă.

Probabil însă că în ciuda „aranjamentului" care vă îndreptățea la toate cele de mai sus ați avut o reținere, o jenă, singura: aceea de a nu semna d-ta sau altcineva articolul „Dosarul Mircea Eliade", singurul articol, notă, anonim, din toată revista *Toladot*.

Iată de ce nu vă putem fi recunoscători, noi considerând mai curând spoliere ceea ce dvs. numiți salvarea jurnalului.

V-au trebuit aproape 40 de ani ca să ajungeți la concluzia că M.S. nu-i departe de iudaism, chiar dacă a fost și el un cirac al lui Nae Ionescu. Dar în tot acest timp, dvs. care pretindeți că nu mai păstrați ca alții, cu totul nedrept, rezerve față de M.S., n-ați scris un rând despre el, nici după moartea lui, nici în Israel.

Paginile din jurnal care v-au impresionat și pe care le-ați folosit nu sunt în timp departe de o altă suferință a vieții sale, anume atacurile violente ale unor sioniști români împotriva huliganului ce era. Sebastian era tot atât de aproape de iudaism, tot atât de bun evreu și când îl atacau sioniștii și când îi trăda prietenia Mircea Eliade.

Recitirea volumului *Cum am devenit huligan* care se impunea după amărăciunea pe care ne-a dat-o povestea *Toladot*, amărăciune amestecată cu revoltă – vă sfătuiesc să recitiți cartea – mi-a lăsat mai mult decât sentimentul că răfuiala sioniștilor români din Israel, cu Mihail Sebastian, continuă și după moartea lui – sunt 27 de ani de atunci.

Așternând tăcerea, ignorarea peste om și scrisul lui (vezi *Viața Noastră*, de ex.), salvându-i jurnalul, dar și folosindu-l atunci când lansarea revistei *Toladot* cerea un „senzațional"...

Un ultim cuvânt despre încercarea de a ne discredita, insinuând, explicând, atribuind protestul nostru împotriva folosirii neautorizate a jurnalului, dorinței noastre de a-l apăra, feri de neplăceri, pe Mircea Eliade.

Da, Mircea Eliade trebuie demascat și pentru deschiderea lui nu trebuia să așteptați conflictul cu prof. Gershom Scholem. Dar oricine întreprinde această demascare – și noi credem că oamenii de știință, de cultură, cu autoritate și prestigiu de nediscutat, într-o tribună de circulație, de mare circulație și prestigiu, ar fi atins mai bine obiectivul – și găsește utilă mărturia lui MS, nu este scutit de a ne cere autorizația, de a ne consulta, de a se pune de acord cu noi dacă trebuie de utilizat jurnalul în totalitate.

Noi avem naivitatea să credem că avem dreptate să protestăm energic împotriva procedeului revistei pe care o conduceți, dar suntem ajutați de legile care apără proprietatea literară și, naivi sau nu, ele ne dau dreptate și vă vor obliga să ne-o dați și dvoastră.

A. Sebastian

129. Raoul Siniol[88] către Theodor Lavi

27.II. 1977

Cât de mult ne-au iubit partidele istorice din România

Recitisem nu de mult cartea de usturătoare observație *La fin des ambassades* a lui Roger Peyrefitte, în care autorul nu pierde prilejul de a strecura o dată mai mult o picătură din veninul său antievreiesc în centrul acelor situații de tragism național în care se zbătea Franța în preajma celui de-al doilea război mondial. Descrierea momentului în care bucuria francezilor ajunsese la paroxism după parafarea înțelegerii de la Munich, dintre Chamberlain şi Hitler, se încheia cu remarca stupidă, prin care Peyrefitte decreta că, în acele clipe, „Numai femeile evreice din România dansau cu sânii goi în cinstea războiului". Fireşte, numai un antisemitism idiot (pleonasmul e foarte indicat), am gândit eu cu amărăciune, putea să dea naştere unei asemenea

[88] Raoul Siniol (1907-?) născut la Bucureşti. Publicist, scriitor, muzicolog, mulți ani secretar al Comunității sefarde din Bucureşti. Director al Institutului de cercetări şi documentare al Asociației Sefarde de pe lângă Comunitatea Evreilor spanioli din Bucureşti. Emigrează în Israel în 1969. Este autorul volumelor: *Cahal Grande: O mărturie dispărută din trecutul Evreilor spanioli din Bucureşti. II. Conservatorul din str. Negru Vodă nr. 3*, Ierusalim, 1979; *Momente sefarde: Cu prilejul jubileului de 250 ani al Comunității sefarde din Bucureşti*, Ierusalim, 1980; *Portrete şi schițe sefarde*, Ierusalim, 1981. Colaborează la revistele *Toladot* şi *Shevet Romania* (Tel Aviv) precum şi la ziarele *Viața Noastră*, *Revista Mea* şi *Secolul 20* (Tel Aviv) cu articole, eseuri şi poezii.

afirmații, care contrazice adevărul şi logica faptelor şi care dovedeşte până unde poate merge patima şi reaua credință a antisemiților, fie ei numai candizi doctrinari ai pogromurilor şi nu ucigaşi cu satârul în mână.

Ceva mai târziu, răsfoind prin arhiva mea folcloristică din România, şi urmărit de aceşti strigoi care apar mereu în lume, şi cu aceeaşi virulență, până în zilele noastre, am fost izbit de tonul unui cântec popular românesc, răspândit de partidul liberal prin anii 1920, cu prilejul campaniei electorale din acea vreme.

Evreii căpătaseră de curând drepturi politice şi începuseră să constituie o masă electorală, pe a cărei adeziune politică se putea conta. În lumea evreiască părerile erau împărțite. Unii oameni politici evrei candidau pe listele partidelor istorice, alții închegaseră un Bloc Electoral Evreiesc, cu o listă aparte, pe care figurau în județul Ilfov nume ca dr. Filderman, Mişu Weisman, Horia Carp, dr. Leon Algazy, viitorul director al ziarului *Luptătorul*, aceştia la Cameră, iar la Senat un dr. Adolf Stern, Moses Schwartzfeld, dr. I. Steinhart, dr. Erdreich şi alții.

Pe una din listele partidului țărănesc de sub conducerea lui Ion Mihalache candida şi evreul Marcu A. Cohen, de meserie tipograf, întemeietorul Ligii Chiriaşilor, candidatul acesteia pe lista Federației, la alegerile pentru Cameră.

L-am cunoscut pe tipograful Cohen, om de omenie şi întreprinzător, pe vremea când avea un atelier tipografic propriu, cred, pe strada Mihai Vodă sau prin împrejurimi. Fusese poreclit de prietenii şi de către colaboratorii întru

politică cu supranumele „baba" din pricina unei figuri bătrânicioase şi a glasului său puțin strident de femeie certăreață. Nu ştiu în ce măsură opiniile sale politice aveau vreo valoare, mai ales în ceea ce priveşte populația evreiască, încă în luptă pentru consolidarea drepturilor de curând obținute, dar tipograful Cohen era un om cinstit, nu prea demagog, şi mai ales bun evreu, ceea ce, totuşi, reprezenta pentru noi, un oarecare capital moral, la vremea aceea.

Partidul liberal, în luptă cu cel averescan şi cu cel țărănesc, în curs de afirmare, făcea ochi dulci evreilor din marile centre orăşeneşti cu multă populație evreiască dar, pe de altă parte, ducea o politică de duplicitate, combătându-i cu înverşunare la sate şi în fiefurile electorale în care nu sperau să aibă o majoritate convenabilă.

Profitând de candidatura tipografului Marcu Cohen pe lista partidului țărănesc cu semnul *Secera* au răspândit printre țărani în multe mii de exemplare, un cântec popular ad-hoc, însoțit de un clişeu reprezentând un evreu cu perciuni, împodobit cu simbolurile religiei sale. Îl redau mai jos, ca pe unul din relicvele antisemitismului din vechea Românie:

„Foaie verde lemn uscat
Mihalache ne-a-nşelat
Şi-a vândut pe gologani
Secera pe la jidani.
Foaie verde de sulfină
Marcu Cohen *Țighilină*
Ieri ovrei de vreme rea

Azi e țărănist sadea.
Țărănist e cu brevet,
Coada vacii get-beget.
Alei, seceră bătrână,
Un ovrei te ține-n mână!
Secera ce-o ține el
E-un perciune de oțel.
Secera în mâna lui
Ca cornul rabinului.
Foaie verde lăcrămioare
Mihalache, frățioare,
Ai spurcat tăişul care
Tăia spice roditoare.
Mihalache ce făcuşi?
Dăduşi secera, dăduşi
Mândria săteanului
În mâna jidanului.
Foaie verde lemn dubit
Ştii tu cine te-a plătit?
Banu-i ochiul dracului
Spinarea săracului
Şi l-a dat jidanului
Sudoarea țăranului…
Cruce sfântă, fă să piară
Toți mişeii de prin țară,
Țărănismul prefăcut,
Frații care s-au vândut
Frații ce-i înşelători
Şi cu toți jidanii lor"

E un îndemn la un război între cetățenii țării, în care „Sfânta Cruce", devenită mai târziu *Crucea legionară*, trebuia să şteargă de pe fața pământului, aşa cum a făcut şi Hitler în Germania lui, pe toți evreii din România.

Şi pentru că nu trebuie să uităm nimic din toate acestea, fără ură pentru urmaşii asupritorilor noştri, dar privind cu băgare de seamă în viitor, generațiile de azi trebuie să ia cunoştiință de tot ceea ce au pătimit părinții lor şi să tragă cuvenitele învățăminte.

nesemnată

130. Bela Vago[89] către Theodor Lavi

Londra, 4.1.70

Dragă domnule profesor,

Deoarece nu mi-ați răspuns la ultimele două scrisori, trebuie să fiu convins că v-ați supărat (cu toate că numai eu am dreptul să fiu supărat, din cauza greșelilor de tipar în

[89] Bela Vago (1922-2008), istoric, s-a născut la Sighet. În 1947 îşi susține doctoratul la Universitatea Bolyai (Cluj) cu o temă de istorie socială secuiască din sec. XVIII, lucrare publicată în limba maghiară la Cluj (1957). Timp de zece ani (1947-1957) va fi cadru didactic (asistent, lector) la facultatea de istorie a Universității Bolyai. În 1958 reuşeşte să emigreze în Israel, unde după o scurtă perioadă îşi va începe cariera academică şi de cercetare în domeniile antisemitismului şi Holocaustul în Europa Centrală şi de Est (Ungaria şi România) la Universitatea Ebraică din Ierusalim (1962-1971) şi Universitatea Haifa (1971-1985). A fost şeful Departamentului de Istorie Generală şi director (şi fondator) al Institutului de studiere a Holocaustului de la Universitatea din Haifa. Este autorul a peste 80 de studii axate pe istoria Transilvaniei, comunism şi fascism în Europa de Est, şi istorie evreiască. În 1984 o boală cumplită îl va îndepărta definitiv din viața academică. Volume publicate: (editează cu George L. Mosse) *Jews and Non-Jews in Eastern Europe 1918-1945* (1972); *Jewish Assimilation in Modern Times* (1981); *The Shadow of the Swastika: the Rise of fascism and Anti-Semitism in the Danube Basin (1936-1939)*, (1975); împreună cu Randolph Braham, *The Holocaust in Hungary: 40 years later* (1985). [cf. Liviu Rotman, „Bela Vago – un ctitor în istoriografia israeliană", în volumul *File din Istoria evreimii clujene*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, pp. 71-76].

număr abundent). Dacă într-adevăr v-ați supărat, vă rog urgent să sistați acest joc, care a ieșit din modă.

Câteva comunicări:

Se găsesc la Ierusalim, la Conferința secretariatului Congresului Evr., Dr. S. Roth și Dr. Elisabeth Eppler, amândoi șefi de la Institute of Jewish Affairs. Elisabeth Eppler știe despre Dvs., am rugat-o să stea de vorbă cu Dvs. Vedeți, poate găsiți o platformă comună pentru viitor. Amândoi sunt „boanghini". Neaparat contactați-o, dacă între timp dânsa nu va da de Dvs.

Ce se aude din partea lui Fischer-Galați? I-ați scris?

Cu trei zile înainte a fost pus la dispoziția cercetătorilor și anul 1939 la Arhivele Minist. Afac. Ext. Am reușit să-mi bag nasul în trei-patru dosare referitoare la România. Sunt încântat, într-adevăr este senzațional materialul. Până și vestita afacere Tilea stă acum la dispoziția cercetătorilor. Materialul evreiesc este mult mai bogat decât cum m-am așteptat. Am început fotocopierea. După o superficială trecere în revistă sunt în măsură să vă comunic că referitor la evreii în România (extrema-dreaptă plus antisemitism) în perioada 1936-39, numărul documentelor trece de cifra 1500! Majoritatea materialului este foarte important și interesant. Am dat și de Filderman, care apare într-o lumină absolut nouă (mie, poate nu „nouă" Dumitale). Am dat de câteva documente din care reiese că Filderman s-a împotrivit intervenției anglo-americano-franceze în favoarea Jidanilor, de frică să nu cauzeze reacții negative în cercul lui Carol și în cercurile guvernamentale. (Acum îmi dau seama că am greșit cu scrisul și am sărit pagina anterioară).

Aș dori să am vești despre Dvs. Sper că sunteți sănătos. Când apare volumul? Robinson mi-a trimis un extras cu paginile mele. Încă nu i-am mulțumit. Ce lucrați, care sunt planurile pe viitor? Scurt: scrieți-mi dacă aveți timp și răbdare.

Dorindu-vă și de data aceasta An nou fericit („doppelt ist staerker"), compl. Doamnei Dvs., și un grand Shalom Dlui Păstorescu și Netei.

Al Dvs., Vago

131. Bela Vago către Theodor Lavi

23.9.72

Dragă domnule profesor,

Vă rog să mă scuzați pentru faptul că nu v-am chemat la telefon imediat după sosirea mea în țară. În ziua în care am sosit, tata a fost operat (cancer la vezică). Operația n-a reușit și i s-a făcut în ziua de sâmbătă (trecută) încă o operație, după care a intrat într-o fază critică. Azi a fost prima zi acceptabilă, dar încă n-am început să lucrez, stau aproape toată ziua cu dânsul în spital.

Îmi pare bine că au acceptat munca noastră. Între timp am primit înștiințarea că am fost cooptat în „Vaada akademit[90]", ca reprezentantul Univ. din Haifa.

În clipa în care voi putea pleca la Ierusalim, vă voi da un telefon, ca să ne întâlnim. Mai am la mine un document despre Eliade. – Apropos Eliade: eu nu intenționez să scriu articolul despre dânsul; v-am scris că sunt gata să vă ajut, sau pe oricine altul din punct de vedere documentar (adică să dau explicații – dacă este nevoie – de felul documentelor, unde s-au găsit și eventual „misgeret[91]"-ul în care dosarul, sau problema Eliade s-a născut la Londra). După ce v-am trimis documentele, în hârtiile lui Churchill am descoperit că până și Churchill a aflat despre cazul lui Eliade și altor trei sau patru

[90] Comisia academică (ebr.).

[91] Linia, contextul (ebr.).

bandiți români (refuzul Ministerului de Afaceri Externe de a permite ca acești dușmani potențiali să părăsească Anglia și să poată acționa împotriva Puterilor Occidentale).

Mă pisează la telefon un anumit Geller din Petach-Tikva, lucrează într-o școală medie plus nu știu ce are la Bar Ilan; vrea să facă doctorat despre evreii din România. Știți ceva despre dânsul?

Documentele pe care le-am fotografiat la Londra vor sosi aici cca la mijlocul lunii octombrie. Sper să mă pot pune la treabă și eu în câteva săptămâni. Bine că Dvs ați început. Avem o serie de probleme urgente: selectarea materialului documentar, care vor fi criteriile, când și unde se poate începe transcrierea (dactilografierea), caracterul „mavo[92]"-urilor noastre etc., etc. Cred că este nevoie de o zi întreagă să discutăm nestingheriți.

Sper să vă găsesc sănătos în viitorul apropiat.

Sărbători fericite și toate cele bune.

Cu prietenie al Dvs.,

Vago

[92] Introducere (ebr.).

132. Bela Vago către Theodor Lavi

13.4.1976

Dragă Theodor,

Mulțumesc pt. darea de seamă despre ședința voastră cu B[en]-S[asson]. Te felicit că s-au rezolvat problemele. Mă întreb de ce te mai chinuiești să mă informezi despre toate hotărârile, tot sunt scos de fapt din toată această afacere. [Ezra] Fleischer, mi se pare, ia în serios lucrurile, astfel că tu, [Abraham] Feller (cu care nu vreau să mai am treabă) și cu Fleischer – ajunge, nu mai aveți nevoie de mine, nici măcar formal. Probabil și B[en]-S[asson] a ajuns la aceeași concluzie.

L-am rugat pe Jean [Ancel] să te înștiințeze despre următoarele: stă aici un prof. de religie comparată (Univ. Notre Dame, USA) și se interesează de trecutul lui Mircea Eliade. I-am fotocopiat articolul din *Toladot*, dar am urgentă nevoie de documentele britanice, pe care ți le-am adus în două diferite rânduri. Le fotocopiez pt. respectivul (Charles Primus) și ți le înapoiez.

Neaparat o să te înștiințez la timp dacă voi ști data la care voi fi la Ierus. (precum vezi nici timpul, nici sănăt. nu îmi permite să plec). Am și eu o serie lungă de probl. comune pe care vreau să le discut cu tine.

Să știi: nu numai că s-a hotărât înființarea unei catedre de „shoa", dar spre marea mea mirare am fost solicitat ca să pun pe roate imediat (pt. anul școlar 1976/77) o

„chativa[93]" de „shoa". Eu sunt șeful desemnat (oficial de la 1 oct.) și am multă bătaie de cap. Finanțarea este 100% americană. Fondul prescrie predare, cercetare și achiziționare de material arhivistic. Asta înseamnă că din oct. voi putea fi mai „larg" în acceptarea proiectelor. În ceea ce privește planurile mele „românești" – le voi expune cu proxima ocazie.

Îți doresc sărbători fericite și sănătate.

Cu drag,
Bela

[93] Secție, catedră (ebr.).

133. Theodor Lavi către Bela Vago

19.4.76

Dragă Bela,

[...] A propos de documente. Jean a fost la mine, încă înainte de a venit scrisoarea ta în chestia Mircea Eliade. Eu am predat toate documentele aduse de tine arhivei. El credea că am reținut eu ceva. De fapt era un singur document: raportul lui Seaton Watson. I-am propus să vin eu la Yad Vashem să căutăm împreună. El credea că e un „set", un fel de dosar despre Eliade, ceea ce nu e cazul. Am încă memorie!

Cu drag,

Theodor

134. Bela Vago către Theodor Lavi

University of Haifa
Mount Carmel, Haifa, 31999 Israel
Phone 240111

29.8.1981

Dragă Theodor,

Multe mulțumiri pt scrisoarea din 22.8.

Iată câteva răspunsuri și probleme:

1. Tăieturile din ziare: adevărul este că nu a fost nimic [în]registrat și aranjat; sună cam ciudat, dar nu am pe nimeni care ar știi bine nemțește; poate îl pun pe Dr. Schonfeld să facă această muncă, dar am necazuri cu dânsul și nu sunt sigur. Nu arunca nimic, odată se va face această treabă. Citind scrisoarea ta, am și hotărât că în cursul săptămânii viitoare să se facă (chiar dacă nu am decât pe Dr. Sch.) această muncă și să ți se scrie oficial care este signatura colecției, pusă pe numele tău, cu mulțumirile care ți se cuvin.

2. Ai perfectă dreptate în legăt. cu conf. mea despre Biserici. În articol (nu știu de unde voi lua timpul să-l scriu) va fi inclus tot ceea ce mi-ai scris. Buclucul a fost – este de necrezut – că sosind la Ierusalim nu cunoșteam programul, nu știam cât timp mi se va da, nici măcar numele chairman-ului nu-l știam. Am și sosit puțin cu întârziere, așa că am fost nevoit să scurtez (nu știu de unde am scos că fiecare are 30 minute; tu, și pe urmă șoptind Gutmann mi-a

spus că numai 20 minute; am fost nevoit să improvizez şi să scurtez conf. cu cca. 1/3).

La Londra am găsit colecția publicațiilor Bis. Ort. (cred că nu le-ai văzut; sunt interesante; am fost surprins de precauția cu care s-au manifestat chiar și în toamna 1940 și pe urmă imediat după Rebeliune).

3. M. Eliade: din păcate nu am făcut copii, ci ți-am predat tot materialul. Atunci (cu vreo 10-11 ani înainte) nu eram interesat de subiect. Îmi aduc aminte perfect de bine un document, unde For. Off. scrie clar că M.E. nu este un simplu diplomat și legionar, ci un „politruc", omul de încredere al Legiunii, însărcinat cu spionarea tuturor membrilor Legației. Din această cauză s-a făcut zarva mare în jurul lui (mult mai mare decât în cazul altora).

Planurile mele: am făcut un „deal" cu Riegner, în legătură cu o colecție de documente despre World Jewish Congress. Sunt invitat la Londra pt cca 10 zile în septembrie. Dacă voi avea timp (acum nu am) și dacă voi fi sănătos (iar mi se fac analize, plus în ziua de 7 septembrie mi se va face o mică operație la dinți) voi pleca în jurul zilei de 16 sept. Plus: în 4 noiembrie am un „dinner" la N.Y. din partea Univ.; în ziua de 9 noiembrie un Congr. la N.Y., aranjat de Graduate School City Univ. (de fapt Braham). Dinnerul și cu Congr. mă vor „costa" 10 zile. Trebuie să mă pregătesc f. bine pentru Congres. Toate acestea le scriu pentru a demonstra că am o perioadă f. „busy", de aceea nu prea știu când voi putea fi la Ierusalim.

Ce faci cu articolul Șafran? Steinberg a pregătit; Leibovici și Jean lucrează la articolele lor. Nu am prea mult chef să public micul volum, fiindcă ziua nu a fost la

înălțime. Nu știu dacă mi se va accepta cererea de a finanța publicarea (cca. 100 pagini, în ediția Univ., f. modestă; 1000 exemplare ar costa cel puțin 2.500 dolari).

Un banc: Paul Lendvai (evreu ungur, coresp. *Financ. Times* la Viena) a spus la TV austriacă: românii dețin recordul mondial în „stand la coadă" – fără să scoată măcar un cuvânt (Groza a spus la Tg. Mureș, mi se pare în 1945: nu vă temeți de români, mămăliga nu explodează; martorul care mi-a povestit: Ladislau Varga, fost activist de partid).

Cu drag,

Bela

135. Bela Vago către Theodor Lavi

University of Haifa
Shlomo Zalman and Shoshana Strochlitz
Chair of Holocaust Studies

2.9.1981

Dragă Theodor,

Mulțumiri pentru cele două articole (Gruia și Berger). Articolul despre Berger e plin de greșeli, dar faptul că s-au întâlnit la dânsul este interesant. Nu am știut de existența lui. Îl voi folosi și mă voi interesa de alte amănunte în legătură cu dânsul.

Luni m-am repezit la Ierusalim; am dormit duminică-luni la Tel Aviv și de acolo am aranjat o vizită particulară (prietena soției mele, care a sosit pe timp de un [an] la Ierusalim, cu un stipendiu). Între timp am aranjat o întâlnire cu caracter particular la Yad Vashem cu Gutmann (îți voi povesti personal ce am cu el în „private"). Din cauza acestor împrejurări nu ți-am mai putut telefona. Pe Jean nu l-am întâlnit – nu cred ca el să-l ajute [pe] Schafferman în publicarea biografiei lui Filderman. Chiar dacă ar începe acum munca, e o poveste de doi-trei ani, chiar și pentru un ziarist (deci fără cercet.).

Mă grăbesc – altădată mai pe larg.

Cu drag,

Bela

136. Theodor Lavi către Bela Vago

nedatată

Dragă Bela,

A fost să fie să nu ne întâlnim. Sora mea a stat tot timpul în pat. Cele nouă zile şi nopți de bombardamente cumplite i-au lăsat urme. Ea are oricum, de un an, boala lui Parkinson (e drept într-o formă uşoară) – aşa că tensiunea nervoasă provocată de katiuşe şi de artilerie numai bine nu i-au făcut. Are o depresie, a devenit teribil de sperioasă şi când am văzut eu asta s-a surprins – sau au rezultat vărsături. După ce a fost medicul şi i-a dat ceva, joi i-a trecut. Duminica m-a condus chiar la gară, când am plecat. Aşa că vezi – nici eu – nu eram capabil să discut la Haifa – deşi aveam multe să-ți spun. Dar să răspund la cele două scrisori ale tale. La cea din 29.8: 1) În ce priveşte numele meu pentru Colecția de tăieturi de ziare – te rog să amâi decizia până la data când eu n-am să mai pot refuza! Pentru mine e important că va fi aranjată! Interviu pun la dispoziție voluntar (adică gratuit!) să viu la Haifa, să stăm câteva zile şi să găsim un sistem de clasificare (am eu o propunere!) Fireşte că te va costa hotelul – care nu e nevoie să fie Dan-Carmel.

[*ilizibil*]

2). Biserica. Nu, nu am văzut publicațiile bisericii ortodoxe. De fapt erau confidențiale. [*ilizibil*] Cred şi eu că erau foarte precauți. Era destul de clar că Legiunea e în

conflict cu regele (Carol II) şi forurile superioare, de la episcop în sus se fereau să ia atitudine.

Mircea Eliade. Nu i-ai putea cere, pentru tine, lui Jean Ancel documentul semnat de Seaton Watson – în care M.E. este înfățişat ca „musăr[94]"? Eu am predat toate fotocopiile aduse de tine arhivei Yad Vashem. Jean Ancel e cel care se ocupă de tot ce e România. Am primit a doua scrisoare de la Profesorul Mac Linscott Ricketts – Louisburg College (Prof. of Religion &Philosophy). A găsit o serie de articole ale lui Mircea Eliade, din anii 1937-38 şi interesant ce-mi scrie: „I do not find any real antisemitism in these articles". E ceea ce M.E. i-a scris prof. Gershom Scholem, care i-a trimis extrasul din *Jurnalul* lui M. Sebastian, publicat în *Toladot*. (De aici a şi pornit corespondența lui M.L. Ricketts cu mine).

Despre ce vorbeşti la N[ew] Y[ork]?

[4] Volumul cu conferințele zilei de studiu cu Şafran. Îmi ceri să-mi scriu conferința, dar scrii că nu ai chef să publici micul volum pentru că „ziua" n-a fost un succes. (Nu sunt cu totul de acord!) Apoi, încă nu ştii dacă vor fi fonduri. Atunci ca ce să mă mai apuc să scriu? Nu-mi place să am manuscrise în sertar. Opere postume? Am acum alte griji.

Mi-a plăcut chestia cu mămăliga care nu explodează. Ți-am spus vreodată că unchiul meu (căsătorit cu o soră a mamei) şi care avea întreprinderi de păstrăvi în Munții Apuseni (Körösbanya!) îl avea ca avocat pe Petru Groza. Erau şi prieteni foarte buni. Groza era un om de treabă.

[94] „Ciripitor", informator (Yiddish).

La a doua scrisoare. Despre Safianu cum era cunoscut Berger, ceva îți pot da amănunte dr. Alex. Şafran, Levanon şi cred că ştie şi Jean Litman (acesta din urmă e grav bolnav), soția lui, Dora Litani, tot aşa. E la secția specială – ea – de „shilcum[95]" de la Spitalul Ichilov (T.A.). Idov Cohen a fost s-o vadă – dar ea nu l-a văzut. Se pare că a orbit! Dar încearcă celelalte două surse. Am să-ți caut să-ți procur adresa lui în USA.

[...]

Cu drag,

Theodor

[95] Corect: shikum-reabilitare (ebr.).

Biografie Theodor Lavi

de Miriam Caloianu

Theodor Lavi-Loewenstein (6/19.1.1905-3.8.1983) s-a născut la Turnu Severin (jud. Mehedinți). Clasele primare le-a urmat la Şcoala Romano-Catolică, şcoală de limbă germană, iar clasele V-VIII le-a făcut la liceul „Traian" între 1919-1923, secția Reală.

În anul 1923 pleacă la Bucureşti şi se înscrie la Facultatea de Drept a Univesității Bucureşti, pe care o va abandona în 1926. Din 1924 va urma în paralel cursurile Facultății de Litere şi Filosofie a aceleaşi Universități. În 1929 devine licențiat al Facultății de Litere cu teza „Şcoală şi orientare profesională". Pe baza acestei teze este chemat de Wilhelm Filderman ca Director al Institutului de orientare profesională de pe lângă Universitatea populară a Uniunii Evreilor Pământeni.

Sub coordonarea lui George G. Antonescu, profesor de pedagogie la Facultatea de Litere şi director al *Revistei generale a învățământului*, îşi va susține doctoratul în pedagogie cu tema: *Elemente de pedagogie sexuală. Psihologia şi pedagogia adolescenței* în fața unei comisii conduse de Constantin Rădulescu-Motru (1934). Th. Lavi a fost „doctorul" nr. 9 al facultății.

Debutează cu studii de filosofie şi pedagogie în *Revista generală a învățământului* şi *Anale de pedagogie*. Devine membru al „Societății Române de psihologie".

Va renunța însă la cariera universitară (profesorul Antonescu l-a dorit ca asistent universitar) pentru a se dedica muncii de pedagog şi profesor în şcoala evreiască. A fost profesor suplinitor de limba germană şi religie mozaică la Şcolile comerciale elementare şi superioară „Cultura" din Bucureşti (1931-1932), profesor de limba română şi Director al Şcolii Israelito-Române de băieți din Botoşani (1934-1935) şi profesor şi director la Şcoala evreiască „Luca Moise" din Ploieşti (1936-1940).

În vara anului 1940, când au fost cedate Basarabia, Bucovina şi nord vestul Transilvaniei, Lavi era mobilizat pe noua frontieră cu Ungaria. După demobilizare, datorită legilor rasiale adoptate de guvernul Gigurtu, nu s-a putut întoarce la Ploieşti datorită mişcărilor antisemite izbucnite în oraş. Soția lui, Roza, împreună cu cei doi copii (Waldi şi Daniel) au fugit la Bucureşti. Şcoala evreiască unde fusese director a fost dărâmată alături de alte trei sinagogi de către bande de legionari. În şcoala unde îşi avea şi locuința, i-au fost distruse şi o parte din bibliotecă, cărți, manuscrise, fişe, etc. Nu a putut obține autorizarea de şedere la Bucureşti, împreună cu familia figurând în continuare la Biroul de Evidență a Populației din Ploieşti. După ce a apărut legea pentru predarea efectelor de către evrei (21.10.1941), a fost condamnat la 5 ani de închisoare, deoarece nu a predat acolo cantitatea de rufe şi haine. Comunitatea evreiască din Ploieşti a plătit atunci o sumă forfetară şi astfel au fost clasate condamnările.

În luna septembrie 1940 a devenit directorul Şcolii primare de băieți nr. 2 „Moria-A. Gaster" a comunității

evreieşti din Bucureşti şi profesor la liceul de fete nou înfiinţat, ca urmare a excluderii tuturor evreilor din învăţământul de stat. Devine profesor titular la catedra „Introducere în filosofie şi pedagogie generală" din cadrul Colegiului Onescu pentru studenţi evrei, creat în urma legilor rasiale ale regimului Antonescu (1940-1944).

Activitatea sa profesională în domeniul educaţiei şi şcolii evreieşti se va încheia abrupt în 1948 odată cu legea etatizării învăţământului şi a desfiinţări şcolilor evreieşti. Va fi angajat din 1 iulie 1949 până la arestarea sa (vara lui 1950) ca bibliotecar al Legaţiei statului Israel la Bucureşti.

Activitatea sa în cadrul mişcării sioniste.

„Sionismul meu nu este consecinţa antisemitismului, ci era căutarea identităţii", mărturiseşte Th. Lavi într-o scrisoare adresată eseistului şi criticului literar Eugen Luca.

Lavi a crescut într-o familie cu vederi sioniste, tatăl său Moshe [Moritz] Loewenstein l-a educat în spiritul dragostei fată de Zion. La vârsta de 14 ani, Th. Lavi a întemeiat în oraşul său natal „Cercul cultural Zion", o asociaţie a elevilor sionişti care împreună cu alte mişcări de tineret evreieşti din Vechiul Regat, vor pune bazele, în 1921, la Congresul de la Galaţi a „Asociaţiei Tineretului Sionist din România" (A.T.S.), asociaţie ce avea drept scop răspândirea culturii evreieşti şi a ideii sioniste în rândurile tineretului evreu precum şi o activitate practică de realizare a sionismului. Th. Lavi va face parte din conducerea centrală a A.T.S. între 1921-1927. Sionismul său militant îşi va găsi exprimarea şi în publicistica sa.

Debutează în 1920 la *Mântuirea* lui A.L. Zissu, fiind corespondent din provincie al ziarului. După apariția revistei *Hasmonaea*, organ a studenților sioniști din România, va deveni redactor şef al acestuia. Va mai scrie articole cu teme sioniste la revistele *Adam*, *Ştiri din viața evreiască* şi *Renaşterea Noastră*. Studiile şi cărțile sale pe teme sioniste apărute între 1934-1941 au determinat ziarul *Bukarester Tageblatt*, oficiosul Legației germane la Bucureşti, să-l numească doctrinar al sionismului român.

În 1924 călătorește pentru o lună în Eretz Israel, excursie organizată de asociația *Hasmonaea,* şi petrece Pesach-ul la Ierusalim, în casa secretarului Consiliului Muncitoresc Ierusalim – Iosif Sprinzak – şi participă la punerea pietrei de temelie a cartierului *Beit Ha-Kerem* din Ierusalim.

Se va implica activ în mişcarea sionistă de stânga:

Între 1927-1942 devine membru al conducerii centrale a organizației „Zeire Tzion" („Hapoel Hatzair") de la Bucureşti.

Spre sfârşitul anului 1941, un fost elev de-al lui, Dr. E. Gruenberg l-a invitat la o întrevedere cu tatăl său, Matias Gruenberg, care, sub pseudonimul A. Willman publicase câteva broşuri neo-teritorialiste, precizând o colaborare cu naziştii în vederea obținerii unui teritoriu pentru concentrarea evreilor (Madagascar). L-a înştiințat pe Mişu Benvenisti, care l-a trimis la întrevederea cu Willlman. Acesta i-a spus despre o eventuală nouă conducere în Comunitatea din Bucureşti, şi el, Willman, i-a propus să preia conducerea şcolilor. A refuzat deoarece nu a putut să-

l convingă pe Willman de necesitatea unei şcoli evreieşti în spirit național-sionist.

În decembrie 1941, Federația Uniunilor Comunităților Evreieşti (F.U.C.E.) este desființată şi dr. Wilhelm Filderman e înlăturat de la conducere. La începutul lui 1942 se înființează Centrala Evreilor, cu dr. Nandor Gingold ca preşedinte şi A. Willman ca şef al *Gazetei Evreieşti*. Dr. Gingold îi va propune din nou şefia şcolilor, Executiva Sionistă a lui Benvenisti îl susține şi astfel va deveni şeful departamentului Cultural şi învățământ din Centrala Evreilor.

Între 1944-1948, Th. Lavi este membru în conducerea centrală a ICHUD (Mapai). Partidul Muncitoresc Sionist Socialist „ICHUD" era subordonat Executivei Sioniste din România, fiind rezultatul fuziunii în 1934 a două grupări mari muncitoreşti, sionist-socialiste. În România acest partid reprezenta linia ideologică de luptă a partidului unit muncitoresc Mapai, din Eretz Israel, purtătorul de cuvânt al socialismului sionist. În septembrie 1944, Ichud-ul a aderat în cadrul unei manifestații publice la Platforma Frontului Național Democrat, a făcut parte din Comitetul de inițiativă şi era activ în cadrul „Comitetului Democratic Evreesc". În 1946 numărul membrilor ICHUD era estimat la 25.000. Oficiosul partidului era ziarul *Viața Evreească* al cărui redactor era Theodor Lavi.

Din 1940 este cooptat ca membru în Executiva Sionistă a lui Mişu Benvenisti, ca şef al departamentului Cultural. A demisionat din Executiva sionistă când a acceptat preluarea Secției Şcolilor şi Culturii din cadrul Centralei, demisie dată cu asentimentul Executivei. În vara lui 1942

Executiva sionistă va fi interzisă de către autoritățile antonesciene. Ea va reintra în legalitate odată cu 23 august 1944. Th. Lavi va reveni ca responsabil al departamentului Educativ şi Cultural al Blocului (Ichud cu gruparea meseriaşilor „haoved") din Cadrul Executivei (sioniste) şi a C.D.E., demnitate ce o va deține până în 1948, până la autodizolvarea organizațiilor sioniste din România.

A fost arestat în vara [după 10 iulie, data ultimă a jurnalului său] anului 1950, odată cu alți lideri sionişti, anchetat şi condamnat în cadrul procesului din aprilie 1954 [„procesul celor 43 de sionişti"] la 10 ani de închisoare, fiind încadrat la *crimă de agitație* şi *uneltire contra ordinii statului*. Suferințele îndurate în anii de anchetă şi de închisoare le va descrie cu acribia unui istoric în cartea sa de memorii *Nu a fost pisica neagră* (1979). Cât timp a fost anchetat, părinții săi, Moritz şi Rebecca Loewenstein împreună cu fiul lui mai mare, Waldi, au emigrat în Israel. Este eliberat, împreună cu alți lideri sionişti, în 1955. Iese din închisoare cu o infirmitate, un picior mai scurt cu 3.50 cm şi bolnav de osteoporoză şi ulcer. Reuşeşte să emigreze, împreună cu soția şi băiatul mai mic, în Israel, în vara anului 1957.

Activitatea sa în Israel

După o scurtă şedere în Tel Aviv, se va stabili în Ierusalim, unde începând cu anul 1958 va lucra la Yad Vashem ca responsabil al departamentului de strângere a mărturiilor supraviețuitorilor Holocaustului. În această perioadă îşi schimbă numele din Loewenstein în Lavi [16 ianuarie 1958].

Pasiunea sa pentru cercetarea trecutului evreilor în România îşi are începuturile încă din timpul studenției sale când a urmat la universitatea din Bucureşti câteva cursuri de istorie: arheologia cu G. Murnu, istoria artelor cu G. Oprişan, un semestru cu Henri Focillon – *La vie de forms* [*Viața formelor*].

Pentru 20 de ani a fost profesor de istoria evreilor în liceele evreieşti din Bucureşti, la propunerea dr. Niemirower, al cărui elev a fost la cursurile de istoria evreilor ținute la *Hasmonaea*. În paralel a urmat un seminar de metodologie istorică cu rabinul dr. Haim Brezis. După 1935, odată cu constituirea Institutului de Cultură a Templului Coral (din Bucureşti), aşezământ cultural-ştiințific de prestigiu al comunității evreieşti, Theodor Lavi se va implica activ în organizarea şi strângerea de materiale şi documente vechi destinate Arhivei istorice a Institutului Templului Coral. Prezervarea trecutului evreilor din România a fost una din prioritățile sale. A reuşit să trimită de-a lungul anilor în Ierusalim, la Arhiva Sionistă şi la Biblioteca Națională, colecții de documente şi artefacte evreieşti.

Th. Lavi a fost martor în procesul Eichmann (1961). În depoziția sa de trei ore din sala tribunalului a descris acțiunile întreprinse de Gustav Richter, împuternicitul special pentru probleme evreieşti al lui Adolf Eichmann, în România.

Activitatea lui de cercetător al perioadei contemporane a istoriei evreilor din România se regăseşte în numărul mare de studii şi articole publicate în limbile ebraică, engleză şi germană. Alături de colaboratorii săi Dora

Litani-Littman, Simon Schafferman, Iosif Cohen, Nathan Mark, Bela Vago şi Jean Ancel a introdus în circuitul istoriografiei israeliene cercetarea istoriei evreilor din România prin cele două volume ale *Enciclopediei comunităților evreieşti din România* [*Pinkas Hakehilot Romania*]. Primul volum, apărut în 1970, a fost premiat în 1973 cu premiul Israel.

După ieşirea la pensie de la Yad Vashem, în 1973, a întemeiat – împreună cu câțiva colaboratori entuziaşi precum Zwi Rosen, Simon Schafferman, Meir Rudich Michael Landau şi S.I. Kohavi-Stern – *Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România*, la Universitatea Ebraică din Ierusalim, al cărui director ştiințific a fost până la moartea sa (1983). Pe lângă acest institut a apărut revista *Toladot* [bilingvă româno-ebraică], cu Th. Lavi redactor şef.

Continuă şi în Israel activitatea sa de publicist în ziarele de limbă română. În anul 1963, împreună cu Nahum Kitzler, este redactor al revistei lunare *Orizonturi israeliene* (februarie-iunie, 1963), colaborator permanent al ziarului *Viața Noastră* (Tel Aviv), al revistei Asociației scriitorilor de limbă română din Israel – *Izvoare* și a ziarului *Adevărul* (Tel Aviv). Activitatea sa de publicist i-a fost recunoscută prin acordarea, în 1975, a Premiul Groper, iar în anul 1980 a Premiul Sion (premiul Asociației scriitorilor israelieni de limbă română).

Pseudonimele sale literare au fost Liviu Teodoru [sub acest nume a semnat la *Vremea*, *Discobolul*, *Adevărul literar și artistic*, *Ulise*, *Viața Românească*] și Beniamin Levi (ambele în România), Monte Cristo (pentru corespondențele sale la

radio *Europa Liberă*) şi Ibn Musa (în Israel, pentru rubrica permanentă „Cronica arabă" din ziarul *Viața Noastră)*.

Bibliografie

*** *Dosar 147-Theodor Lavi*. Acte personale, Centrul pentru studierea istoriei evreilor din România, Universitatea Ebraică, Ierusalim.

Th. Lavi, *Nu a fost pisica neagră*, Tel Aviv, 1979.

Colecția ziarului *Viața Noastră* (Tel Aviv).

Zissu Feinstein, *„Asociația Tineretului Sionist" A.T.S.*, Tel Aviv, 1992 [ebraică].

S. Podoleanu, *60 scriitori români de origine evreiască*. Vol. I, Bucureşti, Editura Slova-A. Feller.

Solo Har-Herescu, *Generația de sacrificiu. 72 interviuri*, Tel Aviv, Biblioteca „Izvoare", 1981.

Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989,* Bucureşti, Editura Compania, 2003.

Bibliografie Theodor Lavi[1]

I. Cărți

1932

1. *Corelația între obiectele de învățământ în şcoala primară*, Bucureşti, Institutul pedagogic român, 30 pp.

1934

2. *Istoria mişcării şi organizației sioniste*, Prefață de A.L. Zissu. Bucureşti, Editura organizației sioniste din România, 238 pp. (Introducere în sionism, I).

1935

3. *Elemente de pedagogie sexuală. Psihologia şi pedagogia adolescenței*, Bucureşti, Cultura Românească, 230 pp. (Din publicațiile Institutului pedagogic român). Lucrare de doctorat.

4. *Viața sexuală a copilului*, Bucureşti, Institutul de arte grafice „Cultura românească", 16 pp.

[1] Prezenta Bibliografie a făcut parte dintr-un proiect mai amplu, asumat de Centrul pentru studierea evreilor din România din cadrul Hebrew University of Jerusalem, prin intermediul căruia se dorea realizarea unei Bio-bibliografii Theodor Lavi. Proiectul a fost început de Emanuel Aczel, însă a fost întrerupt brusc, odată cu moartea lui, survenită în anul 2005.

1940

5. *Antologie sionistă,* vol. I: *Ideea*. Bucureşti, Tipografia „Slova" A. Feller, 255 pp.

6. *Keren Hayesod, temelia renaşterii palestiniene*, Bucureşti, „Slova", 126 pp.

1941

7. *Şcoala evreească din perspectiva pedagogică*. Prefața de I. Brucăr, Bucureşti, Organizația sionistă din România, 182 pp. (Biblioteca evreească).

1945

8. *Heine trece Rinul.* Bucureşti, Editura „Bicurim", 80 pp. (Colecția „Probleme sociale").

9. *Istoria mişcării şi organizației sioniste*. Ediția a II-a, revizuită şi adăugită. Bucureşti, Biblioteca „Hehaluț", 304 pp. (Introducere în sionism, I).

10. Trumpeldor, I., *Scrieri alese.* Studiu biografic introductiv, alegerea textelor şi traducerea de Th. Loewenstein. Bucureşti, Biblioteca „Hehaluț", 158 pp.

1946

11. *Ce vrea poporul evreu?* Bucureşti, Organizația sionistă din România, 31 pp.

1965

12. *יהדות רומניה במאבק על הצלתה*. ירושלים, "יד ושם" והתאחדות עולי רומניה, 199 ע'.

1976

13. *פנקס הקהילות. הונגריה*. לבי ת. [עורך], ירושלים, יד ושם, תש"ל, 557 ע'.

1979

14. *Nu a fost pisica neagră. (Amintirile unui Asir Țion din România).* Tel Aviv, Editura Bronfman, 310 pp.

1970/1980

15. *פנקס הקהילות. רומניה*. לבי ת. [עורך], כרך 1, ירושלים, יד ושם, תש"ל, 552 ע'. כרך 2, ירושלים, יד ושם, תש"ם, 568 ע'.

Fără dată:

16. *Herzl.* Bucureşti, 79 pp. (Biblioteca Organizației sioniste din România: Figuri sioniste).

17. *S. Freud şi psihanaliza*. Bucureşti, Alcalay&Co, 128 pp. (Biblioteca pentru toți, nr. 1526-1527).

18. *Şcoala şi orientarea profesională.* Cu o prefață de G.G. Antonescu. Bucureşti, Cultura Românească, 136 pp. (Publicațiile Institutului pedagogic român).

În colaborare cu Ştefan Cernăuțeanu

1935

19. *Manual de limba germană pentru clasa a V-a de liceu şi clasa a I-a superioară de comerț*. Bucureşti, 180 pp.

1937

20. *Breviar de gramatică germană pentru elevii şcolilor secundare şi studenții Facultății de litere al Academiei comerciale*, Bucureşti, 64 pp.

21. *Manual de limba germană pentru clasa a VI-a secundară…*, Ed. I-a, Bucureşti, Cugetarea, 276 pp.

22. *Manual de germană pentru clasa a VII-a secundară…,* Ed. I-a, Bucureşti, Cugetarea, 176 pp.

23. *Manual de germană pentru clasa a VIII-a secundară…*, Ed. I-a, Bucureşti, Cugetarea, 192 pp.

În colaborare cu Nahum Kitzler

1939

24. *Israel în lume; contribuția evreilor în toate domeniile de activitate*, Bucureşti, „Scrisul evreesc", 344 pp.

II. Articole ştiințifice

1930

1. „Colaborarea părinților la opera educativă", *Revista generală a învățământului* 18, nr. 5 (mai 1930), pp. 292-297.

1931

2. „Organizarea şi activitatea Institutului de Orientare Profesională", *Revista de higienă socială* I, nr. 1.

1934

3. „Drumurile psihologiei", *Anale de psihologie* I, pp. 128-134.

1935

4. „Spre o nouă sinteză în istoria evreilor – Universitatea de la Ierusalim şi istoria evreilor. (Fragment dintr-un studiu despre filosofia istoriei evreeşti)", *Almanahul ziarului Tribuna evreească,* 5699 (1935), pp. 102-104.

5. „Iudaism şi românism. (Fragment din conferința ținută de către autor la Cercul titraților evrei „Unirea" din Bucureşti în ciclul „Contribuția evreilor la cultura română")", *Almanahul ziarului Tribuna evreească*, 5698 (1937), pp. 8-12.

1938

6. „Necesitatea şi scopul şcolii", *Cultura* II, nr. 6, pp. 17-19.

1939

7. „Probleme de educație. (Răspuns la discursul de recepție a d-ului I. Brucăr în şedința publică din 28 iunie 1939)", *Cultura,* III, nr. 2, pp. 17-19.

1959

8. ההיסטוריוגרפיה הגרמנית והרדיפות האנטישמיות ברומניה: *ידיעות י"ד ושם*, 30 ,22-21 ע'.

9. לתולדות המאבק של יהודי בסרביה וטראנסניסטריה: *על אדמת ביסרביה*, קובץ א, תל אביב, עמ. 140-180.

1960

10. „Documents on the Struggle of Rumanian Jewry for its Rights during the Second World War", *Yad Vashem Studies,* IV, pp. 29-32.

11. „Paintings in campus in Transnistria and across the river Bug by Arnold Dagani", *Yad Vashem Exhibitions*, Jan.-March, pp. 29-32.

12. האנטישמיות של יון אנטונסקו: *ידיעות יד ושם* 23-24, עמ. 30-31.

13. תעודות על מאבק יהודי רומניה למען זכויותיהם בימי מלחמת העולם השניה: *יד ושם* – קובץ מחקרים ד, עמ. 251-300.

1962

14. כתב-עת יהודי ברפובליקה העממית הרומנית: *בתפוצות הגולה*, עמ. 44-50.

15. מחקר פסיכולוגי של הילד היהודי ברומניה בימי השואה: *ידיעות יד ושם* 29, עמ. 31-34.

1963

16. „The Vatican's endeavors on Behalf of Rumanian Jewry during the Second World War", *Yad Vashem Studies* V, pp. 405-418.

17. פעולות הוואתיקן לטובת יהודי רומניה בימי מלחמת העולם השניה: *יד ושם – קובץ מחקרים ה*, עמ. 341-353.

1964

18. „Rumänische Documente zur Geschichte der Juden in Bukovina", *Zeitschrift für Geschichte der Juden* I, pp. 15-21.

1967

19. „Evreul național şi sionistul", *Michael Amir (Mişu Weisman), la împlinirea a treisprezece ani de la moartea lui,* Tel Aviv, pp. 50-56.

20. היהודי הלאומי והציוני: *מיכאל עמיר (מישו ווייסמן), במלאות שלוש עשרה שנה למותו*, ת"א, עמ. 43-49.

1968

21. ההתנגדות היהודית ברומניה: *גשר* 1-2 (54-55), עמ. 162-170.

22. איחוד סוציאליסטי ואחדות העם: *האומה* 23, פברואר, עמ. 371-377.

23. ממשלה ציונית מלכדת: *האומה* 24, אפריל, עמ. 526-531.

1972

24. „Dosarul Mircea Eliade", *Toladot,* 1, pp. 37-40.

25. „Aspecte paradoxale ale salvării unei părți a evreilor", *Toladot,* 2, pp. 2-7.

26. „Dr. M.H. Halevy", *Toladot,* 2, pp. 37-40.

1973

27. „O nouă orientare a istoriografiei române față de evrei", *Toladot,* 3, pp. 4-12.

28. תמורות בהיסטוריוגרפיה הרומנית על היהודים, *שבות* 1, עמ. 179-184.

1974

29. „The background to the Rescue of Romanian Jewry during the Period of Holocaust", *Jews and Non-Jews in Eastern Europe,* 1918-1945, edited by Bela Vago and George L. Mosse, Jerusalem, Keter Publication House.

30. „Jews in Romanian Historiography of World War II", *Soviet Jewish Affaires* IV, nr. 1, pp. 45-52.

1975

31. „O scrisoare a domnitorului Carol despre problema evreiască din România", *Toladot,* 8, pp. 1-10.

1976

32. רומניה: *תפוצות מזרח אירופה* בעריכת יעקב צור, ירושלים, עמ. 271-300.

1977

33. „Activitatea parlamentară a lui M. Landau", *Toladot,* 16, pp. 3-12.

1980

34. „Evreii originari din România în Israel", *Livre de souvenir*, Montreal.

1985 (postum)

35. „Recapitulare sentimentală", *Izvoare,* 14-16, pp. 57-61.

Fără dată:

36. „Imaginea istorică a doctorului Filderman", *Centenarul naşterii dr-ului Wilhelm Filderman*.

III. Publicistică

1922

1. „Evreii iemeniți", *Hasmonae*, IV, 8-9 (Ian.-Feb. 1922) pp. 61-63.

1923

2. „Opera de colonizare evreească în Palestina", *Hasmonae*, VI, 5-6 (Oct.-Nov. 1923), pp. 6-14.
3. „Mişcarea muzicală în Palestina", *Hasmonae*, VI, 7-8 (Dec. 1923-Ian. 1924), pp. 22-23.
4. „Conferința tineretului sionist din România", *Hasmonae*, VI, 7-8 (Dec. 1923-Ian. 1924), pp. 96.

1924

5. „Tineretul nostrum din Palestina", *Hasmonae*, VI, 12 (mai 1924), pp. 23-27.
6. „Aspecte şi perspective ale Mişcării tineretului Sionist din România", *Hasmonae*, VII, 5 (oct. 1924), pp. 23-30.
7. „Tineretul şi Sionismul", *Hasmonae*, VII, 6-7 (noi.-dec. 1924), pp. 12-15.

1925

8. „Studentul şi Mişcarea tineretului sionist", *Hasmonae*, VII, 12 (mai 1925), pp. 24-26.
9. „Hechalutz şi A.T.S.", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 154 (1925), p. 4.

10. „Hanukah, sărbătoare palestiniană pentru tineret", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV 158 (1925), p. 11.

1926

11. „De la A.T.S. la Galut Haolim", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 162 (1926), p. 6.
12. „Ungurii de confesiune mozaică", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 162 (1926), p. 12.
13. „Un apologet al muncii – A.D. Gordon – patru ani de la moartea lui", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 166 (1926), p. 5.
14. „Federația tineretului sionist din România Mare", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 169, (1926), p. 11.
15. „Teoreticianul reclădirii căminului evreesc", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 171, (1926), p. 11.
16. „De vorbă cu Iţhak Grünbaum", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 173 (1926), p. 6.
17. „Max Nordau – Cu prilejul transportării osemintelor sale în Palestina", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 174, (1926), p. 8.
18. „Sionismul şi Liga Națiunilor", *Ştiri din Lumea Evreească*, IV, 193, (1926), p. 5.
19. „Revizionismul în fața realității", *Ştiri din Lumea Evreească*, V, 203, (1926), pp. 2-3.

1927

20. „Problema tineretului la Congresul sioniştilor din România", *Ştiri din Lumea Evreească*, V, 209 (1927), p. 9.
21. „În jurul mişcării tineretului sionist", *Ştiri din Lumea Evreească*, V, 213 (1927), pp. 5-6.

22. „Fuziunea între A.T.S. şi Haşomer Hazair", *Ştiri din Lumea Evreească*, V, 223, (1927), p. 3.
23. „Tot în jurul mişcării tineretului sionist", *Ştiri din Lumea Evreească*, V, 233, (1927), p. 5.

1928

24. „Asimilarea evreilor", *Hasmonae*, X, 11 (1928), pp. 49-54.
25. „Întâmplări de la Petach-Tikwah", *Ştiri din Lumea Evreească*, VI, 252 (1928), pp. 9-10.
26. „Martin Buber, sau aprofundarea evreismului", *Ştiri din Lumea Evreească*, VI, 255 (1928), pp. 9-10.
27. „Pacifismul sionist", *Ştiri din Lumea Evreească*, VI, 259 (1928), p. 9.
28. „Neo-Herzlianism", *Ştiri din Lumea Evreească*, VI, 275 (1928), pp. 1-2.

1929

29. „Orientarea profesională în ulița evreească", *Adam*, I, 3 (15.6.1929), pp. 13-15.
30. „Jewish Agency", *Adam*, I, 7 (31.9.1929), pp. 15-16.
31. „Lecțiunea d-ului prof. Nae Ionescu", *Ştiri din Lumea Evreească*, VI, 300 (1929), pp. 5-6.

1930

32. „Judaismul laic", *Adam*, I, 15 (15.1.1930), pp. 12-14.
33. „De la naționalism la similar", *Adam*, I, 16 (1.2.1930), pp. 17-18.
34. „Ferdinand Lasalle (sau psihologia evreului subversiv)", *Adam*, I, 20 (1930), pp. 16-17.

35. „Cauzele sionismului", *Hasmonae*, XII, 12 (mai 1930), pp. 15-21 şi XIII, 1 (iunie 1930), pp. 13-18.
36. „Sionismul ca soluție a problemei evreieşti", *Hasmonae*, XIII, 2-3 (iulie-aug. 1930)), pp. 24-32.
37. „Congresul sioniştilor din România", *Hasmonae*, XIII, 5-6 (oct.-noi. 1930), pp. 1-5.

1931

38. „Upton Sinclair şi educația sionistă", *Hasmonae*, XIII, 7-8 (dec. 1930-ian. 1931), pp. 29-30.
39. „Cauzele descompunerii sionismului român. – De la birocrație la gwirocrație", *Adam* II, 12-13 (15.1.1931), pp. 11-12.
40. „Crepusculul Zeire-zionului regățean", *Hasmonae*, XIII, 11-12 (apr.-mai 1931), pp. 15-16.
41. „Haim Weizman", *Adam*, III, 40 (1.8.1931), pp. 1-3.
42. „Introducere la un studiu de patologie socială evreească", *Adam*, III, 41 (1.9.1931), pp. 8-9.

1932

43. „Aristocrația. Elemente de patologie socială evreească", *Adam,* III, 46 (15.2.1931), pp. 6-7.
44. „Convorbiri cu doctorul Niemirower", *Adam,* III, 47 (15.3.1932), pp. 8-9.
45. „Europenism ebraic", *Hasmonae*, XIV, 1 (mar. 1931), p. 15.
46. „Mai există sionism?", *Hasmonae*, XIV, 2 (apr. 1932), pp. 1-3.
47. „Confirmare evreească", *Hasmonae*, XIV, 3 (mai 1932), pp. 14-15.
48. „Th. Herzl şi sionismul politic", *Hasmonae*, XIV, 4 (iunie 1932), pp. 2-9.

49. „Iarăşi partidul "Zeire Zion":", *Hasmonae*, XIV, 4 (iun. 1932), pp. 14-15.
50. „Problema tineretului sionist", *Hasmonae*, XIV, 6 (aug. 1932), pp. 1-3.
51. „Premisele organizației sioniste", *Hasmonae*, XIV, 7 (sept. 1932), pp. 1-2.

1933

52. „Mitologia şi Caracterologia Eroului Blond", *Renaşterea Noastră,* 420 (21.9.1933), p. 1.
53. „Martin Buber şi evenimentele din Germania", *Ştiri din Lumea Evreească,* XI, 18 (1933, serie nouă), pp. 4-5.
54. „Moartea didactică a doctorului Arlosoroff", *Ştiri din Lumea Evreească*, XI, 24 (1933), pp. 4-6.

1934

55. „Proect de monument pentru M.M. Ussişkin", *Adam*, V, 67 (15.1.1934), pp. 9-10.
56. „Herzl şi herzlianismul", *Femeia evree*, II, 30 (1 iulie 1934), p. 3.
57. „Palestinografie", *Adam*, VI, 74 (30.9.1934), pp. 9-11.
58. „Clasele speciale pentru subdotați în şcoala evreească", *Adam*, VI, 76 (31.12.1934), pp. 1-4.
59. „Organizare, dar cu metodă", *Ştiri din Lumea Evreească*, XII, 50 (1934), p. 2.
60. „Mişcare şi organizație", *Ştiri din Lumea Evreească,* XII, 63 (1934), pp. 1-2.
61. „Cultura sionistă sau categoria broşurii", *Tribuna Evreească*, III, 100, (1934), p. 3.
62. „I. Ludo", *Tribuna Evreească*, III, 103 (1934), pp. 1-2.

63. „Mişcarea tineretului sionist şi sionismul", *Tribuna Evreească*, IV, 106 (1934), pp. 1-2.

1935

64. „Şcoala noastră şi realitatea eveească", *Adam*, VI, 77 (15.1.1935), pp. 8-10.
65. „Arhiva istorică sionistă", *Renaşterea Noastră*, XI, 476 (24.1.1935), p. 1.
66. „Soții Rohrich", *Renaşterea Noastră*, XI, 489 (25.4.1935), p. 4.
67. „Romancierul Ludo", *Renaşterea Noastră*, XI, 499 (24.7.1935), pp. 1, 3.
68. „Herzl în perspectiva umană", *Adam*, VII, 83 (15.9.1935), pp. 3-7.

1936

69. „Hanuka – sărbătoare antisemită?", *Adam*, VII, 86 (15.2.1936), pp. 7-10.
70. „Heine – şi din alte perspective", *Adam*, VII, 87 (15.4.1936), pp. 1-2.
71. „Dr. Fritz Kahn – sau evreii în ştiințele exacte", *Adam*, VII, 88 (15.6.1936), pp. 3-6.
72. „Universitatea liberă de studii iudaice", *Hasmonae*, XVI, 6 (aug. 1936), pp. 1-2.
73. „Un nou tip psihologic evreesc?", *Adam*, VIII, 89 (15.9.1936), pp. 9-10.
74. „Dela turburări la revolta națională. Turburările din Palestina", *Adam*, VIII, 91 (1.12.1936), pp. 4-7.

1937

75. „Eugen Relgis - sau sistematica umanitaristă a judaismului", *Adam*, IX, 93 (1.1.1937), pp. 12-14.
76. „Eugen Relgis şi Sionismul", *Hasmonae*, XVIII, 5-6 (Ian.-Febr. 1937), pp. 31-35.
77. „Idee şi ideologie. Definiția sionismului", *Adam*, IX, 96 (15.2.1937), pp. 5-6.
78. „Pentru o editură sionistă", *Hasmonae*, XVIII, 7 (Febr. 1937), pp. 19-21.
79. „Despre necesitatea unei definiții a sionismului", *Adam*, IX, 98 (15.3.1937), pp. 10-12.
80. „Ludo şi "Adam"", *Adam*, IX, 100 (1.5.1937), pp. 3-4.
81. „Sionismul în perspectiva politică", *Adam*, IX, 101-102 (1.6.1937), pp. 6-8.
82. „Eugen Relgis filosof", *Cultura*, I (seria II), 3 (iulie 1937), p. 12.
83. „Iudaism şi Românism", *Almanahul ziarului Tribuna Evreească*, 5698 (1937), pp. 8-12.

1938

84. „Învățătorul (despre M. Buber)", *Adam*, X, 117-118 (1-15.3.1938), pp. 3-4.
85. „I. Brucăr", *Cultura*, I (seria II), 11 (martie 1938), pp. 12-13.
86. „Scopul şcoalei evreeşti", *Hasmonae*, XX, 1-2 (iul.-aug. 1938), pp. 7-9.
87. „Sionismul şi problema arabă", *Hasmonae*, XX, 3 (sept. 1938), pp. 10-13
88. „Rostul Institutului de Cultură [al Templului Coral]", *Cultura*, II, 2 (sept. 1938), p. 20.
89. „Dr. M. Halevy", *Hasmonae*, XX, 6-7 (nov.-dec. 1938), pp. 32-35.

90. „Colonizarea clasei de mijloc", *Ştiri din lumea eveească*, XVII, 224 (1938), pp. 1-3.
91. „Note pentru dr. H. Brezis şe'bal-pe", *Ştiri din lumea eveească*, XVII, 227 (1938), p. 1, 228, p. 3 şi 229, p. 3.
92. „Daniel şi Iom Hakipur", *Almanahul ziarului Tribuna Evreească*, 1938, pp. 183-185.

1939

93. „Horia Carp", *Hasmonae*, XX, 8 (febr. 1939), pp. 18-20.
94. „Iabneismul Drului Niemirower" *Ştiri din lumea eveească*, XVIII, 278 (1939), p. 3.
95. „Iacob Groper, eseist oral", *Tribuna Evreească*, VII, 281 (1939), p. 2.
96. „Criza sionismului român", *Tribuna Evreească*, IX, 298 (1939), p. 2, 300, p. 2, 309, p. 2 şi 311, p. 2.
97. „Personalitatea spirituală a doctorului Niemirower", *Tribuna Evreească,* IX, 306 (1939), pp. 1-2.

1940

98. „Probleme culturale evreo-române", *Cultura*, III, 7 (martie 1940), pp. 5-6.
99. „Ceva despre istoria sionismului în România", *Hasmonae*, XXI, 10 (apr. 1940), pp. 3-6.
100. „Organizarea arhivei istorice sioniste", *Hasmonae*, XXI, 11-12 (mai-iun. 1940), pp. 4-5.
101. „Misiunea şcoalei evreieşti în aceste timpuri", *Renaşterea Noastră,* XVII, 724 (19.10.1940), p. 3.
102. „Misiunea Sionismului", *Renaşterea Noastră*, XVII, 727 (9.11.1940), p. 1.

103. „Sionosm şi Galuth. Axioma de bază, premiza majoră a ideației sioniste stabileşte labilitatea, şubrezenia situației galuthiene", *Renaşterea Noastră*, XVII, 728 (16.11.1940), p. 1.
104. „Sionismul şi problema evreiască", *Renaşterea Noastră*, XVII, 729 (23.11.1940), p. 1.
105. „Sionismul şi psihologia evreului", *Renaşterea Noastră*, XVII, 731 (7.12.1940), p. 1.
106. „Sionismul lui Niemirower", *Renaşterea Noastră*, XVII, 732 (24.12.1940), p. 1.
107. „Perspectivele lui Keren Hayessod şi viitorul căminului evreo-palestinian", *Tribuna Evreească*, IX, 320 (1940), p. 4.
108. „Keren Hayessod – axa morală", *Tribuna Evreească*, IX, 322, (1940), p. 4.
109. „Prima regională sionistă", *Tribuna Evreească*, IX, 331 (1940), p. 2.

1941

110. „Câți evrei încap în Palestina?", *Renaşterea Noastră*, XVII, 733 (1.1.1941), p. 1, 5.
111. „Ritmul imigrației palestiniene", *Renaşterea Noastră*, XVII, 734 (10.1.1941), p. 1, 4.
112. „Emigrație şi imigrație?", *Renaşterea Noastră*, XVII, 735 (18.1.1941), p. 1, 5.
113. „Destin Galuthian", *Renaşterea Noastră*, XVII, 737 (7.2.1941), p. 1, 5.
114. „De ce Palestina?", *Renaşterea Noastră*, XVII, 738 (14.2.1941), p. 1, 2.
115. „Sionismul şi structura economică palestiniană", *Renaşterea Noastră*, XVII, 742 (14.3.1941), p. 1, 3.

116. „Criza şcoalei evreieşti", *Renaşterea Noastră*, XVII, 744 (28.3.1941), p. 1, 3.
117. „Directiva şcoalei evreieşti", *Renaşterea Noastră*, XVII, 745 (4.4.1941), p. 1, 3.
118. „Organizarea şcoalei evreieşti", *Renaşterea Noastră*, XVII, 746 (11.4.1941), pp. 1-2.
119. „Gândiți-vă la copilul evreu!", *Renaşterea Noastră,* XVII, 748 (26.4.1941), p. 1.
120. „Cursurile de judaistică", *Renaşterea Noastră*, XVII, 749 (3.5.1941), p. 1.
121. „Pinsker. O jumătate de veac dela moartea autorului "Autoemancipării"", *Renaşterea Noastră*, XVII, 750 (10.5.1941), p. 1.
122. „Institutul de cultură al Templului Coral", *Renaşterea Noastră*, XVII, 751 (17.5.1941), p. 1.
123. „Idiş şi ebraică", *Renaşterea Noastră*: XVII, 754 (7.6.1941), p. 2.
124. „Pentru un statut al şcoalei evreieşti", *Renaşterea Noastră*, XVII, 755 (14.6.1941), p. 1.
125. „La moartea lui Hugo Herman", *Renaşterea Noastră*, XVII, 756 (21.6.1941), p. 1, 3.
126. „Şcoala primară ebraică", *Renaşterea Noastră*, XVII, 757 (28.6.1941), p. 1.
127. „Cinci ani dela moartea lui Nahum Sokolov", *Renaşterea Noastră*, XVII, 758 (5.7.1941), p. 1.
128. „Herzl şi Exodul", *Renaşterea Noastră*, XVII, 759 (12.7.1941), p. 1.
129. „Corespondența lui Herzl cu Pineles", *Renaşterea Noastră*, XVII, 760 (19.7.1941), p. 1, 3.

130. „Învățământul supra-primar şi şcoala evreiască", *Renaşterea Noastră*, XVII, 761 (26.7.1941), p. 1.
131. „Un an dela moartea lui Zeev Jabotinsky", *Renaşterea Noastră*, XVII, 762 (2.8.1941), p. 1, 3.
132. „În pragul noului an şcolar", *Renaşterea Noastră*, XVII, 763 (9.8.1941), p. 1, 4.
133. „Brezis - Învățătorul", *Renaşterea Noastră*, XVII, 765 (23.8.1941), p. 1, 3.
134. „Inițiativă şi centralism – un viciu de structură al comunității", *Renaşterea Noastră*, XVII, 766 (30.8.1941), p. 1, 2.
135. „Comunitățile evreieşti – funcție obştească", *Renaşterea Noastră*, XVII, 767 (6.9.1941), p. 1.

1942

136. „Spre o nouă şcoală evreească?", *Gazeta Evreiască*, I, 14 (22.5.1942), p. 3.

1945

137. „Sionismul mâine", *Viața Evreiască*, II, 19 (18.1.1945), p. 1.
138. „Idiş şi ebraica", *Viața Evreiască*, II, 21 (1.2.1945), p. 1.
139. „Rusia Sovietică şi sionismul", *Viața Evreiască*, II, 26 (23.2.1945), p. 1.
140. „Sionism şi socialism", *Viața Evreiască*, II, 29 (17.3.1945), p. 1.
141. „Socialismul în România şi sionismul", *Viața Evreiască*, II, 32 (7.4.1945), p. 1.
142. „Galut şi Palestina", *Viața Evreiască*, II, 34 (21.4.1945), p. 1.
143. „Izolaționism sionist?", *Viața Evreiască*, II, 36 (5.5.1945), p. 1.
144. „Prof. Al. Claudian şi antisemitismul", *Viața Evreiască*, II, 38 (19.5.1945), p. 1.

145. „A.L. Zissu şi "Ichudul"", *Viața Evreiască*, II, 41 (9.6.1945), p. 1, 3.
146. „Libertatea de a nu fi evreu", *Viața Evreiască*, II, 42 (16.6.1945), p. 1.
147. „Activitatea lui Herzl", *Viața Evreiască*, II, 44 (30.6.1945), p. 1.
148. „Problema evreească din perspectiva evreească", *Viața Evreiască*, II, 45 (7.7.1945), p. 1.
149. „Munca obligatorie sau pogromul rece", *Viața Evreiască*, II, 46 (14.7.1945), p. 1.
150. „Problema evreească şi din alte perspective", *Viața Evreiască*, II, 47 (21.7.1945), p. 1.
151. „Progresul doctrine sioniste", *Viața Evreiască*, II, 52 (25.8.1945), p. 1.
152. „Heinrich Heine şi misterul dispariției lui Hitler", *Renaşterea*, I, 11 (1.9.1945), pp. 2-3.
153. „Unitatea poporului evreu şi misiunea sionismului", *Viața Evreiască*, II, 53 (1.9.1945), p. 1.
154. „Pentru unitatea evreească", *Viața Evreiască*, II, 55 (22.9.1945), p. 1.
155. „Partidul Comunist Român şi sionismul", *Viața Evreiască*, II, 60 (20.10.1945), p. 1.
156. „Declarația Balfour – o simplă promisiune?" *Viața Evreiască*, II, 62 (3.11.1945), p. 1.
157. „Palestina şi bomba atomică", *Viața Evreiască*, II, 63 (10.11.1945), p. 1.
158. „Evreii şi partidele istorice", *Viața Evreiască*, II, 66 (1.12.1945), p. 1.
159. „Moment politic în Histadruth Haovdim", *Viața Evreiască*, II, 67 (8.12.1945), p. 1.

160. „Deviația de dreapta în politica internațională şi sionismul", *Viața Evreiască*, II, 69 (22.12.1945), p. 1.
161. „Invitație la Galut permanent", *Viața Evreiască*, II, 70 (29.12.1945), p. 1.
162. „Declarația Balfour şi arabii", *Universul*, I, 1, (1945), pp. 1-3.

1946

163. „De ce stat evreesc?", *Viața Evreiască*, III, 74 (26.1.1946), p. 1, 3.
164. „Câți evrei încap în Palestina?", *Viața Evreiască*, III, 75 (2.2.1946), p. 1.
165. „Problema Palestiniană şi chestiunea refugiaților evrei", *Viața Evreiască*, III, 76 (9.2.1946), p. 1, 3.
166. „O moştenire pentru toată omenirea – Statul Evreu", *Viața Evreiască*, III, 77 (16.2.1946), p. 1, 5.
167. „Popularitatea sionismului", *Viața Evreiască*, III, 78 (23.2.1946), p. 1.
168. „Palestina în cadrul politicii internaționale", *Viața Evreiască*, III, 79 (3.3.1946), p. 1, 2.
169. „După Congresul sioniştilor din România", *Viața Evreiască*, III, 80 (5.3.1946), p. 1, 4.
170. „Politică şi sionism", *Viața Evreiască*, III, 84 (6.4.1946), p. 1.
171. „Congresul sioniştilor din România", *Viața Evreiască*, III, 87 (27.4.1946), p. 1.
172. „Rechizitoriu evreesc împotriva lui Ion Antonescu", *Viața Evreiască*, III, 89 (12.5.1946), p. 1, 2.
173. „În ajunul Congresului Mondial Sionist", *Viața Evreiască*, III, 90 (19.5.1946), p. 1, 2.
174. „Problema reparațiilor şi evreii", *Viața Evreiască*, III, 95 (22.6.1946), p. 1.

175. „Problema evreească şi întârzierea păcii", *Viața Evreiască*, III, 96 (29.6.1946), p. 1.
176. „Agenția Evreească", *Viața Evreiască*, III, 98 (13.7.1946), p. 1.
177. „Herzl şi exodul", *Viața Evreiască*, III, 99 (20.7.1946), p. 1.
178. „Statul evreesc şi normalizarea", *Viața Evreiască*, III, 102 (17.8.1946), p. 1.
179. „Considerații despre Statul Evreu", *Viața Evreiască*, III, 103 (24.8.1946), p. 1.
180. „Principiile proiectului de împărțire şi federalizare a Palestinei", *Viața Evreiască*, III, 104 (31.8.1946), pp. 1-2.
181. „Conferința de la Londra pentru problema palestiniană", *Viața Evreiască*, III, 106 (14.9.1946), pp. 1-2.
182. „Pomenirea doctorului I. Niemirower", *Viața Evreiască*, III, 108 (5.10.1946), p. 1.
183. „Atitudinea arabilor față de problema palestiniană", *Viața Evreiască*, III, 109 (12.10.1946), p. 1.
184. „M. Schwarzfeld", *Viața Evreiască*, III, 110 (19.10.1946), pp. 1-2.
185. „Alegeri sioniste", *Viața Evreiască*, III, 111(26.10.1946), p. 1.
186. „În fața urnelor sioniste", *Viața Evreiască*, III, 113 (9.11.1946), p. 1.
187. „Evreii şi alegerile parlamentare", *Viața Evreiască*, III, 114 (16.11.1946), p. 1.
188. „Istoria evreilor în şcoala evreească", *Viața Evreiască*, III, 115 (23.11.1946), p. 1, 3.
189. „Democrația şi evreii", *Viața Evreiască*, III, 118 (14.12.1946), p. 1.
190. „Dezbaterile şi hotărârile Congresului mondial Sionist din Basel", *Viața Evreiască*, III, 120 (31.12.1946), p. 1, 4.

191. „Sionismul şi Imperialismul", *Universul*, II, 11 (1946), pp. 1-3.

1947

192. „După Congresul sionist", *Viața Evreiască*, III, 122 (19.1.1947), pp. 1-2.
193. „Figuri dela Congres – Avram Hartzfeld", *Viața Evreiască*, III, 123 (26.1.1947), p. 1.
194. „Figuri dela Congres – Ben Gurion", *Viața Evreiască*, III, 14 (2.2.1947), p. 1, 3.
195. „Figuri dela Congres – M. Şertok sau diplomația sionistă", *Viața Evreiască*, III, 125 (9.2.1947), pp. 1-2.
196. „Figuri dela Congres – Eliezer Kaplan", *Viața Evreiască*, III, 127 (23.2.1947), pp. 1-2.
197. „Statele Unite şi Palestina", *Viața Evreiască*, III, 129 (9.3.1947), p. 1.
198. „Intelectualitatea franceză şi antisemitismul", *Viața Evreiască*, III, 130 (16.3.1947), pp. 1-2.
199. „Asentimentul arab la imigrația evreească", *Viața Evreiască*, III, 131 (23.3.1947), p. 1.
200. „Emigrația haotică ?", *Viața Evreiască*, III, 132 (30.3.1947), p. 1.
201. „I. Ludo cercetează: *Din ordinul cui* s-a comis pogromul de la Iaşi", *Viața Evreiască*, III, 134 (13.4.1947), pp. 1-2.
202. „Ichudul în viața sionistă din România", *Viața Evreiască*, III, 135 (20.4.1947), p. 1.
203. „Situația în sionism", *Viața Evreiască*, III, 136 (27.4.1947), p. 4.

204. „Problema palestiniană la O.N.U.”, *Viața Evreiască*, III, 137 (8.5.1947), p. 1, 3.
205. „Şcoala evreească”, *Viața Evreiască*, III, 142 (15.6.1947), p. 1.
206. „Educația tineretului sportiv”, *Viața Evreiască*, III, 143 (22.6.1947), pp. 1-2.
207. „Actualitatea lui Herzl”, *Viața Evreiască*, III, 145 (6.7.1947), p. 1.
208. „Guvernul Palestinian în fața Comisiei de anchetă”, *Viața Evreiască*, III, 147 (20.7.1947), p. 1.
209. „O jumătate de veac de la apariția revistei "Die Welt"”, *Viața Evreiască*, III, 148 (27.7.1947), pp. 1-2.
210. „De ce e periculoasă emigrarea haotică”, *Viața Evreiască*, III, 149 (3.8.1947), p. 1.
211. „Problema statului bi-național în Palestina”, *Viața Evreiască*, III, 150 (10.8.1947), pp. 1-2.
212. „Erev Medina”, *Viața Evreiască*, III, 157 (19.10.1947), pp. 1-2.
213. „O jumătate de veac de la întemeierea Organizației sioniste”, *Viața Evreiască*, III, 158 (26.10.1947), p. 1.
214. „Inscripție pe ruinele Declarației Balfour”, *Viața Evreiască*, III, 159 (2.11.1947), p. 1.
215. „Marea revoluție rusă şi evreii”, *Viața Evreiască*, III, 160 (10.11.1947), p. 1.
216. „Confederația generala a Muncii din România şi Histadruth Haovdim”, *Viața Evreiască*, III, 161 (16.11.1947), p. 1.
217. „Borochovismul sau armătura ştiințifică a sionismului”, *Viața Evreiască*, III, 165 (14.12.1947), p. 1.

218. „Poziția lui Ben Gurion", *Viața Evreiască*, III, 166 (21.12.1947), pp. 1-2.
219. החיים היהודים ברומניה תוססים: דבר (28.2.1947).
220. יהודי רומניה תובעים החורת וכויותיהם: דבר (25.3.1947)
221. הציונות ברומניה בימי השלטון הפאשיסטי: דבר , (27.5.1947).
222. האפילוג של הפוגרום ביאסי ב-29 ביוני 1941: דבר (30.6.1947).
223. הרקע של האנטישמיות ברומניה: דבר (4.8.1947).
224. הציונות ברומניה – תנועה המונית: דבר (5.9.1947).
225. תנועת ההגירה מרומניה על שום מה?: דבר (14.9.1947).

1948

226. „Transnistria", *Viața Evreiască*, IV, 168 (11.1.1948), pp. 1-2.
227. „Pe marginea evenimentelor din Eretz Israel", *Viața Evreiască*, IV, 169 (18.1.1948), p. 1.
228. „Uniunea economică evreo-arabă", *Viața Evreiască*, IV, 171 (1.2.1948), p. 1.
229. „Anglia şi Comisia palestiniană de la O.N.U.", *Viața Evreiască*, IV, 172 (8.2.1948), p. 1, 3.
230. „Se pregăteşte un München pentru Palestina", *Viața Evreiască*, IV, 175 (29.2.1948), p. 1, 3.
231. „"Piramşpil" cu problema palestiniană dar masca Statelor Unite a căzut", *Viața Evreiască*, IV, 179 (28.3.1948), pp. 1-2.
232. „Testamentul luptătorilor din Ghetoul Varşovia", *Viața Evreiască*, IV, 182 (18.4.1948), p. 1, 3.
233. „Nu tutelă, ci stat evreesc independent", *Viața Evreiască*, IV, 183 (25.4.1948), p. 1.
234. „Statul evreesc nu va fi un cadou", *Viața Evreiască*, IV, 184 (2.5.1948), pp. 1-2.

235. „Statul Israel şi lumea progresistă", *Viața Evreiască*, IV, 188 (30.5.1948), p. 1, 3.
236. „Cuvântare funebră la decesul mandatului britanic", *Viața Evreiască*, IV, 193 (4.7.1948), pp. 1-2.
237. „Sionism şi progresism", *Viața Evreiască*, IV, 198 (8.8.1948), pp. 1-2.
238. „Problema Jerusalimului", *Viața Evreiască*, IV, 199 (15.8.1948), p. 1.
239. „Herzl în primul an al Statului Evreesc", *Viața Evreiască*, IV, 200 (22.8.1948), pp. 1-2.
240. „Războiul financiar-economic al Angliei împotriva Statului Israel", *Viața Evreiască*, IV, 204 (19.9.1948), pp. 1-2.
241. „Asasinarea Contelui Bernadotte şi problema terorismului în Statul Israel", *Viața Evreiască*, V, 205 (26.9.1948), pp. 1-2.
242. „Lupta pentru pace şi poporul evreu", *Viața Evreiască*, V, 208 (17.10.1948), pp. 1-2.
243. „Documente despre Pogromul de la Iaşi", *Viața Evreiască*, V, 209 (24.10.1948), p. 1, 3.
244. „Poporul evreu şi U.R.S.S.", *Viața Evreiască*, V, 211 (7.11.1948), pp. 1-2.
245. „Antisemitismul nu e un fenomen permanent", *Viața Evreiască*, V, 214 (28.11.1948), pp. 1-2.
246. „Cum s-a ticluit planul Bernadotte", *Viața Evreiască*, V, 215 (5.12.1948), p. 1, 3.
247. משפט הפוגרום ביאסי: דבר (10.8.1948).

1949

248. הסתה אנטי-ציונית פרועה – אך תשוקת העליה לא נחלשה: דבר (9.9.1949).

249. למצבם החברתי-כלכלי של יהודי רומניה: דבר (11.11.1949).

1950

250. תמורות בחייהם הציבוריים של היודי רומניה: דבר (22.1.1950).

1957

251. „Dela Moineşti la Roş Pina", *Viața Noastră* (21.10.1957), p. 2.

252. „Sosirea lui Eliezer Rokeah în România", *Viața Noastră* (25.10.1957), p. 2, 3.

253. „Un program-manifest al moineştenilor. Congresul dela Focşani", *Viața Noastră* (28.10.1957), pp. 2-3.

254. „Parlamentul român discută crearea "Regatului evreesc". Presa română şi emigrația. (Dela Moineşti la Roş Pina, 5)", *Viața Noastră* (1.11.1957), p. 2.

255. „Sir Laurence Oliphant în România. Al doilea congres Işuv-Eretz Israel la Iaşi. (Dela Moineşti la Roş Pina, 6)", *Viața Noastră* (6.11.1957), pp. 2-3.

256. „Plecarea emigranților dela Moineşti. (Dela Moineşti la Roş Pina, 7)", *Viața Noastră* (8.11.1957), p. 2,6.

257. „Câteva date despre întemeierea coloniei Zichron Iaacov", *Viața Noastră* (1.11.1957), pp. 2-3.

258. „Alexandru Dominic", *Viața Noastră* (6.12.1957), p. 6.

259. „O sută de ani dela naşterea lui Moses Schwarzfeld", *Viața Noastră* (20.12.1957), p. 6.

1958

260. „Glubb Paşa şi Palestina", *Viața Noastră* (24.1.1958), p. 3,9.

261. „Influența lui Martin Buber", *Viața Noastră* (14.2.1958), p. 2.
262. „"Bnei Horin"", *Viața Noastră* (4.4.1958), p. 3.
263. „Criza sionismului", *Viața Noastră* (10.4.1958), p. 3.
264. „Deprecierea sionismului", *Viața Noastră* (18.4.1958), p. 3.
265. „Vaticanul şi Israelul", *Viața Noastră* (25.4.1958), p. 3.
266. „Dr. Immanuel Olswanger", *Viața Noastră* (2.5.1958), p. 2.
267. „Şlomo Weininger. Cu ocazia împlinirii a 80 de ani", *Viața Noastră*, (7.5.1958), p. 2.
268. „Dela haluțism la business", *Viața Noastră* (9.5.1958), p. 3, 9.
269. „Israel văzut de istorici", *Viața Noastră* (14.5.1958), p. 2.
270. „Palatul rabanutului şi poziția religiei în stat", *Viața Noastră* (16.5.1958), p. 3.
271. „Cazul Goldeş", *Viața Noastră* (24.6.1958), p. 2.
272. „"Jerusalimul" lui Rubin", *Viața Noastră* (4.7.1958), p. 6.
273. „Alia – ierida – klita", *Viața Noastră* (8.8.1958), p. 3.
274. „Scrisoare către un ole hadaş", *Viața Noastră* (1.10), p. 2.
275. „Dialog cu realitatea israeliană", *Viața Noastră* (21.10.1958), p. 2.
276. „Despre modul de viață israelian", *Viața Noastră* (29.10.1958), pp. 2-3.
277. „Haim Weizman", *Viața Noastră* (2.11.1958), p. 2.
278. „Problema refugiaților arabi şi exterminarea evreilor din România", *Viața Noastră* (12.12.1958), p. 3.

1959

279. „Renaşterea antisemitismului", *Viața Noastră* (30.1.1959), p. 3, 9.
280. „Mizug Galuiot", *Viața Noastră* (13.2.1959), p. 3.

281. „M. Rudich", *Viața Noastră* (19.3.1959), p. 2.
282. „Un popor în devenire", *Viața Noastră*(20.3.1959), p. 3, 9.
283. „Lanțul neîntrerupt [al emigrării evreilor din România]", *Viața Noastră* (3.4.1959), p. 9.
284. „Tanahul şi adevărul istoric", *Viața Noastră* (29.5.1959), p. 3.
285. „Galutul e exil!", *Viața Noastră* (5.6.1959), p. 3.
286. „Galut şi Israel", *Viața Noastră* (11.6.1959), p. 3.
287. „Răspunderea germană în pogromul dela Iaşi", *Viața Noastră*, (26.6.1959) p. 4.
288. „Pineles şi Herzl", *Viața Noastră* (24.7.1959), p. 6.
289. „Horia Sima nu ştie unde este Eichman?", *Viața Noastră* (20.10.1959), p. 2.
290. „Baruch Zosmer la 75 de ani", *Viața Noastră* (29.10.1959), p. 2.
291. „Vinovăția lui Eichman în asasinarea evreilor din România", *Viața Noastră* (30.10.1959), p. 4.
292. „Mella şi Cornel Iancu", *Viața Noastră* (8.11.1959), pp. 2-3.
293. „Bucureşti din perspectivă evrească", *Viața Noastră* (13.11.1959), p. 3.
294. „Antisemitismul în U.R.S.S.", *Viața Noastră* (19.11.1959), p. 3.
295. „Douăzeci de ani dela moartea dr-ului Iacov Niemirower", *Viața Noastră* (26.11.1959), p. 2.
296. „Zalman Şazar la şaptezeci de ani", *Viața Noastră* (9.12.1959), p. 2.
297. „I. Leron la şaizeci de ani", *Viața Noastră* (22.12.1959), p. 2.

1960

298. „Reacțiunea la valul de antisemitism", *Viața Noastră*, (5.2.1960), p. 3.
299. „Despăgubirile", *Viața Noastră*, (25.3.1960), p. 3.
300. „Evreii din Africa de Sud", *Viața Noastră*, (22.4.1960), p. 3.
301. „Theodor Heuss şi antisemitismul", *Viața Noastră* (13.5.1960), p. 3, 9.
302. „Portretul lui Eichmann creionat de Comandantul dela Auschwitz", *Viața Noastră* (31.5.1960), p. 3, 7.
303. „Viitorul organizației sioniste", *Viața Noastră* (10.6.1960), p. 3.
304. „Un capitol de istorie: "Haşmonaea"", *Viața Noastră* (20.6.1960), p. 2.
305. „În culisele procesului Dreifuss", *Viața Noastră* (1.7.1960), p. 3, 9.
306. „A murit d-rul I. Brucăr", *Viața Noastră* (20.7.1960), p. 2.
307. „Unificarea organizațiilor evreilor originari din România", *Viața Noastră* (26.7.1960), p. 2.
308. „Figuri de gazetari evrei din România", *Viața Noastră*, (26.8.1960), p. 14.
309. „Dela antisemitism la rasism", *Viața Noastră* (9.9.1960), p. 3, 8.
310. „Sub înrăurirea Germaniei naziste, România a luat drumul huliganismului", *Viața Noastră*, (21.6.1960), p. 3, 13.
311. „Dr. Iehuda Wilenski", *Viața Noastră* (30.6.1960), p. 3, 9.
312. „"Ierida" – nu "hagira"", *Viața Noastră* (14.10.1960), p. 7.
313. „Problema dublei lealități şi voturile evreeşti din USA", *Viața Noastră* (4.11.1960), p. 3.

314. „Introducere la procesul lui Adolf Eichmann", *Viața Noastră* (18.11.1960), p. 3.
315. „Procesul Eichmann", *Viața Noastră* (2.12.1960), p. 3, 5.
316. „Judaism şi Helenism", *Viața Noastră* (6.12.1960), p. 3, 8.
317. „Congresul mondial sionist şi criza mişcării sioniste", *Viața Noastră* (23.12.1960), p. 3.

1961

318. „B.G. şi noua viziune mesianică", *Viața Noastră* (6.1.1961), p. 3.
319. „Poveste despre țadicul din Kotzk", *Viața Noastră* (3.1.1961), p. 2.
320. „Sionismul în ediție americană şi o anchetă despre copiii din Helm", *Viața Noastră* (8.1.1961), p. 2.
321. „După congresul sionist", *Viața Noastră* (13.1.1961), p. 3.
322. „Rolul Germaniei naziste în pogromul dela Bucureşti", *Viața Noastră* (20.1.1961), p. 3, 9.
323. „Antisemitism în URSS", *Viața Noastră* (3.2.1961), p. 3.
324. „Ce vor spune "goimii" despre procesul Eichmann", *Viața Noastră* (10.3.1961), p. 3.
325. „Între Diaspora şi Statul Israel", *Viața Noastră* (26.3.1961), p. 2.
326. „Semnificația istorică a procesului Eichmann", *Viața Noastră* (6.4.1961), p. 3.
327. „Ce a uitat Eichmann", *Viața Noastră* (24.4.1961), pp. 2-3.
328. „Ochi în ochi cu Adolf Eichmann", *Viața Noastră*(29.5.1961), pp. 2-3.
329. „Preşedintele Kennedy şi Israel", *Viața Noastră* (9.6.1961), p. 3, 5.

330. „Eichmann începe să ispăşească", *Viața Noastră* (16.6.1961), p. 3.
331. „Pro Domo. În legătură cu mărturia despre România în procesul Eichmann", *Viața Noastră* (22.6.1961), p. 3.
332. „Basmele lui Eichmann", *Viața Noastră* (2.7.1961), pp. 2-3.
333. „Evreimea română în procesul Eichmann", *Viața Noastră* (16.7.1961), pp. 2-3, şi (17.7.1961), pp. 2-3.
334. „Savlanut sub alt aspect" *Viața Noastră*, (18.8.1961), p. 3, 9.
335. „Antisemitismul care nu moare", *Viața Noastră* (25.8.1961), p. 3.
336. „Israel pentru începători", *Viața Noastră* (15.9.1961), p. 3.
337. „Alte aspecte ale crizei sioniste", *Viața Noastră* (22.9.1961), p. 3.

1962

338. „Curajul lui Nathan Alterman", *Viața Noastră* (23.2.1962), p. 3, 8.
339. „Valorile haluțiene sînt depăşite?", *Viața Noastră* (9.3.1962), p. 3, 8.
340. „Iețiat-Mițraim – Iețiat galuț", *Viața Noastră* (18.4.1962), p. 3, 7.
341. „Dr. Arthur Ruppin", *Viața Noastră* (12.6.1962), p. 3, 11.
342. „Antisemitismul n-a dispărut", *Viața Noastră* (24.6.1962), p. 2.
343. „Alături de olimi", *Viața Noastră* (29.6.1962), p. 3.
344. „Al doilea Israel", *Viața Noastră* (10.8.1962), p. 3, 8.
345. „Mieluşelul Viorel Trifa", *Viața Noastră* (24.8.1962), p. 3, 8.

346. „Sosirea celor dintîi Moineşteni la Geoni, locul unde s-a creat Roş Pina", *Viața Noastră* (28.9.1962), p. 9.
347. „Între Vatican şi Statul Israel", *Viața Noastră* (30.11.1962), pp. 3-4.
348. „Alexandru Dominic", *Viața Noastră* (7.12.1962), p. 6.
349. „Moşe David Şulz", *Viața Noastră* (12.12.1962), p. 2.

1963

350. „Tot despre ierida", *Viața Noastră* (4.1.1963), p. 3, 7.
351. „Rolul naziştilor germani în pogromul dela Bucureşti", *Viața Noastră* (21.1.1963), pp. 2-3.
352. „Felix Aderca a cerut voie să fie român. O interesantă polemică cu A.l. Zissu", *Viața Noastră* (25.1.1963), pp. 6-7.
353. „Istoriografia Transnistriei", *Viața Noastră* (15.2.1963), p. 4.
354. „Karpel Lippe răspunde defăimătorilor Tanahului", *Viața Noastră* (1.3.1963), p. 4.
355. „Iuliu Baraş şi renaşterea evreească", *Viața Noastră* (26.4.1963), p. 4.
356. „Calmul israelian", *Viața Noastră* (17.5.1963), p. 3.
357. „Sionismul mai are, totuşi, un mesaj", *Viața Noastră* (31.5.1963), p. 3.
358. „Mişcarea negrilor din U.S.A. şi concluziile pentru evrei", *Viața Noastră* (5.7.1963), p. 3, 9.
359. „Derogări inevitabile la Legea Întoarcerii", *Viața Noastră* (2.8.1963), pp. 3-4.
360. „Sionismul mai are un mesaj pentru evreimea din Galut", *Viața Noastră* (9.8.1963), p. 3.
361. „Antisemitismul nazist n-a dispărut", *Viața Noastră* (18.9.1963), p. 4.

362. „Noaptea de cristal", *Viața Noastră* (8.11.1963), p. 3, 8.

1964

363. „Iar grozăviile dela Auschwitz", *Viața Noastră* (3.1.1964), pp. 3-4.
364. „Azra Bercovici – un evreu tardiv", *Viața Noastră* (17.1.1964), pp. 3-4.
365. „Noi revelații despre pogromul dela Bucureşti din Ianuarie 1941", *Viața Noastră* (21.1.1964), pp. 2-3.
366. „Acțiunile de rezistență ale haluților din România", *Viața Noastră* (7.2.1964), p. 3, 8.
367. „O dramatică operă de salvare. Acțiunile de rezistență ale haluților din România", *Viața Noastră* (12.2.1964), p. 4.
368. „Despăgubirile cuvenite evreilor din România", *Viața Noastră* (6.3.1964), pp. 3-4.
369. „Pre-sioniştii din România au anticipat sionismul politic", *Viața Noastră* (27.3.1964), p. 4.
370. „Catalizatorul rezistenței evreeşti. Un artist al scrisului: L.B. Weksler", *Viața Noastră* (2.4.1964), p. 4.
371. „Între apologie, denigrare şi Ahavat Israel", *Viața Noastră* (18.9.1964), p. 3.
372. „Alergia Uniunii Sovietice față de mişcarea sionistă", *Viața Noastră* (2.10.1964), p. 3.
373. „Dela antisionism la antisemitism", *Viața Noastră* (9.10.1964), pp. 3-4.
374. „"Conciliul" a "absolvit" pe evrei", *Viața Noastră* (27.11.1964), p. 3.
375. „Aliaua e compusă din olimi", *Viața Noastră* (18.12.1964), p. 3.

1965

376. „Identificarea poporului evreu cu Statul Israel", *Viața Noastră* (12.1.1965), p. 2.
377. „Criza din mişcarea sionistă", *Viața Noastră* (29.1.1965), p. 6.
378. „Paşaport dela Pineles", *Viața Noastră* (8.3.1965), p. 2.
379. „Resentimente anti-evreieşti. Frunza de viță a anti-sionismului şi Vaida Voevod îşi camufla antisemitismul", *Viața Noastră* (26.11.1965), pp. 3-4.

1966

380. „E uitat trecutul evreilor din România", *Viața Noastră* (18.11.1966), p. 4.
381. „Cine trebuia să scrie istoria evreilor din România", *Viața Noastră* (9.12.1966), p. 4.

1967

382. „Ierusalimul de aramă", *Viața Noastră* (16.6.1967), p. 3; (18.6.1967), p. 4.
383. „Simhat Ieruşalaim", *Viața Noastră* (30.6.1967), p. 4.
384. „De la Focşani la Basel", *Viața Noastră* (1.9.1967), p. 11, 14.
385. „Weizman şi Parhon",*Viața Noastră* (24.11.1965), p. 4.
386. „Dr. M. Gaster şi Declarația Balfour", *Viața Noastră* (20.12.1967), pp. 4-5.

1968

387. „Când va fi comemorat cu adevărat I. Groper?", *Viața Noastră* (12.1.1968), p. 7.

388. „Relațiile Israelo-Germane", *Viața Noastră* (9.8.1968), p. 12, 16.
389. „Germania şi Israel", *Viața Noastră* (16.8.1968), p. 4.
390. „Glasul evreimii cehoslovace", *Viața Noastră* (30.9.1968), p. 3.
391. „Colonialismul israelian", *Viața Noastră* (27.9.1968), p. 4.
392. „Preistoria războiului de şase zile", *Viața Noastră* (25.10.1958), p. 4, 7.
393. „Corespondența între Arnold Zweig şi S. Freud", *Viața Noastră* (20.12.1968), p. 4.

1969

394. „Amintiri din gazetăria sionistă", *Viața Noastră* (7.2.1969), p. 13.
395. „Israel fără sionism", *Viața Noastră* (28.12.1969), p. 3.
396. „Între prusianism şi sionism", *Viața Noastră* (18.4.1969), p. 4.
397. „O jumătate de secol de la încetățenirea evreilor din România", *Viața Noastră* (16.5.1969), p. 11; (18.5.1969), p. 4.

1970

398. „Zece ani de la moartea lui I. Brucăr", *Viața Noastră* (10.7.1970), p. 7.

1971

399. „Antisionismul nu e antisemitism?", *Viața Noastră* (26.3.1970), p. 3.
400. „Stilul Golda", *Viața Noastră* (15.4.1971), p. 11.
401. „Cum trebuie elaborat portretul evreimii din România", *Viața Noastră* (20.8.1971), p. 4, 18.

402. „Herzl şi problema evreiască", *Viața Noastră* (27.8.1971), p. 4.
403. „Problema evreiască după emancipare", *Viața Noastră* (3.9.1971), p. 4.
404. „Absorbție, integrare, înrădăcinire", *Viața Noastră* (24.9.1971), p. 4.
405. „Leo Pinsker şi auto-emanciparea", *Viața Noastră* (8.10.1971), p. 6.
406. „Idealurile şi valorile israeliene", *Viața Noastră* (12.11.1971), p. 3, 18.
407. „Weizman şi sinteza în mişcarea renaşterii naționale a poporului evreu", *Viața Noastră* (10.12.1971), p. 6.
408. „Imaginea istorică a lui Iehuda", *Viața Noastră* (15.12.1971), p. 4.

1972

409. „Evreii şi popoarele Europei", *Viața Noastră* (26.5.1972), p. 6.
410. „10 decembrie 1922 – începutul noii forme a antisemitismului în România", *Viața Noastră* (8.12.1972), p. 9.

1973

411. „Scrisoare, post mortem, lui Dan Ieşeanu", *Viața Noastră* (24.8.1973), p. 4, 18.

1974

412. „Herzl şi terorismul", *Viața Noastră* (12.7.1974), p. 9.
413. „Adevărata biografie a lui Iuliu Popper", *Viața Noastră* (27.9.1974), p. 6.

414. „Naftali C. Popper: Luptător "contra superstițiilor moştenite"?", *Viața Noastră* (8.11.1974), p. 8.

1975

415. „Metastazele antisemitismului", *Viața Noastră* (4.4.1975), p. 5.
416. „Amintiri… Începuturile mişcării tineretului sionist în România", *Viața Noastră*, (3.9.1975), p. 12.
417. „Kreiski şi Golda Meir", *Viața Noastră* (17.11.1975), p. 5.
418. „Reabilitarea sionismului", *Viața Noastră* (5.12.1975), p. 7.

1976

419. „Retrospective. Întîlnire cu Dr. Victor Jacobson", *Viața Noastră* (13.2.1976), p. 7.
420. „Cine a fost adevăratul Beniamin al doilea?", *Viața Noastră* (18.6.1976), p. 19.
421. „Mozes Schwarzfeld", *Viața Noastră* (23.7.1976), p. 16.
422. „Dr. Adolf Stern (1848-1931). (Din Panteonul nostru)", *Viața Noastră* (20.8.1976), p. 7.12.
423. „Dr. Niemirower. (Din Panteonul nostru)", *Viața Noastră* (1.10.1976), p. 7, 20.
424. „Cine nu este sionist", *Viața Noastră* (15.10.1976), p. 17.
425. „Dr. Haim Brezis. (Din Panteonul nostru)", *Viața Noastră* (12.11.1976), p. 12.
426. „M. Zelțer-Sărățeanu. (La poarta Panteonului nostru)", *Viața Noastră* (10.12.1976), p. 18.
427. „Michael Landau şi patrimoniul judaismului din România", *Viața Noastră* (24.12.1976), p. 7.

1977

428. „Avocatul evreu al asasinului din SS n-are mustrări de conştiință. – Dar el nu e singurul", *Viața Noastră* (7.1.1977), p. 5.
429. „Diplomația "pe picior" a lui Nahum Goldman face pui", *Viața Noastră* (26.1.1977), p. 5, 9.
430. „Mişu Benvenisti. (Din Panteonul nostru)", *Viața Noastră* (14.3.1977), p. 5; (15.3.1977), pp. 6-7.
431. „Conferința internațională de istorie despre Judenraturi", *Viața Noastră* (22.4.1977), p. 5.
432. „Într-un colț uitat al Panteonului nostru: Horia Carp", *Viața Noastră* (3.6.1977), p. 4.
433. „De 20 Tamuz: Herzl şi momentul istoric ratat", *Viața Noastră* (8.7.1977), p. 4.
434. „Poate fi desființată Ziua Holocaustului?", *Viața Noastră* (19.8.1977), p. 4.

1979

435. „Este posibilă o literatură a Holocaustului?", *Izvoare*, 8 (Noiembrie 1979), p. 37.
436. „Cum a fost salvată o parte din evreimea română", *Viața Noastră* (19.10.1979), p. 11.
437. „Cînd rabinul şef a căzut în genunchi în fața patriarhului. (Din cronica Holocaustului din România)", *Viața Noastră* (9.11.1979), p. 9.
438. „Petițiile doctorului W. Filderman", *Viața Noastră* (30.11.1979), p. 7, 16.
439. „Rolul mişcării sioniste", *Viața Noastră* (21.12.1979), p. 9, 14.

440. „Prieteni şi duşmani. (Din cronica Holocaustului în România)", *Viața Noastră* (11.1.1980), p. 9, 16.
441. „Coborînd în catacombele clandestinității. (Din cronica Holocaustului în România)", *Viața Noastră* (8.2.1980), p. 9.
442. „Mela Iancu şi activitatea ei politică", *Viața Noastră* (28.3.1980), p. 7, 8.
443. „Eugen Relgis la 85 de ani", *Viața Noastră* (4.4.1980), p. 6.
444. „Bilanțul sîngeros al Holocaustului din România", *Viața Noastră* (27.6.1980), p. 11.
445. „Conducerea sionistă din România – pe banca acuzării?", *Viața Noastră*, (1.8.1980), p. 8, 11.
446. „Eşecul încercărilor de salvare a evreilor pe bani din mîinile naziştilor", *Viața Noastră*, (5.9.1980), p. 9.

1982

447. „Mai are rost sionismul?", *Adevărul*, XXXI, 1583 (10.12.1982), p. 5.

1983

448. „Israelul demonizat", *Adevărul*, XXXI, 1588 (14.1.1983), p. 5.
449. „"Mîntuirea" – avangardă a misionarilor", *Adevărul*, XXXI, 1595 (4.3.1983), p. 5.
450. „Galutul în concepția sionistă", *Adevărul*, XXXI, 1596 (11.3.1983), p. 5.
451. „Lupta în jurul şef-rabanutului. E actuală teza lui A.L. Zissu?", *Adevărul*, XXXI, 1597 (18.3.1983), p. 5.
452. „Pesah – argument politic", *Adevărul*, XXXI, 1598 (25.3.1983), p. 5.

453. „Imaginea istorică a doctorului Filderman", *Adevărul*, XXXI, 1602 (22.4.1983), p. 6.
454. „Legenda Herzl", *Adevărul*, XXXI, 1612 (1.7.1983), p. 4.
455. „Cei doi fii ai rabinului Roller", *Adevărul*, XXXI, 1614 (15.7.1983), p. 4.
456. „Israel şi Germania", *Adevărul*, XXXI, 1617 (5.8.1983), p. 4.
457. „Ribbentrop a cerut deportarea evreilor din România", *Adevărul*, XXXI, 1619 (19.8.1983), p. 4.

IV. Articole în *Encyclopedia Judaica* [ed. 1971]

1. Antonescu, Ion: v.3, cols.162-163.
2. Antonescu, Mihai: v.3, cols. 163-164.
3. Bacău: v.4, cols. 43-44.
4. Botoşani: v. 4, cols. 1271-1272.
5. Brăila: vol. 4, cols. 1290-1291.
6. Buhuşi: v. 4, cols. 1468-1469.
7. Burdujeni: v. 4, cols. 1509-1510.
8. Constanța: v. 5, cols. 914-915.
9. Darabani: v. 5, cols. 1301-1302.
10. Fălticeni: v. 6, cols. 1161-1162.
11. Filderman, Wilhelm: v. 6, cols. 1274-1275.
12. Focşani: v. 6, cols. 1371-1372.
13. Gertsa (Rom. Herța): v. 7, col. 521.
14. Hârlău: v. 7, col. 1344.
15. Huşi: v. 8, col. 1130.
16. Jassy (Rom. Iaşi): v. 9, cols. 1293-1296.
17. Mihăileni: vol. 11, cols. 1528-1529.

18. Piatra Neamț: v. 13, cols. 493-495.
19. Ploeşti: v. 13, cols. 649-650.
20. Roman: v. 14, cols. 227-228.
21. Rumania: v. 14, cols. 386-416 (în colaborare cu Eliezer Palmor).
22. Schwarzfeld, Moses: v. 14, cols. 1029-1030.
23. Ştefăneşti: v. 15, col. 348.
24. Stern, Adolphe: v. 15, col. 381..
25. Sulița: v. 15, cols. 504-505.
26. Tîrgu-Frumos: v. 15, col. 1151.
27. Tîrgu-Neamț: v. 15, cols. 1151-1152.
28. Transnistria: v. 15, cols. 1330-1336.
29. Zionism in Rumania: v. 16, cols. 1132-1136.

V. Prefețe

1. David, Ionas, *Curs de Eretz-Israelografie*. Cu o prefață de Th. Loewenstein, Bucureşti, 1948.
2. Carmel, Shaul, *Cu mîna pe inimă*. Cuvînt înainte de Th. Lavi. Tel Aviv, 1970, pp. 3-6.

VI. Recenzii

1. Feuchtwanger, Lion, *Jud Süss*: *Adam*, II, 2 (1.6.1930), pp. 16-17.
2. Sensimon, Vladimir, *Die Tragödie der verwahrlosten Kinder Russlands*. Zürich, Verlag Orell Füssh: *Revista generală a învățământului*, XVIII, 9 (nov. 1930), pp. 567-568.

3. Dewey, John, *Demokratie und Erziehung. Eine Einleitung in die philosophische Pädagogik*. Breslau, Verlag Ferd. Hirt: *Revista generală a învățământului*, XX, 1-2 (ian.-feb. 1932), pp. 90-92.
4. Ferriere, Ad., *Die Erziehung in der familie*. Zürich, Verlag Orell Füssh: *Revista generală a învățământului*, XX, 1-2 (ian.-feb. 1932), p. 92.
5. Petrescu, I.C., *Regionalism educativ*. Bucureşti, 1932: *Revista generală a învățământului*, XX, 5-6 (mai-iun. 1932), pp. 283-285.
6. Hehlmann, Wilh., *Pädagogisches*. Leipzig, Verlag Kröner: *Revista generală a învățământului*, XXI, 3-4 (mar.-apr. 1933), pp. 150-151.
7. Nestor, I.M., *Un examen psihotehnic de aptitudini profesionale*: *Revista generală a învățământului*, XXI, 5-6 (mai-iun. 1933), pp. 229-239.
8. Iosif, B., *Israel sub Mussolini*: *Adam*, VIII, 81 (15.6.1935), pp. 14-15.
9. Zissu, A.L., *Calea Calvarului*: *Adam*, VII, 84 (15.101935), pp. 12-15.
10. Dubnov, S., *Istoria Evreilor*. Slova, Bucureşti, 1935: *Adam*, VII, 85 (15.12.1935), pp. 6-8.
11. Preda, Marin, *Delirul*. Bucureşti, 1975: *Toladot*, IV, 11 (nov. 1975), p. 25.

MANUSCRISE ȘI FOTOGRAFII

Ierusalim, septembrie 2012.
Ne aflăm pe strada Theodore Lavi, în cartierul Ramot.
Foto de Mihaela Gligor

Theodor Lavi alături de părinții săi,
Rebecca și Moritz Loewenstein

Theodor Lavi în 1907, la 2 ani

Theodor Lavi alături de sora sa, în 1907

Examen particular

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII ȘI AL CULTELOR

ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR DIN ROMÂNIA

Școala primară No. 1 „Regele Carol I" din Turnu Severin de băeți

No. 55

CERTIFICAT DE ABSOLVIRE

Se atestă că elevul Leonenstein M. Teodor, născut la anul 1905, Ianuarie, ziua 6, în comuna T. Severin, plasa Ocolul, jud. Mehedinți, de naționale israelită, de religiune mozaică, copil a D-rei M. Leonenstein, de profesiune librar, domiciliat în comuna T. Severin, plasa Ocolul, județul Mehedinți a terminat învățământul primar, cu următoarele rezultate: a depus examen de cl. IV particulari în Iunie a.c. 1915

Anul școlar 1914/15, clasa IV, ultimă a școalei Rurale / Urbane

OBIECTELE DE STUDIU ȘI NOTELE

	Limba română: Citirea și cunoștința cetirei	Limba română: Scrierea, dictarea și lim. românească	Limba română: Exercițiu de compunere	Limba română: Exercițiu de traducere	Limba română: Aritmetica și geometria	Cunoștințe științe: Religia	Istoria	Geografia	Științele fizice și naturale	Dexterități: Caligrafia	Desemnul	Cântul	Lucrări practice (lucr. manuale la băeți)	Lucrări de mână la fete	Purtarea	Frequentarea
Examen Orală	8	8	9	8	8	—	9	9	9	8	7	8					
Examen Media la Orală		8.25			8.00		9.00			7.50							
Examen Inscrie		7			8												
Med. an. pe grupe		7.62			8.00		9.00			7.66							
Media generală	In cifre 7.44				In litere Șapte și 44/100												
Clasificat a																	

OBSERVAȚIUNI

ROMÂNIA

Acest certificat ț'a eliberat în catalogul de examen particulari pentru clasa a IV-a, dând dreptul ce acordă legea și regulamentul, Director Dem. C. Bungetianu, Semnătura absolventului Theodor Leonenstein

No. 420. Anul 1915 luna Iulie 2.

Certificatul de absolvire a școlii primare, eliberat în anul 1915 de Școala Primară „Regele Carol I", Turnu Severin

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII

LICEUL „Traian"
din Turnu-Severin

CERTIFICAT DE ABSOLVIREA LICEULUI
Secțiunea Reală.-

Noi Președintele comisiunii de examinare pentru examenul de absolvire instituită la liceul „Traian" din T. Severin
pe temeiul încheiului juriului examinator, dăm D-lui Zwenstein M. Teodor,
de naționalitate română de religiune mozaică născut în T. Severin jud. Mehed
la anul 1905 care a obținut calificativul Suficient certificatul de absolvirea
liceului pentru secțiunea Reală. - spre a se bucura de toate drepturile și
prerogativele acordate de legi și regulamente.

Dat în T. Severin la 11 Iulie 1923.-

Președintele comisiunii, Directorul M. Mărculescu
M. Mărculescu
Semnătura candidatului, Secretarul școalei,

Certificatul de absolvire a liceului, eliberat în anul 1923
de Liceul Traian din Turnu Severin

Theodor Lavi în tinerețe, 1923

Theodor Lavi în tinerețe, Băltățești, 26 iulie 1923

Theodor Lavi – soldat în cadrul
Regimentului 42 Obuziere

Theodor Lavi alături de familia sa

Theodor Lavi la ieșirea din închisoarea comunistă
1955

Theodor Lavi în biroul său de la Universitatea Ebraică

INDICE DE NUME

A

Abramovici, Doru, 19, 22, 93
Acterian, Arşavir, 121, 165
Aczel, Emanuel, 17, 403
Alecsandri, Vasile, 87
Al-George, Sergiu, 339, 345
Alhalal, Raphael, 135
Ancel, Jean, 392, 400
Antim, Ştefan, 23, 24, 213, 217, 267
Antonescu, Mihai [Ică], 19, 21, 256, 305, 452
Antonescu, [Ion], 21, 39, 65, 136, 147, 265, 276, 300, 305, 334, 405, 433, 452
Antonescu, George G., 403, 404, 415
Arendt, Hanna, 234
Arghezi, Tudor, 273, 339, 344
Ariel, Iehuda, 27, 28, 29, 33, 34, 96
Armon, Theodor, 78, 79
Artzi, Itzhak, 122
Axenfeld, A., 35

B

Bacher, S. Al., 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 47, 48, 49, 53
Baciu, Ştefan, 159, 165, 166
Barbu, Eugen, 189, 191
Below, Saul, 243
Benador, Ury, 77, 102, 107, 141, 154, 155, 312
Berger, Adriana, 358, 360
Berger-Safianu, I., 21, 22
Bernard, Noel, 179, 211, 231, 236, 240, 241, 242, 246
Bittman-Ruga, Leopold, 120, 161, 164, 169, 171, 174

Blank, Aristide, 54
Bleicher, Adolf, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 83, 84, 85, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 106, 111, 112, 114, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 129, 134, 135, 137, 138, 139, 141, 143, 144, 145, 150, 158, 169
Bleicher, Samuel, 88, 102, 103
Boldan, Emil, 148, 164, 165, 170
Boz, Lucien (Lucian), 14, 77, 93, 95, 104, 107, 113, 120, 123, 125, 128, 143, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 153, 156, 157, 159, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 178, 364
Boz, Marcel, 144
Brăileanu, Traian, 10
Brănișteanu, I., 69, 76, 101
Brătianu, Ion, 80, 93, 303, 304
Brezianu, Barbu, 165
Brociner, Colonelul 61, 64, 65, 82
Bucur, Marin, 165

C

Cain, Seymour, 344
Călugăru, Ion, 155, 217, 282
Candrea, Al, 182, 184, 185
Caragiale, I.L., 139, 140, 276
Caraion, Ion, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 194
Carmel, Shaul, 107, 395, 399, 443
Carp, Horia, 33, 141, 384, 417, 440
Carp, Matatias, 49, 50, 53, 54, 56, 233, 250
Cazimir, Ştefan, 165
Ceaușescu, Nicolae, 219, 231
Cioculescu, Şerban, 140, 170, 339
Cioran, Emil, 5, 9, 10, 121, 172, 282, 305, 350
Codreanu, Corneliu Zelea, 9, 10, 238, 251, 284, 305, 315, 326, 341, 342
Comarnescu, Petru, 202, 204
Constantin, Paul, 97
Coste, Brutus, 211, 214, 245

Costin, Sebastian, 106
Crainic, Nichifor, 8, 9
Crişan, Constantin, 170
Crohmălniceanu, O. S., 165

D

Dagani, Arnold, 14, 195, 197, 199, 202, 407
Dimitriu, Anton, 121, 165
Dimitriu, Toma, 239
Dorian, Emil, 365, 369, 371, 372
Dragomirescu, Mihalache, 147, 150
Duca, I.G., 25, 214, 295
Dumitrescu, Cornel, 214, 218, 221, 223, 233

E

Eichmann, Adolf, 13, 234, 430
Eliade, Mircea, 10, 11, 12, 13, 14, 51, 162, 164, 243, 280, 281, 282, 308, 316, 319, 320, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 336, 338, 339, 340, 341, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 367, 369, 370, 371, 373, 375, 381, 382, 390, 392, 394, 396, 400, 409

F

Feldman, Eliahu, 51
Filderman, Wilhelm, 54, 133, 136, 219, 265, 266, 268, 384, 389, 398, 410, 440, 442
Floda, Liviu, 211, 212, 216, 217, 221, 222, 223, 225, 227, 229, 233, 234, 235, 237, 238, 244, 245, 249, 250, 252, 254, 255, 258, 263, 264, 265
Freud, Sigmund, 12, 405, 437

G

Gaster, Moses, 26, 29, 30, 31, 52, 304, 317, 348, 350, 373, 437
Geran, Iuliana, 234

Ghica, Monseniorul, 110, 187, 207, 208, 209, 225
Goshen, Ditza 18
Graur, Alexandru, 155
Graur, Constantin, 76, 154, 155, 166, 236
Grigorescu, Nicolae, 79
Groza, Petru, 397, 400
Gyr, Radu, 10

H

Handoca, Mircea, 339, 344, 345, 348, 353, 358, 364
Har-Herescu, Solo, 308, 310, 312, 318, 320
Haşdeu, Bogdan-Petriceicu, 25
Hechter, Iosif, 268
Hechter, Clara, 375
Hechter, Pierre, 375
Heine, Heinrich, 23
Hitler, Adolf, 179, 188, 191, 337, 383, 387, 421
Hofman, Mișu, 115, 267, 269, 270, 273

I

Iancu, Marcel, 155, 156, 158
Ibrăileanu, G., 277
Ierunca, Virgil, 330
Ionescu, Nae, 8, 9, 10, 11, 12, 121, 305, 309, 325, 326, 327, 329, 332, 336, 340, 342, 346, 348, 361, 362, 364, 367, 371, 381, 413
Ionnițiu, Mircea, 232, 254, 260
Ionnițiu, Nicolae, 232, 244
Iorga, Nicolae, 25, 177, 182, 295, 304, 342, 350, 364
Iosifescu, Sivian, 165

J

Jianu, Ionel, 14, 271, 274

K

Kitzler, Nahum, 12, 406
Krausz, Emeric, 120, 135

L

Laiş, Şlomo, 106
Landau, M., 50, 261, 409, 440
Lavi, Theodor, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 23, 27, 29, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 43, 44, 49, 52, 53, 59, 69, 71, 72, 74, 75, 76, 79, 84, 85, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 120, 122, 123, 124, 126, 128, 129, 133, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 147, 148, 149, 151, 153, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 167, 168, 169, 182, 186, 195, 198, 199, 202, 212, 216, 217, 220, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 244, 245, 250, 251, 252, 255, 256, 257, 258, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 270, 274, 275, 277, 278, 279, 281, 284, 299, 300, 301, 308, 309, 310, 313, 318, 320, 322, 324, 325, 326, 329, 330, 331, 332, 333, 336, 337, 338, 339, 340, 342, 343, 344, 346, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 355, 356, 357, 359, 360, 361, 362, 363, 365, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 375, 378, 383, 388, 390, 392, 394, 395, 398, 399, 403, 443
Ligi, Marius, 150, 222, 231, 236, 245, 253
Littman-Litani, Dora, 50, 51, 123, 318, 402, 410
Livezeanu, Irina, 8, 11
Löevy, David, 135
Lovinescu, Eugen, 277
Lovinescu, Monica, 14, 259, 275
Luca, Eugen, 14, 169, 171, 178, 181, 278, 279, 281, 283, 320
Ludo, I., 77, 141, 154, 155, 157, 167, 217, 373, 415, 416, 425

M

Madgearu, V., 342
Magder, Adolf, 61, 62, 63
Marian, Raul, 14, 42, 52, 284, 293, 294, 298, 299, 301, 306, 308, 309, 310, 312, 313, 317, 318, 320, 321
Marin, Vasile, 9, 31, 165, 284, 327, 444

Martinescu, Pericle, 165
Marty, Andre, 109, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123
Micu, D., 165
Mihai, Regele, 21, 213, 214, 218, 232, 244, 254, 442
Mille, Constantin, 76
Mircu, Marius, 36, 37, 158, 162, 164, 167
Mirodan, Al., 60, 162, 164, 167, 169, 174, 317, 319
Modreanu, Rodrig, 19, 20, 21
Moisescu, Justin, 240, 241, 286
Moscovici, Ilie, 69, 70, 82, 83

N

Niemirower, 19, 25, 71, 72, 73, 141, 300, 323, 375, 376, 414, 417, 418, 423, 431, 439
Noica, Constantin, 9, 10, 164

P

Palty, Sonia, 227, 231, 245
Papadima, Ovidiu, 147
Papini, Giovanni, 304, 305
Pătrășcanu, Lucrețiu, 213, 225, 226
Păunescu, Adrian, 282, 320
Perlea, Ionel, 243
Perlea, Lizette, 243
Petrovici, I., 155
Polihroniade, Mihail, 10, 316, 319, 334, 336, 361
Popp, Dumitru, 69
Porumbacu, Veronica, 97, 107
Posteucă, Vasile, 293, 294, 297, 313, 314, 315, 318, 320

Q

Quinlan, Paul, 232, 233

R

Racoveanu, G., 361
Rateș, Nestor, 240, 241
Relgis, Eugen, 154, 416, 441
Ricketts, Mac Linscott, 14, 51, 58, 162, 164, 322, 323, 324, 326, 328, 329, 331, 333, 335, 336, 338, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 359, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 373, 374, 400
Ronnet, Alexander, 315
Rosen, Moses, 98, 239, 286
Rosenthal-Relea, Corina, 26
Rosezweig, Avram, 133
Rotman, Liviu, 18
Rudich, M., 60, 61, 188, 191, 247, 252, 253, 254, 258, 263, 266, 430

S

Sapira, Iacob Iancu, 73, 77, 80, 85, 88, 99, 100
Schaffer, Gabriel, 81
Schein, Heinrich, 110
Scholem, Gershom, 179, 280, 281, 346, 347, 350, 382, 400
Schwartz, Iulian, 37, 96
Schwartzfeld, Moses, 86, 94, 384
Schwefelberg, Arnold, 81, 96, 98, 100, 107, 129, 131, 133, 136, 141, 265
Seaton Watson, Hugh, 324, 345, 394, 400
Sebastian, Benjamin André, 375, 377, 382
Sebastian, Mihail, 10, 14, 106, 213, 218, 268, 280, 320, 327, 330, 333, 334, 337, 346, 357, 361, 362, 363, 367, 369, 371, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 382, 400
Silber, Belu, 361
Sima, Horia, 46, 430
Siniol, Raul, 135, 383
Soljenitzin, 55, 147
Solomom, Mihail, 231
Spireanu, Leon, 77, 89, 92, 141
Stark, Virgil, 274

Steiner, Rudolf, 355, 359
Steinhardt, Nicolae, 121
Stelescu, Mihail, 342

Ș

Șafran, Alex., 215, 219, 396
Șăineanu, Lazăr, 29, 31, 52, 175, 180, 304, 317
Șeicaru, Pamfil, 182, 248, 256
Şmilovici, Jenny, 19, 20
Ştrempel, Gabriel, 165

T

Teodoru, Liviu (pseudonim Lavi), 123, 125, 156, 277
Tiktin, H., 52, 301, 350
Trifa, Valerian, Episcop, 39, 45, 46, 105, 211, 215, 219, 233, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 247, 250, 251, 253, 255, 256, 258, 259, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 298, 299, 300, 362, 434

Ț

Țăranu, Ionel, 154, 157, 166

V

Vago, Bela, 238, 246, 247, 250, 255, 256, 259, 260, 388, 389, 390, 391, 392, 394, 395, 398, 399, 409
Vago, Raphael, 18
Varga, Ladislau, 55, 397
Vinea, Ion, 155
Vişoianu, Constantin, 214, 285
Voinescu, Alice, 355
Volovici, Leon, 7
Vrancea, Ileana, 186, 336, 340
Vulcănescu, Mircea, 361

W

Weisman, Mişu, 50, 384, 408
Wiesel, Elie, 5

Z

Zaciu, Mircea, 165
Zahareanu, Adrian, 106, 138, 255, 259, 260
Zeltzer-Sărățeanu, Moise, 76
Zissu, A.L., 27, 108, 146, 147, 151, 301, 306, 403, 405, 421, 434, 441, 444

EDITORI

Mihaela GLIGOR este absolventă a Facultății de Filosofie (2001) din cadrul Universității Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, unde a urmat şi un program de Studii Aprofundate de Filosofia Umanului (2002). Doctor în Filosofie al aceleiaşi Universități cu o teză despre *Mircea Eliade şi extrema dreaptă românească* (2006). În 2009 a fost Fellow la Departamentul de Filosofie, Jadavpur University Calcutta, India, cu o bursă postdoctorală ICCR (Indian Council for Cultural Relations).

Autoare a volumelor *Mircea Eliade. Anii tulburi. 1932-1938*, cu o Prefață de Liviu Antonesei (teza de doctorat - Bucureşti, Ideea Europeană & EuroPress Group, 2007), *India. Însemnări, eseuri, jurnal* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2009, ediția a II-a, 2010) și *Între filosofie și medicină. Folclorul medical în viziunea lui Mircea Eliade și Valeriu Bologa* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012).

Coordonatoare, alături de Mac Linscott Ricketts, a volumelor *Întâlniri cu/Encounters with Mircea Eliade* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Ştiință, 2005); *Întâlniri cu Mircea Eliade* (Bucureşti, Humanitas, 2007); *Professor Mircea Eliade. Reminiscences* (Calcutta, Codex, 2008). Co-editor, alături de Sherry Sabbarwal, al volumului *Patterns in Philosophy and Sociology of Religion* (Jaipur, India: Rawat Publications, 2011). Editor al volumului *Mircea Eliade between the History of Religions and the Fall into History* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012).

Co-traducătoare și editor al corespondenței dintre Mircea Eliade și Henry Pernet, *Corespondență. 1961-1986. Dragul meu prieten* (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2011). Coordonatoare a Colecției *Biblioteca Indiană* la Editura Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca și Redactor şef și fondator al *International Journal on Humanistic Ideology*, Cluj University Press (http://www.socio.humanistica.ro/).

În prezent, Mihaela Gligor este cercetător științific gradul III la Academia Română, Filiala Cluj-Napoca, Institutul de Istorie „George Barițiu", Departamentul de Cercetări Socio-Umane, Colectivul de Filosofie. Director al proiectului postdoctoral cu titlul "The Intellectual Origins of anti-Semitism. Cultural Elements and Symbolic Representations in Interwar Romania", derulat între 2011-2013 prin http://uefiscdi.gov.ro.

Miriam CALOIANU este licențiată a Facultății de Istorie (1997) din cadrul Universității Babeş-Bolyai Cluj-Napoca, unde a urmat şi un program de Studii Aprofundate de Studii Iudaice (1999). Doctor în Istorie al aceleiași Universități cu o teză despre *Istoria comunității evreieşti din Alba Iulia* (2004).

Autoare a volumului *Istoria comunității evreieşti din Alba Iulia (sec. XVI-XX)* (teza de doctorat – Bucureşti, Editura Hasefer, 2006).

Contribuție la: Jean Ancel, *The History of the Holocaust in Romania.* Edited by Leon Volovici (Nebraska University Press, 2012).

Co-editor alături de Leon Volovici la *Wilhelm Filderman, Memoires and Diaries, vol. II: 1940-1944. Edited by Jean Ancel (*Yad Vashem and Tel Aviv University, în pregătire).

Editor la *Jean Ancel, Prelude to Mass Murder. The Pogrom in Iaşi, June 29, 1941* (Nebraska University Press, în pregătire).

În prezent este cercetător la The Hebrew University of Jerusalem, The Center for Research on Romanian Jewry.

CUPRINS

Introducere 7
Notă asupra ediției 17
Corespondență
1. Doru Abramovici către Theodor Lavi 19
2. Fiica lui Ștefan Antim către Theodor Lavi 23
3. Iehuda Ariel către Theodor Lavi 27
4. Iehuda Ariel către Theodor Lavi 29
5. Iehuda Ariel către Theodor Lavi 34
6. A. Axenfeld către Theodor Lavi 35
7. S. Al. Bacher către Theodor Lavi 36
8. Theodor Lavi către S. Al. Bacher 37
9. S. Al. Bacher către Theodor Lavi 38
10. Theodor Lavi către S. Al. Bacher 41
11. S. Al. Bacher către Theodor Lavi 44
12. Theodor Lavi către S. Al. Bacher 49
13. S. Al. Bacher către Theodor Lavi 53
14. Adolf Bleicher către Centrul pentru studierea iudaismului din România 60
15 Adolf Bleicher despre Cazul Magder-Magdeu 62
16. Adolf Bleicher despre Colonelul Brociner 64
17. Adolf Bleicher despre Comunitate 67
18. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 69
19. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 71
20. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 75
21. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 76
22. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 79
23. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 84

24. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 85
25. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 96
26. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 98
27. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 100
28. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 101
29. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 102
30. Theodor Lavi către Adolf Bleicher 104
31. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 106
32. Theodor Lavi către Adolf Bleicher 112
33. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 114
34. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 120
35. Theodor Lavi către Adolf Bleicher 122
36. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 124
37. Theodor Lavi către Adolf Bleicher 126
38. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 129
39. Theodor Lavi către Adolf Bleicher 135
40. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 137
41. Theodor Lavi către Adolf Bleicher 139
42. Theodor Lavi către Adolf Bleicher 141
43. Adolf Bleicher către Theodor Lavi 143
44. Lucien Boz către Theodor Lavi 145
45. Theodor Lavi către Lucien Boz 147
46. Lucien Boz către Theodor Lavi 149
47. Lucien Boz către Theodor Lavi 151
48. Lucien Boz către Theodor Lavi 153
49. Theodor Lavi către Lucien Boz 157
50. Theodor Lavi către Lucien Boz 159
51. Lucien Boz către Theodor Lavi 161
52. Lucien Boz către Theodor Lavi 164
53. Theodor Lavi către Lucien Boz 167

54. Lucien Boz către Theodor Lavi 169
55. Lucien Boz către Eugen Luca 171
56. Eugen Luca către Lucien Boz 178
57. Al. Candrea către Theodor Lavi 182
58. Ion Caraion către Theodor Lavi 186
59. Scrisoare deschisă către S. Karin 188
60. Theodor Lavi către Arnold Dagani 195
61. Arnold Dagani către Theodor Lavi 199
62. Arnold Dagani către Theodor Lavi 202
63. Telegramă cu caracter „Confidențial" 211
64. Liviu Floda către Theodor Lavi 212
65. Theodor Lavi către Liviu Floda 217
66. Liviu Floda către Theodor Lavi 221
67. Theodor Lavi către Liviu Floda 223
68. Theodor Lavi către Liviu Floda 225
69. Theodor Lavi către Liviu Floda 227
70. Liviu Floda către Theodor Lavi 229
71. Theodor Lavi către Liviu Floda 235
72. Liviu Floda către Theodor Lavi 237
73. Liviu Floda către Bela Vago 238
74. Liviu Floda către Theodor Lavi 245
75. Theodor Lavi către Liviu Floda 250
76. Liviu Floda către Theodor Lavi 252
77. Theodor Lavi către Liviu Floda 255
78. Theodor Lavi către Liviu Floda 258
79. Liviu Floda către Theodor Lavi 263
80. Theodor Lavi către Liviu Floda 264
81. Theodor Lavi către Liviu Floda 265
82. Mișu Hofman către Theodor Lavi 267
83. Mișu Hofman către Theodor Lavi 270

84. Ionel Jianu către Theodor Lavi 274
85. Theodor Lavi către Monica Lovinescu 275
86 Eugen Luca către Theodor Lavi 278
87. Theodor Lavi către Eugen Luca 279
88. Eugen Luca către Theodor Lavi 281
89. Raul Marian către Theodor Lavi 284
90. Vasile Posteucă către Raul Marian 294
91. Valerian Trifa către Raul Marian 298
92. Theodor Lavi către Raul Marian 299
93. Raul Marian către Theodor Lavi 301
94. Raul Marian către Theodor Lavi 308
95. Raul Marian către Theodor Lavi 309
96. Raul Marian către Theodor Lavi 310
97. Raul Marian către Theodor Lavi 313
98. Theodor Lavi către Raul Marian 318
99. Raul Marian către Theodor Lavi 320
100. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 322
101. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 324
102. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 326
103. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 329
104. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 331
105. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 333
106. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 336
107. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 338
108. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 340
109. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 342
110. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 344
111. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 346
112. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 348
113. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 350

114. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 352
115. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 353
116. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 355
117. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 357
118. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 359
119. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 361
120. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 362
121. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 363
122. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 365
123. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 367
124. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 369
125. Theodor Lavi către Mac Linscott Ricketts 371
126. Mac Linscott Ricketts către Theodor Lavi 373
127. B. A. Sebastian către Theodor Lavi 375
128. B. A. Sebastian către Theodor Lavi 378
129. Raoul Siniol către Theodor Lavi 383
130. Bela Vago către Theodor Lavi 388
131. Bela Vago către Theodor Lavi 391
132. Bela Vago către Theodor Lavi 393
133. Theodor Lavi către Bela Vago 395
134. Bela Vago către Theodor Lavi 396
135. Bela Vago către Theodor Lavi 399
136. Theodor Lavi către Bela Vago 400

Biografie Theodor Lavi 403
Bibliografie Theodor Lavi 413
Manuscrise și fotografii 457
Indice de nume 481
Editori 491